

NÁNÁSI KALENDÁRIUM

ÉS

HELYTÖRTÉNETI

OLVASÓKÖNYV

2015

HAJDÚNÁNÁS

TARTALOMJEGYZÉK

Fő támogató:	
Hajdúnánás Városi Önkormányzat	
További támogatók:	
Összeállította, szerkesztette: Rigó Tamásné	
Kiadó: Hajdúnánási Szellemi Műhely	
Felelős kiadó: Szabóné Marth Éva	
ISSN: 1589 1232	
Nyomdai előkészítés: Dekorinfo Reklámiroda	
Nyomdai munka:	
Litográfia Nyomda, Debrecen	

Bevezető gondolatok	5
Kalendárium a 2015.esztendőre	6
Közhasznú adattár	19
Statisztikai adatsorok	20
Hatályos önkormányzati rendeletek jegyzéke	22
Városi kitüntető díjazottak 2013	29
410 éve a hajdúszabadság birtokában	37
Buczko József: A Bocskai korona Hajdúnánáson	38
Nyakas Miklós: A Hajdúkerület kialakulása és korszakai	47
Péteri Lajosné: Közigazgatás és igazságszolgáltatás Hajdúnánáson a XVIII. - XIX. században	59
Oláh András: láz (vers)	66
„Uram, háborúból jövök én”	67
Csiszár Imre: Hajdúnánás hősei az első világháborúban	68
Gulyás Attila-Hódos Sándor: A cár személyzete:	
Gulyás László kalandos hadifogsága	83
Szólláth Zoltán: Hajdúnánás a nagy háború után :	
Köztársaság, Tanácsköztársaság, román megszállás	87
Szöts Zoltán Oszkár: Az I. világháború és a magyar vidék	97
Magi Erzsébet: „A lágerben nem volt nevünk...”	
Dombrádi László visszaemlékezése a II. világháborúról és hadifogságáról	102
Ötvös László: Szerencsés megmenekülés	122
Groma Gézáné Nagy Judit: Lovak	124
Péteri Lajos:	
Polgárháború az emberi jogokért az Amerikai Egyesült Államokban	128
Oláh András: elhagyott falu – cigánykereket (versek)	132
Mesél a múlt	133
Janó Ákos: Pásztorok a Hortobágy mellyékén (részletek)	134
Béres András: Csak a juhász huncut?	167
Máró Gábor: Gulyakutak	170
Béres András: Zsófi néni mondja	185
Literáti Nagy Ferencné Vass Éva: Családmesék : A Gedeon-család	189
Szólláth Zoltán: Kell egy mozi : Filmvetítések Hajdúnánáson 1945 előtt	206
Mónus Imre: A Hajdúnánási Református Gimnázium történetéből 1948-ig	215
Oláh András: mártós pennával írt szerelem (vers)	220
Napjaink	221
Darócziné Bordás Andrea: „Majd az Úristen kiparancsolja”:	
Egy nánnási kalapköltő élete (részletek)	222
Rigó Tamásné: Fehér Farkas	232
Országgyűlési választások 2014	245

Önkormányzati választások 2014	247
Átadták a Hajdúnánási Tartósító és Építő Szociális Szövetkezet feldolgozó üzemét	250
Közösségfejlesztés a gazdaság és a kultúra eszközeivel	252
Átadták a Kőrösi Gimnázium természettudományos laborját	253
Hajdúnánási delegáció járt Párizsban	254
Közösségi közlekedés fejlesztése Hajdúnánáson	256
Rozgonyi Melitta: A gimnasztrádás lányok sikere Hajdúböszörményben	257
Bistey Attila: Nánási sikerek a Vécsey-Vásárhelyi Kamara Néptánc versenyen	258
Fekete Andrea: Mesét gyúrtunk, faragtunk	260
IV. Japán – Magyar Napok Hajdúnánáson	262
Konferencia a háztáji gazdálkodás és öngondoskodás jegyében	265
Bronzba öntött pásztormúlt	267
Horváth Imre: 800 gyerek focizott Hajdúnánáson	269
Hajdúnánási győzelemmel zárult a testvérvárosi labdarúgó torna	
Remekül helytálltak a bocskais lányok a kézilabda Diákolimpián	271
Rigó Tamásné: Csatazaj és vigalom a Hajdúk I. Világtalálkozóján	272
Rigó Tamásné: Hazaváró Ünnepe és szoboravatás	282
Papp Mónika: XIII. Hajdú-Bihar Megyei Vadásznapi	284
Gut István: Ünnepelesen átadták a Városi Rendőrkapitányság új épületét	293
Új óvodával gazdagodott városunk	297

Kedves Olvasó!

Idén volt éppen 15 éve annak, hogy a millenium kapcsán megszületett egy elképzelés a Szellemi Műhely és a városi könyvtár együttgondolkodásából: kell egy olyan kiadvány az ezredfordulón, amelybe lehetőség szerint minden fontos adat, esemény, személy bekerülne, amely és akik egykor és napjainkban szerepet játszottak városunk életében, történetének, mindennapjainak alakításában. Így született akkor meg a Hajdúnánási Almanach, amely végül is 2001. decemberében látott napvilágot. A kötet egy folyamatot indított el, amely azóta is megtermi év immáron Nánási kalendáriumra keresztelt évkönyvét. Idén is összeállt egy szerény kötetre való közlemény, részben a múlt emlékeit idézve, részben pedig *Napjaink* fejezetben, amely a Hajdúnánási Úság ez évi (2014) megjelent jelentősebb eseményekről megjelent tudósításokból válogat.

2015-ben van 410 éve, hogy Bocskai István e vidékre telepítette hűséges hajdú katonáit. Az évfordulóra emlékezve közöljük Buczkó József írását, a Bocskai korona hasonmásának elkészítéséről, illetve terjedelmesebb dolgozatban szól Nyakas Miklós ny. múzeumigazgató a Hajdúkerület kialakulásáról és korzsakairól. Péteri Lajosné érdekes adalékokat közöl a 18-19. századi nánási közigazgatás és igazságszolgáltatásról.

Ebben az évben és sajnos még az ezután következőkben mindig aktualitása van és lesz az első nagy világégésnek, az I., majd a II. világháborúnak. A témában olvashatnak komoly tanulmányt pl. Csiszár Imre tollából a hajdúnánási áldozatokról, a háború vidékre, a hátszakra gyakorolt hatásáról. Az „*Uram, háborúból jövök én*” c. fejezetben kapott helyet Magi Erzsébet pályamunkája, aki az ismert fodrász, Dombrádi László II. világháborús és az orosz hadifogságban töltött éveinek emlékeit rögzítette még 2011-ben. Szólláth Zoltán Hajdúnánás érdekes, főként levéltári és sajtó anyagok alapján a nagy háború utáni közvetlen időszakáról írt.

Érdekes adalékokat tudhatunk meg a pásztoréletről szóló fejezetben a *Hortobágy mellyéki* pásztorok mindennapjairól. Máró Gábor a hajdúnánási határban még fellelelhető egykori kutakról írt, kiegészítve Lakatos Attila fotóival. Újabb adatközlővel ismerkedhetünk meg Literáti Nagy Ferencné Vass Éva személyében, aki a városban jól ismert, nagy tiszteletnek örvendő Gedeon-családról írta meg saját és testvérei emlékeit.

A kötet megjelenésének legfőbb támogatója ezúttal is Hajdúnánás Város Önkormányzata volt, amelyet ezúttal is tisztelettel köszönünk. Köszönjük továbbá minden alkotó munkáját, akik részt vállaltak az idei évkönyv összeállításában.

Hajdúnánás, 2014. november 15.

Rigó Tamásné
szerkesztő

KALENDÁRJUM A 2015. ESZTENŐRE

JANUÁR TÉLHÓ VAGY FÖRGETEG HAVA

1	Cs	Újév, Fruzsina	Béke világnap
2	P	Ábel	
3	Szo	Benjámín	
4	V	Titusz	230. éve született Grimm, J. német meseíró
5	H	Simon	
6	K	Boldizsár	Vízkereszt
7	Sz	Attila	
8	Cs	Gyöngyvér	
9	P	Marcell	
10	Szo	Melánia	
11	V	Ágota	175. éve kezdte meg működését az első takarékpénztár Magyarországon
12	H	Ernő	
13	K	Veronika	
14	Sz	Bódog	
15	Cs	Loránt	
16	P	Gusztáv	
17	Szo	Antal	Remete Szent Antal ünnepe
18	V	Piroska	
19	H	Sára	
20	K	Fábián Sebestyén	
21	Sz	Ágnes	
22	Cs	Vince	Magyar kultúra napja
23	P	Zelma	
24	Sz	Timót	
25	V	Pál	„Pálfordulás”
26	H	Vanda	
27	K	Angelika	Holokauszt nemzetközi napja
28	Sz	Károly	
29	Cs	Adél	
30	P	Martina	
31	Szo	Marcella	

FEBRUÁR
BÖJT ELŐ, VAGY JÉGBONTÓ HAVA

1	V	Ignác	Magyar Köztársaság napja
2	H	Karolina	Vizes élőhelyek világnapja, Gyertyaszentelő Boldogasszony napja
3	K	Balázs	
4	Sz	Ráhel	Rákellenes világnap
5	Cs	Ágota	
6	P	Dorottya, Dóra	
7	Szo	Tódor	
8	V	Aranka	
9	H	Abigél	
10	K	Elvira	110 éve szül. Lengyel Géza állatorvos
11	Sz	Bertold	Betegek világnapja
12	Cs	Lídia	
13	P	Ella, Linda	
14	Szo	Bálint, Valentin	Valentin nap
15	V	Kolos	
16	H	Julianna	
17	K	Donát	
18	Sz	Bernadett	
19	Cs	Zsuzsanna	115 éve szül. Apostol Elek ref. lelkész
20	P	Aladár, Ákos	
21	Szo	Eleonóra	Anyanyelv nemzetközi napja
22	V	Gerzson	
23	H	Alfréd	
24	K	Mátyás	Kommunista diktatúrák áldozatainak emléknapja
25	Sz	Edina	
26	Cs	Géza	
27	P	Ákos, Bátor	
28	Szo	Elemér, Hédi	

MÁRCIUS
BÖJTMÁS, VAGY KIKELET HAVA

1	V	Albin	A polgárvédelem világnapja
2	H	Lujza	
3	K	Kornélia	
4	Sz	Kázmér	
5	Cs	Adorján	
6	P	Inez, Leonóra	
7	Szo	Tamás	
8	V	Zoltán	Nemzetközi nőnap
9	H	Franciska	
10	K	Ildikó	115 éve szül. Somorjai László testnev.tanár
11	Sz	Szilárd	
12	Cs	Gergely	
13	P	Krisztián	95 éve szül. Jóna Gábor orvos
14	Szo	Matild	80 éve szül. Madarász Gyula festőművész
15	V	Nemzeti Ünnepe, Kristóf	
16	H	Henrietta	
17	K	Gertrúd	
18	Sz	Sándor	
19	Cs	József	
20	P	Klaudia	
21	Szo	Benedek	
22	V	Beáta	Víz világnapja
23	H	Emőke	
24	K	Gábor	
25	Sz	Irén, Írisz	Gyümölcsoltó Boldogasszony ünnepe; 25 éve tartották az első többpárti parlamenti választást
26	Cs	Emánuel	
27	P	Hajnalka	Színházi világnap
28	Szo	Gedeon, Johanna	
29	V	Augusztá	Nyári időszámítás kezdete
30	H	Zalán	
31	K	Árpád	
			Március hónapban 340 éve, hogy 42 protestáns prédikárt gályarabságra ítélték

<p align="center">ÁPRILIS SZENT GYÖRGY, VAGY SZELEK HAVA</p>			
--	--	--	--

1	Sz	Hugó	170 éves a távíró
2	Cs	Áron	Gyermekkönyvek világnapja
3	P	Buda, Richárd	Csillagászati világnap
4	Szo	Izidor	
5	V	Húsvét, Vince	
6	H	Húsvét, Vilmos	
7	K	Hermann	Egészségügyi világnap
8	Sz	Dénes	
9	Cs	Erhardt	
10	P	Zsolt	
11	Szo	Leo	Költészet napja, 110 éve szül. József Attila
12	V	Gyula	
13	H	Ida	
14	K	Tibor	Könyvtárosok világnapja
15	Sz	Anasztázia	
16	Cs	Csongor	
17	P	Rudolf	
18	Szo	Andrea	Műemlékvédelmi világnap
19	V	Emma	
20	H	Tivadar	410 éve választották fejedelemmé Bocskai Istvánt Szerencsen
21	K	Konrád	
22	Sz	Csilla	A Föld napja
23	Cs	Béla	A Könyv napja
24	P	György	Szent György napja, Rendőrség napja
25	Szo	Márk	
26	V	Ervin	
27	H	Zita	
28	K	Valéria	
29	Sz	Péter	Táncművészet világnapja, Testvérvárosok világnapja
30	Cs	Kitti	

<p align="center">MÁJUS PÜNKÖSD, VAGY ÍGÉRETHAVA</p>			
--	--	--	--

1	P	Jakab	Munka ünnepe, Anyák napja
2	Szo	Zsigmond	
3	V	Tímea	
4	H	Mónika	Tűzoltók napja
5	K	Gyöngyi	
6	Sz	Ivett	
7	Cs	Gizella	
8	P	Mihály	Vöröskereszt és Vörös Félhold napja
9	Szo	Gergely	70 éve ért véget a 2.vh., Hadifoglyok napja
10	V	Ármin	
11	H	Ferenc	
12	K	Pongrác	
13	Sz	Szervác	
14	Cs	Bonifác	65 éve halt meg Igmándy József gimn.tanár
15	P	Zsófia	A család nemzetközi napja
16	Szo	Mózes	
17	V	Paszkál	
18	H	Erik	Múzeumok nemzetközi napja
19	K	Ivó	85 éve szül. Apostol András, író
20	Sz	Bernát	
21	Cs	Konstantin	
22	P	Júlia, Renáta	
23	Szo	Dezső	
24	V	Pünkösdt, Eszter	
25	H	Pünkösdt, Orbán	115 éve szül. Molnár Elemér fényképész
26	K	Fülöp	125 éve szül. Maklár Lajos karnagy
27	Sz	Hella	Kihívás napja
28	Cs	Emil, Csanád	
29	P	Magdolna	
30	Szo	Janka, Zsanett	
31	V	Angéla	Nemdohányzók napja, Hősök napja

JÚNIUS SZENT IVÁN, VAGY NAPISTEN HAVA			
--	--	--	--

1	H	Tünde	
2	K	Kármén	
3	Sz	Klotild	
4	Cs	Bulcsú	95. éve írták alá a trianoni szerződést, Nemzeti összetartozás napja,
5	P	Fatime	Környezetvédelmi világnap
6	Szo	Norbert	
7	V	Róbert	
8	H	Medárd	
9	K	Félix	110 éve szül. Molnár József gimn.tanár, irodalmár
10	Sz	Margit	
11	Cs	Barnabás	
12	P	Antónia, Villő	
13	Szo	Antal	25 éve bontották le a „berlini fal”-at
14	V	Vazul	
15	H	Jolán	
16	K	Jusztin	Menekültek világnapja
17	Sz	Laura	
18	Cs	Arnold	
19	P	Gyárfás	
20	Szo	Rafael	
21	V	Alajos	Zene ünnepe, Nyári napéjegyenlőség
22	H	Paulina	
23	K	Zoltán	
24	Sz	Iván	
25	Cs	Vilmos	
26	P	János, Pál	70 éve fogadták el az ENSZ alapokmányát San Franciscoban
27	Szo	László	Szent László ünnepe, Cukorbetegség világnapja
28	V	Levente	
29	H	Péter, Pál	
30	K	Pál	A magyar szabadság napja

JÚLIUS SZENT JAKAB, VAGY ÁLDÁS HAVA			
--	--	--	--

1	Sz	Tihamér	
2	Cs	Ottó	115 éve indult útjára az első Zeppelin léghajó
3	P	Kornél. Soma	
4	Szo	Ulrik	
5	V	Emese	
6	H	Csaba	130 éves a veszettség elleni védőoltás
7	K	Apollónia	
8	Sz	Ellák	
9	Cs	Lukrécia	
10	P	Amália	
11	Szo	Nóra	Népesedési világnap
12	V	Izabella	
13	H	Jenő	
14	K	Örs	
15	Sz	Henrik	115 éve szül. Passuth László író
16	Cs	Valter	
17	P	Endre, Elek	
18	Szo	Frigyes	
19	V	Emília	
20	H	Illés	425 éve fejezték be a Biblia nyomtatását Vizsolyban
21	K	Dániel	
22	Sz	Magdolna	Szent Mária-Magdolna ünnepe
23	Cs	Lenke	
24	P	Kinga, Kincső	170 éve alakult a Tisza Szabályozási Egylet Törökszentmiklóson
25	Szo	Kristóf	
26	V	Anna	
27	H	Olga	240 éve szül. Brunszvik Teréz a kiseddóvás és nőnevelés hazai úttörője
28	K	Szabolcs	
29	Sz	Márta	
30	Cs	Judit	
31	P	Oszkár	

AUGUSZTUS
KISASSZONY, VAGY ÚJKENYÉR HAVA

1	Szo	Boglárka	Az anyatejes táplálás világnapja
2	V	Lehel	
3	H	Hermína	
4	K	Domokos	
5	Sz	Krisztina	
6	Cs	Berta	70 éve dobták le az atombombát Hirosimára
7	P	Ibolya	
8	Szo	László	225 éve szül. Kölcsey Ferenc
9	V	Emőd	70 éve dobták le az amerikaiak a második atombombát Nagasakira
10	H	Lőrinc	
11	K	Zsuzsanna	
12	Sz	Klára	
13	Cs	Ipoly	150 éve halt meg Semmelweis Ignác az anyák megmentője
14	P	Marcell	
15	Szo	Mária	Nagyboldogasszony ünnepe,
16	V	Ábrahám	70 éves az általános iskola Magyarországon
17	H	Jácint	
18	K	Ilona	
19	Sz	Huba	
20	Cs	Szent István, állami ünnep	
21	P	Sámuel	
22	Szo	Menyhért	
23	V	Bence	
24	H	Bertalan	
25	K	Lajos	
26	Sz	Izsó	
27	Cs	Gáspár	
28	P	Ágoston	120 éve szül. Daróczi Gábor ügyvéd
29	Szo	Beatrix	
30	V	Rózsa	
31	H	Erika	

SZEPTEMBER
SZENT MIHÁLY, VAGY FÖLDANYA HAVA

1	K	Egyed	
2	Sz	Rebeka	245 éves a lottó Magyarországon
3	Cs	Hilda	
4	P	Rozália	75 éves a színes televízió
5	Szo	Viktor, Lőrinc	
6	V	Zakariás	
7	H	Regina	
8	K	Mária	Szűz Mária születése, Kisboldogasszony napja
9	Sz	Ádám	
10	Cs	Nikolett, Hunor	
11	P	Teodóra	Gyermekek világnapja
12	Szo	Mária	
13	V	Kornél	
14	H	Szeréna	115 éve szül. Nyakas János tanár
15	K	Enikő	105 éve hunyt el Barcsa János tanár, történész
16	Sz	Edit	Takarítási világnap
17	Cs	Zsófia	
18	P	Diána	Rokkantak napja Magyarországon
19	Szo	Vilhelmina	
20	V	Friderika	
21	H	Máté	Amagyar drámanapja, Szent Máté ünnepe
22	K	Móric	
23	Sz	Tekla	Őszi napéjegylenlőség
24	Cs	Gellért	
25	P	Eufrozina, Kende	70 éve hunyt el Bartók Béla
26	Szo	Jusztina	
27	V	Adalbert	190 éves a vasút
28	H	Vencel	
29	K	Mihály	
30	Sz	Jeromos	Népmese napja, Helyi önkormányzatok napja, 25 éve e napon tartották az első önkormányzati választásokat

OKTÓBER
MINDSZENT, VAGY MAGVETŐ HAVA

1	Cs	Malvina	Idősek világnapja, Zene világnapja
2	P	Petra	
3	Szo	Helga	
4	V	Ferenc	145 éve szül. Móricz Pál író, Állatok világnapja
5	H	Aurél	
6	K	Brúnó	Nemzeti gyásznapi nap
7	Sz	Amália	
8	Cs	Koppány	Kisboldogasszony napja
9	P	Dénes	
10	Szo	Gedeon	
11	V	Brigitta	
12	H	Miksa	
13	K	Kálmán, Ede	
14	Sz	Helén	Szabványosítási világnap
15	Cs	Teréz	Fehér bot nemzetközi napja
16	P	Gál	
17	Szo	Hedvig	A szegénység elleni küzdelem világnapja
18	V	Lukács	
19	H	Nándor	
20	K	Vendel	
21	Sz	Orsolya	
22	Cs	Előd	
23	P	Nemzeti ünnep, Gyöngyi	
24	Szo	Salamon	25 éve törölték el hazánkban a halálbüntetést
25	V	Blanka	Téli időszámítás, óra átállítás
26	H	Dömötör	90 éve fdezték fel a hajdúszoboszlói hőforrást
27	K	Szabina	
28	Sz	Simon	
29	Cs	Nárcisz	
30	P	Alfonz	
31	Szo	Farkas	Reformáció ünnepe

NOVEMBER
SZENT ANDRÁS, VAGY ENYÉSZET HAVA

1	V	Mindenszentek, Marianna	
2	H	Achilles	Halottak napja
3	K	Győző	Hajdúnánási Elhurcoltak Kegyeleti Emléknapi
4	Sz	Károly	
5	Cs	Imre	Árpádházi Szent Imre ünnepe
6	P	Lénárd	
7	Szo	Rezső	
8	V	Zsombor	
9	H	Tivadar	
10	K	Réka	130 éve indult útjára az első motorkerékpár
11	Sz	Márton	85 éve szül. Hegedűs Loránt ref.püspök
12	Cs	Jónás	
13	P	Szilvia	
14	Szo	Aliz	
15	V	Albert, Lipót	
16	H	Ödön	Magyar szentek napja
17	K	Hortenzia	Füstmentes világnap
18	Sz	Jenő	
19	Cs	Erzsébet	Árpádházi Szent Erzsébet ünnepe
20	P	Jolán	
21	Szo	Olivér	A televízió világnapja
22	V	Cecilía	625 éve halt meg Toldi Miklós ispán, Arany János halhatatlan hőse
23	H	Kelemen	Hálaadás napja az USA-ban
24	K	Emma	
25	Sz	Katalin	
26	Cs	Virág	
27	P	Virgil	Véradók napja
28	Szo	Stefánia	Nemzetközi Ne vásárolj semmit! nap
29	V	Taksony	Advent első vasárnapja
30	H	András	Szent András ünnepe

DECEMBER
KARÁCSONY, VAGY ÁLOMHAVA

1	K	Elza	AIDS elleni világnap
2	Sz	Melinda	
3	Cs	Ferenc	Fogyatékkal élők nemzetközi napja
4	P	Borbála	
5	Szo	Vilma	
6	V	Miklós	Advent második vasárnapja
7	H	Ambrus	
8	K	Mária	
9	Sz	Natália	
10	Cs	Judit	Emberi jogok napja
11	P	Árpád	
12	Szo	Gabriella	Hajdúnánás Város Napja
13	V	Luca	Advent harmadik vasárnapja
14	H	Szilárda	
15	K	Valér	
16	Sz	Etelka	Magyar kórusok napja
17	Cs	Lázár	
18	P	Augusztá	Kisebbségek napja Magyarországon
19	Szo	Viola	
20	V	Teofil	Advent negyedik vasárnapja
21	H	Tamás	
22	K	Zénó	
23	Sz	Viktória	
24	Cs	Ádám, Éva	
25	P	Karácsony, Eugénia	170 éve szül. Csohány László ügyvéd, polgármester
26	Szo	Karácsony, István	
27	V	János	
28	H	Kamilla	Aprószentek napja
29	K	Tamás, Tamara	250 éve szül. Diószegi Sámuel ref.lelkész, természettudós
30	Sz	Dávid	
31	Cs	Szilveszter	135 éve szül. Marshall, G.C., a Marshall-terv megalkotója

K Ö Z H A S Z N Ű
A D A T T Á R

Statisztikai adatsorok

A város lakónépessége 1870-2013

1870	1880	1890	1900	1910	1920	1930	1941	1949	1960
13190	13948	14448	15874	16668	16969	17848	18617	18041	19252
1970	1980	1990	2000	2001	2002	2003.	2004	2005	2006
17638	18170	18722	18727	18591	18650	18581	18614	18507	18360
2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013			
18227	18123	17938	17799	17618	17399	17466			

Demográfiai mutatók 2009-2013

	2009	2010	2011	2012	2013
lakónépesség	17938	17799	17618	17399	17466
élve születések	145	142	148	151	141
halálozások	228	219	195	197	205
óvodás gyermek	629	573	597	528	434
ált. iskolások	1429	1489	1504	1455	1207
középiskolások	1495	1279	1342	1032	1085

Működő gazdasági szervezetek száma 2009-2013

	2009	2010	2011	2012	2013
Egyéni vállalkozó	644	781	675	689	553
Betéti társaság	133	134	103	103	87
Közhasznú társaság	4	3	1	0	1
Szövetkezet	113	11	8	10	17
Korlátolt felelősségű társaság	327	334	298	314	384
Részvénytársaság	38	30	3	5	38
Egyesület	3	3	39	42	10
Alapítvány	6	6	35	37	10
Közkereseti társaság	1	1	2	2	1
Társulás	2	3	2	1	4
Klub	1	1	11	11	1
Vállalat és intézményei	1	1		0	0
Östermelő	567	649	573	619	690
Vadásztársaság			6	6	2

Infrastrukturális adatok 2009-2013

	2009	2010	2011	2012	2013
Lakások száma:	7080	7087	7104	7103	7099
Közvilágítási lámpák száma:	2738	2738	2748	2753	2757
Villamoshálózat hossza (km):	75,0	75,0	75,0	75,0	75
Csatornába bekötött lakások:	6172	6173	6227	6229	6238
Csatornarendszer hossza (km):	62,0	62,0	62,0	62,0	62
Folyékony szennyvíz mennyisége (m ³ /nap):	2041	1635	2841	2842	2842
Kommunális hull.gyűjtésbe bevont lakások:	6617	6624	6782	6790	6794
Kommunális szilárd hulladék gyűjtése:	6617	6624	6782	6790	6794
Gázhálózatba kapcsolt fogyasztók:	5635	5650	5656	5659	5664
Gázhálózat hossza (km):	132,4	132,4	132,4	132,4	1324
Belterületi utak hossza (km):	90	90	90	90	90
Szilárd burkolatú utak hossza (km):	72,4	72,4	72,4	72,8	72,8
Kiépített park területe (m ²):	186627	186627	186627	186627	186627
Kiépített járdák területe (m ²):	103657	103637	103637	103637	103637
Távűtésbe bekapcsolt lakások:	650	614	614	614	614

HATÁLYOS ÖNKORMÁNYZATI RENDELETEK JEGYZÉKE

1. **9/1993. (III. 16.) számú Önkormányzati Rendelet**
Egyes tanácsrendeletek hatályon kívül helyezéséről
2. **16/1998. (VII. 01.) számú Önkormányzati Rendelet**
A Környezetvédelmi Alapról
3. **22/2001. (XII. 31.) számú Önkormányzati Rendelet**
Az önkormányzat beruházásainak rendjéről és a közbeszerzési eljárások kiírásával, elbírálásával kapcsolatos tevékenység részletes szabályairól, az abban eljáró személyekre vonatkozó rendelkezésekről szóló, módosított 20/1995. (X. 01.) számú Önkormányzati Rendelet hatályon kívül helyezéséről
4. **19/2002. (XII. 01.) számú Önkormányzati Rendelet**
A gépjárműadóról szóló 28/1999. (XII. 15.) számú Önkormányzati Rendelet hatályon kívül helyezéséről
5. **8/2004. (V. 03.) Önkormányzati Rendelet**
Egyes önkormányzati rendeletek hatályon kívül helyezéséről
6. **10/2004. (V. 03.) Önkormányzati Rendelet**
A beruházások rendjéről
(módosítva a 31/2009. (X. 26.) Önkormányzati Rendelettel)
7. **15/2004. (V. 03.) Önkormányzati Rendelet**
A temetőkről és a temetkezések rendjéről
(módosítva a 13/2005. (III. 15.), a 8/2007. (II. 20.), a 29/2009. (IX. 28.), a 10/2010. (III. 25.), a 17/2012. (III. 30.), a 25/2012. (V. 31.), a 29/2012. (VI. 29.) és a 35/2013. (XII. 20.) Önkormányzati Rendeletekkel)
8. **20/2004. (V. 03.) Önkormányzati Rendelet**
A személyes gondoskodást nyújtó gyermekjóléti alapellátásokról
(módosítva a 23/2009. (IX. 28.), a 23/2011. (X. 25.), a 22/2012. (IV. 27.), a 37/2012. (X. 31.), és a 10/2013. (III. 29.) Önkormányzati Rendeletekkel)
9. **21/2004. (V. 03.) Önkormányzati Rendelet**
A Hajdúnánás Városi Önkormányzat fenntartásában működő nevelési-oktatási intézményekben fizetendő térítési díj és tandíj összege megállapításának és fizetésének szabályairól
10. **24/2004. (V. 03.) Önkormányzati Rendelet**
A település tisztaságáról, a közterületek és ingatlanok rendjéről
(módosítva a 18/2013. (V. 31.) Önkormányzati Rendelettel és a 25/2012. (V. 31.) Önkormányzati Rendelettel)
11. **25/2004. (V. 03.) Önkormányzati Rendelet**
A közterület-használat szabályozásáról (módosítva a 20/2005. (IV. 15.), a 36/2005. (X. 03.), a 25/2009. (IX. 28.), a 40/2009. (XII. 22.), a 2/2012. (I. 30.), a 25/2012. (V. 31.), a 26/2013. (IX. 20.), a 27/2013. (XI. 11.), a 2/2014. (I. 31.), a 14/2014. (VI. 06.), és a 20/2014. (IX. 23.) Önkormányzati Rendeletekkel)
12. **27/2004. (VI. 01.) Önkormányzati Rendelet**
Az önkormányzati bérlakásokban lakó bérlők lakbértámogatásáról

- (módosítva a 17/2007. (IX. 20.) Önkormányzati Rendelettel)
13. **28/2004. (VI. 01.) Önkormányzati Rendelet**
Az első lakáshoz jutók támogatásáról
(módosítva a 41/2004. (IX. 15.), az 58/2004. (XII. 22.) a 26/2005. (V. 25.) és a 13/2009. (V. 25.) Önkormányzati Rendeletekkel)
 14. **29/2004. (VI. 01.) Önkormányzati Rendelet**
Az alapvetően helyi lakossági érdekeket szolgáló közút építésére természetes és jogi személyek, jogi személyiség nélküli gazdasági társaságok és az önkormányzat közötti együttműködésről
 15. **31/2004. (VII. 05.) Önkormányzati Rendelet**
Hajdúnánás Kártyáról
(módosítva az 56/2004. (XII. 22.), a 3/2006. (I. 30.), és a 25/2012. (V. 31.) Önkormányzati Rendeletekkel)
 16. **40/2004. (VII. 05.) Önkormányzati Rendelet**
A helyi adók vonatkozásában az adók és bírságok, valamint az adópótlék mérsékléséről, elengedéséről szóló, a 19/2000. (V. 25.), a 32/1999. (XII. 31.), valamint a 25/1997. (XII. 31.) számú Önkormányzati Rendeletekkel módosított 16/1994. (X. 31.) számú Önkormányzati Rendelet hatályon kívül helyezésére
 17. **42/2004. (IX. 28.) Önkormányzati Rendelet**
A helyi hulladékgazdálkodási terv elfogadásáról
 18. **44/2004. (X. 11.) Önkormányzati Rendelet**
Hajdúnánás Városi Önkormányzat háziorvosi körzeteinek meghatározásáról
(módosítva a 2/2009. (I. 26.), a 21/2010. (IX. 20.), a 38/2012. (X. 25.), és a 30/2013. (XI. 05.) Önkormányzati Rendeletekkel)
 19. **47/2004. (XII. 01.) Önkormányzati Rendelet**
Hajdúnánás város történelmi címerének visszaállításáról, használatának szabályozásáról
(módosítva a 26/2009. (IX. 28.), és a 25/2012. (V. 31.) Önkormányzati Rendeletekkel)
 20. **48/2004. (XII. 01.) Önkormányzati Rendelet**
Hajdúnánás város zászlójáról és annak használatáról
(módosítva a 27/2009. (IX. 28.), és a 25/2012. (V. 31.) Önkormányzati Rendeletekkel)
 21. **52/2004. (XI. 22.) Önkormányzati Rendelet**
A járművek elhelyezéséről, parkolóhelyek biztosításáról
(módosítva a 19/2005. (IV. 15.) Önkormányzati Rendelettel)
 22. **1/2005. (I. 31.) Önkormányzati Rendelet**
A helyi népszavazásról és népi kezdeményezésről
 23. **3/2005. (I. 31.) Önkormányzati Rendelet**
Az egyes vállalkozói tevékenységek településen belüli gyakorlásának területi meghatározásáról szóló 1/1990. (XI. 09.) számú Önkormányzati Rendelet hatályon kívül helyezéséről
 24. **5/2005. (II. 15.) Önkormányzati Rendelet**
Hajdúnánás Városi Önkormányzat 2005. évi költségvetéséről

- (módosítva a 27/2005. (VI. 27.), a 41/2005. (XII. 01.) és a 7/2006. (II. 28.) Önkormányzati Rendeletekkel)
25. **6/2005. (II. 15.) Önkormányzati Rendelet**
A szabálysértési rendelkezéseket tartalmazó helyi rendeletek módosításáról szóló 11/2000. (III. 20.) számú Önkormányzati Rendelet hatályon kívül helyezéséről
26. **14/2005. (IV. 30.) Önkormányzati Rendelet**
Az önkormányzat 2004. évi költségvetésének végrehajtásáról és a pénzmaradvány jóváhagyásáról
27. **39/2005. (IX. 20.) Önkormányzati Rendelet**
Az épített örökség helyi értékeinek védelmével összefüggő szabályokról és önkormányzati támogatásról
(módosítva a 23/2006. (VII. 05.), a 37/2006. (XII. 22.), a 25/2007. (XII. 10.) és a 23/2008. (XI. 24.) Önkormányzati Rendeletekkel)
28. **1/2006. (I. 30.) Önkormányzati Rendelet**
A költségvetés és a zárszámadás előterjesztésekor alkalmazandó mérlegek és kimutatások tartalmának meghatározásáról
29. **4/2006. (II. 16.) Önkormányzati Rendelet**
Hajdúnánás Városi Önkormányzat 2006. évi költségvetéséről
(módosítva a 20/2006. (VII. 05.), a 30/2006. (XI. 20.), a 4/2007. (II. 28.), és a 12/2007. (III. 31.) Önkormányzati Rendeletekkel)
30. **14/2006. (IV. 25.) Önkormányzati Rendelet**
Az önkormányzat 2005. évi költségvetésének végrehajtásáról és a pénzmaradvány jóváhagyásáról
31. **24/2006. (VII. 25.) Önkormányzati Rendelet**
A lakóépületek energiatakarékos korszerűsítésének, felújításának támogatásáról
32. **3/2007. (II. 15.) Önkormányzati Rendelet**
Hajdúnánás Városi Önkormányzat 2007. évi költségvetéséről
(módosítva a 15/2007. (VI. 29.), a 24/2007. (XII. 01.), a 4/2008. (II. 29.) és a 9/2008. (IV. 28.) Önkormányzati Rendeletekkel)
33. **14/2007. (IV. 27.) Önkormányzati Rendelet**
Az önkormányzat 2006. évi költségvetésének végrehajtásáról és a pénzmaradvány jóváhagyásáról
34. **1/2008. (I. 28.) Önkormányzati Rendelet**
A fizető parkolás rendjéről
(módosítva a 17/2008. (VII. 7.), a 17/2010. (VI. 28.) és a 39/2012. (X. 19.) Önkormányzati Rendeletekkel)
35. **3/2008. (II. 15.) Önkormányzati Rendelet**
Hajdúnánás Városi Önkormányzat 2008. évi költségvetéséről
(módosítva a 13/2008. (VI. 30.), a 18/2008. (IX. 22.), a 21/2008. (XI. 24.), a 3/2009. (II. 19.) és a 6/2009. (III. 5.) Önkormányzati Rendeletekkel)
36. **10/2008. (IV. 28.) Önkormányzati Rendelet**
Az önkormányzat 2007. évi költségvetésének végrehajtásáról és a pénzmaradvány jóváhagyásáról
37. **24/2008. (XI. 24.) Önkormányzati Rendelet**
A helyi jelentőségű természeti értékek védelméről
38. **5/2009. (III. 05.) Önkormányzati Rendelet**
Hajdúnánás Városi Önkormányzat 2009. évi költségvetéséről
(módosítva a 14/2009. (VI. 29.), a 17/2009. (IX. 28.), a 32/2009. (XII. 01.), a 3/2010. (II. 15.) és a 6/2010. (III. 25.) Önkormányzati Rendeletekkel)
39. **11/2009. (IV. 27.) Önkormányzati Rendelet**
Az önkormányzat 2008. évi költségvetésének végrehajtásáról és a pénzmaradvány jóváhagyásáról
40. **16/2009. (VI. 27.) Önkormányzati Rendelet**
A távhőszolgáltatásról, a távhőszolgáltatás legmagasabb hatósági díjáról, és a díjalkalmazás feltételeiről
(módosítva a 30/2009. (IX. 28.) és a 16/2010. (VI. 28.) Önkormányzati Rendeletekkel)
41. **31/2009. (X. 26.) Önkormányzati Rendelet**
A belső piaci szolgáltatásokról szóló 2006/123/EK irányelvnek való megfelelés érdekében egyes önkormányzati rendelet módosításáról
42. **2/2010. (II. 15.) Önkormányzati Rendelet**
Hajdúnánás Városi Önkormányzat 2010. évi költségvetéséről
(módosítva a 7/2010. (III. 25.), a 14/2010. (VI. 28.), a 19/2010. (VII. 23.), a 23/2010. (X. 22.), a 25/2010. (XII. 01.), a 2/2011. (II. 11.) és az 5/2011. (IV. 5.) Önkormányzati Rendeletekkel)
43. **12/2010. (IV. 26.) Önkormányzati Rendelet**
Az önkormányzat 2009. évi költségvetésének végrehajtásáról és a pénzmaradvány jóváhagyásáról
44. **24/2010. (X. 22.) Önkormányzati Rendelet**
A Hajdúnánás Városi Önkormányzat Képviselő-testületének a helyi képviselők, bizottsági tagok, bizottsági elnökök, tanácsnok tiszteletdíjának, valamint a helyi képviselők természetbeni juttatásának megállapításáról
45. **26/2010. (XII. 15.) Önkormányzati Rendelet**
Az önkormányzat közművelődési feladatairól, a helyi közművelődési tevékenység támogatásáról (módosítva a 29/2011. (XII. 31.) Önkormányzati Rendelettel)
46. **1/2011. (II. 11.) Önkormányzati Rendelet**
Hajdúnánás Városi Önkormányzat 2011. évi költségvetéséről (módosítva a 11/2011. (V. 05.), a 14/2011. (VI. 30.), a 17/2011. (IX. 01.), a 18/2011. (IX. 30.), a 30/2011. (XII. 20.), az 1/2012. (II. 28.), a 12/2012. (II. 11.) és az 50/2012. (XII. 21.) Önkormányzati Rendeletekkel)
47. **10/2011. (V. 05.) Önkormányzati Rendelet**
Az önkormányzat 2010. évi költségvetésének végrehajtásáról és a pénzmaradvány jóváhagyásáról

48. **13/2011. (V. 05.) Önkormányzati Rendelet**
A mezei őrszolgálatról és a mezőéri járulékról
(módosítva a 33/2011. (XII. 22.), a 8/2012. (II. 29.) és a 41/2012. (XI. 30.)
Önkormányzati Rendeletekkel)
49. **21/2011. (X. 25.) Önkormányzati Rendelet**
Az önkormányzati vagyonról és az arról való rendelkezési jog gyakorlásáról
(módosítva a 13/2012. (III. 30.), a 7/2013. (III. 29.), és a 22/2014. (IX. 23.)
Önkormányzati Rendeletekkel)
50. **25/2011. (X. 25.) Önkormányzati Rendelet**
Az önkormányzat által alapított kitüntető díj és díszpolgári cím
adományozásáról
(módosítva a 28/2011. (XI. 30.) Önkormányzati Rendelettel)
51. **27/2011 (XI. 30.) Önkormányzati Rendelet**
A városi kitüntető díjakról és elismerő címről
(módosítva a 28/2012. (VI. 29.) Önkormányzati Rendelettel)
52. **35/2011. (XII. 20.) Önkormányzati Rendelet**
A települési sportról
53. **4/2012. (II. 15.) Önkormányzati Rendelet**
Az önkormányzat 2012. évi költségvetéséről
(módosítva a 19/2012. (IV. 27.), a 26/2012. (VI. 29.), a 31/2012. (IX. 10.), a
40/2012. (XI. 30.), az 1/2013. (II. 15.) és a 6/2013. (III. 29.) Önkormányzati
Rendeletekkel)
54. **6/2012. (II. 29.) Önkormányzati Rendelet**
Az önkormányzati tulajdonú lakások és helyiségek bérbeadásának szabályairól
(módosítva a 29/2013. (XI. 08.), és a 12/2014. (IV. 30.) Önkormányzati
Rendeletekkel)
55. **16/2012. (III. 30.) Önkormányzati Rendelet**
Az önkormányzati tulajdonú közüzem által szolgáltatott ivóvízért és csatorna
használatáért fizetendő díj megállapításáról szóló, többször módosított
32/2004. (VI. 30.) Önkormányzati Rendelet hatályon kívül helyezéséről
56. **18/2012. (IV. 27.) Önkormányzati Rendelet**
Az önkormányzat 2011. évi költségvetésének végrehajtásáról és a
pénzmaradvány jóváhagyásáról
57. **21/2012. (IV. 27.) Önkormányzati Rendelet**
Hajdúnánás Városi Önkormányzat Polgármesteri Hivatalának köztisztviselői
közszolgálati jogviszonyának egyes kérdéseiről
58. **25/2012. (V. 31.) Önkormányzati Rendelet**
A szabálysértési tényállást tartalmazó önkormányzati rendeletek módosításáról
59. **32/2012. (IX. 20.) Önkormányzati Rendelet**
Egyes anyakönyvi események hivatali helyiségen kívüli, valamint hivatali
munkaidőn kívüli megtartásának engedélyezéséről és díjairól
(módosítva a 35/2012. (IX. 28.) Önkormányzati Rendelettel)
60. **33/2012. (IX. 20.) Önkormányzati Rendelet**

- Az állattartás helyi szabályairól szóló 23/2004. (V. 03.) Önkormányzati
Rendelet módosításáról és egységes szerkezetbe foglalásáról szóló 17/2005.
(IV. 15.) Önkormányzati Rendelet hatályon kívül helyezéséről
61. **43/2012. (XI. 30.) Önkormányzati Rendelet**
Az avar és kerti hulladék égetés, valamint szabadtéri tűzgyújtás helyi
szabályairól
62. **44/2012. (XI. 30.) Önkormányzati Rendelet**
Az egyes tiltott, kirívóan közösségellenes magatartásokról szóló 29/2012. (VI.
29.) Önkormányzati Rendelet hatályon kívül helyezéséről
63. **48/2012. (XII. 21.) Önkormányzati Rendelet**
A luxusadóról szóló 9/2006. (III. 20.) Önkormányzati Rendelet hatályon kívül
helyezéséről
64. **4/2013. (II. 15.) Önkormányzati Rendelet**
Az önkormányzat 2013. évi költségvetéséről
(módosítva a 17/2013. (IV. 29.), a 18/2013. (V. 31.), a 20/2013. (VI. 30.), és az
5/2014. (III. 03.) Önkormányzati Rendeletekkel)
65. **9/2013. Önkormányzati Rendelet**
A személyes gondoskodást nyújtó szociális szolgáltatások helyi szabályairól
(módosítva a 16/2013. (IV. 29.) Önkormányzati Rendelettel)
66. **11/2013. III. 29.) Önkormányzati Rendelet**
A polgárok személyi adatainak és lakcímének nyilvántartásával kapcsolatos
egyes kérdésekről szóló 18/2010. (VI. 28.) Önkormányzati Rendelet hatályon
kívül helyezéséről
67. **12/2013. (III. 29.) Önkormányzati Rendelet**
A talajterhelési díjról
68. **14/2013. (IV. 30.) Önkormányzati Rendelet**
Az önkormányzat 2012. évi költségvetésének végrehajtásáról és a
pénzmaradvány jóváhagyásáról
69. **19/2013. (VI. 30.) Önkormányzati Rendelet**
A települési hulladékgazdálkodásról
(módosítva a 15/2014. (VI. 06.), és a 18/2014. (VI. 27.) Önkormányzati
Rendeletekkel)
70. **22/2013. (VI. 30.) Önkormányzati Rendelet**
Hajdúnánás Város helyi építési szabályzatáról és szabályozási tervéről
(módosítva a 24/2014. (X. 03.), és a 28/2014. (X. 31.) Önkormányzati
Rendeletekkel)
71. **27/2013. (XI. 11.) Önkormányzati Rendelet**
A közösségi együttélés alapvető szabályairól és azok megsértésének
jogkövetkezményeiről
(módosítva a 2/2014. (I. 31.), a 4/2014. (II. 14.) és a 13/2014. (VI. 06.)
Önkormányzati Rendeletekkel)
72. **28/2013. (XI. 08.) Önkormányzati Rendelet**
A helyi adókról
73. **31/2013. (XII. 12.) Önkormányzati Rendelete**

A szociális rászorultság esetén nyújtható egyes pénzbeli és természetbeni ellátások helyi szabályairól (módosítva az 1/2014. (I. 31.), és a 7/2014. (III. 31.) Önkormányzati Rendeletekkel)

74. **34/2013. (XII. 20.) Önkormányzati Rendelete**
Az önkormányzati tulajdonban lévő lakások és helyiségek elidegenítéséről
75. **36/2013. (XII. 20.) Önkormányzati Rendelete**
A nem közművel összegyűjtött háztartási szennyvíz begyűjtésére vonatkozó közszolgáltatás helyi szabályairól (módosítva a 11/2014. (IV. 30.) Önkormányzati Rendelettel)
76. **3/2014. (II. 14.) Önkormányzati Rendelet**
Az önkormányzat 2014. évi költségvetéséről módosítva a 10/2014. IV. 30.), a 17/2014. VI. 27.), és a 19/2014. (IX. 23.) Önkormányzati Rendeletekkel)
77. **4/2014. (II. 14.) Önkormányzati Rendelet**
A választási plakátok elhelyezéséről
78. **8/2014. (III. 31.) Önkormányzati Rendelet**
A pénzbeli és természetbeni gyermekvédelmi támogatások megállapításának helyi szabályairól
79. **9/2014. (IV. 30.) Önkormányzati Rendelet**
Az önkormányzat 2013. évi költségvetésének végrehajtásáról és a pénzmaradvány jóváhagyásáról
80. **14/2014. (VI. 06.) Önkormányzati Rendelet**
A városképet meghatározó hirdető-berendezések, hirdetőmények elhelyezéséről (módosítva a 21/2014. (IX. 19.) Önkormányzati Rendelettel)
81. **16/2014. (V. 30.) Önkormányzati Rendelet**
A civil szervezetek támogatásáról

Fotó: Török Zoltán

2013. Városi kitüntetettjei

Hajdúnánás Város Díszpolgára – Dr. Ujvárosi Miklós

Hajdúnánás Város Önkormányzatának Képviselő-testülete 2013-ban posztumusz Hajdúnánás Városi Díszpolgára címet adományozott **Dr. Ujvárosi Miklósnak**, a magyar gyomnövénykutatás területén végzett kimagasló, nemzetközileg is elismert, Hajdúnánás hírnevét öregbítő tevékenységének elismeréseként. A 100 éve született tudós kitüntetését fiai, Ujvárosi Huba és Ujvárosi Előd vették át.

Professzor Ujvárosi Miklós 1913. január 25-én született Hajdúnánáson. Szülei földművesek voltak. Két gyermeket neveltek fel, Miklóst és öccsét, Sándort.

A család helyzetét nehezítette az első világháború. Édesapját elvitték katonának s ez idő alatt a kis Miklós gyermekparalízis betegséget kapott. A bénulás következtében csak évek múltán tudott gép és bot segítségével járni, ezért tanulmányainak egy részét magántanulóként kellett elvégeznie. A gimnázium 5. osztályától már a hajdúnánási reálgimnázium rendes tanulója. 1932-ben érettségizett, majd beiratkozott a Debreceni Tudományegyetem Bölcsészeti Karára, természetrajz-földrajz szakos hallgatónak. Az egyetem elvégzése igen komoly terheket rótt rá, mert a család anyagi helyzete nem tette lehetővé a bentlakást. Hajdúnánásról naponta járt be Debrecenbe, 14-16 órát volt távol otthonától.

Akaratereje példátlan volt. A föld és a növények szeretetét a szülői házból hozta. Huszonegy évesen Hajdúnánás környékének növényzetét kutatta. 1937-ben szerzi meg a középiskolai tanári oklevelét. 1938 januárjában növénytan főtárgyból, valamint állattan és geológia melléktárgyakból szigorló vizsgát tett, és a „Hajdúnánás vegetációja és flórája” című dolgozatával bölcsészeti doktorátust szerzett.

1940-ben Kolozsvárra helyezték, az ottani botanikus kertbe kertészeti főintézőnek és tanársegédnek. Így növénytani kutatásai a Hajdúság és a Tiszamente után az erdélyi területekre is áttevődött.

Kolozsváron nősült meg, feleségül vette a nagynevű botanikus professzor Nyárády Erazmus Gyula leányát.

1944. szeptember 7-én kiűritési parancs érkezett. Minden ingóságát hátrahagyva feleségével és gyermekeivel menekülésre kényszerült.

A Zala megyei Kehidára került, ahol a mezőgazdasági szakiskolában tanított.

1947-ben újra Debrecenben van, az Agrártudományi Egyetemre került adjunktusnak.

1949-ben az MTA pallagi Növénytermesztési Intézetében kapott állást. Itt vette kezdetét az a nagyszabású kutatási tevékenység, amely az I. Országos Szántóföldi Gyomnövény-felvételezéshez vezetett. 1950-ben hét hónapi terepmunkával 80 helyen végezte el - munkatársai segítségével - az első országos gyomnövény-felvételezést.

1952-ben megkapta a „mezőgazdasági tudományok kandidátusa” címet.

1953 szeptemberében az MTA Botanikai Kutató Intézetébe, Vácrátótra helyezik. A család vándorlása itt ér véget. Ujvárosi professzor a Budapesthez közeli községben 26 éven át alkotott, és 25 évig volt az intézet tudományos igazgató-helyettese, a botanikus kert vezetője.

Ujvárosi professzor nemcsak agrobotanikus volt, hanem botanikusként, illetve botanikus kerti szakemberként is nagyot alkotott. Életében öt botanikus kert fejlesztésében játszott szerepet.

Egész élete – betegsége miatt – egy hatalmas küzdelem volt. A mellette dolgozók ezt személyesen láthatták, tapasztalhatták. Akik csak hírből ismerték, tartottak tőle, de már az első találkozás, az első beszélgetés is rabul ejthette őket. Szerette a fiatalokat, ezért ismereteit szívesen osztotta meg velük. Sokat mesélt a régi nagy időről, botanikusokról, növényekről. Ő élete végéig megmaradt egyszerű hajdúnánási földműves család gyermekének, akinek a nevéhez rengeteg történet, és máig emlegetett anekdoták kötődnek.

1979-ben ment nyugdíjba és 1981. augusztus 15-én Budapesten hunyt el. A Farkasréti temetőben nyugszik.

Hajdúnánás Városáért Kitüntető Díj

Prof.Dr. Fodor István, régész

Hajdúnánás Városi Önkormányzat Képviselő-testületének az önkormányzat által alapított kitüntető díj és díszpolgári cím adományozásáról szóló rendelete alapján „Hajdúnánás Városáért kitüntető díjat adományozott Prof. Dr. Fodor Istvánnak a magyarság történelmi múltjának feltárása érdekében végzett tevékenysége, valamint a Hajdúnánás határában két évtizede folytatott régészeti munkásságának elismeréseként.

Fodor István 1943. szeptember 9-én született. Az általános iskola első hét osztályát a Szolnok megyei Kengyelen, a nyolcadikat Törökszentmiklóson végezte. Ez utóbbi város gimnáziumában folytatta tanulmányait. Itt szerzett történelem-régészet szakos diplomát 1967-ben.

Az egyetem elvégzése után a Magyar Nemzeti Múzeum Középkori Osztályára került. Előbb segédmuzeológus, muzeológus, majd 1976-ban tudományos titkár. 1978-ban az MNM Középkori Osztályának vezetője lett, 1986. szeptember 1-jével nevezték ki a múzeum főigazgatójává. Ezt a tisztséget 1993 júniusáig töltötte be, azután címzetes főigazgató. 1974 óta tanított a budapesti, szegedi, piliscsabai egyetemen, 1978 óta a Szegedi Egyetem Régészeti Tanszékének docense, 1996 óta tanszékvezetője, 2001-től intézetvezető. Több hazai és nemzetközi tudományos testületnek a tagja, illetve tisztségviselője. Munkássága során a magyarság történelmi múltjának feltárásával olyan tevékenységet folytatott, folytat, amely hozzájárul nemzetünk történelmének megismeréséhez és megértéséhez.

Két évtizede folytat komoly régészeti ásatásokat Hajdúnánás határában, melyben városunk is támogatta. Munkája eredményeként lovas-nomád népek, köztük a szkíták temetkezési kultúrája látott napvilágot. 2013-ban végzett ásatásai nyomán a szakirodalomban és a keleti régészet világában eddig ismeretlen lelet került elő a 2500 évvel ezelőtti időből: egy szkíta táltos szakrális botjának faragott csontvégei.

Munkássága révén újabb ismeretek birtokába kerülhattünk Hajdúnánás városának és határának régmúltját illetően.

Hajdúnánás Városáért Kitüntető Díj

Petru Costin ezredes, a Moldovai Köztársaság Vámszolgálat Nemzetközi Igazgatóságának helyettes vezetője,

Hajdúnánás Városért kitüntetést adományozott Hajdúnánás Város Önkormányzatának Képviselő-testület Petru Costin ezredesnek a 2013. június 5-9 között Benderibe tartó kegyeleti út megvalósításának elősegítéséért, továbbá a Magyarországról elhurcoltak, köztük a hajdúnánási polgárok számára történő emlékhely kialakításában való közreműködéséért.

Petru Costin vámtisztviselő, 1992 óta tagja a szervezetnek, jelenleg a Moldovai Köztársaság Vámszolgálat Nemzetközi Igazgatóságának helyettes vezetője, ezredesi rendfokozatban. A Moldovai Állami Egyetemen végzett, a Moldovai Tudományos Akadémia doktorandusza, Vám-történeti Múzeum megbízott vezetője, a Hadtörténeti és Kulturális Központ tudományos munkatársa.

Az ezredes úr az élet több területén is tevékenykedik, mégpedig igen magas színvonalon. Mi se bizonyítja ezt jobban, hogy számtalan érdeméremmel és tiszteletbeli címmel jutalmazták munkásságát, így birtokosa a Moldovai Köztársaság Érdemrendnek, és a Magyar Arany Érdemkeresztnek és számos nemzetközi és moldovai kitüntetésben részesült. Kapcsolata hazánkkal igen szoros, hiszen mint elmondta, lánya itt tanult és jelenleg is itt dolgozik.

Costin úr több mint 40 éve foglalkozik történelmi és vallási ereklyék gyűjtésével. Magyarországon Budapest után Hajdúnánáson látható először az a ritka, 88 darabból, főként fára festett ikonokból gyűjtemény, amelynek megnyitója szintén a város napján volt. Petru Costin több tudományos munka szerzője is, szerkesztőségi tagja két történelmi folyóiratnak, valamint alapítója a Moldovai Köztársaság Vámszolgálati Múzeumának. Kezdeményezője és támogatója volt a Benderiben létrehozott kegyeleti emlékhely létrehozásának, ahol több száz hajdúnánási civil áldozat nyugszik.

Fotó: Fűz László

Petru Costin úr – Szólláth Tibor polgármester úr mellett - 2014 tavaszán gyűjteményének egy újabb kollekcióját hozta el Hajdúnánásra

Csiha Győző Ipari, Mezőgazdasági, Kereskedelmi Díj

**Vállalkozó, a Martinek Imre a
Martinek Farm Bt. tulajdonosa**

„Hajdúnánás Városi Önkormányzat Képviselő-testülete Csiha Győző Ipari, Mezőgazdasági, Kereskedelmi Díjat adományozott Martinek Imrének a város hírnevét öregbítő, és Hajdúnánás gazdasági fejlődését elősegítő kimagasló gazdasági tevékenységének elismeréseként.

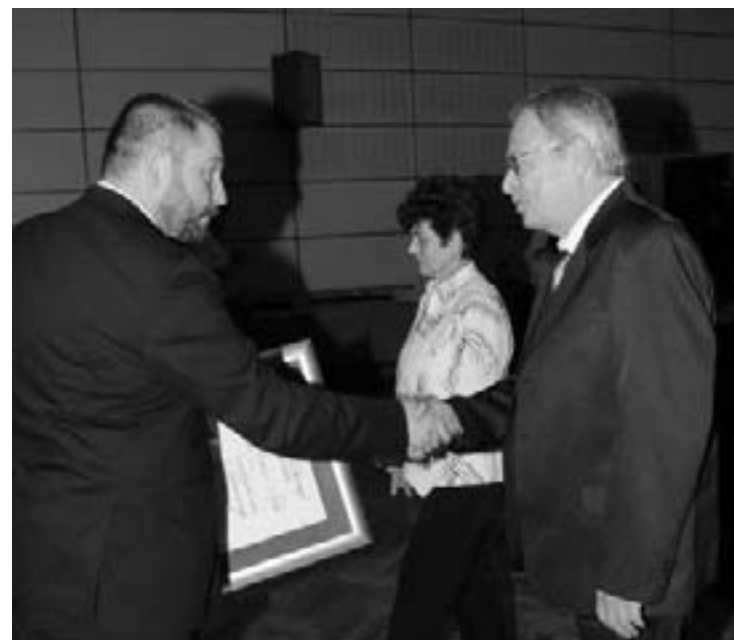
Martinek Imre 1955. március 8-án született Hajdúnánáson, egy négy gyermekes család legidősebb gyermekeként. Az általános iskola elvégzése után szakmunkásképzőbe járt, majd lakatos szakmunkásként a Szellőző Művekben dolgozott. Megnősült és két gyermeke született.

Életében ezután fordulat következett be és végre arra a pályára léphetett, amelyre mindig is szeretett volna. Állategészségügyi tanulmányokat folytatott Nyíregyházán, elvégezte a Mezőgazdasági Főiskolát, majd a Béke TSz-hez került gyakorlati képzésre, ahol végül 1995-ig dolgozott. Munkája elismeréseként kinevezték középvezetőnek a szarvasmarha ágazatban.

1996-ban feleségével és gyermekeivel családi vállalkozásba kezdtek és megalapították a Martinek Farm Bt-t. Kezdetben 20 darab vemhes üszővel rendelkeztek, ám folyamatosan törekedtek az előrehaladásra, fejlődésre, így mára az állatállomány létszáma meghaladja a 200-at. Ez év elején beindult a kisüzemi tejfeldolgozójuk, mely manufaktúra szerűen működik és látja el nem csak Hajdúnánást, de a közelében lévő 13 települést is friss tejjel és tejtermékekkel.

Kabay János Közegészségügyi Díj

Dr. Puskás Attila gyógyszerész

Hajdúnánás Városi Önkormányzat Képviselő-testületének a városi kitüntető díjakról és elismerő címről szóló rendeletének értelmében 2013-ban Kabay János Közegészségügyi Díj adományozott Dr. Puskás Attilának a gyógyszerészet területén végzett kiemelkedő szakmai munkásságának, valamint Hajdúnánás egészségügyi ellátása színvonalának növelése érdekében végzett tevékenységének elismeréseként. Puskás Attila 1943. május 23-án született Rahón, a fogászati asszisztensként dolgozó Borbély Zsófia és a rahói állomásfőnök Puskás József harmadik gyermekeként.

A Debreceni Református Gimnázium elvégzése után a Szegedi Orvostudományi Egyetem Gyógyszerésztudományi Karára nyert felvételt. Feleségét az egyetemi évek alatt ismerte meg a szamosszegi Bacskó Ida személyében. Diplomájukat 1967-ben vették át.

Szerencsésnek mondja magát, mert az egyetem elvégzése után azonnal állást kaptak feleségével együtt Hajdúnánáson. Házasságukból három gyermek született.

Ma már történelem az egykori patikák lebontása, újjáépítése, költöztetése. Mindezeket a feladatokat olyan szervezettséggel oldotta meg, hogy a gyógyszertárak zökkenőmentesen működhettek az átépítések során.

Dolgozott területi főgyógyszerészként, koordinálta a hajdúnánási, a hajdúdorogi és a polgári térség gyógyszerellátását. 1995-ben Hajdú-Bihar megye első privatizált gyógyszertárának működtetését kezdte meg feleségével, majd később újabb hajdúnánási gyógyszertár létesítését valósította meg.

A gyógyszerész kamara megalakulása óta rendszeresen és aktívan vesz részt a szakmai szervezet munkájában. Kimagasló tevékenységeért Kiváló Gyógyszerész díjat, 2004-ben Miniszteri Dicséretet és Gyógyszerész Kamarai munkájáért elismerést kapott.

Nyugalmat, derűt, magabiztosságot sugárzó lénye méltán kelti azt az érzést a környezetében, hogy nem ismeri a megoldhatatlant, csak a megoldandó feladatokat. Feleségével együtt büszke rá, hogy bár egyikük sem hajdúnánási születésű, mégis annak vallják magukat.

Lassan öt évtizede állnak a hajdúnánási lakosok és a betegek szolgálatára szinte éjjel-nappal, az elmúlt 48 év alatt körülbelül 6000 éjszakai ügyelettel. Bár mindketten elmúltak 70 évesek, a mai napig aktívan dolgoznak.

Fontosnak tartja, hogy a város érdekeit figyelembe véve a város egészségügyi, oktatási, szociális, kulturális és sport intézményeinek munkáját segítik és támogatják.

Az aktív munka mellett elsősorban szeretteiről gondoskodó családapa, nagypapa. Szabadidejében a természetjárásnak, horgászatnak hódol, de a legboldogabb, amikor teljes családjával, gyermekeivel és 8 unokájával tölti az idejét.

410 ÉVE

HAJDÚSZABADSÁG
BIRTOKÁBAN

A Bocskai-korona Hajdúnánáson

Mindjárt az elején le kell szögeznünk, hogy nem az eredeti Bocskai-korona Hajdúnánásra érkezéséről lesz szó ebben az írásban, mert ilyen nem történt, hanem annak hasonmásáról, amely 2014 júniusa óta ékessége a város múzeumának.

Néhány szó a történelmi előzményekről

A mindmáig egyetlen győzelemmel végződött szabadságharcunk nyitánya az 1604. esztendő. A királyi Magyarország és a török birodalom között 1591 óta zajló tizenöt éves háború utolsó harmadában ugyanis a hatalmas fordulatot vett események élén egy teljes bizalommal rendelkező magyar - és erdélyországi nagybirtokos, a kálvinista hitet valló Bocskai István állt. A királyhű mánásból lázadó lett. Fegyvereivel ugyanis az addig „nímestes” főúr a császári csapatok ellen fordult. Álmosdnál, október 15-én sikerült is súlyos vereséget mérnie a Habsburg seregekre, s hamarosan bevette egész Felső-Magyarországot, annak kulcsfontosságú városát, Kassát.

A török birodalom szultánja, I. Ahmed, e sikerek elismeréseként Bocskait még ez év novemberében „*Erdély fejedelmének és Magyarország királyának*” ismerte el, s ennek méltó hangsúlyozására fejedelmi jelvényekkel ajándékozta meg, ám királyi koronát még nem küldött számára.

A további katonai sikerek nyomán ennek ideje két évvel később, 1605. november 11-12-én következett el. Ekkor került sor ugyanis arra a történelmi jelentőségű találkozóra, melynek keretében a szultán megbízottja, Lala Mehmed pasa, magyarországi nagyvezír a szultáni athnaménak (szultáni biznyságlevélnék) megfelelően, és az oszmán birodalom nevében Bocskait egy arany koronával az Erdélyi Fejedelemség és Magyarország királyává nyilvánították. Ezen az eseményen a nagyvezír aranyhüvelyes kardot kötött a fejedelem oldalára, majd „*bíborszínű, cobolyprémes, arany-ezüst szálakkal átszőtt palástot*” helyeztek vállaira, s a koronát is a fejére tették.

A korona átadás, illetve koronázási szertartás szemtanúi között ott találjuk Bocacius Jánost, Kassa főbíróját is, aki szerint Bocskai az utóbbinak nem tulajdonított különösebb jelentőséget, mert tiszta lelkiismeretével nem akart véteni a „*hazai törvények előjoga ellen*”. Bocskai ugyanis a koronát ajándékként kezelte, s ezzel azt fejezte ki, hogy mindenkoron tiszteletben tartja a Szent Koronát, s az általa törvényesített magyar királyt, II. Mátyást.

Ez a szultántól kapott ajándék Bocskai István haláláig, 1606. december 29-ig Kassán, a fejedelmi udvarban volt. A fejedelem betegágyán

úgy rendelkezett, hogy „*Az Koronát is, kit Nekiünk Török Császár adott, hagyjuk az ország Tárházában, hogy fejedelemségről fejedelemségre maradjon, és annak kezén tartassék, aki az ország ura lészen*”.

A nevezetes ajándék tehát a végrendelet szerint a magyar nemzet tulajdona maradt volna. Előbb Homonnai Drugeth Bálint, a hajdú hadak főparancsnokának birtokába került, akit egyébként Bocskai örökösül jelölt meg a fejedelmi székekben, ám gyors halála után az 1609. évi XX. törvénycikk alapján az akkori törvényes magyar király a birodalmi fővárosba szállíttatta.

Ezt a hajdúk számára különleges jelentőséggel bíró műtárgyat 1610. június 30-án vették át a sárospataki várban, ahol addig őrizte a Homonnai család, majd október 6-án fényes ünnepségek közepette, templomi mise keretében elhelyezték a császár és magyar király udvari kincstárában.

Immár négyszáz négy esztendeje annak, hogy a korona nem járt Magyarországon, hogy fogsága helyszínét egyetlen percre sem hagyhatta el.

Ez azért sajnálatos, mert a magyar állam csupán megőrzésre adta át a királynak a koronát, tehát tulajdonjogáról mindmáig nem mondott le.

Hazahozataláért először a hajdúk léptek fel a királynál, pár nappal bocskai halála után, azzal a céllal, hogy annak őrzői a hajdúk legyenek, hiszen ez a műtárgy már akkor a győztes szabadságharc szimbóluma és a hajdú-tudat szimbóluma lett. Ez a próbálkozás, amint láttuk, sikertelen volt, így a korona több mint három évszázadon át őrzési helyén maradt.

1920 után került ismételtelen a hazai érdeklődés középpontjába. A hajdúk ugyanis híret vették, hogy Romániának szándékában áll megszerzése, hogy a vele történő királykoronázással jogot formáljanak Erdély felett. Az újabb mozgalom Hajdúszoboszlóról indult ki a korona hazahozatalára, ám ez is sikertelen maradt. Bécs mindmáig nem volt hajlandó érdemben tárgyalni erről az ügyről. A Bocskai-szabadságharc 400 évfordulója táján sem, amikor megyénk vezetése programjai közé tűzte a fejék hazahozatalát legalább egy kiállítás erejéig. Ez is sikertelen maradt.

Éppen ez a gondolat szülte azt az elhatározást, ha már nem láthatjuk hazai földön ezt a rendkívül becses történelmi ereklyét, készítsük el ennek hasonmását. Ezt a feladatot a város múzeuma vállalta magára. Célunk az volt, hogy szemléltethessük egyetlen győztes szabadságharcunk szimbólumát, s emlékeztessünk a hajdúk szerepére ebben a szabadságharcban. De azt is célul tűztük ki, hogy ez a hasonmás legyen jelen minden olyan eseményen, ahol a hajdútudat ápolásáról esik szó, hogy erősítse e közösséghez való tartozásunkat, növelje az itt élők büszkeségét eleink hősiessége iránt.

Ötletből valóság

2013-14. Szilveszterének éjszakáján született a gondolat, hogy nekünk magunknak kellene elkészíteni Bocskai István koronájának

hasonmását, hiszen egyelőre csekély az esélye annak, hogy magyar földön láthassuk, bár ezt az igényünket soha nem adhatjuk fel.

Az elhatározást az első munkanapon, január 5-én, éppen születésnapomon, cselekedet is követte. Felkerestem *Domán István* helybéli esztergályos mestert, hogy konzultáljak vele valamiféle váznak az elkészítésén, amelyre felépíthető lenne maga a koronatest. Elképzelésem ugyanis az volt, hogy semmiképpen nem fém, hanem valamiféle gyúrható, de levegők keményedő anyag alkossa a korona köpenyét, azt a felületet, melyen elhelyezzük az ékköveket.

Magam egy esztergált, üreges, könnyű felületet képzeltem el, ám a mester úrnak jobb ötlete támadt. Felvetette ugyanis, hogy az esztergált forma ki van téve a repedésnek, ezért hosszú távon bizonytalan a viselkedése. Ezért pár nap múltán azzal a javaslattal keresett meg, hogy készüljön a koronaváz papír-enyv, fűrészpor egyvelegéből, amely száradás után könnyű, rugalmas s ellenáll a deformálódásnak, s legfőképpen nem repedezik meg.

Az általam megadott méreteknél megfelelően, egy felfújott léggömbre applikálva el is készítette ezt a kiváló alapformát, amely tökéletesen alkalmassá vált arra, hogy érdes felületén megtapadjon az a mógumi állagú, gyúrható agyag, melyet kiszemeltünk a koronaköpeny megjelenítéséhez, magához a mintázáshoz.

A korona váza. Készítette Domán István

A felületmintázás kezdete (Buczkó József)

Az alapformán történő mintázási munka február derekán kezdődhetett el. Erre a feladatra én vállalkoztam. Mivel eredendően rajz szakos tanár vagyok, úgy gondoltam, ezt el kell tudnom végezni. Előbb a korona alsó peremének megformázása kezdődött, majd fokozatosan a kupola irányába haladtam. Az a gyúrható anyag, melyet erre a célra használtam, tökéletesen alkalmas volt arra, hogy olyanná mintázzuk a korona testét, amilyennek az eredeti látjuk..

Tekintettel arra, hogy nem volt módunk arra, hogy kezünkbe vehessük a Bécsben lévő műtárgyat, ezért a szakirodalomban fellelhető adatokra hagyatkozhattunk, s ezeket minden tekintetben igyekeztünk is szem előtt tartani. A pontos munkavégzéshez egyébként egy az egyes méretű színes fotókat használtunk, melyek nagyban megkönnyítették a munkavégzést.

Az eredeti korona egyébként két elemből tevődik össze. Az alsó abroncsból és a fölötte lévő kupolából. A mintázás során arra kellett ügyelnem, hogy ezt a nagyon fontos kettősség megmaradjon. Bár egészen másfajta természetű anyaggal dolgoztam, mégis azokat a technikai fogásokat kellett alkalmaznom, amilyeneket annak idején az aranyműves mester is alkalmazhatott, azzal a különbséggel, hogy ebben az esetben nem kellett forrasztanunk, nem kellett megolvasztanunk az anyagot, stb.

Ha már itt tartunk, érdemes egy pillantást vetnünk a korona leírására is, melynek alapján betekintést nyerhetünk arra, mit is tartalmaz ez a

rendkívüli értékkel bíró arany fejék. Amikor 1619. május 20-n végre leltárba vették Bécsben, a következőképpen írták le jellemzőit: „*Egy erdélyi egészen arany korona..., melyet eredetileg a török császár adományozott Bocskaynak és Thurzó György palatinus (nádor) szállított öfelségének... Van rajta 32 kicsiny és nagy türkiz, 92 rubint, 64 smaragd, 22 rubint pallasz és 282 gyöngy. A tetején egy nagy smaragd. Az egész kettős tokban.*”

Teljes súly egyébként 1,8 kilogramm. Magassága 23,5cm.

Nos, ezeket a jellemzőket tartottuk mindvégig szem előtt a korona elkészítése során.

Ezzel e munkával, amelyhez különféle apró simító, mintázó eszközöket használtam, március elejére készültem el. Ezután következhetett egy újabb fázis, az ékköveknek, gyöngyöknek a felhelyezése és rögzítése

A korona felékesítése

Erre a nem mindennapi feladatra, melynek elvégzése felért az aranyművesi teendőkkel, *Molnár Andrásné* kértem fel, aki szabad idejében gyöngyfűzéssel, ékszerek (nyakékek, karperecek, fülbevalók) készítésével foglalkozik, s igen szép eredménnyel büszkélkedhet.

Ehhez azonban be kellett szerezni a szükséges mennyiségű és méretű ékköveket, gyöngyöket. Erre a feladatra még január elején a nyíregyházi műkö kereskedő, *Kertész Gábor* vállalkozott. Bő három hónapnyi idő múltán különféle kereskedők révén beszerezte a szükséges anyagokat. A munka megkönnyítésére minden ilyesféle termékek forgalmazásával foglalkozó cég számára a Bocskai- koronát ábrázoló eredeti méretű színes fényképet és hozzá tartozó leírást küldtünk. Ez a ritka kérés, egy ilyen vállalkozásban való közreműködés oly mértékben fellelkesítette az forgalmazókat, hogy végül szívügyüknek tekintették a feladatot, s végül, amikor minden együtt állt már, arról tájékoztattak, nem kérnek semmiféle ellenszolgáltatást az ékkövekért, örülnek, hogy ilyen nagyon érdekes munkában részt vehettek, csupán a nevüket tüntessük fel a korona közelében.. Ez természetesen így történt, s most is álljon itt valamennyiük neve, címe: *Inka Kft., Budapest, Soroksári út 164., Körtvélyessy Noémi, üvegműves, Nonn Glass Design, Nyíregyháza, és természetesen Kertész Gábor nyíregyházi vállalkozása.*

Az anyagbeszerzések után tekintsünk ismét a koronakészítés további szakaszára. Molnár Andrásné a megmintázott koronatesten a munkálatot március derekán kezdte el, s napi munkája mellett rakosgatta nagy-nagy szorgalommal helyére a különféle elemeket. A kövek, gyöngyök felhelyezése lényegében véve hasonlatos volt ahhoz, ahogy az aranyműves is tehette. A különféle elemeket a felhelyezést követően vékony gyúrt csikocskákkal vette körül, melyeket jól hozzá tapasztott a megmintázott felülethez és kövekhez

egyaránt. Ugyancsak aranyművesi technikát alkalmazott a gyöngyök felhelyezésekor is. Ezeket előbb felfőzte, majd a koronatestet átfúrva, szegeccsel erősítette a felülethez, hogy onnan soha le ne essenek.

Ez a rendkívül aprólékos, igényes, sok-sok figyelmet igénylő munka május derekára készült el, melynek nyomán előttünk állt egy rendkívül látványos, de még alapszínét tekintve kékes színű, ékkövektől vibráló alkotás.

Csak ezután vehette kezdetét az ugyancsak időigényes, nagy odafigyelést és leleményességet igénylő munka, a felületvésés. Erre a feladatra *Nagy Ágnes* református iskolai rajz szakos tanárnőt kértem fel. Tulajdonképpen neki is egykori elődjének, az aranyműves vésnöknek a fogásait kellett alkalmaznia, s ez nem volt kisebb értékű feladat, hiszen az ékkövek közeit kellett kitöltenie az eredetihez hasonló vésett motívumokkal. A több mint két héten át tartó munka szintén lenyűgöző eredményt hozott, melynek nyomán a lassan kész alkotás június elejére készen állt az aranyozásra, mint utolsó teendőre. A cseppfolyósított aranyat erre a feladatra *Török József* újfahértói kőfaragó mester ajánlotta fel, a munkát pedig szintén *Molnár Andrásné* végezte.

A pártázat készítése és az alsó gyöngysor felrakása (Buczkó József, Molnár Andrásné)

A kész munkát, négy vállalkozó kedvű ember közös alkotását június 10-én vehettem kézbe. Egy nappal később pedig a múzeum előcsarnokában elhelyezhettük azon a kőkonzolon, melyet a már említett Török József készített, ugyancsak ajándékba.

Molnár Andrásné aranyozás közben

A hasonmás őrzési helye

A korona őrzési és bemutatási helyéül a város múzeumának előcsarnokát jelöltük meg. Azt a környezetet, amely a Korponán kelt kiváltságlevél másolatával és Bocskai István arcképével állandóan ébren tartja a Magyarok Mózesének emlékét. De az is célunk volt, hogy a korona látványának élménye elsődleges legyen a múzeumba lépőnek.

Az elkészült korona elhelyezése a múzeum előcsarnokában, 2014. június 11-én.

Itteni elhelyezésével egy fél éven át tartó szép munka fejeződött be. Az üvegbúra alatt látható alkotás ékessége az intézménynek és büszkesége az egész városnak is. Léte nem csupán történelmi sikereinkre emlékeztet, de arra is, hogy az eredeti arany korona hazahozatala ügyében van még bőven teendőnk. Ez a hasonmás pedig addig tölti be szerepét, amíg helyét el nem foglalja a valódi Bocska-korona. Erről a szándékunkról ugyanis soha nem mondhatunk le.

Örzési helyét, a város múzeumát első alkalommal egy tudományos konferencián való megjelenése miatt hagyhatta el, melyre a városháza dísztermében került sor, 2014. július 31-én. A konferencia témája kifejezetten kedvezett ottlétének, címe ugyanis így hangzott: A hajdúk nyomában, I. Hajdúk Világtalálkozója. E sorok írójának előadását követően, amely a hasonmás korona születéséről és a történelmi előzményekről szólt, itt történt meg hivatalos avatása is. Az alkotók, Szólláth Tibor polgármester, valamint a konferencia levezető elnökének, prof. Dr. Papp Klára közreműködésével ekkor történt meg „leleplezése”.

Ugyancsak e rendezvénysorozat keretében jelenhetett meg a hasonmás a református templom falai között is, augusztus 3-án, amikor elfoglalhatta helyét az Úr Asztala mellett, s ahol nagytiszteletű Gacsályi Gábor áldotta meg a „hajdúk szabadságküzdelmének jelképét”.

Bocskai István koronájának hasonmása október 3-án hagyta el először a várost. Útja ekkor a Megyeházára vezetett, a cikluszáró közgyűlésre. Napirend előtti felszólalás keretében magam adhattam számot a Bocskai-korona történelmi szerepéről és elkészítésének üzenetéről. Jelenléte komoly figyelmet és megérintettséget eredményezett, ami jelzi azt, hogy a hajdúk viszonya ma is különleges ehhez a fontos történelmi ereklyénkhez. Megerősödünk ezen az ülésen is abban az elhatározásunkban, hogy a megyei vezetésnek is fontos szerepet kell vállalnia az eredeti korona hazahozatalában.

E sorok olvasásakor felvetődhet a kérdés, hogyan oldottuk meg a szállítási problémákat, hiszen egy sérülékeny és értékes tárgyról van szó. Nos, erre a célra üvegből készült burát készítettünk, valamint egy olyan hordozódobozt, melyben lezárva, biztonságosan szállítható ez a tárgy. (Asztalosmester: Ötvös Sándor)

Arra gondoltunk ugyanis, szerepét akkor töltheti be igazán, ha jelen van minden olyan eseményen, ahol a hajdú történelemről, a hajdú identitásról van szó, hogy jelenlétével erősítse azt. Ehhez pedig biztonságos szállító berendezést kellett kitalálni. Valami olyasfélét, amilyennel az eredeti is rendelkezik, melynek ugyanaz a funkciója: megvédeni a műtárgyat.

Bocskai István koronájának hasonmása tehát a város múzeumának ékessége. Büszkén mutatjuk be mindenkinek, mert páratlan értékű nemzeti szimbólumunk elvesztésére is emlékeztet, de azért is, hogy ébren tartsa bennünk a vágyat, négy évszázad múltán sem adhatjuk fel jogos igényünket, hazahozatalát illetően. Ha kitartóan dolgozunk, még életünkben megadhat, hogy leváltsa hasonmását, hogy visszatérjen jogos örököseihez, a hajdúkhöz.

A Hajdúkerület kialakulása és korszakai

A Hajdúkerület fogalma alatt történetírásunk azt a középfokú törvényhatóságot érti, amely a 17. században fokozatosan vált külön Szabolcs vármegyétől, s a század végén szerveződött meg, s amely az „öreg” szabadalmas hajdúvárosból állt, s amely jog elődje volt az 1876-ban felállított, a hajdúvárosokból megszervezett s egyben környező volt jobbágyfalvakkal és mezővárosokkal kibővített Hajdú vármegyének és így közvetve a mai Hajdú-Bihar megyének is. Történetszemléletünk egy kicsit hajlamos arra, hogy Magyarország feudális kori történetének a vármegyék történetét lássa és a társadalom általános problémakörét ebből a keretből vezesse le. Kétségtelenül jogos ez a megközelítés abból a szempontból, hogy a vármegye sajátos közigazgatása, belső társadalmi szerkezete, jogviszonyai, a felsőbb kormányzésekhez fűződő kapcsolatai meghatározóak voltak az ország, a magyar társadalom egésze számára, így a vármegye dominanciája kétségtelen.¹ Az így kapott eredmények viszont nem, vagy csak áttételesen alkalmazhatók az olyan különös társadalmi képletekre, mint a szabad kerületek általában, mint például a Hajdúkerület.

Ugyanakkor természetesen a vármegye kizárólagosságát tagadnunk kell. Hiszen a magyar államfejlődésnek már megalakulása pillanatától velejárója volt, talán a nomád államszervezet gyökereire is visszamenően a sokszínű etnikai, etnikai-katonai kiváltságolás és az ugyancsak sokrétű és különböző mélységű autonómia.² Így a különböző, a vármegyei szerkezettől elütő egységek tanulmányozása elengedhetetlen a magyar államszerkezet egésze szempontjából is.

A mi esetünkben feltűnő, az a Hajdúkerület megalakulásának kései volt a és az a sajátos fejlődési folyamat, amely a viszonylagos elkészség ellenére elvezetett ahhoz a közigazgatási jogi formációhoz, a Hajdúkerülethez, amely országgyűlési képviselte révén a magyar rendi állam szerves tagja lett. A Hajdúkerület kialakulása esetében külön hangsúlyoznunk kell annak folyamat jellegét, amelyet az elnevezés kialakulásának terminológiája is jelez. Szigorú szabályok ugyan megállapítása nélkül általában mondhatjuk, hogy a kezdeti időszakban inkább a *hajdúvárosok*, a *hét hajdúváros*, később Polgár kiválása után a *hat hajdúváros*, latinul *oppida haidonicalia*, *septem oppidorum Hajdonicalium* volt az általános, majd egyre inkább gyakoriabbá vált a hajdúvárosok kerülete, a *Hajdúkerület*, latinul *Districtus Haidonicalis* elnevezés.³ Anélkül, hogy a districtus terminológia jelentésváltozásainak elemzésébe kezdenénk,

jelzem, hogy maga a szó vármegye jelentésben a magyar államszervezés kezdeteinél is használatos volt, de már a terminológia kialakulásának pillanatában magában hordozta a területi szerveződés alacsonyabb formájának jelentését, hogy aztán a magyar kerület, kör, vidék, járás latin nyelvű megfelelőjévé váljon.⁴

Fényes Elek a magyar királyság szabad kerületeit a múlt század derekán a következőképpen csoportosította.⁵

1. Olyanok, melyeknek egyes lakosai *személyesen is nemesek*. Ilyen a túrmezei nemes kerület. A túrmezei kerületnek külön tisztikara és bírósága volt, s grófjuk alatt külön üléseket tarthattak, sőt a túrmezei gróf személyén keresztül részt vehettek a követek tábláján is, de közigazgatásukat tekintve mégis Zágráb megye fennhatósága alá tartoztak.

2. Olyanok – mondja *Fényes Elek* – „melyeknek lakosai összesen tesznek egy nemest, s különös portával, saját, a vármegyétől független tisztikarral, országgyűlési székkel és szavazattal” rendelkeznek. Ide számította a Jászkun kerületet, a Hajdúkerületet és a fiumei magyar tengervidéki kerületet.

3. Olyanok, „melyek tulajdon portákkal és független tisztikarral bírnak ugyan, de országgyűlési szavazatuk nincs”. Ide sorolja a XVI. nemesi városkerületét.

4. Olyanok, amelyeknek van ugyan *különálló adózási bortájuk és független tisztikaruk*, de jobbágyi szolgáltatásokat nem tesznek és különféle kiváltságaik vannak. Ide tartozik a kamara nagyikindai és a korona tiszai kerülete. A korona tiszai kerülete egyébként Bács- Bodrog, a nagyikindai kamarai kerület pedig Torontál vármegye fennhatósága alatt állott. Nem voltak tehát közvetlen kapcsolatban a Helytartótanáccsal, s az említett megyék végzései épp úgy kötelezték őket, mint a megye bármely más lakosát. *Fényes Elek* megjegyezte, hogy tulajdonképpen szabad kerületnek csak a második és harmadik pont alatt felsoroltak tekinthetők, míg a másik kettő átmenet a tulajdonképpen szabad kerület és a vármegye között.

Fényes Elek osztályozása kétségtelenül lényeges tartalmi szempontok szerint történt, de nézőpontja statikus, azt az állapotot rögzíti, ahogyan a szabad kerületek jogállása az 1790/91-es országgyűlés után alakult, s nem tekintettel az egyes kerületek sokszor nagyon is eltérő történeti, közjogi, etnikai és gazdasági fejlődésére. Ami a Hajdúkerületet illeti, megállapíthatjuk, hogy nem tekinthetjük magától értetődő dolognak, hogy a szabolcsi hajdúvárosok fejlődése olyan kerületet hozott létre, mint amilyen végül megvalósult, sőt egyáltalán azt sem, hogy a kiváltságokból szabad kerület épülhetett fel. Ha ugyanis a kritikus 17. és 18. századot vesszük vizsgálat alá, megállapíthatjuk, hogy akár másféle fejlődési irány is bekövetkezhett volna, sőt reális veszélyként egyenesen a hajdúvárosi

kiváltság megszűnte is fenyegetett, mint ahogyan az az erdélyi fejedelmi megerősítésű bihari kishajdú városoknál be is következett. Ebben az esetben természetesen semmiféle kerület sem jöhetett volna létre.⁶

Bocskai István kiváltságolásai – Kölesér-Nagyszalonta kivételével – egy vármegye, Szabolcs – területére szóltak s tartalma szerint pedig a hajdúkat kétségtelen és igaz nemesi kiváltságokkal ruházta fel.

A hajdúvárosok magukat a 17. század folyamán mindig Szabolcs vármegyében lévőknek határozták meg, így a hajdúvárosok előtt nyitva állt annak a lehetősége, hogy az immár személyükben is nemesi jogokkal felruházott közösségek Szabolcs vármegye rendjei közé épüljenek be, mondjuk a túrmezei nemesek mintájára. *Erre tényleges próbálkozások is történtek*.⁷ Szabolcs megye már 1614-ben bepanaszolta a hajdúkat, hogy bár nemesek, a megye nemességétől elkülönítik magukat. Thurzó György nádor utasította is őket, hogy a *jövőben a régi nemesek szokásai és az ország törvényei értelmében ismerjék el a megye joghatóságát és bíraskodását*.⁸ A magyar országgyűlés ezt az álláspontot hamarosan a magyar törvénykönyv lapjain is rögzítette. Az 1618/73. évi törvénycikk úgy rendelkezett, hogy a felsőmagyarországi hajdúvitézek – tehát a Szabolcsiak is – az illetékes vármegye joghatósága alá tartozzanak, akárcsak a vármegyei nemesség közönségesen. Egyes történeti munkák állításával ellentétben tehát nem arról van szó, hogy a hajdú kiváltságok megszüntetésére törekedtek volna, hanem arról, hogy a nemesi vármegye joghatósága a hajdúvárosokra is kiterjedjen. A helyzet ellentmondásos voltára utal, hogy maguk a magyar rendek sem voltak ebben a kérdésben egységesek. 1608-ban a felsőmagyarországi rendek particularis congregatioja úgy határozott, hogy a hajdúvárosok a kassai főkapitány alá tartozzanak, amely tulajdonképpen két dolgot jelentett.¹⁰ *Kivették őket Szabolcs vármegye keretei közül és a magyar végvári rendszer részeként a felsőmagyarországi főkapitánysághoz sorolták be őket*. Végeredményben ezt a döntés alapozta meg Forgách Ferenc kassai főkapitány 1613-ban kelt levelében foglalt instrukciókat, amely a katonai ügyeken túlmenően polgári peres és büntetőügyekben is a kassai főkapitány hadi székét tette meg a hajdúvárosok legfelsőbb fórumává.¹¹

Amikor a szabolcsi hajdúvárosok az erdélyi fejedelem fennhatósága alá tartoztak, a fellebbviteli fórumuk a kállói kapitányság volt, de végeredményben így is a felső-magyarországi főkapitányság volt az illetékes. Ez a helyzet végeredményben jelentős védelmet jelentett az erősebb, tapasztaltabb vármegyei nemességgel szemben, s a hajdúvárosi autonómia nagyfokú kiépítését tette lehetővé. Érdekes módon viszont, a hajdúvárosok második generációja viszont már hajlott rá, hogy igénybe vegye Szabolcs vármegye védelmét, amely kimutatható összefüggésben van katonai szerepük hanyatlásával, gyengülésével. *Kömlei Kis Miklós*, aki a harmadik

hajdúfelkelés után a Derecskére települt Erdélyi András utódként lett a város első embere, 1640-ben Szabolcs vármegyéhez írott levelében már így fogalmazott „*mi nagyságtoknak és kegyelmeteknek igaz szolgálatú incorporatus tagjai vagyunk*”.¹² A vármegye meg is engedte, hogy Böszörmény városának két követe – *Puskás István* és *Dobszai András* – részt vehessen a vármegye nemesi közgyűlésén. Mindez nyilvánvaló jele volt annak, hogy kísérlet történt a szabolcsi hajdúvárosok integrálására vármegyei keretben, amely elvben egy túrmezei fejlődést indíthatott volna el. Az esetnek azonban nem voltak következményei.

A 17. század első felének – témánk szempontjából – legfontosabb fejleménye kétségkívül az azonos városi kiváltások létrejötte mellett mégis az volt, hogy a hét hajdúváros – *Böszörmény, Szoboszló, Nánás, Polgár, Dorog és Vámospercs* – kikerült Szabolcs vármegye keretéből, s *egy főhatóság, a kassai főkapitányság alá tartozott*. Mindez azt is jelentette, hogy bizonyos történeti helyzetekben együttesen léptek fel, s a külső szemlélő is külön egységként kezelte a városokat. Valójában persze ekkor még szó sem volt városok feletti, középszintű feladatokat ellátó szervezet létrejöttéről, hanem csak az azonos kiváltságok élvezéséről és az ugyancsak hasonló kötelezettségek teljesítéséről. Tovább bonyolítja a hajdúvárosok közjogi helyzetét, ha tudjuk hogy azok tulajdonképpen hódoltsági területre települtek, hiszen a hajdúvárosok elődei mint jobbágyfalvak és mezővárosok már jóval a tizenötével háború kitörése előtt felbukkantak török defterekben, tehát török részre is adóztak. Közismert tény, hogy a török makacsul ragaszkodott az egyszer már behódolt helyek adójához, s a hajdúvárosok kiváltságolását nem ismerte el. Ráadásul mivel a hajdúvárosok a magyar végvári rendszer részei is lettek, a hajdúpalánkok emelése miatt is követelte a korábbi állapot visszaállítását, s ez a közös fenyegetettség természetesen erősítette a hajdúvárosok közös szolidaritását, egymáshoz való tartozását.¹³

A magyar rendek a földesúri sérelmeket is félretéve, a katonai szempontokat szem előtt tartva a hajdúvárosokat pártfogásba vették. A felső-magyarországi rendek véleménye szerint „*a mi Országunkban sem Ő Felségének, sem az Orzágnak semmi olly kész hadas nints, kihez bízhatnánk. ha a Hajdúságot is Jószágokban való megháborítással szabadságoknak elvételével, Töröknek hódolással való erőltetéssel és hózok kerítésének elvonásával ellenségünkké tegyük, a Török erőilen állapotunkat eszébe véné.... artzul reánk fordulván ... bennünket Országostul elveszessen*”.¹⁴ Az önálló Erdély bukásával párhuzamosan a török hódoltság veszélye újra élő probléma lett, annál is inkább, mert Várad eleste után a török igényt Szabolcs és Szatmár megyékre is. Kétségtelen, hogy az un. *Szejdi járás* a gazdasági károk hatásával is súlyosbítva, megroppantó erővel hatott a hajdúvárosok katonai szerepvállalására, de az véglegesen nem szűnt meg. Nem elhanyagolható

hírszerző tevékenységet folytattak a kassai főkapitányság részére, amely a török területeken, portyákkal is párosulva gyakran váltotta ki a törökök, különösen a váradi törökök ellenakcióját, amely ellen a védekezést a hajdúvárosok közösen szervezték meg.¹⁵

A városok feletti közös szervezet kialakulásának az irányába hatott az a tudatosan, elemi érdekből vállalt szerepkör, amelyet talán leginkább a parasztvármegyékkel vethetünk össze. A közrend és a közbiztonság fenntartása ugyan kezdetektől a hajdúvárosok egyik fontos feladata volt, de ez a szerep a 17. század második felében minden korábbinál súlyosabban esett latba.¹⁶ Wesselényi Ferenc nádor már 1663-ban olyan értelmű védlevelet adott Nánás városának, hogy „*a Vármegyebeliek nevek alatt járó Magyar tsavargók és Vagabundus katonák*”-at megfoghassák, sőt „*in flagranti*” meg is ölhessek.¹⁷ A városok az ijesztően elszaporodó bűnesetek hatására hamarosan közösen léptek fel, amint azt az első hajdúkerületi statutum /1698/ világosan bizonyítja. E szerint ha valaki a rablók üldözésére elrendelt insurrectioban nem vett részt, tizenkét forintra büntethették.¹⁸ Meglátásunk szerint azonban *a városok feletti szervezet kialakulásában a döntő szoros szempont összefüggésben állt a hajdúk kiváltságain esett legfontosabb sérelemmel, az adómentesség elvesztésével*.

A hajdúvárosok megadóztatására katonai szerepük elvesztésével párhuzamosan az 1660-as évektől kezdve történtek kísérletek, előbb rendszertelen, majd rendszeres formában. A döntő fordulat 1685-ben következett be, amikor is a bécsi udvar a hajdúvárosokat rendes adóalanynak tekintette.¹⁹ Életbevágóan fontos kérdés volt azonban számunkra, hogy adóterhüket *önállóan vagy pedig Szabolcs megye keretében teljesítik-e*. A hajdúvárosok érdeke természetesen az önállóság volt, míg Szabolcs vármegyéé ezzel ellentétes. Általános adóügyi megfontolásokból hajdúvárosok törekvését a bécsi udvar is támogatta, s az 1696-os nátori concurzuson, amelyen a hajdúvárosok is részt vettek, önálló adózási portákat állapítottak meg részükre, s egyben véglegesen elválasztották azt Szabolcs vármegyétől.²⁰

A különálló adózási porták megléte, az ezzel kapcsolatos feladatkör volt az a szilárd mag, amely elodázhatatlanul szükségessé tette a városok feletti szervezet létrejöttét, hogy az az idők folyamán újabb és újabb feladatköröket vonjon magához. A hajdúvárosok 1698-ban Désány István személyében főkapitányt választottak, akit az Udvari Haditanács 1699-ben tisztjében megerősített. A főkapitány választást hamarosan követte a kerületi tisztikar kiépülése, amelynek folyamatát itt nem áll módomban részletezni.²¹ A török uralom megszűnte után a hajdúvárosok számára elsőrendű kérdésként vetődött fel a főhatóság, a hovatartozás kérdése.

Korántsem volt ugyanis mindegy, hogy melyik kormányzók alá tartoznak, s ráadásul Szabolcs vármegye is állandóan napirenden tartotta területi igényét. Eddigi főhatóságuk ugyanis, a kassai főkapitányság előbb ténylegesen, majd jogilag is megszűnt.²² Elméletileg három út állott a kérdés rendezésére. Vagy véglegesen az Udvari Haditanács alá kerülnek, vagy a Kamara fennhatósága alá rendelik őket vagy pedig Szabolcs megye kebelezi be a városokat. A Hajdúkerület számára a legjobb az első, a legrosszabb pedig a harmadik változat lett volna.

A hajdúvárosok 1715. márc. 3-án Böszörményben tartott közgyűlésükön a következőket határozták! A Pozsonyban tartózkodó Csanády Sámuel főkapitány érje el, hogy az Udvari Haditanács alá rendeljék őket, ha ez nem menne, megelégednének a kamarai függéssel is, mert a legfőbb veszélyt Szabolcs megye joghatóságában látták.²³ Végül valóban a Kamara alá tartoztak, amely azonban állandóan sérelem forrása lett, ugyanis joggal érezték úgy, hogy ezzel a jobbagyi függés veszélye nőtt meg. Jellemző módon a helyzetüket rendező hivatalos leirat csak a kassai főkapitányság formális megszűntetése után, 1733-ban érkezett meg.²⁴

A Hajdúkerület 18. századi magatartását a felsőbb kormányzókkel szemben jogaik megvédése és lehető kiszélesítése, illetve az országgyűlési képviseleti jog elnyerésére tett erőfeszítések sorozata jellemezte. Ennek során állandó küzdelembe kerültek mind Szabolcs vármegyével, mind pedig a Kamarával.²⁵ Jogaikat bizonyítandó nagy anyagi áldozatvállalásra is hajlandók voltak, amely érthetően elsősorban a katonaállításra vonatkozott. Amikor 1741-ben Szabolcs vármegye a nemesi mozgalom erejét kihasználva lépéseket tett a hajdúvárosok bekebelezésére, ezt ellensúlyozandó Csanády Sámuel főkapitány és Kovács János böszörményi hadnagy 440 lovas és 150 gyalogos kiállítását ajánlotta fel, hogy ezzel is igazolják „kétségtelen és igaz” nemesi voltukat.²⁶ Tény, hogy a Bethlen Gábor által 1620-ban összehívott beszercebányai országgyűlésre az egyes hajdúvárosok külön-külön regalist kaptak, de ennek nem lett folytatása, Habsburg részről a beszercebányai országgyűlést egyébként is törvénytelennek tartották.²⁷ Tudjuk azt is, hogy a Hajdúkerület részt vett a Rákóczi-szabadságharc országgyűlésein, de ez nem jelentett jogalapot arra, hogy a magyar rendek közé tagolódjanak.²⁸ A szatmári béke után elemi érdeküknek tartották, hogy az országgyűléseken legalább megfigyelőként jelen legyenek. Egyetlen példát erre! A Nánáson, 1712. június ötödikén tartott kerületi közgyűlésben a Pozsonyban tartózkodó „becsülletes követ Uraimék” levelét ismertették, amelyben azok tudatták, hogy a "Nemes Ország Gyűlésében" az végeztetett volna, hogy „*sok futásunkkal, fáradságunkkal, kölcségünkkel és édes véreink ki ontásával szereztetett szabadságunk más egyéb Vármegyéknek jurisdictiojok alá*

vetessék és attól függjön”.²⁹ Ha ez bekövetkeznék, későbbek lakóhelyüket is-pusztán hagyni, semhogy ezt elviseljék.

Általában elmondhatjuk, hogy a 18. század századi országgyűléseken ezt a jogvédő, bajt megelőző magatartást folytatták, noha gyakran nem is burkoltan reménykedtek abban, hogy országgyűlési képviseleti joghoz juthatnak. Ez számukra teljesen váratlan körülmények között, s nem is az általuk elképzelt módon következett be.

Ismeretes, hogy II. József uralkodása és különösen közigazgatási reformja a hajdúvárosok számára tragikus végkifejletet sejtetett. A szabadságukra oly annyira féltékeny városokat a megye ötödik járásaként Szabolcshoz csatolták.³⁰ Ekkor úgy tűnt, hogy minden eddigi küzdelmük hiábavaló volt. Az események azonban másként alakultak. Ismeretes II. József politikájának csúfos bukása, s az a nemesi ellenállás, amely a korábbi állapotokat nemcsak visszaállította, hanem sok szempontból új fejlődési pályát jelölt ki a magyar történelem számára is. A nemesi felbuzdulás általános légkörét kihasználva sikerült magukat meghívatnia korszakos jelentőségű országgyűlésre, noha státusuk egyelőre tisztázatlan maradt. A két követ – *Jabloneczay Petes János* főkapitány és *Nánási Oláh Mihály* főjegyző – a kerületi közgyűléstől azt az utasítást kapta, hogy már az országgyűlés kezdete előtt Budán legyenek, „*kicsinytől fogván a nagyig*” mindenkit megkeressenek, világosítsák meg a hajdúszabadság eredetét és az adó alá való vetésük törvénytelen voltát. Az utasítás tehát egyértelműen azt célozta, hogy igyekezzenek előmozdítani a magyar rendi államba való teljes jogú beépülést, s ezzel eleget tenni a hajdúnemesi-birtokosi réteg elvárásának. E törekvések ugyanis szoros összefüggésben állottak azokkal a társadalmi változásokkal, amelyek a hajdúvárosok kebelén belül végbementek, s amelyeket itt nem áll módomban részletesen elemezni. Annyit jelezhetünk csupán, hogy a folyamat nagyon hasonlított a redemptio utáni Jászkunság társadalmi rétegződéséhez és gondjaihoz.

A jászkunok egyébként éppen úgy az országgyűlési képviseleti jog elnyerésére törekedtek, mint a hajdúvárosok, s éppen ezért a követek vetélytársaként méregették egymást.³¹ A magyar rendek részéről megnyilvánuló fogadókésztséget egyébként félreértették. Sem a hajdúvárosok, sem pedig a Jászkunság esetében nem arról volt szó, hogy a magyar rendeket meghatotta volna hivatkozásuk a „kétségbevonhatatlan, igaz és ősi” nemesi jogakra, hanem arról, hogy a nemesség társadalmi változások iránt is fogékony része így akart a magyar rendi államnak nagyobb legitimációt adni. A két hajdúkerületi követ nem csekély megdöbbenéssel észlelte, hogy érvelésüknek alig van foganat] a, s elkeseredve tudatta az otthoniakkal, hogy a „*haza legnagyobb oszlopainak Nemes Hajdú Városokról*” alig van tudomása. Az országgyűlési képviseleti jog elnyerése végeredményben azért

sikerülhetett, mert a magyar nemesség közt volt olyan áramlat, amely a lassú társadalmi reformokat sürgette. Példaként említhetjük *Vay Józsefet*, aki úgy gondolta, hogy a parasztság lassú reformok sorával bevonható a magyar rendi alkotmány sáncái mögé. Röpiratában a következőképpen ír: „*Nem volna talán helytelen, ha az Országban lévő nagyobb Mező Városok, úgy a Jászság, Kunság, Kunság-Hajdú Városok Követjeiket az Ország Gyűlésére küldjék /mivel/ Földes Uruk nem lévén, nintsen az Ország Gyűlésében pártfogójuk*”. Tiszta, világos beszéd ez, csak homlokegyenest ellenkező érvelési rendszer, ellenkező megfontolás, mint a hajdúvárosoké. A végeredmény a Hajdúkerület országgyűlési képviseleti jogának elnyerése volt, s ezzel a *Hajdúkerület kialakulásának folyamata lezárult*, hiszen mindama ismérvek létrejöttek, amelyeket Fényes Elek a tulajdonképpen szabad kerületeknek tulajdonított. Nem jelentette ez természetesen azt, hogy a városok társadalmának minden nyitott kérdése megoldódott volna. Így például egészen 1848-ig nem zárult le a Hajdúkerület belső szerkezetének rendezése, amelynek megoldása egyébként már az 1790/91-es országgyűlésen felállított rendszeres bizottságoknak feladata lett volna. Ennek elmaradása tovább súlyosbította a hajdúvárosok társadalmának belső ellentéteit, társadalmi feszültségeit, amely elsősorban a földhasználat, az adófizetés és a városi kisebb szolgáltatások körül csúcsosodott ki.³²

Nem volt megoldott a hajdúvárosok államjogi helyzete sem, noha 1790-ben rendeződött az a sérelmes helyzet, amely a kamarai felügyelet miatt alakult ki, s ezután a Hajdúkerület a Helytartótanács alá tartozott. A főkapitányi tisztség ugyanis abban a formában, amelyben létrejött, átmeneti képződménynek tekinthető, s mivel hosszú időn keresztül nem változott, archaikussá is vált. Arról volt szó ugyanis, hogy a főkapitányt egyszerre választották is, illetve államhatalmi megerősítésre is volt szüksége, mert csak így nyerhette el hivatalát. Egyszerre volt tehát választott és egyszerre volt államilag kinevezett hivatalnok, s így személyében mintegy egyesítette a vármegyék alispáni és főispáni funkcióját. Ennek feloldására több próbálkozás történt, amelyek azt célozták, hogy a kerület élén két személy álljon, egy választott és egy olyan, akit az államhatalom nevez ki. Felmerült az is, hogy a Hajdúkerület modernizálását a Jászkunság mintájára hajtsák végre, sőt az is megfogalmazódott, hogy a hajdúvárosok élén is a nádor álljon, akárcsak a Jászkunság esetében. Ezek az elképzelések azonban mindvégig csak a tervezgetés szintjén maradtak.³³

A közigazgatás archaikus voltát jelzi a kerületi székhely sorsa is. Annak ellenére, hogy már igen korán határozat született arról, hogy a kerületi közgyűléseket mindenkor Bősörményben kell tartani,³⁴ a gyakorlat az maradt, hogy a gyűléseket felváltva tartották az egyes városokban, hallgatólagosan figyelembe véve a főkapitány és egyéb tisztségviselők

lakhelyét. Hasonló volt a helyzet egyébként a vármegyékben is, de a nagyobb törvényhatóságokban az állandó székhely hamarabb állandósult, amelyet az államhatalom igényel is elősegítettek.³⁵ A hajdúvárosok a Bősörményre vonatkozó határozatot akkor kezdték komolyan venni, amikor a 18. század derekán megépült a kerületi börtön, amely székházként is funkcionált, s amelyet a 19. század legelein korszerű székházzá bővítettek.³⁶

A Hajdúkerület ebben a formában érte meg az 1848/49-es forradalmat és szabadságharcot, s mint közigazgatási egység a Bocskai (17.) huszárezred és az ugyancsak Bocskai nevet viselő 52. és 53. gyalogzászlóalj szervezési központja volt.³⁷ Az abszolutizmus idején a Hajdúkerület önállósága, az ország területi beosztásának megsemmisítésével együtt megszűnt, s azt csak a Bach-rendszer bukásakor állították vissza. Ekkor választották főkapitánnyá azt a Sillye Gábort, aki 1848/49-ben a Hajdúkerület kormánybiztosaként az önvédelmi harc szervezője volt.³⁸ Az 1867-es kiegyezés elvben ugyan megerősítette a Hajdúkerület törvényhatósági önállóságát, de a belső fejlődés egész sor kérdést vetett fel, amely az előbbi állítást mégis kérdésessé tette. Egyértelműen kiderült, hogy a Hajdúkerület belső szerkezetét modernizálni kell, illetve az is, hogy az egymással össze nem függő, három darabból álló törvényhatóság külső keretei sem tarthatók.³⁹ A kiegyezés után kibontakozó belső hatalmi harcok egyik gyűjtőpontja pontosan a törvényhatóságok, a szabad királyi városok, szabad kerületek és a vármegyék kérdésének a rendezése volt. Egyértelművé vált, hogy a Hajdúkerület eredeti formájában nem maradhat fenn. Az eredeti kormányzati elképzelések szerint a térségben egy vármegyét állítottak volna fel, amelyhez Hajdúszoboszló is tartozott volna, míg a Hajdúság nagyobb részét a Nyíregyháza központtal megnagyobbítani szándékozott Szabolcs megyéhez csatolták volna. Ez a terv a Hajdúkerület merev ellenállása miatt megghiúsult, s általánosan elfogadottá vált, hogy a térségben egy új vármegyét kell felállítani. Hajdúböszörmény természetesen azt szerette volna elérni, hogy a megnagyobbított és vármegyei szerkezet szerint átalakított törvényhatóság székhelye legyen. Ekkor szólt közbe Debrecen szabad királyi város érdeke, amely egyébként valóban a térség természetes központja volt. A magyar országgyűlés az egész országra kiterjedő közigazgatási átrendezés során az 1876/33. tc-el úgy döntött, hogy a hajdúvárosok érvelését az önálló törvényhatóság mellett figyelembe veszi ugyan, de a vármegye székhelyeként Debrecen jelölte meg.⁴⁰

Hivatkozások jegyzéke

1 A nemesi vármegye és a magyar társadalom viszonyára forrásként használható

Horváth M. 1868. I-III.

2 V.ö. Deér J. 1938. 187-218

3 3 Origo et Status. H.n.én. Lásd az iratok terminológiáját.

- 4 A districtus fogalmának jelentésváltoztatására *Kristó Gy.* 1988. 142-143. 5 Fényes
- Eleket idézi Ereky I. Lk.22.
- 5 Fényes Eleket idézi Ereky I. Lk.22
- 6 *Rácz I.* Debrecen. 1969
- 7 *Nyakas M.* 1977.
- 8 *Rácz I.* 1969. 144-145.
- 9 MTT 1608-1657. 1900. 164.
- 10 *Dudás Gy.* 1887. 82.
- 11 *Nyakas M.* 1977. 51-52.
- 12 SzSzBmL Act. Pol. F. 58. No. 40. 1640 Szabolcs vármegye levéltára.
- 13 *Nyakas M.* 1977.40-41.
- 14 HBML IV. A. 502.h. VII. 43.
- 15 *Nyakas M.* 1993. 177-192.
- 16 *Gyárfás I.* 1882.. *Székalý F.* 1969. *Nyakas M.* 1977. 43-44.
- 17 Origo et Status. Provocat sub Nro. 20.
- 18 HBML IV. A. 502. A.1. H.ker. jkv. prot. 30-31
- 19 *Rácz I.* 1969. 150-151.
- 20 *Nyakas M.* 1977. 45.
- 21 *Sillye G.* 1847. *Komorócz Gy.* 1969. 76-83.
- 22 *Sillye G.* 1882
- 23 *Nyakas M.* 1992. 8.
- 24 *Sillye G.* 1882. 62.
- 25 *Nyakas M.* 1987.
- 26 *Sillye G.* 1882. 69.
- 27 A regalis szövegét közli Origo et Status, Pravocat sub Nro. 45
- 28 *Nyakas M.* 1992. 7.
- 29 HBML. H.ker. jkv. IV.A, 502.a. 2. 35
- 30 *Rácz I.* 1971.
- 31 *Nyakas M.* 1992. 17
- 32 *Nyakas M.* 1973
- 33 *Nyakas M.* 1990.
- 34 HBML. IV. A. 502.a.1. H.ker. prot. 48. nag.
- 35 *Nagy S.* 1983. 99-100.
- 36 *Nyakas M.* 1987. és *Nyakas M.* 1990.
- 37 *Nyakas M.* 1980.
- 38 *Nyakas M.* 1980.
- 39 *Nyakas M.* 1975.
- 40 *Nyakas M.* 1983.

Irodalom

1. DEÉR J., 1938. = *Deér József*: Pogány magyarság, keresztény magyarság. Bp. 1938.
2. DUDÁS GY., 1887. = *Dudás Gyula*: A szabad hajdúk a XVI. és XVII. században. Szeged, 1887.
3. EREDY L., 1908. = A magyar helyhatósági önkormányzat. Bp. 1908.
4. GYÁRFÁS L., 1882. = *Gyárfás István*: A paraszt vármegye. Bp. 1882.
5. HORVÁTH M., 1868. = *Horváth Mihály*: Huszonöt év Magyarország történelméből. 1823-1848. I-III. Pest, 1868
6. KOMORÓCZY GY., 1969. = *Komoróczy György*: A Hajdúkerület szervezetének néhány problémája a XVII. - XVIII. században A Hajdúk a magyar történelemben (szerk. *Módy György*) Debrecen, 1969.
7. KRISTÓ GY., 1988. = *Kristó Gyula*: A vármegyék kialakulása Magyarországon. Bp. 1988.
8. MTT = Magyar Törvénytár. 1608 - 1657. évi törvények (szerk. *Márkus Dezső*) Bp. 1900.
9. NAGY S., 1983. = *Nagy Sándor*: A hajdúvárosok és a Hajdúkerület büntetőbíráskodásának szervezete. 1606 - 1871. A Hajdúsági Múzeum Évkönyve. V. Hajdúböszörmény, 1983.
10. NYAKAS M., 1973. = *Nyakas Miklós*: A Hajdúkerület társadalmi küzdelmei a XVIII. század végétől és polgári átalakulásának kérdése. A Hajdúsági Múzeum Évkönyve. I. Hajdúböszörmény, 1973.
11. NYAKAS M., 1977. = *Nyakas Miklós*: A Hajdúkerület kialakulásának néhány problémája. A Hajdúsági Múzeum Évkönyve III. Hajdúböszörmény, 1977.
12. NYAKAS M., 1987. = *Nyakas Miklós*: A hajdúkerületi székház rövid építéstörténete. A Hajdúsági Múzeum Évkönyve. VI. Hajdúböszörmény, 1987.
13. NYAKAS M., 1990. = *Nyakas Miklós*: A hajdúkerületi főkapitány választási rendjének alakulása. A Hajdúsági Múzeum Évkönyve. VB. Hajdúböszörmény, 1990.
14. NYAKAS M., 1990. = *Nyakas Miklós*: A székház építésének megszervezése. A Hajdúsági Múzeum Évkönyve VII. Hajdúböszörmény, 1990.
15. NYAKAS M., 1992. = *Nyakas Miklós*: A hajdúvárosok országgyűlési képviseleti jogának elnyerése. 1790 - 1791. Hajdúböszörmény, 1992.
16. NYAKAS M., 1993. = *Nyakas Miklós*: A hajdúvárosok katonai szerepének alakulása a 17. század második felében. Végvárak és régiók a XVI. - XVII. században (szerk. *Petercsák Tivadar*) Eger, 1993.

17. ORIGO ET STATUS = Origo et Status Privielgiatorum Onnidorum Hajdonicalium ex Legibus, Privilegiis, aliisque monumenta depromptus. H.n. é.n. (valószínűen 1821).

18. RÁCZ I., 1969. = *Rác István*: A hajdúk a XVII. században. Debrecen, 1969.

19. RÁCZ I., 1971. = *Rác István*: A Hajdúkerület 1790. évi követi utasítása. A debreceni Déri Múzeum Évkönyve. 1969 - 1970. Debrecen, 1971.

20. SILLYE G., 1847. = *Sillye Gábor*: Szózat a Hajdúkerület ügyében. Pozsony, 1847.

21. SILLYE G., 1882. = *Sillye Gábor*: Hajdú megye történeti viszonyai. A Hajdúkerület története. Hajdú megye leírása (szerk. *Varga Geiza*) Debrecen, 1882.

22. SZAKÁLY F., 1969. = *Szakály Ferenc*: Parasztvármegyék a XVII. és XVIII. században. Bp. 1969

Kiss István: Táncoló hajdúk - a hét hajdúvárost, Nánást, Szoboszlót, Dorogot, Böszörményt, Vámspércset, Polgárt, Hadházat szimbolizáló szoboregyüttese Hajdúböszörményben, a hajdúk fővárosának főterén

Péteri Lajosné

Közigazgatás és igazságszolgáltatás Hajdúnánáson a XVIII. és XIX. században

Hajdúnánás a hajdúk letelepítése előtt jobbágyfalu volt, ahol a legfőbb hatalmat a földesúr gyakorolta, de mint minden jobbágyok lakta falunak, településünknek is volt némi önkormányzata, melynek az élén a bíró állt. A főúri önkormányzat feladatai voltak:

- A földesúr érdekeinek védelme,
- A faluközösség életének megszervezése

Nagyobb településeken a bíró mellett az irányítást elősegítette néhány esküdt, olykor falugyűlést is tartottak a lakosság bevonásával. Meglehetősen szűk határok között működött a falu közigazgatása, minden komolyabb ügyben az úriszék döntött. Sajnos írásos emlékeink erről a korszakról nincsenek, de mivel más jobbágyfalvakban így volt, itt sem lehetett másként.

A hajdúk letelepítése után ez a rendszer megváltozott. Mivel a hajdúk katonák voltak, településüket is katonai szervezetüknek megfelelően alakították ki. A város vezetője a kapitány volt, a lakosság tizedekben élt, a tizedek élén a tizedesek álltak. Ők feleltek az adott tized rendjéért, nyugalmaért, ők közvetítették az ott lakóknak a kapitány utasításait és gondoskodtak azok betartásáról.

Hat tized alakult ki a városban, számuk a lakosság szaporodásával sem növekedett, de egy-egy tized területe nagyobb lett. Ahogy fokozatosan kialakult a földművelő, állattenyésztő életmód, úgy változott a közigazgatás rendje is. Eleinte a hajdúvárosok között nem volt szervezett kapcsolat, de 1669-től megalakult a Hajdú Kerület, amely összefogta a hajdúk lakta településeket. Ettől kezdve egy-egy település vezetése is szervezettebb lett. Változatlanul kapitány állt a város élén, segítői a hadnagyok és tizedesek voltak. A kapitány – mint katonai vezető – segítőivel együtt vigyázott a lakosság harckészültségére, katonai erejére, fegyverzetére. Időnként még hadgyakorlatokat is tartottak. Megfigyelőkkel kémleltették a környéket, hogy az ellenség ne közelítse meg a várost.

A hajdúkapitány mint polgári vezető is irányította a várost.ó a szenátus közreműködésével. Ez a közösség 12 esküdtből állt. Ahogy időben haladunk előre szenátus mellett egy nagyobb testület is szerveződött a lakosság képviselőiben. Tizedenként létszámuk 4-6 fő volt. Ezeket az embereket úgy választották meg, hogy egy-egy tizedből minden rétegnek legyen képviselője. A hajdú hazafiak, nemesek és nemtelenek 2-2 személyt delegáltak ebbe a vezető testületbe.

A város és az egyház minden testületben szorosan együttműködött. 1722-ből találtam egy esküszöveget, amely így hangzik:

„*Én...(akkor Éles István)...Esküszöm az élő Istenre, ki Atya, Fiú, Sz.Lílek, tellyes Sz. Háromság engem ussegilyen, hogy mostanában Isten kegyelmességibül, és a Nemes Város meg egyező vótumábul Hadnagyságra választván. Mindeneknek előtte Isten dicsőség, tellyes tehetségem szerint elő mozdítani igyekezem. Nemes Város privilégiumát, szabadságát, Igassággal meg egyező jó szokásait, vígezísit az mind magam meg tartom, úgy az alattam valókkal meg tartatom, senkinek semmi szín alatt el nem árulom. Mindeneknek személy válogatás nélkül, Igassággal meg egyező Törvint szolgáltatok és mindeneket valamely ezen Tisztemre tartoznak, minden személy, ajándék, baráttság, Atyafiság, jó akarat, filelem nízise nélkül az mennyire Emberi Erőtlenség engedi, keresztényi hitemnek kötelessége alatt víghez viszem Isten engem ussegilyen.*”

Ebből az esküből kiderül, hogy milyen felelősségteljes volt egy-egy vezetőnek. Később differenciálódik ez a nagy teher. 1782-től van főjegyző és aljegyző, van néptribun, aki a nép bizalmi embere, és a vezetőséget ellenőrzi. Tisztújítást előbb minden évben, 1806-tól három évenként kellett tartani. 1837-től már van városgazda, aki a város pénzügyeiért felelős. A hadnagyokat és a városgazdát a teljes lakosság választotta, a többi hivatalnokot a közösség, az az a nagyobb tanács, melynek mint már említettem tízenként 6 rétegekbeli képviselője volt.

A hajdúk kiváltságait az évek során fokozatosan megnyirbálták: hadiadót kellett fizetniük, a lakosság számarányának megfelelően katonákat kellett kiállítani, a beszállásolt katonákat és lovaikat teljes ellátásban kellett részesíteni. Ráadásul ezek a beszállásolt katonák még raboltak, fosztogattak is. Nehéz munka volt a közigazgatás fenntartása, a rendre való felügyelet. A verekedők, veszekedők, tolvajok ellen évről évre szigorúbb rendeleteket kellett hozni. Az állam megszabta, hogy évenként hány katonát kell a városnak kiállítania, a város több esetben ezekből, az előbb említett renitenskedőkből állította ki, így némileg nyugalom lett a városban.

1798-tól éjjeliőrök vigyáztak a település nyugalma. A későbbiekben az éjjeliőrök kevésnek bizonyultak a rend fenntartására, úgy a lakosság férfitagjait is beosztották hozzájuk. A mezőkön lovas- gyalogjáró őrök őrizték a lakosság termelvényeit a mezőbíró felügyelete alatt. Sajnos a lakosság rejtegette a betyárokat, a tolvajokat, ezért előtérbe került az igazságszolgáltatás megreformálása, szigorúbbá tétele. Megjegyzendő, hogy Nánás városa megalakulása óta pallosjoggal rendelkezett, így – mióta lazult a fegyelem – több lett a halálos ítélet. A bakót - ha szükség volt rá –

Nagyváradról hozták. Az igazságszolgáltatásban három elv alapján érvényesült ítéletek:

a Hármaskönyvet figyelembe véve,
a gyakorlat útmutatása alapján,
a város szokásai alapján születtek.

A kisebb jelentőségű pereket a hadnagy és a magisztrátus – a 12 tagú tanács – intézte. Gyakori volt a veszekedés, verekedés, kocsmázás, paráznaság, boszorkányság.

„Az ezekben hozott ítéletek kegyetlenül szigorúak, kivált a legrégebbi időkben. Bizonyos, hogy a szilaj hajdúvérmérséklet megfékezése nagy gondot okoz a vezetőségnek, dehogyan olyan drákói ítéletekről olvashatunk jegyzőkönyvekben, azt csak a kor szigorú erkölcsi felfogásával magyarázhatjuk. A testi fenytéssel nem igen fukarkodtak. Kegyetlenül, sőt sokszor halállal büntetnek olyan vétkeseket, amelyek ma szinte mindennaposak, így különösen a lopást, káromkodást, paráznaságot.” –olvashatjuk az 1937-ben kiadott Adattárban.

Ugyanott olvasható: „A szitkozódást, káromkodást, pletykálkodást is kegyetlenül büntették. 1727-ből van ilyen ítélet: ha valaha előkerül, csúnya káromkodásért kegyelem nélkül agyonverettetik. Később ezt is enyhébben ítélték meg. A káromkodó csontjait megtörögették, kalodába zárták, vagy pellengérré állították, még később 40-50 pálca- vagy korbácsütést szabtak ki rá. Pedig nem is tudtak akkor káromkodni az emberek, nem úgy mint ma. Erősen vallásos érzületű, istenfélő emberek voltak az ősök, de emberek lévén, néha ők is kifakadtak. Ilyenkor azonban nem vették ajkukra Isten nevét. Atta teremtette, ebatta, kutya teremtette, ördögatta, ördögteremtette, disznóatta, disznóteremtette mondások járták, sokszor több is együtt s nagyon cifra volt már egy kénköves menykű teremtette.” Büntették az utcán pipázókat is, sőt azt is, aki szekérével az utcán felverte a port.

„Legjobban megvetették azonban s legszigorúbban büntették a paráznaságot. A parázna asszonyt így ítélték el 1713-ban: Hóhér hozattassék, fogóval fogdostassak meg teste és tűz által égettessék meg. Gyakran előfordult a következő ítélet is? Hóhér által feje vétessék. Máskor: Kerékhez köttetvén erőssen megverettessék és a városból kihajtassék. De nem voltak igazságtalanok, ugyanígy kijárt a parázna férfinak is. 1725-ben is, mivel J. István uram két feleségűségbe esett, ezért a tulajdon maga kölcségén hóér hozattatván feje vétessék – mondja a jegyzőkönyv.

„A korbács-, illetve a botütést a parázna személy is megkapta, de ezenkívül első esetben megelégedtek a jobbulást ígérő reverzáissal s csak a visszaeső bűnössel szemben voltak e tekintetben is irgalmatlanok. Az ítéletek is enyhültek idővel. 1729-ben egymást verik meg a paráználkodók a piacon, majd kalodába zárás után a városból proskibáltatnak. Még 1750-ben 100

pálca és megkövezés járt a paráznaságért, nőknél 50-60 korbács a városból kihajtás mellett, tekintet nélkül arra, hogy szabadszemély-e az illető vagy nem. 1775 óta enyhébbek az ítéletek, amikor is ilyen megindoklást olvashatunk: Mindketten szabadszemélyek lévén, ezen első cselekedetükért 40 kemény pálca ütésre méltónak ítéltettek. Azonban még 1804-ből is olvasható ilyen ítélet: Ha az asszony 30 korbács után még egyszer rosszat tesz, kegyelem nélkül meg fog nyírattatni.”

Több várostörténész és néprajzkutató ír le konkrét eseteket, a bűnelkövetők drákói büntetéséről. Pl. Barcsa János, Igmándy József, Dankó Imre. Olvashatók ilyenek az egyházi anyakönyvekben – pl. Apostol Elek iratai között, és magistrátus jegyzőkönyveiben is.

Szigorúan vigyáztak a fiatalok erkölceire: „cicázásért” bezárták őket, ha valamelyik legény illetlenül viselkedett a lányok előtt, megpálcázták, ha egy legény hosszabb ideig járt egy leánnyal, de nem vette el, ha a lány feljelentette elzárással büntették.

A lopásért általában pénzbüntetést szabtak ki, de azt is megbüntették, aki nem adta fel a tolvajt. Aki lopott jószágot vett 200 Ft. büntetést fizetett és vissza kellett adnia az árut. Büntették a vásárnap dolgozókat is, de azokat is, akik a káromkodókat nem adták fel. Barcsa János leírja, hogy az *atta* teremtette káromkodást mondók egész vasárnap a főtéren egy falovon ültek, s amikor leszállhattak, keményen megverték őket. Ha újra káromkodtak úgy ültették a falóra, hogy a nyakába követ kötöttek, harmadjára pedig megkövezték.

1727-ben három városházi ör feltörte a pincét, bort hoztak fel és megitták. A magistrátus úgy határozott, hogy büntetésből „erősen megverettetvén a városból kihajtassanak”. Ugyanebben az évben egy hadnagyot lopott meg egy szegény ember. Akasztásra ítélték. Később valamelyest enyhültek az ítéletek: a tolvajt kalodába zárták, ott bárki bántalmazhatta, leköphette, sértegethette. Amikor az illető a kalodából kiszabadult 40-50 kemény pálca, vagy korbácsütést kapott. Máskor egy táblát akasztottak a nyakába, a táblára ráírták az elkövetett bűnt, (pl. krumpli tolvaj vagyok), ezt a megszégyenítő felírást dobszó kíséretében utcáról utcára hordozta, és utána még deresre is húzták.

Jóllehet Könyves Kálmán királyunk kinyilatkozta, hogy boszorkányok pedig nincsenek, de ezt még a XVIII. században sem hitték el az emberek. A legtöbb bűneset a boszorkányokkal függött össze, akik embereket, állatokat rontottak meg macska, kutya képében, vagy más módon. Szinte minden öregasszonyt és a bábákat kiáltották ki boszorkányoknak. A néphit szerint főleg kisgyerekeket és állatokat pl. teheneket rontottak meg. A kisgyermek beteg lett, a tehén nem adott tejet. A rontást leginkább a vajákosok, (gyógyítók) tudták különféle praktikákkal levenni az áldozatról.

Vajákosok inkább férfiak voltak, de voltak férfi boszorkányok is. Érdekes, ha egy-egy gazda észrevette, hogy a tehénolban fekete macska ólálkodik, azt jól elverte, hogy el ne apadjon a tehén teje. Másnap valamelyik öregasszony vagy bába összetört csontokkal feküdt az ágyban, innen tudták, hogy ő volt a boszorkány. Nem akarom részletezni a boszorkányok tetteit, rontásaik gyógyítását, mert mindezek a mai modern gondolkodású ember számára hihetetlenek, mosolyt keltőek.

Az 1937-es Adattárban a boszorkányságokról ez olvasható:

„Számítalan boszorkánypert ismerünk a 18. századból, de két nagyobbarányú is van köztük. Az egyiket 1733 január 24-én, a másikat 1734 november 25-én tárgyalta a tanács. Az elsőben nem egyes feljelentett személy ellen folyt a vizsgálat, hanem az össze nánási boszorkányok ellen adott ki keresetet a tanács. Kérdezte, hoya: hallotta e valaki, akárkinek itten vesztísit, vagy akármely büjölisit, babonálását, ember, vagy barom vesztísit, vagy akármely ördögös boszorkányságát. Jelentkezett több boszorkányt vádolva 42 tanú. Ezek tudták, hogy Daróczi Istvánné, az öregebb boszorkány Csohány Erzsók fiókboszorkányt disznó és kutya képében szokta mesterségre tanítani. Az egyik tanú, Sallai János pedig a rétre készült nádért, míg a kertben készülődött, a kapufélen mind ott kucorgott fehér lepedőben egy asszony. Amikor elindult, egész a rítig mind ott ügetett a lú mellett – akárhoya akarta, nem tudta elhagyni. Megismerte, bizony Soltészné volt az, aki már az ő jószágait s az egész családját megrontotta. Soltészné adott Gulyás Pálnak is egy pohár mézes bort, amit ha meg nem ivott volna, feleségét se vette volna el. Csohány Péter feleségének is adott egy pohár mézes bort, az meg attul halt meg. Szilágyi Györgynének is beszélte, hogy kell csinálni olyan italt, amitül utána megy valakinek az, akit szeret.”

A boszorkányokat a lakosság bejelentette a magistrátusnak, amely kivizsgálta az egyes eseteket, ítéleteket is hozott. 1715 november 3-án jegyezte fel Csengeri Éliás nótárius a következő határozatot:

„Elígsígesképpen bebizonyítottatott, de kivált maga nyelve vallása doteálja boszorkányságát, arra nézve, Lőrincz Zsigmondné Fási Erzsébet hóhér hozatván fogóval fogdostatassék meg teste és tűz által égettessék meg. 1713-ban Csoma Istvánnét gyanúsították ördögi praktikálással. Kövér Istvánné boszorkány reá vallása mutató jele az ő boszorkányságának – tehát 15 nap altt két tanúval purgálja magát, egyébként megégetik – mondja az ítélet. Pató Pálné nyilvánvaló boszorkányságát is napnál világosabb tanúk bizonyítják, „arra nézve tettsett közönségesen betsületes Ns. Tanács előtt, mint penig pertorturán annyira, hogy csontjai is hajlítottassanak, úgy süttögettessék míg nem Complexit és több ördögi mesterséget követő Társait ki valja, annak utána irtóztatós tűz által meg égettessék.”

Ahogy az időben haladunk előre, a közigazgatás és az igazságszolgáltatás hatásköre fokozatosan szűkült. 1784-ben elvették a pallosjogot, 1792-től a pereket és büntetéseket felsőbb hatóság bírálta el, 1837 óta csak olyan ügyekben intézkedhetett a magistrátus, ahol a bűnösök legfeljebb 12 pálcaütésre, vagy 12 nap fogságra ítélték. A Bach-korszakban a Járásbíróság végezte az ítélethozást, kivéve a kisebb vétségeket. Az 1868. LIV. T.c. értelmében külön vált a közigazgatás és az igazságszolgáltatás.

Összefoglalva megállapítható, hogy a hajdúk letelepedésük óta is becsületes emberek, jó katonák voltak. Kivetették közösségükből a bűnözőket. Szerették a földet, az állatokat, tisztelték a hagyományokat, betartották, és betartatták a magistrátus által demokratikusan alkotott törvényeket.

Kalodába zárt bűnös

Botozás a deresen

Szégyentábla és pellengér

Oláh András

láz

a gyulafehérvári székesegyház előtt
a tér feltúrva: régészek söpriki össze
századok szétporló nyomait
derékig járunk a múltban
egy fényképezőgépét babráló
öreg zsidó felfigyel a magyar szóra
néhány botladozó mondat Trianonról
s a pecsét-foltos történelem tetemre hív
a pusztulás hunyora ad ölmeleget
és a lebontott emlékezet
vonatot fest az idő a táborba hurcolt zsidóknak is
és átlebben fölöttünk a meghamisított
múlt áporodott testszaga
a kövekben lakunk - gyűttmentként holt lelkek közt -
csöndjükből kiköszönnek az itt porladók
- úgy mentek el hogy itt maradtak:
újra kihordja őket az anyaföld -
este nehezen alszom el
saját rögeszméimet rendezgetem
Hunyadi kőszarkofágjának támaszkodva
hallgat bennem konokul az idegen
miközben megírhatatlanul alszik tovább
a falakba épített parkinson-kóros történelem

**„URAM, HÁBORÚBÓL
JÖVŐK ÉN”**

Hajdúnánás hősei az első világháborúban Dicső emlékü és névtelenül elesett hajdúnánási katonák küzdelsei a fronton

I. A hősök emlékezete

Hajdúnánás városának múltjában a XX. század olyan mély nyomot hagyott, mint korábban egyetlen század sem. Két világháború, gazdasági világválság, deportálások, szovjet megszállás, a hadifogságba hurcolt férfiak tragédiája, kommunista diktatúra, kollektivizálás, 1956 és a megtorlások, a kádári restauráció mind-mind része volt ennek a századnak. A rendkívül gyorsan lezajló radikális politikai változások és a velük együtt járó erőszakhullám mindenkit megviselt, mindenkinben nyomot hagyott, aki ezeket az évtizedeket átélte.

A XX. század örökre megváltoztatta a helyiek életét, kitörölhetetlen emléket hagyott maga után, pótolhatatlan veszteségeket okozott, egyéni, családi és közösségi szinten is sorstragédiákkal járt. Egy korábban békében élő, földművelő kisváros nem volt, nem is lehetett felkészülve arra, amit ez a század magával hozott. Hajdúnánás és a hajdúnánásiak számára mindez nemcsak tragikus emlék, de mind a mai napig élő történelem.

A közösségi emlékezetben talán mélyebb nyomot hagyott a második világháború, mint az első. Ennek oka nyilván az, hogy időben közelebb esik korunkhoz és még mindig élnek olyanok, akik felnőtt fejjel látták, hallották, érezték a háború és főként a háborút követő tragikus események történéseit. Ezek a tapasztalatok jelen vannak az utókorban is, hiszen szülők, nagyszülők, dédszülők közvetlen elbeszéléseiből értesülhetett a fiatalabb nemzedék mindarról, amit elődei átéltek. A szovjet megszállás, a hadifoglyok ügye és a kollektivizálás erőszakos folyamata még inkább beleivódott a köztudatba és az akkor történeteket egyhamar nem is fogják elfelejteni az itt élők és leszármazottaik.

Nem felejtik, mint ahogy nem felejtkeztek meg az első világháború hőseiről sem. A „Nagy Háború” emléke ugyanúgy jelen van a helyi legendáriumban, mint a második világháborúé, legfeljebb csak elhomályosult az 1940-es évektől kezdődő mérhetetlen szenvedés- és erőszakhullám mögött. A XX. század derekán Magyarországon lezajlott folyamatok valóban páratlanok és a történelem legsötétebb lapjaira valók. Emlékezetük sem dicső emlékezet, sokkal inkább tragikus, fájdalmas múltidézés, ami nem

nélkülözheti az áldozatok iránti részvét mellett a múlthatatlan veszteségérzetet és az emberi kegyetlenség által kiváltott tehetetlen indulatokat sem.

Az első világháború ellenben, annak ellenére, hogy jelentős áldozatokat követelt és következményeit, az egész országot destabilizáló forradalmak időszakát, valamint a mérhetetlenül igazságtalan trianoni békét mindannyian ismerjük, másképp őrződött meg a köztudatban. Az ország határaitól távol frontszolgálatot teljesítő, ott nem egy esetben valódi hőstetteket végrehajtó, vagy névtelenül elesett katonák iránt érzett legerősebb érzelem minden kétséget kizáróan a tisztelet.

Tisztelet a hősöknek. Ez a rövid mondat lehetne akár jelen megemlékezés jelmondata, vagy címe is, mert mindent kifejez. Kifejezi a jelen emberének viszonyulását mindazokhoz, akik minden erejüket és képességüket latba vetve küzdöttek a fronton önmagukért, szeretteikért, családjukért, városukért, utódaikért, értünk, egyszóval a hazáért.

Hazaszeretet, lokálpatriotizmus, hősiesség, önfeláldozás, bajtársiasság, mind-mind olyan értékek, amelyek méltók a tiszteletre és elválaszthatatlanok az első világháborútól. Egy háborútól, amelyről ma már tudjuk, hogy értelmetlen volt, felesleges áldozatokat követelt, rendkívüli szenvedésekkel járt mind a benne résztvevők, mind családjuk számára. Fiatal fiúk, családapák, meglelt férfiak, túlzás nélkül a nemzet legjava, egy nemzedék derékhada harcolt halált megvető bátorsággal és sokuknak ez az életébe is került. „Nagy Háború”, így emlegették, mivel addig az volt a legnagyobb, és a kortársak nem is sejtették, hogy még mit szabadít majd rájuk ez a század. A veszteségek óriásiak voltak, vesztett az ország és vesztettek azok a családok, akik hiába várták vissza szeretteiket. Az első világháborúban elesett hajdúnánási katonák száma jelen ismereteink szerint 642 volt.

Hajdúnánás nem is felejtkezett el hőseiről, őrizte emléküket, tiszteletükre emlékművet emelt, emlékezhelyeket hozott létre. A háborúban elesett katonák áldozatáról rendszeresen megemlékezik, ez az emlékezet azonban szomorú, de büszkeséggel vegyes, dicső emlékezet, amely ráirányítja a figyelmet az egyetemes emberi értékekre, a hősiességre és a hajdúnánásiak méltó helytállásának nagyszerűségére.

A hősök emlékezete már az 1930-as évek derekától alapvetően három emlékezhelyre összpontosul.¹ Az első még a háború alatt létrejött, hiszen a helybeliek a harcterekről hazaszállított halottaikat külön temetőben helyezték végső nyugalomra, amely később a „*Hősök Temetője*” elnevezést kapta. A

¹ Lásd: Buczkó József: „A hősök vére szenteli hazává a földet” A Hajdúnánási Hősi Temető, Hősi Emlékmű- és a Hősök Ligetének története. Hajdúnánás, 2012., 7-8.

másik két emlékezhelyet a két világháború közötti időszakban hozta létre a város. A ma is látható „*Hősi Emlékművet*”, Kalotay Kreipel Ottó szobrászművész kiváló munkáját 1926. október 16-án avatták fel. Érdekesség, hogy az emlékművön még csak 624 név szerepel, míg az 1934. május utolsó vasárnapján átadott „*Hősök Ligetében*” már 642 emlékfát állítottak fel az áldozatok tiszteletére.²

A *Hősök Temetője*, a *Hősi Emlékmű* és a *Hősök Ligete* azok a helyszínek, ahol minden az első világháború hőseinek az emlékezetéről szól. De valójában kik is voltak az első világháborúban harcoló hajdúnánási katonák, hol harcoltak, mit tettek, hol vesztették életüket, mivel lettek rá érdemesek, hogy az utókor hősként emlékezzen rájuk és a legnagyobb tisztelet hangján beszéljen róluk? Hogyan viselte a város a háborús éveket, s miként viszonyultak az itthon maradt hozzátartozók az elhúzódozó küzdelmekhez, a frontról érkező egyre aggasztóbb hírekhez? A következőkben mindezekre a joggal felvetődő kérdésekre igyekszünk válaszokat találni.

II. Hajdúnánás a háborúban. A hátország élete

Az 1914 nyarán kirobbanó első világháborúban tehát Hajdúnánás is meghozta a maga áldozatait a haza védelmében, ami rendkívül súlyos következményekkel járt a helyi gazdálkodásra nézve, hiszen az életerős férfiak munkaerőjét az otthon maradt nők, gyerekek és öregek képtelenek voltak pótolni, így megélhetésük is bizonytalanná vált. 1910-ben, a háború előtt, Hajdúnánásnak 16 781 lakosa volt, s ebből az első világháborúba bevonult férfiak száma meghaladta a 3000 főt is.³ A város lakosságának tehát a 17,9%-a teljesített frontszolgálatot. Egyszerű, földműveléshez, állattenyésztéshez szokott emberek voltak, akiket váratlanul ért a világháború és a katonai behívó. Itt hagyták családjukat, hogy részt vegyenek egy olyan küzdelemben, amely szülővárosuktól távol zajlott, és amelynek okát és valódi célját sem értették igazán. Voltak közöttük, akik kezdetben lelkesedtek és boldogan indultak útnak, hogy hazájukat szolgálják, és szent kötelességüket teljesítsék. Sem ők, sem szeretteik nem gondolták, hogy egy évekig

elhúzódozó, véres és kegyetlen küzdelem vár rájuk, amely nagyon könnyen az életükbe kerülhet.

A város élete már a háború kitörésének pillanatában felbolydult. A Hajdúnánási Újság 1914. július 2-i számában címlapon közölte Ferenc Ferdinánd és hitvese, Hohenberg Zsófia főhercegnő gyászejentését, majd két nappal később, július 4-én, szombaton délelőtt 10 órakor a református templomban Mikó Imre lelkész és a város hívó közössége gyászsistentiszteleten emlékezett meg a trónörökös párról.⁴ Egy héttel később, a minden csütörtökön megjelenő városi hetilap így számolt be a gyászünnepségről:

„Az egész művelt világot megrázó tragikus körülmények között elhunyt trónörökös pár Ferenc Ferdinánd főherceg és neje temetése alkalmából – amint jeleztük – f. hó 4-ikén, szombaton délelőtt 10 órakor a református templomban gyász isteni tisztelet volt, amelyen az összes hatóságok és testületek tagjai megjelentek, sőt tekintve a nagy munka időt közösség is különösen nők, szép számban jelent meg. Mikó Imre lelkészünk mondott emelkedett szárnyu, megható szép imát, a hallgatóság nagyobb részének szeme könnybe lábadt. Az egész isteni tisztelet egy fél óráig tartott.”⁵

A hadüzenet hírére a városban eluralkodott a lelkesedés és a harci buzgalom. Hajdúnánás lakossága, különösen a lelkes diákság zászlókkal és fáklyákkal vonult fel a város közterein, és a főtéren, a Kossuth szobor előtt gyülekezett, hogy kifejezze áldozatkészségét, és hangosan éljenezze a hazát, Ferenc Józsefet, az idős uralkodót és Tisza István miniszterelnököt.⁶ A közhangulat egyértelműen militaristává vált, és a mértékadó értelmiség, akárcsak az országos, vagy a helyi sajtó egy nagy nemzet jogos háborújának tüntette fel a konfliktust. A Hajdúnánási Újság 1914. augusztus 6-i számában kitörő örömmel fogadta a fejleményeket és fennhangon dicsérte a háborút:

„A kocka el van vetve és már érezzük fuvallatát annak a rettentő népek csatájának, amihez foghatót még nem látott a világ. Milliós és millió ember tör egymás ellen a modern fegyverek pusztító erejével, tengere omlik ki a vérnek, roppant összegű anyagi javak pusztulnak el és a romokon sírva kesereg a kultúra gyászba öltözött gényusa. E kép máskor borzalommal töltött volna el bennünket, míg ma a lelkesedés lobogó lángjával telik meg

² Draviczky Imre a két világháborúról szóló munkájában az emlékművön szereplő 624 nevet tartalmazó listát tekintette hitelesnek és azt közölte le hiánytalanul. – Lásd: Draviczky Imre: Századunkban a gyilkos láng már kétszer lobbant. Hajdúnánás népe és a nagy háborúk. Hajdúnánás, 1993., 65-72.

³ Lásd: Magyarország történeti statisztikai helységnévtára. 11. Hajdú-Bihar megye. Kiadja a Központi Statisztikai Hivatal Népszámlálási Főosztálya. Budapest, 1997., 53.; valamint: Buczkó József: „Szállást adtunk hűséges magyar véreinknek” Székely menekültek Hajdúnánáson 1916-1918. Hajdúnánás, 2011., 70.

⁴ Hajdúnánási Újság. 1914. július 2. VIII. évfolyam, 27. szám, 1. és 4.

⁵ Hajdúnánási Újság. 1914. július 9. VIII. évfolyam. 28. szám, 5.

⁶ Hajdúnánás története. (Szerk. Rác István) Hajdúnánás, 1973. – VI. fejezet. – Fehér András: A tőkés rendszer érdekharca., 312.

*tőle szíviünk és lelkiünk, üdvözljük a pusztítás angyalát, és dallal ajkunkon megyünk a csatába.”*⁷

Az 1914. július 28-i hadüzenetet és a július 31-i mozgósítást követően megkezdődött a 21 éves korosztály besorozása és kiképzése, míg a 33-42 éves korosztály azonnal a frontra küldték, továbbá hadi célokra lovakat, járműveket foglaltak le.⁸

A túlzott optimizmus és az általános elbizakodottság mögött ott volt annak a hatalmas gazdasági és kulturális fejlődésnek a hatása, ami a dualista monarchiának köszönhetően a XIX. század második felében Magyarországon végbement. Az ország lakói egy nagy birodalom szerves részének tekintették hazájukat, és egy nagy európai monarchia alattvalóinak önmagukat. Mindez összekapcsolódott a nemzeti büszkeséggel és mindazokkal a jelenségekkel, amiket Szekfű Gyula a Három nemzedékben nemzeti illúzióknak nevezett. Szekfű főként ezeket az illúziókat, és azok generálóit tekintette a vesztes háború és a nemzeti sorstragédia fő okozóinak:

*„A magyar illúziók nem járnak egyedül. Rajokban szállják meg a magyar földet, szárnyaikat ráborítják az álmodó nemzetre és távol tartják tőle a valóság egészséges légáramlatait. Míg másutt pozitív kezdetek, első sikerek megacélozzák az akaratot és hatalmas lendületet, erőfeszítést hoznak létre, addig a mi népünk, a kezdet gyümölcseit leszedve, csak annál nyugodtabban takarja be magát ősi álmaiba.”*⁹

Hajdúnánáson ugyanúgy hatottak ezek az általános nemzeti illúziók, mint bárhol másutt az országban, 1914 nyarán még senki sem gondolt a vereség, vagy akárcsak egy elhúzódó háború lehetőségére. Fontos változás volt ugyanakkor, hogy az addig 30 éven át hivatalban lévő polgármester, Csohány László még 1914 őszén lemondott hivataláról, s az új városvezető, a korábban ügyvédként tevékenykedő Dr. Berencsy János a város minden erejét, emberi és anyagi erőforrását igyekezett mozgósítani a háború érdekében. A helyzetet tovább súlyosbította, hogy Hajdúnánáson ekkor még egy vörhenyjárvánnyal (skarlát) is meg kellett küzdeni.¹⁰ 1914. július 11-én, szombaton hajnalban skarlátban halt meg Mikó Imre helyi lelkész is, aki mindössze 30 évesen vesztette életét.¹¹

A háború árát azonban mindenkinek meg kellett fizetnie, nemcsak a fronton harcoló katonák, de a hátország is sokat szenvedett. A férfiak távolléte miatt hiányzott a munkaerő, ami felborította a gazdálkodás

megszokott rendjét. A kétségtelenül súlyos munkaerőhiány akkor enyhült némiképp, amikor a harcok során fogságba ejtett hadifoglyok munkába állítása megtörtént. Hajdúnánáson 1915-ben például 120 orosz és szerb hadifogoly dolgozott, akikre négy katonaőr felügyelt, majd hozzájuk csatlakozott 1916. március végén további 180 fogságba esett orosz katona.¹²

Az itthon maradt családtagokban, anyákban, feleségekben, gyermekekben hatalmas feszültség volt, folyamatos aggodalomban éltek, mert alig jutottak információhoz szeretett férjük, fiuk, vagy édesapjuk sorsáról. 1916 végére már 14 hősi halottja lett a városnak.¹³ Ennek ellenére 1916. február végén, a háborús helyzet súlyosbodása miatt előbb az 1872-ben, 1871-ben, 1870-ben születetteket, míg márciusban az 1868-as, 1866-os, és 1865-ös születésű idősebb generációk tagjait is besorozták, és a frontra vitték.¹⁴

Mindemellett az általános életminőség is folyamatosan romlott. Már 1914-15 telén gabonaínség lépett fel és a katonai lefoglalások miatt tűzifa sem volt a városban. A Városi Tanács a gazdálkodás folyamatosságának helyreállítása és a város ellátásának biztosítása érdekében Pákozdy András rendőrkapitány vezetésével Gazdasági Intézőbizottságot állított fel, de ez a testület sem volt képes úrrá lenni a problémán, így az általános nélkülözés és a megélhetési nehézségek a mindennapok részévé vált a háborús években.¹⁵ A bizottság elnöke Pákozdy András rendőrkapitány lett, tagjai pedig Csorvássy Miklós és Csujá Miklós.¹⁶

A katonai konfliktus elhúzódása, és a harcok vég nélküli folytatódása tovább rontott a helyzeten, s egyre nagyobb megpróbáltatásnak tette ki a városlakókat, akiknek a kezdeti lelkesedése hamar alábbhagyott. A hajdúnánásiak életének jellemzőit az első világháború éveiben Buczkó József így írta le a székely menekültek történetét feldolgozó munkájában:

„Gabona- és tűzifa ínség jellemezte a mindennapokat, mert az összes nyilvántartott mennyiséget elszállították hadi célokra. De fokozatosan eltűnt a hentes üzletekből a zsír, a szalonna, a hús, s kezdetét vette a kukorica, a liszt, és természetesen az ígás állatok rekvirálása, azaz hadi célokra történő lefoglalása. A háború kezdetétől a puszta létfenntartás gondjai ülték meg a lelkeket, s felütötte fejét a háborús nyomor is, főként a legszegényebb

¹² Buczkó József: „A hősök vére szenteli hazává a földet” – i. m., 56.; valamint: Hajdúnánási Újság. 1916. március 30. X. évfolyam 13. szám, 3.

¹³ Buczkó József: „Szállást adtunk hűséges magyar véreinknek.” - i. m., 47.

¹⁴ Vö.: Hajdúnánási Újság. 1916. március 2. X. évfolyam. 9. szám, 4.; valamint: Buczkó József: „A hősök vére szenteli hazává a földet” – i. m., 48-49.

¹⁵ Hajdúnánás története. (Szerk. Rácz István) Hajdúnánás, 1973. – VI. fejezet. – Fehér András, i. m., 312.

¹⁶ Hajdúnánási Újság. 1916. március 2. X. évfolyam. 9. szám, 3.

⁷ Hajdúnánási Újság, 1914. augusztus 6. VIII. évfolyam. 32. szám, 1. – A nagy leszámolás. Vezércikk.

⁸ Vö: Buczkó József: „A hősök vére szenteli hazává a földet” ... i. m., 12.

⁹ Szekfű Gyula: Három nemzedék és ami utána következik. Budapest, 1989., 301.

¹⁰ Buczkó József: „A hősök vére szenteli hazává a földet” – i. m., 13.

¹¹ Lásd: Hajdúnánási Újság. 1914. július 16. VIII. évfolyam. 29. szám, 1-2.

*társadalmi rétegekben. [...] eltűnt a boltokból a cukor, kávé, só és a petróleum is. Az újabb katonai rekvirálások pedig a háború második felében szinte minden élelmet elvittek a városból.*¹⁷

A háború utolsó évében a helyzet katasztrofálissá vált, 1918 januárjában, márciusában és májusában is sor került a katonai rekvirálásra, aminek köszönhetően a hajdúnánási lakosságnak semmi élelme nem maradt.¹⁸ A közegészségügyi helyzet sem volt sokkal kedvezőbb, hiszen 1916-tól egyetlen orvos, Dr. Khoór Dezső volt a városban, aki a helyi lakosság mellett a súlyos sérülései miatt alkalmatlanná vált, ezért hazaküldött katonák ellátásáért is felelős volt.¹⁹

Berencsy János polgármester a háború éve alatt mindent alárendelt a háborús igények kielégítésének és a belső rend fenntartásának, s e tekintetben maradéktalanul sikeres is volt. Mint a Függetlenségi Párt helyi elnöke mindenben támogatta a kormánypártot és szembeszállt mindenféle pacifista törekvésekkel. A lakosságot sújtó éhínséggel és a háborús nyomorral azonban képtelen volt megbirkózni. Változás a helyi politikában csak 1918-ban következett be, amikor a Függetlenségi Párt új elnöke az a Brassay Károly lett, aki nemcsak békepárti volt, de Károlyi Mihály követőjeként a polgári demokratikus átalakulás lelkes híve is.²⁰

A háborús évek krónikájához hozzátartozik, hogy ebben a rendkívül nehéz helyzetben került sor a Székelyföldről érkező, több mint 200 ezres menekülthullám fogadására is, amelyből Hajdúnánás is példaértékűen vette ki a részét. A székely menekültek befogadásának történetét Buczkó József dolgozat fel a közelmúltban megjelent, többször idézett igényes munkájában.

1916 szeptemberében érkeztek Hajdúnánásra a háború elől menekülő székelyek, s a város önzetlen szeretettel fogadta őket. 3200 katolikus székely, főként gyerekek, nők és öregek kaptak menedéket a hajdúvárosban. Az első székelyeket szállító vonatok szeptember 8-án érkeztek meg, s októberre már több mint 3 ezren voltak a városban, s a háborús helyzet miatt a menekültek csak 1917. április közepén indulhattak vissza otthonaikba, a csíki havasokba.²¹ Eltartásuk komoly terhet jelentett, mivel már az 1914-15-ös években a gabonánség miatt a háborús nyomor a mindennapok részévé vált.

¹⁷ Buczkó József: „Szállást adtunk hűséges magyar véreinknek.” i. m., 47.

¹⁸ Hajdúnánás története. (Szerk. Rácz István) Hajdúnánás, 1973. – VI. fejezet. – Fehér András, i. m., 313.

¹⁹ Lásd: Hajdúnánás története. (Szerk. Rácz István) Hajdúnánás, 1973. – VI. fejezet. – Fehér András, i. m., 313.; valamint: Buczkó József: „Szállást adtunk hűséges magyar véreinknek.” i. m., 49.

²⁰ Erről bővebben: Hajdúnánás története. (Szerk. Rácz István) Hajdúnánás, 1973. – VI. fejezet. – Fehér András, i. m., 313.

²¹ Buczkó József: „Szállást adtunk hűséges magyar véreinknek.” i. m., 54-57. és 124.

A közéleti biztositása érdekében ezért többször is a katonai rekvirálás eszközéhez kellett folyamodni.

III. Hajdúnánási katonák a fronton

Miközben az itthon maradtak a mindennapi élet nehézségeivel és a társadalomra nehezedő hatalmas járulékos költségek miatt éhínséggel küzdöttek, az egyre nagyobb számban behívott katonák életüket áldozták a harctereken és amint látni fogjuk, nem vallottak szegyet.

A császári és királyi közös hadseregben (K.u.K.) a háború előtt négy fegyvernem létezett, a gyalogság, a lovasság, a tüzérség és a műszaki alakulatok. A gyalogos haderő 102 gyalogezredből állt, s minden ezredhez négy zászlóalj tartozott. A zászlóaljak négy századból és egy géppuskás osztagból álltak, melyek összlétszáma békeidőben 900 főt, míg hadilétszámban 1400-1500 főt tett ki.

Hajdúnánási katonák alapvetően két ezredben teljesítettek szolgálatot. Kisebb részben a debreceni 3. honvéd gyalogezredben, amely a háború második évében, 1915. májusában kapta meg a parancsot, hogy Farkas Vincze ezredparancsnok vezetésével induljon el az olasz frontra. Az ezred július 11-én érkezett meg az elhíresült Doberdó-fennsíkra, ahol július 18-án már be is vetették. A háború folyamán végig a Doberdó menti harcokban szolgált, s főként a Monte San Michele és San Martinó közötti állásokban állt helyt hősiessé a 3. honvéd gyalogezred és a kötelékében harcoló hajdúk.²² (Ma San Martino Del Carso városában az első világháború áldozatainak emléket állító helytörténeti múzeum található.)

A legtöbb hajdúnánási azonban az 1756-ban gróf Pálffy János által alapított 39. gyalogezred katonája lett, amelynek központja Debrecenben volt. 1855-től az ezred három zászlóalja Bécsben, egy pedig Debrecenben állomásozott.²³

Az első világháború kitörésekor a II. zászlóalj volt Debrecenben a Pavilon (más néven Károly Ferenc József) laktanyában, s ez már július 31-én indult is a frontra, míg a bécsi zászlóaljak Debrecenbe érkezésük és hadilétszámra emelésük után augusztus 2-án és 3-án indultak el a II. zászlóalj nyomában dél felé. Mivel a 39. gyalogezred hadkiegészítő területéhez tartozott Debrecen, Hajdú megye és Bihar megye egyes részei, így a hajdúvárosokból bevonulók egyértelműen ennek az ezrednek a kötelékébe kerültek.

²² A debreceni 3. honvéd gyalogezred harcairól bővebben: Pintér Tamás – Rózsafi János – Stencinger Norbert: Magyar ezredek a Doberdó-fennsík védelmében. Hibernia Nova Kiadó – Zrínyi Kiadó, 2009., 64-75.

²³ Uo., 38., 46., 48. és 76.

Az ezred, melynek élén 1915. június 2-ától Hiltl József ezredes állt a Karl Gelb tábornok irányítása alatt szolgáló 17. közös hadosztály része volt. Ez a hadosztály, pedig a VII. hadtesthez tartozott, s így legfőbb parancsnoka 1914. november 1-től József Ágost főherceg (1872-1962) volt, akit katonái közvetlensége és nem utolsó sorban magyar nyelvtudása miatt csak „József apánkként” emlegettek.²⁴

A 39. gyalogezred katonáit ugyanúgy szerelték fel, mint a többi ezredet, megkülönböztető jelzésül kezdetben a skarlátvörös hajtóka és fehér gombok szolgáltak.²⁵ Egyenruhájukra és menetfelszerelésükre az egyik hajdúnánási, Kéki Antal így emlékezett vissza:

„Testhez simuló kékszínű volt a ruhánk, amelyen piros parolin mutatta a hova tartozandóságot. Az öltönyhöz bakancs és lábszárvédő jött. Köpenyünk már más színű volt. Ezt szürkére festették. [...] Tartozék volt: a hátizsák, a torniszer, amit mi csak bornyúnak ismertünk. E nevét azért kapta, mert valóban veres színű borju bőrből /gereznájából/ csinálták. Ebbe csak ruhanemű került. Az élelemnek és a lőszernek külön helye volt. Az előbbi egy oldaltáskába /prócakk/, a másik vagy a derékszíjon lévő patron táskába, vagy a bornyú alatti tölténytárba került. /180, ill. kétszer 20 éles lőszer/. Bizony, amikor a felszerelés menethez /masírozáshoz, rukkoláshoz/ készen állott, a teher 30 kiló volt, meg a hét kiló puská.”²⁶

Ruházatuk kezdetben több módon is megkülönböztette őket a többi ezredtől. A kék viselet, a skarlátvörös hajtóka, a fehér gombok azonban az ellenség dolgát is megkönnyítették. A visszaemlékezésben említett, fedőszíneként használt szürke köpeny is a gyalogezredeknel használatos csukaszürke színű volt, amely nem volt alkalmas arra, hogy a katonák beolvadjanak környezetükbe, s így sokáig viszonylag könnyű célpontot szolgáltatott az ellenséges tüzérségnek. Ezt belátva 1916 végén egységes, zöldes árnyalatú, tábori szürke egyenruhákat rendszeresített a hadvezetés, amely jobban megfelelt a harci terep kívánalmainak. A zubbony gallérját is lehajtották és levették róla a színes hajtókát, a helyén csak egy 1,8 cm széles függőleges csík maradt.²⁷

Az egyedüli, eredeti, megkülönböztetésre is alkalmas ruhadarab a sapka maradt. Az egyes gyalogezredek közötti legnagyobb különbséget ezt követően az egyedi sapkajelvények jelentették. A debreceni 39. gyalogezred

katonáinak sapkáin 5 db, mással össze nem téveszthető jelvény mutatta hovatartozásukat. Egy skarlátvörös zászlójelvény az alakulat hadrendi számával; egy ovális lemezjelvény Conrad von Hötzendorf tábornok ezredtulajdonos képmásával; egy álló ovális jelvény kétfelé osztott mezővel, benne a Debrecent és a reformációt jelképező zászlós báránnyal, valamint az „IR/39” felirattal; egy sebesült katonát és az őt segítő angyalt ábrázoló jelvény „A 39. Gyalog Ezred/ Rokkant Alapjára” körfelirattal; végül pedig egy tölgyfalevél mintájú egyedi jelvény, középen a 39-es számmal.²⁸

Az ezred fegyvere a 8 milliméteres 1895. mintájú Mannlicher ismétlő puská és egy törzsúrny volt, de a felszereléshez tartozott emellett főzőedény, kulacs, takaró, sátor, ásó, csákánybalta, drótvágó olló, sebkötöző csomag és zseblámpa is. A háborús tapasztalatok miatt 1915-től lett a felszerelés elmaradhatatlan része a gázálc, míg a heves pergőtűz és a sok fejsérülést okozó sziklatörmelékek miatt 1916 őszétől az olasz fonton a rohamsisak is kötelező lett.²⁹ A magyar hadiipar a felmerülő igények, pontosabban a frontszolgálatot teljesítő csapatok egyre kétségbeesettebb visszajelzései miatt hozzálátott megfelelő fejdíjűk tervezéséhez, de ezek a próbálkozások eredménytelennek bizonyultak. A magyar csapatok végül a németektől kaptak előbb 10 ezer, majd 100 ezer acélból készült rohamsisakot, melyek gyártása itthon csak 1916 végén kezdődött meg. Összesen 700 ezer sisak készült el, ami a németektől kapott 400 ezer sisakkal együtt sem érte el a szükséges mennyiség felét.³⁰

A főként az olasz fronton szolgáló gyalogezred katonái, köztük a hajdúnánási legényekkel tehát úgy folytattak éveken át tartó, öldöklő küzdelmet sziklás terepen, folyamatos tüzérségi lövegek, és robbanó gránátok keresztűtűzében, repkedő kőszilánkok erdejében, hogy sokuk fejét még harci sisak sem védte.

Az ezred és a hajdúnánási katonák hősiesség helytállása, melyről a következőkben szó lesz, ennek fényében még figyelemre méltóbb tettek minősül. Mint ismeretes, a József főherceg irányítása alá tartozó VII. hadtestet már a háború legelején a Balkánra vezényelték, majd 1914 augusztusában az orosz frontra küldték. Innen 1915 májusában vonult át József főherceg hadserege Karintiába, majd 1915 júliusától a hírhedt Doberdó-fennsík védelmét látta el. Ezekben a harcokban a 17. közös hadosztály és a Lukachich Géza vezérőrnagynak, a főváros későbbi katonai

²⁴ Lásd: Pintér Tamás – Rózsafi János – Stencinger Norbert, i. m., 42. és 76.

²⁵ Uo., 76.

²⁶ Idézi: Draviczy Imre: Századunkban a gyilkos láng már kétszer lobbant. Hajdúnánás népe és a nagy háborúk. Hajdúnánás, 1993., 9

²⁷ Barczy Zoltán – Somogyi Győző: Királyért és hazáért. A m. kir. honvédség szervezete, egyenruhái és fegyverzete 1868-1918. Budapest, Corvina Kiadó, é.n., 52.

²⁸ Hermann Attila – Szanyi Miklós: „Csak előre édes fiam...” A magyar Szent Korona országaiból sorozott hadosztályok, ezredek és zászlóaljok jelvényei a Nagy Háborúban. Debrecen, Méliusz Központ, 2012., 112-113.

²⁹ Pintér Tamás – Rózsafi János – Stencinger Norbert, i. m., 48.

³⁰ Barczy Zoltán – Somogyi Győző: Királyért és hazáért... i. m., 50.

parancsnokának a vezetése alatt álló 20. honvéd hadosztály olyan kiválóan teljesített, hogy őket, mint a Monarchia „gárdahadosztályait” emlegették.³¹

A debreceni 39. gyalogezred, s a benne szolgáló hajdúnánásiak 1914. augusztus 30-án Rohatynnál vettek részt először ütközetben, s további nagy csaták vártak rájuk a Kárpátokban. Nagycsertész, Radivoj és Szálnok mellett is véres küzdelmeket vívtak, melyek minden kétséget kizáróan jelentősen hozzájárultak ahhoz, hogy a támadó orosz csapatokat nagy áldozatok árán sikerült megállítani. Utóbbi település az elesettek hatalmas száma miatt később a „Hajdú-Szálnok” elnevezést kapta. Az 1915 tavaszán lezajlott heves harcok legvéresebb csatája egyértelműen a szálnoki volt, amelyben az addigi veszteségek 70 százaléka a Szálnok melletti dombon esett el.³²

„Dicső lapjai ezek a nemzet történetének, de dicső lapjai a hajduságénak is, mert a romboló harcok vérzivatarából messze kiragynak a hármashonvéd, - meg a harminckilences gyalogezred neve, azé a két ezredé, melyben éppen a mi fiaink, a hajdufiuk harcolnak. [...] Zemlén vármegyében Szálnok község az, melynek füstös romjai legtöbbet tudnának regélni a hajdu vitézségről, mert itt vívta legdicsőbb csatáját a mi két ezredünk, de itt domborul a legtöbb sír is a hajdúfiak fölött.” – írta 1915. augusztus 20-án a harctéri eseményeket figyelemmel kísérő Hajdúnánási Újság.³³

Miután a Központi Hatalmak közös hadereje 1915. májusában áttörte az oroszok állásait Galíciában, a 39. gyalogezred az orosz frontot elhagyva, május 29-én megérkezett Ober-Drauburgba, hogy ellássa a Drávától délre fekvő olasz-osztrák határ védelmét a Karintiai Alpok hegynyúlványaiban. Itt nagyobb hadműveletekben nem kellett részt vegyenek a hajdúlegények, de az Alföldhöz szokott fiúk számára szokatlanok voltak a karintiai havasokban uralkodó körülmények.

1915. május 23-án Olaszország is belépett a háborúba, s emiatt az ősz az ezred I., II. és III. zászlóalját már az olasz fronton találta, a Görztől (ma: Gorizia) délre, az Isonzó folyó bal partján emelkedő Karszt-fennsíkon, amit egy ott fekvő kis faluról és tavacsikáról neveztek el Doberdónak a magyar katonák. A hírhedt Doberdó-fennsíkon, ahol 12 véres isonzói csata zajlott le, október 6-án foglalták el állásaikat a debreceni 39-esek. A fennsík megszerzése azért volt különösen fontos az olasz hadvezetésnek, mivel a közelében volt Görz, a folyami átkelő, valamint a Wippach-völgy, amin

keresztül út nyílt a szimbolikus jelentőségű Trieszt irányába. A fennsíkot 1915 májusától 1917 októberéig, 11 offenzívát indítva, folyamatosan támadták az olasz csapatok, de áttörést nem sikerült elérniük.

Az 1915. október 18-án kirobbant 3. isonzói csata, amelyben már részt vettek a 39-es gyalogezred katonái, olyan heves volt, hogy József főherceg azonnal magához rendelte a IV. zászlóalját is. Október 19. és október 25. között a debreceni 39. gyalogezred szó szerint a poklok poklát állta ki, miközben a rá bízott G ponttól M pontig terjedő védőkörlet, a „143-as romtól keletre” eső terület védelmét ellátta. A veszteségei hatalmasak voltak, az állásban töltött 5 nap alatt 248 halottja és 738 sebesültje lett, miközben 415 fő eltűnt a heves ütközetekben. A teljes veszteség tehát ezalatt a néhány nap alatt 1401 főt tett ki.³⁴

Az áldozatok rendkívül nagy száma elképesztő, sőt elkésztető és csak megerősíti a háború értelmetlenségéről korábban elmondottakat. A katonák bátorsága, önfeláldozása és hősiessége azonban megkérdőjelezhetetlen. József főherceg, aki szemtanúja volt a gyalogezred küzdelmeinek, visszaemlékezésében példátlan helytállásról, emberfeletti hősiességről számolt be. Az 1915. október 23-án három magyar ezred, köztük a debreceni 39-es részvételével lezajlott összehangolt támadásra így emlékezett vissza:

*„Látom dicső 39-eseimet Sill Ede százados parancsnoksága alatt és a 29./II. magyar népfölkelő ezrednek két századát Nitsch Mátyás főhadnagy parancsnoksága alatt, amint ezt később telefonon megtudtam, a leghevesebb tűzben előrenyomulni [...] Soha nem észlelt meresszel végrehajtott rohamukat látom a nagyon erősen megszállott, elvesztett állásunknak iramodni. [...] Roham... Hurrá – Éljen zsvaj és mint Isten csodája által hordoztatva rohamoznak. [...] Az olaszok föllállanak és a rohamozók elé rontanak előreszegezett szuronnyal. Először borzasztó kézigránátharc, minden villog és durrog és sűrű füst fedi a küzdőket, azután kézitusája a szó valódi értelmében. Az olasz erős tartalékot hoz tartalék után, melyekben már előmenetelükkor óriási pusztítást visz végbe tüzéségem. Az egész küzdő tömegnek ide-oda ingó tolongása. [...] Most már csak gyilokkal, ha ez eltörött vagy a kézből kicsavartatott, késsel, vagy buzogánnyal, végre fogakkal viaskodnak egymást marva. Az elkeseredésnek, kétségbeesésnek oly vad küzdelme ez, amelyet még soha nem láttam, de lehetségesnek sem tartottam. A hideg verejték ült ki homlokomra.”*³⁵

³¹ Pintér Tamás – Rózsafi János – Stencinger Norbert, i. m., 42-43.; valamint Lukachich Géza későbbi szerepéről bővebben: Merényi László: Az őszirózsás forradalom. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1983., 101.

³² Buczkó József: „A hősök vére szenteli hazává a földet” – i. m., 44-46.

³³ Hajdúnánási Újság. 1915. augusztus 26. IX. évfolyam. 34. szám, 1-2. – Hajduszálnok. Vezércikk.

³⁴ Erről és a 39. gyalogezred harcairól a Doberdó-fennsíkon lásd bővebben: Pintér Tamás – Rózsafi János – Stencinger Norbert, i. m., 76-88.

³⁵ Lásd: József főherceg: A világháború amilyenek én láttam I-VII. kötet. Budapest, 1926-1934. – A vonatkozó részt idézi: Pintér Tamás – Rózsafi János – Stencinger Norbert, i. m., 82.

Az első világháborúról szólva meg kell említenünk azokat a hírnevet szerző hajdúnánási katonákat is, akik a Doberdó-fennsíkon folyó küzdelmekben páratlan hőstetteket hajtottak végre és még a főherceg elismerését is kivívták. Az akciója miatt országos ismertségre is szert tevő fiatal hajdúnánási zászlós, Daróczy Amburs kiemelkedett közülük.

Történt ugyanis, hogy 1916. március 13-án az 5. isonzói csatában a karánsebesi 43-as gyalogezred állásaiba betörték az olasz csapatok és három fészket alakítottak ki. A debreceni 39. gyalogezred feladata volt a terület megtisztítása, de az egyik fészket képtelenek voltak bevenni. Március 16-ára már egy teljes zászlóalj bevetését tervezték, amikor az akkor még csak 19 éves Daróczy Ambrus zászlós 80 önkéntessel (köztük Kelemen Imre és Gyöngy György szintén hajdúnánásiak) az éj leple alatt kézigránátos támadást intézett az olasz állások ellen. Daróczy is majdnem életét vesztett a bátor akcióban, de végül 1 halott és két sebesült árán visszafoglalták a teljes védelmi szakaszt és közben 180 foglyot ejtettek.³⁶

Daróczy Amrus hőstettéért, amellyel sok társa életét mentette meg, táviratilag megkapta az arany vitézségi érmet, és akciója sikerén felbuzdulva rendelte el József főherceg minden ezredében a kézigránátdobó önkéntes osztagok, az általa „gránátérosoknak” nevezett rohamosztagok szervezését.³⁷ Az osztagok kiképzésében maga József főherceg is részt vett.

1916. március 28-án a debreceni 39. gyalogezred kézigránátos gyakorlatot tartott, amelyen a főherceg adta ki magyarul az utasításokat, mivel Hitl ezredes csak németül beszélt. A gyakorlaton jelen volt 16 önkéntes azok közül, akik Daróczy akciójában is részt vettek. József főherceg egyenként fogott kezét a hősökkel, amikor egyikük zsebéből egy összerágott pipaszárat látott kilógni. A történet jól tükrözi azt a nem pusztán fizikai, de mentális igénybevételt, idegi feszültséget is, ami a frontszolgálatot teljesítő katonák mindennapjainak a része volt:

„[...] egy ifjúnak zsebéből egy pipaszárat láttam kiállani, melynek szopókája teljesen össze volt rágva és harapva. Kérdésemre, hogy mi az, tekintetét lesütve szerényen és zavarodottan azt felelte: «A pergőtűz alatt összerágtam!» Minden kinnak, halálfélelemnek legbeszédesebb története e pár szó. Megkapva felelek neki: «Te, fiacskám, egész akarodat – a félelmet elfojtva – összeszedted, hogy súlyos kötelmedet teljesíteni tudjad, ugye gyermekem?» ... Felszökő, meleg bensőséggel mondja ő: «Igenis, Fenséges Atyám!» Tekintete többet mond, mint szava, jólesett neki, hogy megértettem,

³⁶ A hőstetről két forrás is megemlékezik, csak a zászlós életkorát (19, illetve 25 éves) illetően van eltérés közöttük. – Vö: Pintér Tamás – Rózsafi János – Stencinger Norbert, i. m., 84.; valamint: Buczkó József: „A hősök vére szenteli hazává a földet” – i. m., 50-51.

³⁷ Lásd: Pintér Tamás – Rózsafi János – Stencinger Norbert, i. m., 84-85.

*hogy mily lelki küzdelmeken ment keresztül. Megígértem, hogy holnap új pipát adok neki.”*³⁸

A hajdúnánási katonák a debreceni 39. gyalogezred kötelékében harcolva 1915 októberétől végig jelen voltak a végeláthatatlan isonzói csaták sorozatában. Szerepük megkérdőjelezhetetlen abban, hogy az olasz frontot a háború alatt folyamatosan sikerült tartani, s az olasz csapatok egyetlen részsikere Görz elfoglalása volt 1916 nyarán. A Központi Hatalmak 1917. október 24-én indított nagy erejű összehangolt támadása, a 12. isonzói csata, amely főként Flitsch és Tolmein környékére irányult, pedig át is törte a frontot és az olasz erőket hátrálásra készítette. A híres „caporettoi áttörés” következtében november 10-ére egészen a Piave folyóig húzódtak vissza az ellenséges csapatok. Az 1918. júniusában indított osztrák-magyar támadás, amely megkísérelte az átkelést a Piave folyón, azonban már nem járhatott eredménnyel.³⁹

IV. A háború vége, egy új kor kezdete

A háború vége már ismert. Miután 1918. március 3-án a szovjetek megkötötték a breszt-litovszki békét, május 7-én pedig Románia aláírta a különbékét, a Központi Hatalmak nagy reményeket fűztek a Ludendorff tervei alapján március 21-én megindult, sorsdöntőnek szánt nyugati offenzívájukhoz. A július közepéig elhúzódó, többször újraindított támadássorozat, melynek része volt a júniusi piavei akció is, végül kifulladás. Az Antant azonnal ellentámadásba lendült, s az egyre nyilvánvalóbbá váló gazdasági és katonai erőfölényének köszönhetően gyors sikereket ért el. 1918. szeptember 29-én Bulgária Szalonikiben fegyverszünetet kötött, s október 30-án Törökország is kapitulált. Az Osztrák-Magyar Monarchia katonai összeomlása is elkerülhetetlenül bekövetkezett, s néhány nap múlva, november 3-án Weber tábornok az olasz fronton, Diaz tábornok előtt írta alá a padovai fegyverszünetet, amivel a háború az Osztrák-Magyar Monarchia és a monarchia katonái számára véget ért.

A frontszolgálatot teljesítő magyar egységek felbomlottak, a sebesült, rokkant, végletekig kimerült katonák elindultak haza, szülővárosaikba. A hajdúnánási katonák egy nagy birodalom polgáraiként, büszkén, lelkesen, a gyors győzelem reményében hagyták el otthonaikat, visszatérésük azonban már nem volt ilyen dicsőséges. Megtették, amit lehetett, hősieken küzdöttek, ha kellett tartották állásaikat, ha kellett előrenyomultak, s végül Olaszország

³⁸ Lásd: József főherceg: A világháború amilyenek én láttam I-VII. kötet. Budapest, 1926-1934. – A vonatkozó részt idézi: Pintér Tamás – Rózsafi János – Stencinger Norbert, i. m., 88.

³⁹ A caporettoi áttörésről és az 1918 nyarán indított támadásról részletesebben: Galántai József: Az első világháború. Budapest, 1988., 399-400.; és 453-455.

határai mögött érte őket a világháború vége. Sokan közülük életüket vesztették a harcokban, mások olyan súlyos sérüléseket szereztek, hogy már a hazafelé vezető utat nem bírták ki. Az életben maradt, hősiesen küzdő katonák is rokkantan, sebesülten, fizikailag kimerülve, lelkileg megroppanva tértek vissza egy háborút vesztett országba, mert a birodalom, amelyhez tartoztak nem létezett többé.

A háború szörnyűségeit megtapasztalva, sokan közülük pacifisták lettek, s elkeseredésükben kiszolgáltatottá váltak, minden olyan politikai törekvés számára, amely háborúellenes propagandát és a régi világ felszámolását ígérte. A háború sokja társadalmi szinten és a helyi közösségek szintjén is kétségbeeséshez, zűrzavarhoz és meggondolatlan kiútkereséshez vezetett. Az áldozatok nagyságát érzékelve a társadalmi közhangulat háborúellenessé vált, s miután a vereség ténye egyre nyilvánvalóbb lett a pacifizmus mellett a forradalmi hangulat is eluralkodott az országban. A külső háborús vereség így az ország belső szétesését is eredményezte, s a végletekig meggyengült, katonai erejét éppen felszámoló állam, képtelen volt bármilyen ellenállást tanúsítani a területi integritását veszélyeztető környező hatalmakkal szemben. Az igazságtalan trianoni béke, pedig beláthatatlan időre szentesítette az eltúlzott területi követeléseket.

Az első világháború mindezek miatt a magyar társadalom hatalmas traumájának tekinthető. Egyet jelentett a Szekfű Gyula-féle nemzeti illúziókból való hirtelen felébredéssel, a váratlan kijózanodással, s a rengeteg áldozat, a gazdasági szankciók, a magyar lakta területek elszakítása és a győztes hatalmak arroganciája tovább fokozta az amúgy is elkeseredett társadalom fájdalmát. A harcok befejeződését követően valóban egy új kor köszöntött az országra, az államélet számos területét újjá kellett szervezni és hozzá kellett igazítani a megváltozott határokhoz. A politikai stabilizáció és a gazdasági konszolidáció azonban rövid életű lett, s a XX. század újabb megpróbáltatásokat tartogatott, Hajdúnánásnak különösen.

Az első világháború hőseinek tisztelete azonban töretlen maradt. Már a háború utáni években, évtizedekben létrehozta a város azokat az emlékhelyeket, amelyek mind a mai napig méltó módon tisztelegnek a világháborúban elesett hősi halottak előtt. Helytállásuk, példamutatásuk, emberfeletti küzdelmük, önfeláldozásuk fontos üzenet az előttük kegyelettel adózó utókor számára is, s az elkerülhetetlen háborús vereség ellenére is a hősök emlékezte fontos értékeket hordozó, örök, soha el nem múló, dicső emlékezet.

**A tanulmány az MTA-DE Néprajzi Kutatócsoport támogatásával készült.*

Gulyás Attila – Hódos Sándor

A cár személyzete - Gulyás László kalandos hadifogsága

Történetünk helyszíne Oroszország, Tsarskoye Selo (Cári Falu), mely Szentpétervárról, mintegy 24 kilométerre-délre található. A Cári Falu történetünk szempontjából két fontos helyszínnek is helyet adott, az egyik egy fogolytábor, melyben a Monarchia katonái raboskodtak, a másik pedig a híres cári palotakomplexum, mely az uralkodócsalád kedvenc helyei közé tartozott. Az épületegyüttest még a svédek építették a 17. században, majd az Orosz Birodalom fennhatóság alá kerülve, folyamatos bővítések után nyerte el mai formáját. Két palotarészből áll, a Katalin és Sándor palotából, az utóbbi II. Miklós cár kedvenc helye volt, gyakran töltötte pihenőidejét a komplexumban.

1917. március 15.-én, a két héttel korábban lemondott II. Miklós cár és családja, a Kerenszkij vezette ideiglenes kormány döntése értelmében a cári palotakomplexumban kényszerült száműzetését tölteni, akkor már „Romanov ezredes” álnéven. A család kevés ingóságot és a személyzet néhány tagját vihette csak magával a száműzetésbe, mely a kiadott parancs értelmében igen szigorúan működött. Az uralkodó família csak a Sándor palota néhány szobáját használhatta, a külvilággal kapcsolatot nem tarthatott és minden lépésüket szuronyos katonák szigorú tekintete vizslatta. A család igyekezett magát házimunkával lefoglalni, téli időszakban havat sepertek, illetve favágással, nyáron kertgondozással töltötték egyhangú napjaikat.

Eközben a falu túlsó részén felállított fogolytáborban a Kelet és Közép-Európából érkezett hadifoglyok sanyarú körülmények között töltötték mindennapjaikat. Az Osztrák-Magyar Monarchia katonái a kemény körülmények és a kevés és egyhangú táplálkozás (káposzta és céklaleves) miatt igen sokat szenvedtek. A dicső katonák, akik egykoron Isten és Haza védelmében vonultak hadba és harcolták végig a világtörténelem addigi legpusztítóbb és legkegyetlenebb háborúját, most sárban, hidegben és rossz bánásmódtól szenvedve töltik fogságukat.

Ezen katonák egyike Gulyás László, 25 éves hajdúnánási lakos, aki már az 1914-es bevonulása óta folyamatosan harcol, legtöbb csatáját a Keleti fronton a cári hadsereggel vívja, ezen harcok egyikében esik hadifogságba.

A fogolytáborban folyamatosan a cári család a téma, nyílt titok az uralkodó ottléte. A cár, mivel a külvilággal személyesen nem érintkezhet, személyzete útján jut pénzhez, akik utasítására a közeli bankból kisebb-nagyobb összegeket vesznek fel. A legtöbb küldönc azonban a közeledő vörös

hadsereg támadásaitól és portyáitól való félelemben és erre való hivatkozással az első adandó alkalommal kereket old, így a cári család személyzete hamarosan nullára csökken. Az ezt követő ötletbörze alkalmával felvetődik, hogy a szomszédos fogolytábor magyar rabjaival töltsék fel az üresen maradt helyeket, hiszen ekkorra már mindenki megismerhette a magyar katonák becsületességét, tisztességét. Csakhamar feltöltésre is kerülnek az üres helyek, a csapatban pedig Gulyás László is helyet kap. A döntés helyesnek bizonyul, hiszem a magyar hadifoglyok becsületesen és szorgalmasan hajtják végre a rájuk bízott feladatokat, a pénzzel is mindig pontosan elszámolnak. Szolgálatuk egészen 1917. augusztus elsejéig tart, amíg az ideiglenes kormány a bizonytalan politikai helyzetre hivatkozva a cári családot a Nyugat-Szibériai Tobolszkba nem költözteti nagy hirtelenséggel.

A személyzet ezután visszakerül a fogolytáborba, ahol egészen a Vörös Hadsereg érkezéséig tartózkodnak. Az októberi szocialista forradalom következtében felduzzadt állományú alakulat vérgőzősen tör előre, nyomában halál és pusztulás jár. Soraikba előszeretettel toborozzák a hadifogolytáborok lakóit, akiknek nincs választásuk, a dermesztő orosz tél vagy az azonnali kivégzés és kegyetlenkedés helyett inkább beállnak a vörösök kötelékeibe. László is jobbnak látta a csatlakozást, hiszen ez volt az egyetlen esélye a túlélésre. A harcoló csapatoknál eltöltött rövid idő után már rájött, milyen harag és gyűlölet vezérli az istentelen és hazátlan embertömeget, amely a hangzatos jelszavaktól megittasulva tör a civilizált világ értékeire. Tapasztalatai nyomán benne és társaiban megéri a döntés: meg kell szökni! Ő és két társa az első adandó alkalommal felhúzza a nyúlcipőt és az otthon és család utáni vágytól és szeretett hazájuk iránt érzett szenvedélyétől fűtve útnak indulnak gyalogszerrel a mintegy kétezer kilométeres távolságra helyismeret és mindenféle tájékozási segítség nélkül. A hajtóvadászat során két társa elesik, ám ő egyedül, nagy viszontagságok közepette sikeresen hazatér szeretett szülővárosába Hajdúnánásra. A megviselt katona csapzottan, lefogyva, tetvesen, de épségben tér vissza. Százszor fertőtlenített, koszos egyenruháját elégeti, és ezzel lezárja azt a korszakot, amelyben fiatalságát áldozta a Nemzet oltárán.

1961-ben bekövetkező haláláig Hajdúnánáson élt.

Az általa elmesélt történetet megőrizte az utókornak **Hódos Sándor** emlékezete, a szöveget írta és rendszerezte dédunokája **Gulyás Attila**

Gulyás László bevonulási képe

Romanov ezredes – az az II. Miklós cár Carszkoje Szeloban

Szólláth Zoltán

Hajdúnánás a nagy háború után - Köztársaság, Tanácsköztársaság és román megszállás

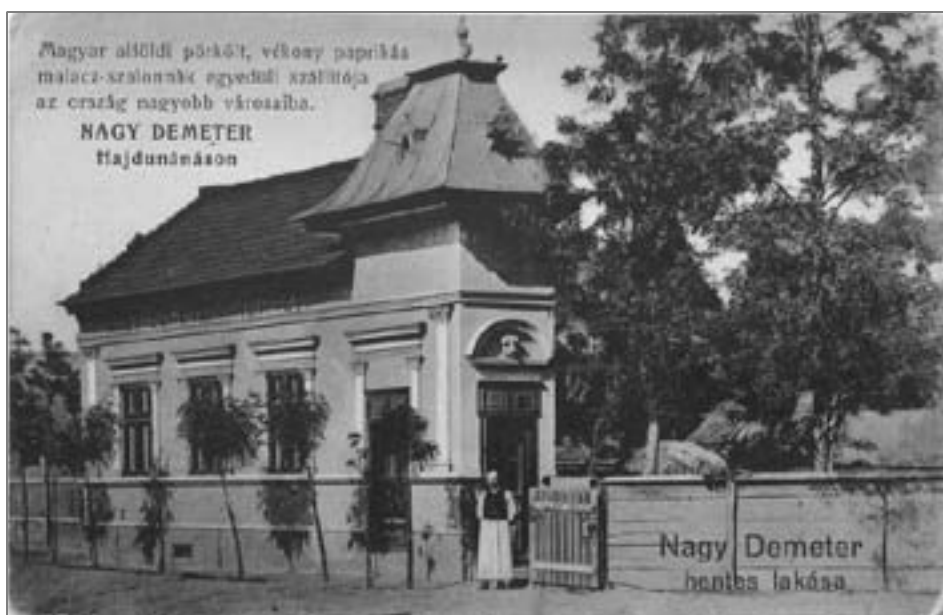
1914. július 30-án este a háború kitörésének öröme a hajdúnánási egyetemisták és a diákság fáklyákkal-zászlókkal, cigányzene kísérete mellett, hazafias dalokat énekelve vonult ki a vasútállomásra, hogy ott a hazát, a királyt és Tisza István grófot éljenezze. A lelkesedés nem csak honfitársainkat jellemezte, európaszerte éljenző tömegek vonultak utcára Berlintől Párizsig. A kalapjukat levegőbe dobáló fiatalok nem sejtették, hogy az új háború nagyobb és véresebb lesz minden addiginál, s a löporfüsttel a régi, boldog békeidők is semmivé foszlanak.

1918. őszén, mikorra a falevelek már negyedszerre is lehullottak a háború során, Hajdúnánás egy tartalékait szinte teljesen felélő, a háborúba belefáradt kisváros képét mutatta. A több száz főnyi emberáldozat, a sorozatos rekvirálások, majd az év végére nagy méreteket öltő vérhas és spanyolnátha járvány csak fokozták a nyomorúságot. A növekvő elégedetlenséget és a közbiztonság megrendülését jelezte az is, hogy 1918. januárjától a városi rendőrség mellett a csendőrség is szolgálatot teljesített. Létszámukat októbertől 5 főről 12-re emelték.

Az október 31-i ún. „őszirózsás forradalom” hírére a városban zavargások törtek ki. November 3-án a hazatért katonák közül többen megtámadták a csendőrlaktanyát, a polgármester és a főjegyző lakását, boltokat fosztottak ki és egy tanárembert kiraboltak.

A kaotikus állapotokat tapasztalva az irányítást Brassay Károly főgimnáziumi tanár ragadta magához, kinek vezérletével november 4-én megalakult a Nemzeti Tanács hajdúnánási végrehajtó bizottsága. Addig is Brassay – a népgyűlés utólagos jóváhagyásával – intézkedett a csapszékek bezárásáról (az előző napi fosztogatásokat ittás elemek garázdálkodásának lehetett tulajdonítani), szintúgy a mozi bezárásáról, ami járványvédelmi szempontból volt fontos.

A Nemzeti Tanácsba a következő tagok lettek delegálva: a katonák részéről Tarr Kálmán és Nyakas Miklós, a lelkészek részéről Kolozsváry Mihály, a tanítótestületből Bán Géza és Mikó József, az Ipartestületből Horváth Gyula, a szociáldemokrata pártból Ökrös Sándor, míg az olvasóköriek részéről Kállay Miklós, Kiss József, Lente Balázs és Dráviczky Sándor. A Tanács tagja volt még Sebestyén Miklós, Lovász József, Reszegi Miklós, Nagy Miklós, Nagy Demeter és Bocskay Sándor.

Nagy Demeter, a Nemzeti Tanács tagja, hentesüzlete kapujában (Andrássy, ma Jókai utca)

A Tanács a polgármesteri teendők ellátásával ideiglenesen Pénzes László árvaszéki ülnököt bízta meg, azonban felsőbb utasításra hamarosan Brassay Károly vette át a teendőket. Már az alakuló ülésen megalakult a nemzetőrség, kiknek a polgárőrséggel karöltve rövidesen sikerült konszolidálni a helyzetet. A következő nap reggelén a polgárőrség már 212 tagot számlált. A nemzetőrség szervezését addig kívánták folytatni, míg annak a létszáma a 800 főt el nem éri.

A Nemzeti Tanács első intézkedései között megtiltotta az élelmiszereknek a város területéről való kivitelét, hiszen helyben is több ezres nagyságú ellátatlan személy élt. Az ő kenyérük biztosítására a malmokban megkezdtek az őrletést. Lefoglalták az üzletek összes készleteit, hogy azokkal igazságosan rendelkezzenek. Egy héttel később (november 11.) a nagymérvű ruhaszükségletre való tekintettel az üzletekben levő ruhaneműket foglalták le, azok árait maximálták. A zsírt és a szalonnát továbbra is zsírjegy ellenében szolgálták ki. A jobb módú polgárokat arra kérték, hogy a vetőmagok megérkezéig ajánljanak fel terményeket a rászorulóknak, a felajánlott mennyiséget természetesen a későbbiekben visszakapják. A helybeli nyomdát lefoglalták és „Köztársaság” később „Köztársasági Újság” címmel egy időszaki, hetente megjelenő lapot adtak ki.

Az intézkedések hatására viszonylagos nyugalom honolt a városban, annak ellenére, hogy a spanyolnátha járvány novemberben a tetőfokára hágott és a

helyi orvosok arra panaszkodtak, hogy nincs elég hely a fertőzöttek ellátására. Azt, hogy tényleg csak viszonylagos volt a nyugalom mutatja, hogy november 15-én a Nemzeti Tanács két nap nyitva tartás után ismét elrendelte a vendéglők bezárását. Komikus, de jól mutatja a bizonytalanságot, hogy november 5-én este az a rémhír terjedt el a városban, miszerint Hajdúdorog hadat üzent Nánásnak.

Erőteljes politikai élet indult meg a városban, amely a különféle politikai és társadalmi szervezetek megalakulásában, valamint rendezvények, népgyűlések megtartásában nyilvánult meg. November 10-én alakult meg a Bajtársak Jóléti Bizottsága. Elnöke Csiha Győző lett. Legfőbb feladatuknak az özvegyek, az árvák és a nyomorékok segítségét, valamint a katonák és a rokkantak politikai és szociális tájékoztatását tartották. Rendszeresen szerveztek gyűjtési akciókat, a befolyt pénzeszegeket a rászorulóknak osztották ki. A jogosultság kivizsgálása miatt a kérelmezőkhöz 3 tagú bíráló bizottság ment ki, akik döntöttek arról, hogy utaljanak-e ki segítyt, és ha igen, milyen mértékűt.

November 24-én a Bocskay vendéglő nagytermében megalakult a szociáldemokrata pártszervezet. Elnökké Ökrös Sándor mozdonyvezetőt választották, a párt alelnöke pedig Kolozsváry Mihály református lelkész (!) lett. Hamarosan a párton belül megalakultak a különféle szakszervezetek, így a Földmunkások és Kiszármazók Országos Szövetségének Szakszervezete, az Építőmunkások Szakszervezete, a Magántisztviselők és Kereskedők Szakszervezete, a Vas- és Fém-munkások Szakszervezete, valamint a Czipész és Csizmadia- munkások Szakszervezete is.

A pártelnök, Ökrös Sándor, aki a Tanácsköztársaság idején is aktív szerepet játszott, a kemény vonalat képviselte. A szociáldemokrata párt januári nagygyűlésén „gunyoros, gyalázó hangon beszélt a Szózatról és a Himnuszról (...) Kijelentette továbbá, hogy ő most a mérsékelt szocialista párt nevében szónokol, de ha ez a mérsékelt szocializmus nem nyer többséget a választáson, akkor a választás után nyomban kommunista lesz.”

Még december hónapban létrejött a Szociáldemokrata Nőegylet Chontos Ágnes tanítónő vezérletével, december 29-én pedig megalakult a Hajdúnánási Hadirokkantak, Hadiözvegyek és Hadiárvák Egyesülete Csiha Lajos elnökletével.

A Köztársasági Polgári Párt december utolsó napjaiban jött létre. Elnökének Brassay Károlyt választották meg. Hitvallásuk szerint „testvéri egyetértésben kíván működni a szociáldemokrata párttal a város csendjének és rendjének biztosításában, a független magyar népköztársaság megszilárdításában: de a szocialista programot megtölteni kívánja a magyar nemzeti tartalommal”.

1919. február 7-én a Köztársasági Újság arról tudósított, hogy Földmíves Népszövetség alakult meg Hajdúnánáson. A népszövetség elnöke Kállay Imre, társelnökök: Sebestyén Miklós, Szabó László, Sebestyén L. Miklós és Pálur István. Utóbbi a székely menekültekkel Hajdúnánásra került erdélyi magyar író, publicista, református lelkész. Társelnöki feladatait csak rövid ideig tudta ellátni, hiszen ugyanez év március 12-én a Tiszántúli Református Egyház Makóra helyezte át.

A három jelentős helyi pártszervezet (Szociáldemokrata Párt, Köztársasági Polgári Párt és Földmíves Népszövetség) jelentős látogatottságot tudhatott magáénak a gyűléseiken. Február 2-án a Köztársasági Párt tartott nagy népgyűlést mintegy 5.000 ember jelenlétében, február 16-án pedig a Földmíves Népszövetség gyűlésén jelent meg 5.000-6.000 ember a Kossuth szobor körül. Szintén nagy érdeklődésre tartott számot március 9-én a Szociáldemokrata Párt gyűlése, melyre fúvószenekar zenéje mellett vörös lobogó alatt vonultak fel a párttagok. Március 16-án a Hajdúnánási Függetlenségi Károlyi-párt nagygyűlése zajlott a Piac téren. Az egyik vezérszónok Dr. Juhász-Nagy Sándor, a magyar kormány igazságügy minisztere volt.

1919. januárjának végén a Közétkeztetési Bizottság arról számolt be, hogy a városnak 8.156 ellátatlan lakója van, akiknek február 10-én már egyetlen falat kenyere sem lesz, hiszen a hatóság mindössze 100 mázsa búzával rendelkezik. Ezért kéri azt a 9.000 embert, akik július végéig ellátva vannak, hogy a két utolsó havi búzájukat adják kölcsön az ellátatlanok javára. Ugyanekkor az Élelmezési Hivatal bevásárlási könyvet vezetett be az addigi jegyrendszer helyett, remélve ettől, hogy megszűnik az üzletek előtti tolongás.

Jelentős probléma volt a szénhiány, ami azt eredményezte, hogy február 7-re a városban egyetlen malom működött, de annak is csak egy hétre volt biztosítva a tüzelője.

A rendre a polgárőrség és a nemzetőrség mellett a katonaság is vigyázott. A fegyelem azonban nem volt mérhető a K.U.K. Hadseregben megszokotthoz, amiről egy derűs epizód is tanúskodik a Köztársasági Újság január 24-i számában: „A napokban történt, hogy egy katonai őrző felváltott szuronnal vonult át a piacon: elől kivont karddal a vezető tiszt, utána rendekben az osztag. Éppen majdnem elhaladtak az almaárusok mellett, mikor gyorsan kiválik egyik fürge legény és az almás kosárhoz ugrik, utána a többiek. A parancsnok – talán észrevevén, hogy elnémultak a taktusos lépések – visszanez, látván, hogy az őrség az almaválasztással van elfoglalva: mit volt mit tenni, ő is oda lépett, s kivont karddal megvárta a bevásárlást, s aztán szépen, mintha ez az epizód a legtermészetesebb volna, az újra rendbeállt

legénység elé állva, elvonult a kis fegyveres csapattal, mely jóízűen élvezte a vásárolt friss hideg almát.”

Január 20-án a Székely Hadosztály 38-as Székely Tüzérezrede érkezett Nagyváradról a városunkba. Sajnos nagyon hamar véres konfliktus alakult ki közöttük és az egy helyi nemzetőr, Vitéz Balázs között. Vitéz Balázs közösen mulatott a Bocskay vendéglőben a 38-as tüzérekkel, akik közül egy altiszttel leányügyből kifolyólag összetűzésbe keveredett. Szóváltásra került a sor, s Vitéz az egyik altisztet tetteleg bántalmazta, mire a tüzérek eltávolították a vendéglőből. Vitéz a közeli nemzetőrségre rohant, magához vette fegyverét, és a vendéglő lefüggönyözött ablakán át többször rálőtt a tüzérlegénységre, közülük két főt súlyosan megsebesített. A merénylet a nemzetőrség rögtön letartóztatta és a rendőrségi fogdába vitte. Másnap azonban a tüzérek a cellából kiragadták és a cellaőrség tiltakozása ellenére kivégezték. A halálozási jegyzőkönyv tömören így szól: Vitéz Balázs református, 32 éves. Halál: 1919. január 23. d.u. ½ 8 óra. Halál oka: koponyazúzódás, mellszúrás, gyilkosság.

(Egy kis kitérő: harminc évvel később, 1949. november 19-én a Nánási Szabadság című lap Emlékezzünk a nánási kommunista hősökre című cikkében így ír: „Csontos Ágnes agyonverték a román fasiszták. Vitéz Balázs parasztot a nyilvánosság előtt, a Kossuth szobornál verték agyon puskatussal az ellenforradalmár fehér katonák”. Chontos Ágnes halálának nem találtuk nyomát az egykori jegyzőkönyvekben. Vitéz Balázs meggyilkolása esetében a fentiek tükrében nem beszélhetünk politikai indíttatásról.)

A székely ezred katonái egyébként sem lehettek könnyű legények, hiszen egy más esetben, február 19-én az egyik tüzér városunk polgármesterét az utcán orvul megütötte, állítólag azért mert a polgármester a színházban rendreutasította az illetőt. Azonban arról, hogy a katonák másféle érzelmeket is keltettek a helyiekben az tanúskodik, hogy februárban két tüzér patkolómester, Ambrus József és Kiss Gyula két hajadont, Nagy Rózsikát és Nagy Irmát eljegyzett. Az ezred hamarosan elhagyta Hajdúnánást, március 4-5-én Érmihályfalvára ment.

A Székely Hadosztály részére a megyében folyt toborzás, március 19-én a hajdúnánásiak Hajdúböszörményben jelentkeztek. Hajdúnánáson is toboroztak aznap a népköztársaság felállítandó hadseregébe, az érdeklődés azonban olyan gyér volt, hogy mindössze egy embert tudtak felvenni – igaz utólag is voltak jelentkezők, akik a toborzók után Hajdúdorogra mentek át.

Az 1919. VIII. törvény elrendelte a települési néptanácsok megalakítását az addigi nemzeti tanácsok helyett. Ezt a város vezetése ideig-óráig el tudta odázni, azonban március 17-én Hajdúnánáson is megalakult a (rövid életű) néptanács. Az alakuló ülésen jelen voltak: Brassay Károly polgármester, dr.

Pénzes Mihály, Pákozdy András, Somogyi Gyula, Berencsy János, dr. Varga Sándor, Ökrös Sándor, Hadas Sándor, Kovács Antal, Hentes Sándor, Kállay Imre, Horváth Miklós, Szalóczi Imre, Nyakas László. A néptanács tagja a következő személyek lettek: a Károlyi-párt részéről Vitéz Kállay Imre, dr. Varga Sándor, Kovács Antal, Hentes Sándor. Szociáldemokraták: Ökrös Sándor, Hadas Sándor, Horváth Miklós, Nyakas László, Szalóczi Imre. Első intézkedéseik között, március 20-án javaslatot tettek egy vagy több napköziotthon felállítására, ahol a gyermekeket ingyen látják el. A javaslat végrehajtására azonban már nem maradt idő, hiszen március 21-én Budapesten kikiáltották a Tanácsköztársaságot, március 23-án pedig megalakult Hajdúnánáson is a Munkástanács.

A kommunista érzelmű munkások és katonák a forradalom kitörésének hírére lefegyverezték a rendőrséget és elfoglalták a városházát. Március 23-án a Munkástanács a város irányítását egy 6 tagú direktóriumra bízta, melynek elnöke Csiha Lajos, míg tagjai Ökrös Sándor mozdonyvezető, Hadas Sándor cipész, Horváth Miklós földmunkás, ifj. Szabó László gépész és Szalóczi Imre fuvaros voltak. Első intézkedései között a direktórium feloszlatta a Kaszinót, a Gazdakört, a Hunyadi Olvasókört, a Függetlenségi polgári Kört, a 48-as Függetlenségi Kört, a Kossuth Kört, a Bocskai Kört és az Iparos Kört. A köröket közös tulajdonná nyilvánították, azokat összes vagyonukkal együtt lefoglalták. A direktórium kimondta a polgármesteri, a főjegyzői, a tanácsnoki és a rendőrkapitányi állások megszüntetését. Tervbe vették a régi tisztviselők eltávolítását a közigazgatásból. A közrend biztosítására megszervezték a Vörös Őrséget.

A körök lefoglalt helyiségeit a szakszervezetek tagsága használta. Az egykori Kaszinót a Munkástanács a Hajdúnánási Közalkalmazottak Szakszervezete részére utalta ki, de ugyanakkor a Kereskedői Alkalmazottaknak is odaadta. A két szakszervezetnek azonban egyszerre szűkösnek bizonyult az épület, főleg úgy, hogy a Kaszinó régi tagjai közül sokan beléptek a szocialista pártba, tovább növelve az odajárni óhajtok számát.

Továbbra is nagy problémát jelentett a városban élő ellátatlanok magas száma. A jelentések április 8-án 8.156 főről, április 14-én 8.141 főről számolnak be. A liszthiány enyhítésére a vármegyei direktórium április hónapra 403 métermázsra 60 kg terményt utalt ki Hajdúnánásra, majd ezt megtoldotta még 299 métermázsra 96 kg terménnyel.

A helyiek megsegítésére a vármegye gazdasági biztost küldött a városba, őt Pataky Istvánnak hívták. Április 15-én keltezett távirata így szólt: „Papp István főmegbízott elvtárs úrnak (sic!) (...) Hajdúnánáson a háztelkek fölosztására nézve sürgős ok ma még nem forog fenn, a hadirokeknek igen kellene, de nekik sem pénzök, sem anyagjuk nincs – hanem van itt

tízezer holdnyi szántóföldnek való, de vízalatti terület, ezt tüzetesen megnézem és beterjesztem elvtárs úrnak.” Itt a Nagy Vicskus és Kis Vicskus nevű földekről volt szó, ami nem bizonyult szerencsés választásnak, hiszen ez a szántóföldnek szánt határrész – mint a neve is mutatja – vizenyős terület volt. A gazdasági biztosnak is csak kis részét sikerült megtekinteni.

Április 15-én a Munkástanács a helyi birtokrendező és természetbiztosító bizottságba Csuja Miklóst, Széles Miklós és Nyakas Lászlót választotta meg, míg a járási tanácsba Ökrös Sándort, Baán Gézát és Széles Istvánt, a vármegyei tanácsba pedig Horváth Miklóst, Hadas Sándort, Szabó Lászlót és Nyakas Antalt delegálta.

Április 9-én városunkban a Bihar-Hajdúsági dandár részére folyt toborzás. Ezek a katonák nagy valószínűség szerint a bihari fronton harcoltak a román túlerő ellen, eredménytelenül, hiszen a román hadsereg közeledett Hajdúnánás felé. Ennek hatására április 23-án a direktórium és a Munkástanács tagjainak egy része elhagyta a várost, így egy hónap múltával a régi tisztviselők foglalták vissza a helyüket.

Április 28-án megszálló román katonai egység vonult be Hajdúnánásra. Ők több személyt letartóztattak, köztük Brassay Károlyt, igaz őt néhány heti letartóztatás után szabadon bocsátották. Május elején a debreceni rendőrség egy különítménye tartott razziát a városban, aki a forradalmakban való részvételük miatt egyes híradások szerint 465 személyt tartóztattak le. A direktórium három tagja, Szalóczi Imre, Hadas Sándor és ifj. Szabó László is a letartóztatottak között volt, a börtönbüntetésük 8 hónaptól 1 ½ évig terjedt.

Május 13-án Pákozdy Sándor vármegyei alispán elnökletével rendkívüli közgyűlés megtartására került sor. Ekkor a képviselő testületet összes szerveivel együtt jogaiba visszaállították, helyettes polgármesterré pedig dr. Pénzes Mihály közigazgatási tanácsost választották meg. Az új polgármester a május 31-én tartott közgyűlésen úgy tekintett vissza a novembertől májusig terjedő történésekre, hogy „a letűnt rendszer intézőségei eklatáns büntetendő cselekményt nem követtek el, könnyelmű gazdálkodást igen.”

Ugyanezen alkalommal Csiha Elek képviselő jelentette, hogy fia, Csiha Lajos, a volt munkástanács intézőbizottságának tagja által elhajtott-eltulajdonított városi fogat értékének biztosítására 60.000 Koronát helyezett letétbe az alispáni hivatalban.

A román megszálló erők Debrecenben székelő parancsnoka a rekvirálásokat szabályzó céllal összeírásokat rendelt el. Az összeírás június 2. és június 6. között zajlott a város négy helyszínén, míg a tanyákon összeírók jártak el. Mindenkinek kötelessége volt jelenteni az általa birtokolt állatok, termények, takarmány, élelmiszerek, üzleti áruk és javak, gépek, feldolgozott és fel nem dolgozott ipari és gyári anyagok, berendezések, gazdasági eszközök, szerszámok stb. számát, illetve mennyiségét.

Ruhaneműk, bútorok, háztartási eszközök összeírására és rekvirálásra nem került sor. Azok részére, akik nem engedelmeskedtek a rendeletnek a parancsnokság igen szigorú megtorlást, elkobzást helyezett kilátásba, a be nem vallott dolgoknak pedig a kártérítés nélküli elrekvirálását. A nyelvi problémák leküzdésére Leményi Sándor volt városi rendőrségi detektív volt kirendelve tolmácsként a megszállás alatt.

A románok által készített összesítés pontos – és igen siralmas – képet fest a városban lelt javakról. A lajstrom szerint a következők voltak megtalálhatók Hajdúnánás teljes lakosságánál az 1919. június eleji állapotok szerint:

59.747 kg búza, 40.907 kg kukorica, 504 kg rozs, 1.675 kg árpa, 627 kg bab, 7103 kg zab, 40.580 kg burgonya, 26 üveg konzerv, 31.921 kg liszt, 1.265 kg répa, 216.670 kg takarmány.

5.484 db kapa, 2.238 db lapát, 60 db csákány, 1.951 db fűrész, 702 db kalapács, 273 db üllő, 67 db szorító, 213 db véső, 773 db harapófogó, 697 db fűrő, 21 db fűjtató, 313 db köszörű, 53 db nagyfűrész, 34 db olló, 377 db gyalu, 3 db emelő, 41 db kulcs, 35 db malteroslapát.

57 kg drót, 313 kg szeg, 128 kg csavar, 135 kg csavaranya, 15 kg alátét, 16 db lakat, 10 négyzetméter ablaküveg, 16 db telefon, 16 db mikrofon, 1 db csengőkészülék, 12 db hajtószíj, 1446 db kötél, 3 db gumi, 247 db lánc, 112.050 db szalmakalap, 2672 vég szalmafonat, 1468 m szalmafonat, 25 orsó cérna.

335 kg gömbvas, 336 kg acél, 4400 kg gyapjú, 155 kg kristálycukor, 260 kg marószóda, 64.80 kg bőr, 336 kg ásványolaj, 840 kg festék, 132 kg zsíradék, 1540 kg enyv, 2 kg gyanta, 23 kg gipsz, 17.264 l bor, 14.700 m szalag, 1570 kg csomagolópapír, 11.10 db zsák, 41 db ponyva.

2 db autó, 7 db bicikli, 674 db ökrösszekér, 684 db lószekér, 50 db taliga, 82 kocsi.

(A felsoroltak legnagyobb része magánszemélyek tulajdonában van.)

Kimutatás a Hajdúnánáson talált gépekről:

16 esztergapad, 134 gyalupad, 32 fűrőgép, 1 marógép, 12 harántgyalu, 2 villanymotor, 1 motor, 1 mozgó gőzgép, 3 álló gőzgép, 1 mozgó-álló gőzgép, 16 préselőgép, 26 szivattyú, 3 kazán, 1 ventilátor.

A következő műhelyek berendezései:

10 asztalos, 17 kovács, 12 ács, 2 pék, 3 kalapos, 3 lakatos, 3 géplakatos, 36 cipész, 4 hentes, 1 bádogos, 2 szíjgyártó, 6 szabó, 1 pintér, 6 kerékgyártó, 1 tímár, 1 kötélverő, 2 köszörűs gép.

1 szódavízgyártó berendezés,

2 gőzmalom 60 mm munkaképességgel,

1 gőzmalom napi 40 mm munkaképességgel,

2 fürdőberendezés.

Gyári berendezések:

10 vas szalmakalapprés, 1 fa szalmakalapprés, 2 mángorló, 2 enyvező asztal, 1 kézi szalmakalapprés, 410 vas szalmakalapforma, 210 fa szalmakalapforma, 4 varrógépasztal gépekkel, 18 kézi varrógép, 1 kalaptágító, 2 bélésbevágó, 4 gőzölő, 1 akkumulátor, 1 kalapbőr bevágógép, 1 kalapbőr bevarrógép.

Vágóállatok: 17 szarvasmarha, 21 juh, 75 disznó

Munkaállatok: 606 ló, 6 bivaly, 4 számár, 1286 ökör

Tenyészállatok: 49 ménló, 412 csikó és csikóskanca, 97 méncsikó, 136 kancacsikó, 40 bika, 1526 tehén és borjú, 672 fiatal bika és tinó, 1072 üsző, 116 kos, 2125 juh, 159 fiatal kos, 1300 fiatal juh, 24 bakkecske, 135 kecske, 74 kandisznó, 1272 koca, 2306 fiatal kandisznó, 2304 fiatal koca.

A rekvirálásokat az esetek zömében a Hajdúböszörményben székelő V. sz. román katonai rekviráló bizottság végezte, de egyes esetekben katonai alakulatok is rekviráltak, pl. szálas takarmányt vittek el a városból a román Div. I. Reg. 32, Reg. 31., Reg. 22., Div. 16., Reg. 83., Reg. 84., Reg 16. Vanatori katonái is. 1919. októberében a református egyház udvarán megtelepedett megszálló román katonaság használta fel az egyház 79 mázsa tüzfáját saját konyhája részére.

A rekvirálások folyamatosan zajlottak. Az állatokat, vagy eszközöket egy meghatározott időpontban egy meghatározott helyre kellett vinniük-terelniük a gazdáknak és tulajdonosoknak. Például 1919. június 25-én a tanyákon található összes tehenet és üszőt kellett 7 órára a lóvásártérre elővezetni, rá két napra pedig az összes kocsival, szekérrel és talyigával kellett a vasútállomáson megjelenni.

1919. november 5-én Pénzes polgármester jelentést írt a vármegyei alispánnak a rekvirálások addigi állapotáról. Ne feledjük, a román megszállás ezután még több mint 4 hónapig tartott!

Tárgy	2 éven felüli ló	2 éven aluli ló	Jármos ökör és tinó	Tehén és fias tehén	Növendék szarvasmar ha	Juh és kos	Bárány	Sertés
Állomány a rekvirálások előtt	1067	133	1286	1526	1744	2241	1459	5956
A román hadsereg részére elrekviráltatott	293	-	246	424	425	700	974	34
Közfogyasztásra levágatott	-	-	19	111	58	311	-	195
A mai állomány kb.	997	203	1021	991	1261	1192	480	5727

1920. január 25-ig a következő termények kerültek rekvirálásra: búza 786.634 kg, rozs 25.628 kg, árpa 55.687 kg, zab 74.881 kg, széna 528.078 kg, szalma 18.426 kg, tengeri 34.000 kg.

Az elrekvirált javakért a románok bónokat adtak, amelyek később kifizetésre kerültek, igaz, a megszállók szájaíze szerint. 1919. év december 19-én a román királyi 83. sz. gyalogezred által elrekvirált termények ellenében adott bónok beváltása fejében román tisztek érkeztek a városba. A várost Pénzes Mihály polgármester és Somogyi Gyula műszaki tanácsos képviselte, a hadsereg részéről Gusztáv százados és Herzberg főhadnagy érkezett. A százados a széna árát a reális 120 Korona helyett 74 Koronában állapította meg, és ez az összeg került kifizetésre – leiben.

A román megszállás szűk egy esztendeje alatt zavargásról, rendbontásról, fegyveres konfliktusról nincs információnk. Harci cselekményt is egy esetben jegyezhetünk fel, amikor 1919. július 1-én az Ongán állomásozó 6. repülőszázad egy gépe Bodó Béla pilótával és Kristofil Antal megfigyelővel a fedélzetén felderítést végzett. Hajdúnánás déli része felé érve elhárító üteg tüzelt a gépre, melynek a légcsavarját találat érte. A gép elrepült a város felől, majd Csanálos Sóstó mellett kényszerleszállást hajtott végre.

1919. július 30-án a román királyi 104. gyalogezred parancsnokának rendeletére 15 és 42 év között levő férfiakat (az orvosok, gyógyszerészek és tisztviselők kivételével) a városháza udvarára rendelték. Mindenki köteles volt ásót magával hozni, illetve 5 napi élelmet. Sajnos arról nincs adatunk, hogy milyen munkát végeztek az odarendeltek.

A megszállás egyik záróakkordjaként a román hadsereg igazgatási költségeire a vármegye 900.000 Koronát volt köteles fizetni, ebből Hajdúnánásnak 100.000 Korona előteremtése jutott. A városvezetés kénytelen volt ezt az összeget a jobb módú lakosságra terhelni, ami ellen 1920. február 27-én Glücklich Géza és társai levélben tiltakoztak.

1920. februárjában következett be a román csapatok kivonásának 2. üteme. A románok kötelezték magukat, hogy 1920. február 24-26. között visszavonulnak a következő vonalra: Csap – Tisza folyó folyása a Szentmária-majorig – Kis-Tisza folyása – Ibrány keleti széle – Hegyeshalom – Rezes halom – Hajdúnánás nyugati széle a Hortobágy mellett – Hortobágy patak folyása – Köves halom – Kisújszállás – Feketehalom – Körös folyása a Tiszába való torkolásig. Így városunk egészen 1920. március 12-ig román megszállás alatt maradt, amikor is a Horthy hadsereg egy alakulata vonult be Hajdúnánásra.

A román megszállás utóztöngéjének volt tekinthető az a látogatás, amelyre 1921. július 31-én levélben hívta fel Pénzes polgármester figyelmét a megyei főispán: „A jóvátételi bizottság, melynek tagjai Gerard francia alezredes, dr.

Hennyey Vilmos h. államtitkár, dr. Laky Dezső min. oszt. tanácsos és Worischek Ernő m. kir. alezredes összekötő tiszt augusztus 4-én 11.30 perckor Hajdúnánásra érkeznek. Ott tárgyalnak 12.30 percig. Ezután ebédelnek. Innen 14 óra tájban eltávoznak Hajdúdorogra. Az előljáróság minden tagja a jelzett időben helyén legyen. A tárgyalás célja a román károk felülvizsgálata.”

A leírtak alapján vérmes reményeket nem táplálhattak a hajdúnánásiak: a precíz időbeosztású bizottság egy órát szánt a tárgyalásokra, míg az ebédre másfelet...

Források:

A Hajdú-Bihar Megyei Levéltár iratai, Hajdúböszörmény, 1918-1921

A Hajdúnánási Újság, a Köztársaság és a Köztársasági Újság lapszámai 1918-1919

Hajdú-Bihari Történelmi Olvasókönyv

A HBM megyei Levéltár közleményei, 19. szám, Db., 1982

Hajdúnánás története, 1973

Draviczy Imre: A Hajdúnánási Ipartestület története

Czirók Zoltán: Az ongai 6. repülőszázad története

Suba János: Magyarország területi integritásának fenntartása 1919-20

Szöts Zoltán Oszkár

Az I. világháború és a magyar vidék

2014. június 11-én a hajdúnánási Móricz Pál Városi Könyvtár és Helyismereti gyűjtemény különleges konferenciának adott otthont, mely az első világháborút nemcsak történettudományi, de néprajzi szempontból is igyekezett körüljárni, elsősorban a magyar vidéket vizsgálva.

A konferencia Hajdúnánás Város Önkormányzata, a Doktoranduszok Országos Szövetsége és a Debreceni Egyetem Történelmi és Néprajzi Doktori Iskolájának közös szervezésében valósult meg. A közönség Szólláth Tibor polgármester, Bartha Elek a Debreceni Egyetem rektorhelyettese, és Angi János, a Déri Múzeum igazgatója köszöntői után tizenkét előadást hallgathatott meg. Ezek után következett a résztvevők kerekasztal-beszélgetése, amelyet Orosz István akadémikus, konferencia elnöke vezetett le.

A levezető elnök Orosz István István akadémikus volt

Az első tudományos előadást *Barta Róbert* tartotta. A „Nagy Háború” Magyarországra gyakorolt hatásait tematikus és kronologikus szempontból vizsgálta. Áttekintette a szarajevói merénylet hazai visszhangját és következményeit, a háborús mozgósítást és propagandát, valamint az Osztrák-Magyar Monarchián belüli magyar hadi potenciál összetevőit, alakulását. A háború és a magyar hátszág tekintetében a gazdasági és egyéb kényszerintézkedések mellett elemezte a lakosság életkörülményeiben beállt változásokat, különös tekintettel a vidéki lakosokéra. Végül a történelmi Magyarország széthullásának bemutatása mellett az előadó kitért a háború magyar szempontú mérlegére is.

Pallai László előadása *Az első világháborús hadbalépések motivációi az ún. "színes" diplomáciai kiadványok tükrében* címet viselte. A színes könyvek az I. világháborúban terjedtek el, amikor a hadba lépő államok ezekben a könyvekben indokolták meg hadba lépésük okait, hogy ezzel támasszák alá saját igazukat. A kötetek elnevezésüket borítólapjuk színéről nyerték, mivel az egyes államok különféle színű borítólappal látták el ezeket a dokumentumokat.

Keményfi Róbert az első világháború mindennapi kultúrára gyakorolt hatása feltárásának még ma is lehetséges metodikai készletéről szólt. A néprajz a megélt egyéni sorsok feltárásával fel tudja mutatni az első világháborútól időben egyre távolabb kerülő generációk számára, hogy a hétköznapiakban mit jelentett, illetve milyen változásokat hozott a "boldog békeidők" utáni háborús trauma.

Szóts Zoltán Oszkár az első világháború magyarországi historiográfiáját igyekezett röviden áttekinteni. A háborúval kapcsolatos történelmi munkák áttekintése során külön vizsgálta az egykorúakat, a Horthy-

korszak idején kiadottakat és a második világháború utáni vulgármarxista értékelést. Utána kitért a Kádár-korszakbeli értékelésekre, melyek – főleg a Rákosi-korszakhoz képest – már felzárkóztak a nyugati történetíráshoz, majd a rendszerváltást korszakhatárnak jelölte meg, mely lehetőséget nyitott olyan, interdiszciplináris jellegű kutatásokra, melyeknek bemutatására ez a konferencia is vállalkozott.

Püski Levente a nánási városvezetés első világháború alatti tevékenységét vizsgálta. Azt, hogy a háborús évek alatt a városatyák hogyan igyekeztek megfelelni a rendkívüli helyzettel együtt járó elvárásoknak. Szó volt a hadikölcsönjegyzésekről, a menekültek befogadásáról, egy új szabályrendelet elkészítéséről, a tisztviselői állások betöltésének nehézségeiről, illetve a közbiztonság fenntartásáról, a lakossági ellátásról és a különösen nagy kihívást jelentő pénzügyi gazdálkodásról.

Csiszár Imre A „Nagy Háború”, mint a 20. század nyitánya, és a vereség következményei egy kisváros életében című előadásában szintén Hajdúnánás történetével foglalkozott. A háború sokkja osztársadalmi szinten és a helyi közösségek szintjén is kétségbeeséshez, zűrzavarhoz és meggondolatlan kiútkereséshez vezetett. Előadásában kitért a közhangulat alakulására, a pacifizmus és a forradalmi hangulat megjelenésére is.

Lukács Anna A 39. gyalogezred és a személyes emlékezet című előadásából a közönség megtudhatta, hogy az ezred fennállása során (1756–1918) részt vett a Habsburg Birodalom, illetve az Osztrák-Magyar Monarchia minden háborújában. Helytállásuk elismeréseként megkapták a Monarchia legnagyobb katonai elismerését, a sárga színű ezredzászlót. A gyalogezred állományát már az 1800-as évektől kezdve Debrecen és a környékbeli települések lakóiból egészítették ki. Az ezred történetében a legnagyobb erőpróbát az első világháborús harcok jelentették. A katonák sorsának bemutatásához sok napló, jelentés és egyéb forrás áll rendelkezésre, melynek levéltári kutatása jelenleg is zajlik.

Kiss Róbert zászlós *Daróczi Ambrus 39-es zászlós kiemelkedő hőstette az első világháborúban* címmel tartott előadást. Harcászati és haditechnikai bevezetője után a hajdúnánási születésű Daróczi Ambrus zászlós hőstettét mutatta be, melynek nem titkolt szándéka az volt, hogy a debreceni császári és királyi 39. Gyalogezred jogutódjának, az MH 5. Bocskai István Lövészdandár 39. lövészzászlóaljának tagjaként, egyben az ezredtörténet kutatójaként olyan témát ismertessen, amely hősi példát, erkölcsi és katonai irányvonalat mutat úgy a mai 39-es katonáknak, mint az érintett régió lakosságának.

Püski Levente és Szóts Zoltán Oszkár előadása

Szonda István a harctéri művészetet mutatta be Papp Zsigmond életpályáján keresztül, aki sorkatonai szolgálata idején és az első világháborús frontszolgálata éveiben sajátos alkotó tevékenységet végzett. Festményei, művészi színvonalú fafaragásai közül több megmaradt hagyatékában, melyeknek fotóját a közönség megtekinthette. Képző- és iparművészeti tevékenységén kívül szenvedélyes fotós volt, így jelentős számú fényképet is őriz hagyatéka a harctéri eseményekről, melyekből szintén ízelítőt kaptak az egybegyűltek. Az előadás kitért Papp Zsigmond harctéri naplójának feldolgozására is.

Bráda Ferenc, kicsit kakukktójásként nem első világháborús témával érkezett. Mindszenty József és Barankovics István vitája – avagy a kereszténydemokrácia alternatívái című előadásában a két gondolkodó személyes kapcsolatát mutatta be, mely a Demokrata Néppárt történetére is sajátos hatást gyakorolt.

Kerepeszki Róbert A „Nagy Háború” és a Debreceni Egyetem című előadásában azt vizsgálta, hogy a háború kitörése hogyan hatott a szintén ugyanabban az évben induló Magyar Királyi Debreceni Tudományegyetem első esztendeire, munkájára, milyen nehézségeket okoztak a háborús körülmények. Kitért arra, hogy az intézmény oktatói, alkalmazottai és hallgatói hogyan vették ki részüket a katonai szerepvállalásból. Végül azt vizsgálta, hogy ebből a szerepvállalásból következően hogyan ápolták a "Nagy Háború" emlékezetét a két világháború közötti időszakban.

A záró előadást Forisek Péter tartotta, aki az eredeti témamegjelölése helyett egy másik témával érkezett. Változtatását azzal indokolta, hogy nemrég fedezte fel Alföldi András régészprofesszor első világháborúra

vonatkozó hagyatékát, amelyet azonnal el is kezdett feldolgozni. Első eredményeit ismertette is a konferencia közönségével eredeti dokumentumok bemutatásának segítségével.

Az előadásokat követő kerekasztal-beszélgetés során Orosz István akadémikus jó érzékkel tette fel kérdéseit, amelyeket a résztvevők konstruktív vita keretében tárgyaltak meg. A konferencia előadásaiból készülő tanulmánykötet megjelenése ősze várható.

= *Újkor.hu* 2014. 07. 18.

Előadások közben

**„A lágerben nem volt nevünk...” : Dombrádi László
visszaemlékezései a II. világháborúról, hadifogságáról**

A II. világháború egyike azon történelmi eseményeknek, amelyekre ráaggatjuk a tragikus jelzőt. Ez a néhány év azonban rászolgált az elnevezésre, hiszen a világtörténelem legdrámaibb eseményét értjük alatta, melybe közel 70 nemzet vett részt, és több mint 62 millió civil, katona halt meg a hazájáért. Szinte nincs is olyan hely a térképen, mely ne szerepelne hadikiképzés vagy egy-egy nagyobb ütközet helyszínéként.

Magyarország politikai elitje 1939-ben még szeretett volna maradni a háborúból, de 1941-re már tarthatatlannak bizonyult ez a szemlélet. Katonák ezrei léptek fel a német és az orosz támadások ellen, és gyakran a csatatereken vagy hadifogságban érte őket a halál. Szerencsések voltak azok, akik rövid időn belül hazatérhettek a családjukhoz. Ők mind hétköznapi hősök, s valamennyien azon munkálkodtak, hogy beleolvadjanak az átlagemberek mindennapjaiba. Nem akartak hősöké válni, de rosszkor születtek és rosszkor voltak rossz helyen. Az időben távolodva a világégéstől, számuk fogyatkozik. A 20. század legnehezebb éveit túléltek, de a biológiai órát ők sem tudják megállítani. Sokan közülük magukba zárták életüknek ezt az embert próbáló szakaszát, nem szívesen beszélnek róla. Ezért van, hogy nem is ismerjük őket háborús veteránként, csak egyszerű dolgos emberként, az utcán elmenve mellettük ma már semmi különös nem látunk rajtuk. Pedig mindegyikük sok és megrázó élményt tudna elmondani nekünk.

Pontosan ez az, ami miatt mindenkiben különös, hátborzongató érzést vált ki a II. világháború említése – még azokból is, akik csak a tankönyvek oldalairól ismerik az emberiség történetének legnagyobb fegyveres megmozdulását. Nekünk, átlagembereknek, fogalmunk sincs arról, mi volt a fronton, min mentek keresztül az emberek, és talán nem is mindig jó okokat sorolnak a könyvek, mikor a világháború kitörését magyarázzák. Ezért, illetve ezekért az indokokért érdemes olyasvalakivel leülni beszélgetni, aki testközelből tapasztalta ezt a hatalmas pusztítást.

Ki ne ismerné Nánáson Dombrádi Laci bácsit, aki még ma is – hűségesen szakmájához – a hajvágás mesterségét űzi az Ady Endre körüti fodrászatában? Igen, eléggé meglepő, hogy ezen a hétköznapi helyen találkozunk egy olyan emberrel, aki már annyi mindenben átment, és olyan élettapasztalatai vannak, mint talán senki másnak. Ki is gondolná, hogy olyasvalaki mossa éppen a haját, aki részt vett a Jereváni Sport Dinamo Stadion építésében? Vagy aki még a magyar királyság végét is

megtapasztalta? Esetleg hallotta a Magyar Rádió első adását, vagy éppen a fronton szolgált hazánk védelmében? Igen, az élet gyakran elrejtí szemünk elől az ilyen különleges embereket.

Laci bácsi 1922. szeptember 25-én született, ízig-vérig hajdúnánási ember. A maga 88 évével még mindig a mai napig megtalálható szombatonként a piacon, és amint már említettem, a fodrászatban is. Amint tapasztaltam, rengeteg ismerőse jár hozzá új frizuráért, és vannak olyanok is, akik csak beugranak egy-egy kedves szóra, vagy csak úgy beszélgetni – már ha a fodrász ideje engedi. Szerencsére a felsége, Szabó Magdi néni még mindig jó egészségnak örvend, ugyanúgy, mint három gyermekük: Magdi, Ági és Laci.

Azért mertem én is a kérdezősködők sorába állni, mert nagyon érdekelték a II. világháború emlékei, életének váratlan fordulatai, és a hadifogságban eltöltött, mondhatjuk, hogy szenvedésekkel teli évek. A beszélgetés középpontjába mindenféleképpen az ő élettapasztalatai és sajátos világszemlélete került, hiszen nem mindennapi dolog egy hétköznapi embertől hallani a megélt történelmet. A visszaemlékezés a riport műfaját felhasználva érte el végleges formáját. Szerencsére Laci bácsi kiejtésében és egyedi kifejezéseiben sem cáfol rá hajdúnánási mivoltára, ezáltal az elbeszélése is különlegessé válik.

Sajnos a papírlap, az írott forma nem adhatja vissza azt a buzgalmat és azokat a gesztusokat, melyekkel próbálta szemléletesebbé tenni a történetet, de ami a legfontosabb, hogy nem láthatjuk a szemeit, melyből beszélgetésünk során az egész háború szenvedése tökéletesen kiolvasható.

– *Laci bácsi, a fodrász mesterséget hol tetszett tanulni?*

Ezt Miskolcon kezdtem tanulni, pontosabban még Búdszentmihályon 6 hónapig, aztán kerültem csak át Miskolcra. Ott a Hunyadi utca 17-ben 3 évig Bót Józsefnél, aztán kikerültem a Meggyesalja utcára Szabó Lászlóhoz. Mivel nem voltam bejelentve az OTI-ba, nem tudtam felszabadulni. Így jöttem haza Hajdúnánásra 1939/40-ben, itt szabadultam fel az öreg Lipták Jánosnál. Tóth igazgató úr, ahun lakott, azon erről volt a fodrászat, most bontották le azt az épületet. Közben én fodrász voltam, úgy vonultam be, mint fodrász katonának.

– *És a repüléssel hogyan került kapcsolatba?*

– Tulajdonképpen én onnat indultam el, hogy az 1930-as években Miskolcon laktam. Kijártam a 777-es debreceni csapatba Miskolcon. Ez a 777-es cserkész csapat a debreceni Déry Múzeum cserkész csapata volt. Ez az Erzsébet téren volt, a Szinva patak partján, ahol a városi fürdő van, ahol az Avásra kell felmenni. Ott adtunk szolgálatot, én repülő cserkész voltam. Onnat jártunk ki, hol biciklivel, hol gyalog. Nem volt közel, vagy nyolc kilométerre. A cserkésznek ugye ez nem számított. Feltettük a kerek kalapot,

felkötöttük a zöd nyakkendőt, felvettük a zöd inget, aztán mentünk ki. Húzgáltuk a vitorlázó repülőket két oldalt. Tudod, úgy van, hogy két oldalt felvittük a repülőt 15-20-an a domb tetejére, akkor a repülőgép alatt van egy automata kampó, két oldalt felakasztottuk két kötelet, kioldotta és a gumi megrántotta és a völgybe repült. Ha ügyes volt, úgy kapta a légáramlatot, hogy mindig feljebb-feljebb repült, mikor már jól felment, jól kapta a szelet, akkor 15-20 percig is fenn volt. Ez egy borzasztó veszélyes dolog volt.

Aztán Sajóvelezden, a vitorlázós repülőtéren szereztem A, B, C típusú vizsgát. Ha nem lett volna ez a háború, a Horthy hadseregbe képeztek volna még bennünket jobban, akkor állandó repülő *személyzet lettem volna*.

– *Honnan tetszett bevonulni?*

– Tudod kedvesem, az 1900-as években, ha valaki elérte a 20-22 éves kort, és ugye a leventéből már kiszorult, akkor automatikusan behítták katonának. És ekkor már régen dúlt a háború, mikor én 1943. szeptemberében bevonultam a debreceni repülőgép-bombázó osztályhó'. Úgy vettek fel a seregbe, mint újoncot, hogy repülő leszek. Miskolcon elvégeztem a tanfolyamot, így kerültem a repülőökhöz. A repülőöknél aztán vótak földi irányítók, vótak navigátorok, vótak rádiósok, lövészek, bombázók. Az eleje az borzalmas vót, ugye alaki kiképzés, jobb át, balra át, aztán a debreceni repülőtérről kiképzés után áthelyeztek a nyíregyházi repülőtérré, mert hát ugye ott volt a rádiós hajózó távirász iskola. Ez a hajózó távirász azt jelenti, hogy ugye a repülőgépen volt egy távirász. Vagyis nem minden gépen hanem csak a vadászgépeken, meg a bombázókon osztottak be távirászokat. No és akkor ott volt ugye a nyíregyházi repülőtéren 2 hónapig – vagy talán háromig – és hát ugye ott volt a kiképzés, én onnat 1943-ban hordtam haza a repülőgépeket Hajdúnánásra a Rítre. Mer hát itt volt tábori repterünk. Ott kint a Polgári út felé, tudod, ha megyen az ember kifelé a városból..

Fokkereket hoztunk haza, és ki volt adva, hogy kihallgatásra megyen, aki nem köti be az ejtőernyőt. De mi nem tudtunk benne mozogni. Nagy volt a rádió, nem tudom hány mázsá, ha bekötöttük az ejtőernyőt, nem tudtunk egyáltalán mozogni. Hát persze, hogy nem kötöttük be az ejtőernyőt. Pedig hadbíróság járt volna érte. Nem látta azt odafent senki. Amikor meg leszálltunk, bekötöttük. Mára már nem hogy nem kötném be az ejtőernyőt, bele se ülnék azokba a gépekbe. Éppen takaró Feri – aki ácsmester volt itt Nánáson, nem rígen halt meg – meg Fehér Pista is mondta, hogy nem tudnám-e elintézni neki, hogy feljöjjenek velem. Ő, Fehér Pista bátyád megvan még, tegnap nyírtam éppen. Ő elektromos rádiószerelő volt. Én nem értettem az elektromossághoz, ő meg nem értett az én munkámhoz.

No, szóval, innét hordtuk haza a gépeket, aztán 40-45-ben talán – már nem is emlékszem pontosan – innét áthelyeztek bennünket (mert jött a front!) Szanyba. Szanyból Pápára, a pápai repülőtérré, ahol a német csatarepülőökhöz

osztottak be, mint hajózó távirászt. Akkor onnat, mert szorított az idő bennünket, mert hát nem volt idő harcászatra menni, még nem volt bevetésünk, mert annyira gyorsan jött a háború, hogy jött a front ugye, nem voltunk felkészülve. A németek ugyan felkészítettek bennünket, de nem volt idő a bevetésre. Mert ha bevetettek volna bennünket, ott haltunk volna meg, mert az a helyzet, hogy akkor már az amerikaiak is támadtak bennünket ugye, meg az angolok, és hát a mi repülőink nem voltak úgy felszerelve. Legalább 50 esztendővel le volt maradva a mi technikánk, mert addig, amíg nekünk Fokkerben 3-4 mázsás rádiónk volt, addig az angoloknak meg az amerikaiaknak kérlek szépen már automata rádiójuk volt, hogy felszállt Londonban és az pontosan leszórta a bombákat a nyíregyházi reptérre aztán megfordult és ment vissza éjszaka, 12 kilométer magasan a levegőbe, Nekünk nem volt ilyen technikánk...szóval nagyon le voltunk maradva, na. Ezért bukta el a német a háborút, mert hiába fejlesztett Messerschmitteket és Stukákat, de ugye az angolok a Lancasterekkel meg Mustangokkal, azokkal a hatalmas technikailag jól felszerelt gépekkel éjszaka is épp olyan pontosra tudtak menni, mint nappal.

– *Milyen gépek voltak ezek a repülőö?* Nagyméretűek, vagy kicsik?

– A mieink Fokkerek, kétmotoros V-86-os gépek voltak és Bückerek. Ide csak Bückereket hoztunk ki. Jöttünk szombaton, kigyalogoltunk 10 kilométerre 30-40 fokos melegben nyáron, és akkor innét Miskolci főhadnaggal beültünk a kocsiba hétfő reggel mentünk kihallgatására Nyíregyházára, tehát minden szombaton kihoztuk a gépet, hétfőn mentünk vissza, s jöttünk ki a gépért és vittük vissza. Ezek a gépek 100 évvel elmaradott gépek voltak, az olaszoktól kaptuk, Mussoliniéktól, ők se tudták már használni. A Mustangok mentek 1500 km/órával, ezek meg mentek 500-600 km-el. Azok fel tudtak menni 10 km. magasra, mi nem tudtunk 5-6 km-nél magasabbra menni. Ilyen szempontból rettenetes volt a II. világháború, technikai szempontból nagyon le voltunk maradva, a magyar is, a német is. Hiába volt a nagy harci kedv, meg elszántság, ha jöttek a gépek és 0,1 m pontossággal le tudták dobni a bombát még éjszaka is.

– *Milyen volt a „repülő élet”*

– Amikor kimentünk a bőrrepülő ruhában, akkor a csajok úgy fordultak utánunk, mint a nem tudom mi. Hogy visszatérjek Nyíregyházára, hát ez se olyan simán ment mindig. Egyszer késtünk 6 órát, ezért kaptunk 6 nap szigorítottat. Akkor még gyalog kellett menni Nyíregyházára, elkéstünk. Szigorított még nem volt a laktanyában, kihelyeztek bennünket a huszárlaktanyába. Ott meg úgy mutogattak bennünket, repülőöket, mint a majmokat, hogy hű, katonák, parasztyerekek, hát hű ezek a repülőöök! Ott aztán mi tartottunk nekik előadásokat, meg repülősnótákat tanítottunk nekik. Aztán kivittek bennünket, mint jó katonákat a reptérre a nyíregyházi

színházba. A tisztek meg nagyon megtetszettek az ottani primadonnának. A tisztek snájdig gyerekek voltak gyönyörű „kongár” ruhában, olyan elegánsak voltak, hogy bent nem volt női szív, amelyik meg ne dobban volna egy repülő tiszttel. A primadonna azt mondta, hogy szeretné, ha ez a század – mert százan mentünk ki a színházba – egy repülő nótát eldolan színház előtt. Hát, kérlek szépen megkezdtek ott a mostani autós szerviz előtt, onnat jöttünk a századdal, repülő nótákat énekeltünk, a színház előtt végimentünk, elmentünk egy darabon, és a színészek a karzaton kint – mert olyan karzata volt a színháznak fent – onnat néztek bennünket, és visszafele letisztelegtünk és úgy jöttünk el. Külön századi dicséretet kaptunk érte. Ez csak egy kis epizód vót a sok közül. Vótak benne szép dolgok.

– Szany és Pápa volt tehát a következő állomás. Mi történt itt?

– Vittek bennünket Szanyba. Amikor harcászati gépek miatt már nem tudtak felszállni, elvittek bennünket egy időre a Szent László Páncél Vadász Osztályhoz. Hallottál már a Szent László Páncél Vadász Osztályról? Arról még nem sokan hallottak. Legfeljebb a Honvédelmi Minisztériumban tudnak róla. Még abba is benn voltam. Nem sokáig. 3-4 hónapig működött. Mert ugye jöttek az oroszok. Ez egy új alakulata volt a Horthy hadseregnek, amit azért csináltak, hogy megértsd, mert ilyen fiatalok, sokan elpusztultak a Szovjetunióban, utána meg itthon is, nem maradt fiatal, aki a magyarságot fenntartsa. Ezért alakították meg a Szent László Páncél Vadász Osztályt, hogy az ilyen fiatalok, mint amilyen én voltam, már nem akarták kivinni a frontra, mert a front az jött ugyan. De nem akartak bevetni. Ez egy új hadsereg volt, a történelem nem beszél erről. Kaptunk mi felszerelést, bőrruhát, mindent, de mint repülősek voltunk oda beosztva, nem voltunk kiképezve földi harcászatra. Csak arra, hogy magunkat megvédjük. Tehát minket nem akartak semmiféleképpen bevetni. De akkor már szorult a hurok, erről jöttek az amerikaiak, emerről meg az oroszok. Nem volt idő arra, hogy minket beveessenek, de nem is akartak. Kialakítottak bennünket, de akkor már nem tudtunk hol felszállni. A repülőtereket akkorra már szétbombázták. Pápát is, Nyíregyházát is, sőt a reptereket összetévesztették a legelőkkel, így bombázták szét a böszörményi legelőket is. Pápát is teljesen szétbombázták, ezért vittek bennünket Vátra, az egy eldugott kis reptér volt. Oda is vittek repülőgépeket, de az ott éjszaka nem tudott felszállni.

Pápán sajnos meghalt Máró Pista bátyád, a műszerész, de a fia még megvan, az meg tudja neked mondani, hogy együtt voltunk Pápán, a reptéren. Beosztottak engemet a németekhez, a német csatarepülőkhöz. Na, most elképzelheted, egy zöldfülű horthysta repülő, aki csak elméleti kiképzést kapott, gyakorlatit nem, odavágnak bennünket a csatarepülőkhöz. Némi szerencsénk volt, mert tudtam németül. Ugye emiatt sok mindent megértettem, perfektül kellett vágni a morzét, a navigációt is ismerni kellett,

és ott minket elkezdtek tanítani németül. Kaptunk csokoládét, kekszet, ott urak voltunk. Aztán a németeknél lekezeltek bennünket, kiképeztek, de bevetésre szerencsére nem engedtek. A németek se mertek felszállni se a Messerschmittekkel, se a Fokkerekkel. Ezek a Mustangok, kérlek szépen úgy jöttek, mint a sasok. Másodpercek alatt leseperték a levegőből a német gépeket.

A híres Messerschmitt_Bf_109 a II. világháború legismertebb vadászgépe

Mustang P-51D a legjobb amerikai II. világháborús vadászgép

Fokker vadászgép

- *Mennyit tetszett repülni?*
- Hát kb. 150 órát ahogy számolgattam.
- *Milyen volt a háború közelsége?*
- Pápának Váton volt a tábori reptere, kihelyezték, hogy ne bombázzák, ugye próbálták volna eldugni azt a repteret, a háború elől. Tehát a váti reptérre helyeztek minket is. Na és hát itten Váton ért utol bennünket a front, ott aztán már éjszaka támadtak bennünket, mi meg hát nem tudtunk visszalőni, mert minekünk csak ilyen kis kézifegyverünk volt, ilyen kis pisztolyunk, azért mondom, mert ők meg ilyen golyószórókkal jöttek...
- *Ez pontosan hogy történt?*
- A váti reptéren ugye hát ott úgy estem fogságba hogy,...hogyan egy háznál be akartunk menni, az oroszok jöttek ki, elkaptak bennünket, ottan aztán kardlappal jól elverték bennünket, mert ugye a repülőket még külön vadászták az orosz katonák. És ugye ott estem fogságba. A reptérről gyalog indultunk...Már úgy mondták az oroszok, hogy na, „davaj davaj, pasli damoj” - mentek majd haza – és ugye majd hazamegyünk... Mentünk aztán vagy százan, később már kétszázan... Ahogy mentünk keresztül a sváb falukon, szegény öregasszonyok kijöttek a szakajtókosárral, tele fehér kenyírral, és dobálták a kenyeret, mert akkor már nem ettünk semmit, csak egész nap, meg egész éjszaka gyalogoltunk Fehérvár felé.

Fehérváron, mikor ott nagy keservesen, vagy három nap alatt értünk oda, egy nagy lágerbe behajtottak bennünket – egy kórház udvara volt ez. Ottan voltunk több ezren, ott voltam fodrász. Mert ugye kiabáltak, hogy ki a

fodrász, én meg jelentkeztem mindig, és ugye én nyírtam lefele, szőrtelenítettem azokat az embereket, akiket már vittek haza. De nem haza vittek, mert mindig hogy „davaj davaj, pasli damoj szkora!” – mentek rövidesen haza...frászt. Volt egy ilyen hosszú pálcikám meg egy nyírógépem, és avval mindenkinek a nemiszervét, nőnek, férfinak szőrteleníteni kellett. Hóna alját, mindenütt. Mejjit is...mindenütt. Szőrtelenítés után indították őket kifelé a kapun, hogy majd mennek haza. Persze nem hazavitték, hanem be a vagonba, s vitték őket kifelé a Szovjetunióba.

Na, aztán ott volt nekem több földim. Fekete Imre bátyád, ugye Fekete tanár bácsinak az apja, aztán kérlek szépen Papp Imre bátyád, ő a hentes volt itten, aztán Nyikon Sanyi, Fekete Miklós. Ezek voltak ottan, akikkel aztán később ugye, amikor már fogyott a láger, engem is bevágtak egy menetoszlopba, és bedobtak bennünket, kérlek szépen egy vagonba. Hogy ugye visznek haza bennünket. Már akkor mondták ottan a fogolytársak, hogy „hát ez már nem jó irányba megy ez a vonat.” Levittek minket Szegedre. Hát ugye mit keresünk mi Szegeden, amikor én is Debrecenybe vágytam volna jönni? Addig ment a vonat, hogy a vígin Konstanzában kötöttünk ki.

– *Egyébként a magyar táborban milyen volt az ellátás?*

– A fehérvári lágerben minden nap egyszer főztek burizst. Ez a hántolt búza. Naponta egyszer csajkában kaptunk, akinek az nem volt, kölcsönkért. A burizsból levest főztek, egy sűrű lé volt az egész. Csak egyszer kaptunk enni egy nap. De az is olyan volt, hogy aki kapja, marja. Én is lementem a kórház pincéjébe, találtam egy darab sót, meg krumplit. Azt én elloptam, felhoztam, a hátizsákomba tettem, és a darab só sok száz ember életét mentette meg. Elvittem magammal, mikor a hajón sütöttük a krumplit, én mindenkinek megdörzsöltem egy kicsit sóval. Abból a sóból – a feleségem meg tudja mondani – még mindig van egy darabka itthon. Mint az öklöm fele, akkora lehetett a sódarab, mert ugye minden étel sótlan volt.

– *Milyen volt a vonatút? Volt olyan, hogy útközben meghalt valaki?*

– Persze, hogy volt. Megállt a vonat, oszt kitették a vagonbul. Amikor a vonat megállt, mindig ki kellett ugranunk, létszámmellenőrzés volt. A halottakat ilyenkor kiemeltük. Volt, aki fennmaradt, azokat vittük tovább. Nálunk egy halott volt, egy mezőkövesdi férfi. Azt se tudtuk, hogy híjják. Kaptunk is enni meg nem is. Bedobtak valami kis...kis... ilyen kis kumiszt, vagy kétszersültet, és aki bírta marta, aki hozzájutott, ette, aki nem, az nem. Teli voltunk betegekkel. Egy vagonba voltunk negyvenen, de az ugye ránk volt zárva, és volt azon egy kis lyuk, aztán azon végezte el mindenki a dolgát. És mán ugye féltünk a fertőzéstől, ezért én odafeküdtem a lyukhoz, és így irányítottam, hogy kijejj vagy bejejj, mellé ne csináljon...Ez..ez sajnos így

volt...és kérlek szépen megérkeztünk Konstanzába, Romániába, na, ott kérlek szépen kaptunk ilyen olajos, vagy olajban sült vagy főtt ilyen puliszkát. De hát az olyan rettenetesen rossz volt, hogy a magyar ember ha azt megette, megdöglött tüle. No de azért csak megettük, mert ugye éhesek voltunk.

– *Konstanzából tovább vitték a foglyokat?*

– Konstanzából behajóztak bennünket Novorosszijszkba. Konstanzába meg akartam szökni, mert ugye, na szóval én annak köszönhettem a túlélésemet, hogy én állandóan moziba jártam, cowboly filmeket néztem, meg kalandfilmeket, meg Marco Polo kalandjait láttam már a 40-es években ugye, és ilyen kalandos természetű felfogás volt nálam, tehát így nem vettem komolyan az egész háborút. Majd csak később... na és kérlek szépen, el akartam szökni, ugye – mint minden tengerparton – rengeteg halas kosár volt...ilyen nagy kosár. És hajóztunk befelé, egy ilyen keskeny deszkán a part és a hajók között volt egy ilyen kis foszni deszka, azon hordtuk befelé a zsákba a kétszersülteket, amiket Amerikából kapott a szovjet, hogy minket ellásson. A hajó meg teli volt krumplival, én meg egy óvatlan pillanatban, amikor az őt nem figyelt, akkor félreugrottam és a kosarak között magamra vettem egy másik kosarat, aztán gondoltam, megvárom, míg elmegy a hajó. No de volt velem két erdélyi fiú, akikkel még Váton estem fogságba. Azokat úgy elverték kardlappal, én a fal mellett álltam, ne kaptam egy ütést se, ezek meg ugye kívül álltak és még ott is, még Novorosszijszkban is be vót kötve a fejük, úgy összevagdalta a tiszt őket, én meg egy ütést se kaptam. És vagy ezért, vagy nem tudom, hogy miért, de mondta a két fiú, hogy „tovaris” azt mondja, „ott van a hadifogoly”. Fölrúgta a kosarat, aztán ott voltam alatta. Na, az aztán agya-főbe a puskatussal jól elvert, aztán meg bevágott a többi közé. Végül aztán úgy elkeveredtem a többi közt, hogy ott nem ismert meg gondolom.

Na, végeredményben aztán ezt ugye megúsztam, aztán behajóztak bennünket Novorosszijszkba. A hajón aztán volt egy rossz sparhelt, kérlek szépen a hajó fedélzete tele volt krumplival, vitték ugye a Szovjetunióba. És azon volt 2000 ember – a krumpli tetején a hajón. És aztán az őt mellett, mivel az őt mindig ott volt szuronyos puskával, volt egy kis kecskelábú sparhelt, az őt egész iccaka tüzelt. Én odahúzódtam mellé, nemcsak a meleg miatt, hanem mindig, amikor nem figyelt oda, belöktem a tűzbe egy krumplit.. Úgy hogy sokszor felnézett, én meg egész iccaka krumplit sütöttem. Mer én is ettem, meg a többinek is dobáltam oda, aztán mondták, hogy csináljak még. Úgy hogy én mindig feltaláltam így magam. És a végén aztán már az vót a baj, hogy rettenetesen szomjasak voltunk. Hát oszt a kulacsot, szóval a derékszíjat összekötöttük, vagy nígyet és a kulacs vígíre kötöttük, hogy majd ugye húzunk vizet a tengerből. No, de hogy sikerült egy

kis vizet fogni, de hát akkora hullámok voltak, hogy alig jött egy kis víz, aztán mikor ittunk belőle, hát az ugye olajos-sós víz volt. És ez még rosszabb volt a szomjúságra. Én is megnyaltam, de, á nem volt az jó. Majd meggebedtünk.

– *Milyen hajón utaztak?*

– Egy teherszállító hajón voltunk. Ennek magas volt az oldala. Jött egy óriás vihar. 2000 hadifogoly volt a fedélzeten, meg vagy 10 vagon krumpli. Annak a tetején csúszkáltunk. Én ott ültem mindig a sparhelt mellett, ahol az őt tüzelt, hogy éjszaka tudjak krumplit szerezni. A víz jött felülről, megcsapott a hullám, neki vágott a karfának, ki akart a lökni a tengerbe. Nagyon nem voltam megijedve, bár én már akkor is tudtam úszni. 1939-ben kijártam a Keletire Kíki Miklóshoz, én már tudtam úszni. Megkapaszkodtam egy állványban, az egész testem a levegőben volt, én meg fogtam a korlátot. Az őt utánam nyúlt, hogy segítsen. Akkor jött egy másik hullám, bevágott a másik irányba, a hajó közepibe. Amikor magunkhoz tértünk, csak néztünk egymásra, hogy csupa vízesek voltunk. Nem tudom, hány embert sodort le a víz, a tengerbe. Sokat.

– *A hajón át is csaptak a hullámok?*

– Hát! Úgy, mint a filmekben látod. Mikor megy a hajó, még fenn van a zászló, aztán meg...Szörnyű...

– *Milyen volt Novorosszijszk?*

– Ott kérlek, úgy képzeld el, a házak meg minden az égvilágon, hogy is mondjam neked, mind amit vihar pusztított meg bomba. A földdel egyenlővé volt bombázva, mert ugye a háború... Na, a végén aztán ott kihajóztunk és kérlek szépen menni kellett a fürdőbe, vagyis a „kupácába” – az oroszok így hítták a fürdőt – ott aztán mindenkinek le kellett adni a ruháját, anyaszült meztelenül voltunk. Szóval összeszedték, bevitték a ruhákat, aztán úgy ki, forrón, a tetű miatt a kemencébe betették, kiégették, oszt kihozták. Én nekem meg nem jutott ruha. Az én ruhám a sok ezerbe ugye eltűnt, nem is igyekeztem annyira, mondom egye fene, majdcsak lesz valahonnan. Aztán a vígín csak nem volt. A század ott sorakozott, kérlek szépen, majd 2000 ember, én meg pucéron voltam. Jött a tiszt, azt mondja „ggye tvoj?” Mondom neki „nyet haraso” – nekem nincs. Akkor köpködött, káromkodott és azt mondja” így nem vihetlek ki Tbiliszibe” – ez ugye Grúzia fővárosa. Hozott nekem valahonnan a gardróból vadonatúj nadrágot, meg ruhákat. Én piszkos jól jártam. Úgy néztem ki benne, mint egy orosz tiszt. Az oroszokon régi gönc volt, rajtam meg vadonatúj. Gyönyörű fehér volt a belseje, meg nem volt tetű.

– *Tehát nem ez a város volt a végállomás?*

– Bevagoníroztak bennünket, Novorosszijszkból elindultunk, mentünk napokig, a Kaukázusban, míg a vígín aztán Tbilisziben kikötöttünk. Ott

kiszálltunk, egy nagy terembe bevitték bennünket, olajos halat adtak enni. El lehet képzelni, a magyar ember nem szereti az olajos halat, de éhesek voltunk, nem volt mit tenni, megettük. A végén ott nem kellettünk, mert már nagyon le volt romolva az ezred, le voltunk soványodva, néhányan meg is haltak. Mivel munkára nem voltunk alkalmasak, mint a rossz árut, továbbküldtek bennünket.

Az orosz megint káromkodott, köpködött, hogy most mit csináljon velünk, de nem volt mit tenni, ide nem feleltünk meg. Agyon nem löhetett, mert el kellett velünk számolni, mert Anglia meg Amerika keze már elért hozzájuk, hogy ennyi meg ennyi hadifogoly van, ennyi meg ennyi eltűnt, akkor már a hadifogoly táborokat a levegőből fényképezték az amerikaiak, nem lehetett bennünket letagadni.

A lényeg az, hogy elvittek bennünket Örményországba, Jerevánba. No, Jerevánba megérkeztünk, ott kövekkel dobáltak bennünket, káromkodtak, agyon akartak bennünket verni, hogy elbuktuk a háborút. Az örmény olyan szabadság szerető nép, mint a magyar, hogy vót 30 év török uralom alatt, aztán 40 év szovjet uralom, tehát önállóságra vágyott – most megtudja, mert már önálló lett. Agyon akartak bennünket verni, de aztán az örök elzavarták őket. Lágerbe kerültünk, onnan jártak ki a többiek dolgozni. Én egy évig a lágerben dolgoztam, én voltam a lágerfodrász. Ott volt Borszéki Lajos bátyád, mint mérnök, Fekete Imre, Nyikon Gábor bátyád, ott volt Ötvös László tanár. Kérlek szépen ő ide járt ki, érettségi biztos volt, valamikor ő itt tanított, itt járt gimnáziumba. És amikor a Felvidék visszakerült, ütet kihelyezték Szatmárnémetibe a tanítóképző iskola igazgatójának, és övele egy lágerben voltunk. Ott a történelemtudományok doktora volt, annyira beteges volt, bevágták ide a lágerbe hozzánk.

Lényeg az, hogy lágerfodrász voltam egy évig, nekem ott veszett jó dolgom volt. Ott jöttem össze Gergely Kálmánnal, a miskolci Rudolf laktanya szolgálatvezetőjével, mert kérlek egy villában lakott az apámmal, ott laktunk együtt ő meg a Rudolf laktanyának volt a vezetője. De ő már az első világháborúban is négy évig volt hadifogoly, ezért perfekt beszélt oroszul. És hát kérdezte: „Komám, te vagy az?” Te meg hogy kerülsz ide? A kutya erre, meg arra...” Káromkodós volt, mint szolgálatvezető.

Örményország - napjainkban

– Végig fodrázkodott Laci bácsi, vagy keményebb munkát is kellett végeznie?

– Borszéki Lajos bácsi, aki Nánáson is volt útbiztos, meg ilyen vezető, ő vezette az építkezést. A Jereváni Sport Dinamó stadionját építették. Vagyis mi építettük, mert az öreg mindig evett-ivott, szíttá a cigarettát, állandóan hordtam neki a konyháról az ennivalót, mert nekem ott is bejárásom volt. Aztán ő elkerült kórházba. Előtte engemet, meg Kálmánt kivitt mellé mitfárernek. Az építkezésen én mértem a tengerszintet. Rá egy hónapra Lajos bácsit bevitték kórházba. No, nem mentünk ki dolgozni. Ekkor jött Hacsikján, örmény miniszter, avvót az építésért felelős. Ott köpködött, káromkodott, kiabált, hogy miért nem mennek ki dolgozni. Mondja neki Gergely Kálmán a lágerparancsnok, hogy nincs mérnök, nem lehet. „Oj” – mondta örményül, oroszul, hogy hol van most Vaszil? „Igyi szjudá japajimaty!” Merthogy engem híttak. Odamegyek, mondom neki, hogy nem vagyok mérnök. „Oj, te csavargó, tönkretettétek az országot, most még azt is letagadod, hogy mérnök vagy?” Káromkodott és le akart löni, mert én szabotálom a szovjetépítést. Azt mondja nekem Gergely Kálmán: „Mit kiabáltál?” Mire én: „Hát összedűl!” Azt mondja erre Kálmán: „Mit foglalkozol te azzal? Hol leszünk mi már, mire az összedűl?” Hát jól van, akkor építsünk. Tovább, mint egy fél évig voltam aztán mérnök. De avval is jól jártam, mert Nyírkátáru, Nyírlugosru, Nyíradonybul volt hat kőműves, akik perfektül beszéltek oroszul. Ők háznál voltak elszállásolva, kőművesként dolgoztak. Mértem én a tengerszintet, ők vízmérték szerint

mérték, mondták, ne törődjek én azzal, majd ők tudják, minden nap kimentem egy fél éven keresztül, adtam nekik a tengerszintet úgy meg úgy építették, ahogy akarták. Még a mai napig is áll a stadion.

– *Kis büszkeséget érzek a hangjában a stadion említésekor.*

– Ige, kicsit büszke vagyok rá. De ez akkor lenne lényeges, ha ott lennék. Akkor talán büszke lennék rá. Itthon ha az ember elmeséli, el se hiszik. Ha meg lenne még Hacsikján, meg Szerodzsán, meg a régi mérnökök, akiknek valósággal kedvence voltam! Ha én nem voltam ott, akkor rögtön baj volt. Elvittek engem is más építkezésre is, hogy nézzem meg, hogy csinálják. Ott tufából építkeztek. A tufa akkor keletkezett, amikor az Ararát kitört, a vulkáni hamu, meg a föld keveredett, és lett belőle a tufa. Ezt lehetett hasítani, mint a fát. Ezt a követ felhasználják. Mint nálunk a B30-as, és ebből építkeznek. Épült egy háromemeletes épület. Az egyik mérnökkel felmentem, hogy megmutassa, náluk mi a divat. Én mondom neki, hogy a vasúti síneket közelebb kellett rakni. Fagerendázat helyett vasúti síneket raktak. A három emelet úgy volt felrakva, hogy nem volt elválasztva, nem volt mennyezet építve. Így ha valaki leesett volna, a harmadik emeletről a földszintre esett volna a vasgerendákon keresztül. A mérnök mérte centivel, hogy hova tegyük. Én is megfogtam egyet, hogy odébb tegyem. Kicsúszott a kezemből és a semmibe zuhant le. Ha a mérnök el ne kapja a kezem, én is lezuhanok a semmibe. Káromkodott aztán örményül, hogy miért nem vigyázok. Akkor bizony még én is olyan jó erőben voltam, hogy egy ilyen vasgerendát megemeltem, és egyedül odébb tettem. Ma már nem emelnék meg, még egy negyed kilót se.

– *Ez a jó erőnlét akkor mitől volt, hogyan alakult ki? A katonai kiképzésből eredt?*

– Nem, nem, futballoztam mindig, az jó erőben tartott. Én mindig fáradhatatlan voltam. Jóna Bandi bátyád még meg tudná mondani, még él. Lehet, Te nem ismered. A négy bombázó osztályban együtt voltunk kiképzésen. Olyan kiképzést kaptunk, kérlek szépen, traktorszántáson a szurony a szájban, puskát magas tartásba, teljes menetfelszereléssel ügetés hátrafelé. Képzeld el, szurony a szájban, mint Tarzan, amikor lóg a kötelen, puska magas tartásba, húsz kilós a hátizsákod, mer abba bele van gyűrve minden, köpeny, kaja, serpenyő, ásó mindenféle. Menni is művészet, még előre felé is. Azt mondta a kiképző tiszt, ügetünk, míg a szurony meg nem rozsdásodik a számban. Hát mi ügettünk. Ilyen kiképzéseket kaptunk. Meg büntetésből 20-30 feküncöt levágni. Olyanokért pl., ha nem úgy ment a nóta, ahogy szerették volna. A fekünc olyan vót, hogy teljes menetfelszerelésben feküdj-föl, feküdj-fül. Olyan kiképzéseket kapott akkor a katona, amit akkor fel se fogott. A hadifogságban az volt a baj, hogy nem mindenki katona volt. Nagy része nem vót az. Vót köztük 4-5 gyermekes családapa, vót benne,

kérlek szépen beteg, ízületes, ahogy az utcán összekapták őket. Alig voltunk katonák. A szovjet nem azt nézte, ki katona, ki nem, hanem hogy legyen létszám, hogy neki munkás kell. Hogy ki mihez értett, az nem számított. Ha nem volt ki a létszám, vittek minket a vonaton, megálltunk, elkapták a vasutast, csak hogy a létszám meglegyen.

– *Mindvégig a stadion építésén dolgozott?*

– Nem volt a városnak arra pénze, hogy a lágert fenntartsa. Ekkor kikerültünk egy kis örmény városba, ott csillagvizsgálót csináltunk. Hát, hiszed, vagy nem, a csillagvizsgáló építésén is én voltam a mérnök. De könnyű dolgom volt, mert már 20 éve csinálták, és még mindig ne volt készen.

– *Mit csináltak, amikor nem volt se kiképzés, se munka a táborokban? Mivel ütötték el az időt?*

– Folyamatosan be voltunk osztva. Egy csoport ment az Ararát borpincészetbe, egy csoport a városi utépítésre, egy csoport a hídépítésre, egy csoport meg a jereváni stadionépítésre. De vót például, hogy jószoltunk. Vót egy asztalunk, azt kérdeztük, az meg válaszolt. Mondd meg, hogy hányadika van máma? Megemeltük az asztalt, elkopogott hatodikán hatot. Melyik évben megyünk haza? Ha ebben az évben kopogj egyet, ha jövőre, kettőt. Az asztal kopogott egyet. És valóban, abban az évben hazajöttünk. Akkor megkérdeztük hányadik hónapban? Az asztal azt is kikopogta. Nem tudom, valóban megjósolta-e, de minden úgy történt. A lényeg az, hogy az asztalban ne legyen szeg, csak fából legyen. Láthatod ezt a tévében is, vannak ilyen jóvendőmondók. Voltak csapatversenyek, vótak bohózatok, különböző előadásokkal, eltöltöttük az időt. Ki varrt, ki írt, mindenki lefoglalta magát. De volt, aki magába vonult, búskomor lett. Mindenkinek a családja járt az eszébe. Az ilyenek, mint én, a fiatal legények, jobban viselték. De mi kevesen voltunk. Többen voltak a családosok, nekik nehezebb vót. Én nem siettem haza, nekem jó dógom vót, hát én mérnök vótam! Jöjjenek haza dógozni? Hát ott nem vót semmi dógom.

– *Milyen volt a lágerben a napirend?*

– Ott minden reggel 4-kor keltünk, névsorolvasás volt. Aki tudott, aludt, aki nem, nem. Rengeteg volt a poloska. Ez mindenhol így van, ahol fából építenek hosszú barakkokat. Háromemeletes ágyak voltak. Egy barakkban mindenféle nemzetiség volt. Nem volt ott senki elválasztva. Ellepett bennünket a poloska, volt is nagy mozgolódás éjszaka miattuk. Egyszer aztán kaptunk nagy zsákokat, hogy szedjünk bele szalmát, csináljunk magunknak szalmazsákot. Én nem szedtem bele szalmát, hanem éjszakára magamra húztam, befogtam a végít, így a poloskák engem békibe hagytak. Nappal kitettem a ruhámat a napra, a poloska kimászott belőle, agyontapostuk. Alvás előtt kitettem a szalmazsákot is, abból is kimásztak. Így aludtam közel két évig, szalmazsák nélkül. Reggel aztán tornáztunk, volt egy kis burizs, azt

megettük. Mentünk sorakozni, hét óra felé ott voltak a teherautók, ment mindenki, ahová be volt osztva. A napközbeni ételt kivitték nekünk. Az oroszoktól a végén jobb ellátást kaptunk, mint a saját katonáik. Volt mellettünk katona, lázongott is, hogy mi miért kapunk jobb ételt? Olyan is vót, hogy mi kaptunk enni, róluk meg elfelejtkeztek.

– *És mi volt az étel?*

– Minden reggel volt kenyér, ilyen téglakenyér volt, felszeletelve. A kenyeret úgy osztották, hogy ahány százalékot teljesített a csoport, annyi deka kenyeret adtak. Hát, hogy azt ők hogy számolták, azt nem tudom. Vót nekik egy számítógépük, állványon gombok voltak rajta. Olyan, mint amilyet itt a háború előtt a gyerekeknek adtak. Hogy, hogy számolta azzal, mindegy, de tízezerig is elszámoltak azzal a 10-20 gombbal. Mai napig se tudtam megfejtetni. Mentünk befelé a táborba, ott dobálta a bejáratnál azon a golyós vackon. Aztán mindenki kapott a csajkába, illetve egy konzervdobozból vót kivágva, fél liter kávé. Délben vót a burizs, az nem maradhatott el sose, aztán vót amikor bürökszárbul vót, amikor csalánbul, vót amikor krumplibul, rizsből főztek levest, de legtöbbet korpából. Legtöbb reggel a kávéval együtt főtt a korpaleves. Olyan vót a korpaleves, mint most a tejeskávé. De hát ugye, most nem ennénk meg, de amikor éhes az ember... Ezelőtt a parasztember megfőzte a pirított téstalevest, megevett egy darab szalonnát, egész nap elkaszált. Nagyon finom vót, megette. Mára kifordulna a szájából. Ma látom, megvesz 10 deka parizert, meg két kiflit, azzal dolgozik, oszt csodálkozik, hogy délre összeesik. Azzal nem lehet se kapálni, se dógozni. A mai ember már nem tudná ezt csinálni. Akkor a hadifogoly azt megszokta. Énnekem például a hadifogság jót tett, mert annyi gyomorsavam volt, hogy fájt a gyomrom. No, ott elmúlt a gyomorsav! A korpalevestől, csalánlevestől, meg a bürökszártul, meg attól a kajától, amit ott kaptunk. Nem vót ott normális kaja.

– *Aki dohányzott, a cigarettát meg tudta venni?*

– Persze, kijártak a városba, és vót aki kéregetett, bár azt nem volt szabad, vót akit az örmény megszánt. Nagy úr vót a cigaretta odakint. Én nem szíttam akkor se. A városban csencseltek, csináltak vasbul karikát, gyűrűt árultak rézből, vót akit be tudtak csapni, ebből vettek cigarettát, miegymást.

– *Télen kaptak meleg ruhát?*

– Nem kaptunk mi semmit se. Amit magunkkal vittünk, az vót. Egy ruhánk vót télen-nyáron. Pufajka felül, alatta az ing, amit a katonaságnál kaptunk. Ha kimostuk, kitergettük, egy óra múlva száradt, mert meleg volt. A lágerbe vót egy kút, és kérlek szépen, ahho, egy hosszú vályú vót. Azt teli kellett húzni vízzel. Nem is a vályúba húztuk, hanem egy nagy tartály le vót ásva, abba húztuk a vizet. A WC meg olyan vót, hogy vót egy nagy gödör ásva, meg vékony karó vót, hogy az ember odaguggolt a gödör végére, hátát meg

nekitámasztotta a karónak. Vót aki beleesett, bele is halt, rögtön sárgaságot kapott. Borzasztó vót.

– *Sokan haltak meg a lágerben?*

– Vótunk kb. 2000. Körülbelül ötvenen halhattak meg. Volt köztük, aki már úgy ment oda. Ott volt pl. ez a Birinyi Ottó, a hadtörténeti tudomány doktora vót, odakerült a mi táborunkba. Felkarolta Ötvös László tanár, együtt tanulták az orosz, meg az örményt. Én hordtam nekik a kaját, mert nekem, mint fodrásznak szabad bejárásom vót a konyhára. Meghíttuk Pesten a hadifogoly találkozóra a Hungária Kávéházba. Nem jött el. Akkor hallottuk, hogy külföldön van. No, ezért megmenthettük az életét. Olyan beteg volt, hogy csuda. Úgy volt, hogy meghal. Ha mi akkor nem itatjuk, nem etetjük Ötvös tanár úrral, nem éli túl. Egy kisvárdai fogorvos volt a lágerorvos, rimánkodtunk neki, hogy vegye magához, mint szanitécet. Azt is nehéz vót elintézni, hogy valaki szanitéc legyen. Gergely Kálmánnak mondtam, hogy ossza be oda, mert már jártányi ereje se vót.

– *Ha valaki elkapott valamilyen betegséget, volt ellátás a lágerben?*

– Á, nem vót ott semmi. Kérlek szépen, ott nem volt orvos, vagy valami. Ez az egy orvos vót, ő ha tudott, segített. Kapott gyógyszereket, de nem vót semmi. Minden évben kaptunk egy kanál gyógyszert. Ez olyan vót, mint a nikotin, amikor bevettük. Mindenkinek be kellett venni. Olyan színe vót, az ember száját is megfogta, sárga vót napokig. Az megvédett bennünket a maláriától, kolerától, mindentől. Mai napig se tudom, milyen gyógyszer vót, minek híjják. De biztos, hogy jó vót, utána nem betegedett meg senki. Meglehetett ott betegedni a maláriától, de a víztől is. Mer a víz osztán ott nem nagyon vót. Köves a talaj. Az Amúr folyó olyan mély vót, amikor mentünk át rajta. Ez a folyó az örmények folyója a Szeváni-tó felől jön lefelé, keresztül a városon, mint a Duna Pesten. A folyó olyan, hogy a víz 20-30 méter mélyen lent van. A két oldala meg bazaltkőbe vájt vót. Ha abba valaki beleesett, nem jött ki élve. Annak nem vót mosott oldala, az az egész városon ott jött keresztül. A mi lágerünk az Ararát láger vót, 115-ös, a folyó a lágertől 100-150 méterre vót. És vót egy híd, azon mentünk keresztül, a város a folyó másik partján vót. Én, mint mérnök ugye, nagy-nagy sárga teherautóval mentem, 40-50 embert vittünk. Én is felugrottam a végén, kapaszkodtunk, beszélgetünk. A híd meg egy rossz kőhíd vót, felfelé kellett rajta menni. Úgy képzeld el, úgy vót, hogy vagy fel tudunk rajta menni, vagy visszagurulunk. Ez a hülye sofőr meg épp akkor váltott sebességet, amikor nem kellett vóna. Visszadöccentünk, kis híja volt, hogy nem estünk be a folyóba. Szerencsénk volt, hogy a kőhíd karja megtartotta a kocsit. Én hátravágtam, a többi ember meg rám. Hajsza híja, hogy le nem szakadtunk. Innentől kezdve én először szálltam fel a teherautóra.

– *Sebesült meg valahol?*

–. Kérlek szépen az úgy vót, hogy egy alkalommal, amikor jöttünk hazafelé, az országúton vót egy híd, velünk szembe jött vagy 200 méterre egy örmény kolhoz főnök, mink meg szintén 200 méterre a hídon voltunk. A hídon csak egy autó fért el. És kérlek szépen, nekem ott is meg volt engedve, hogy odaálljak a teherautón a kabin mögé, két oldalt meg a munkások ültek, a végén meg az orosz őr, lába között a szuronyos puskával. Én már messziről láttam ám, hogy nagy csattanás van a híd előtt, az első kerekünk ott megy elől, felugrottam a kabin tetejére, látom, hogy a teherautónk megy bele a szakadékba. Kiugrottam balra, és repültem a levegőben, nem tudom mennyit. Mint a macska, földet értem, hallottam a nagy jajgatást, ordítást, felálltam, de néhány méterre odébb elájultam. Amikor magamhoz tértem, láttam a vezetőt, az ő autójuk volt fenn a hídon, a miénk meg a szakadékban, sok halott, meg sebesült mindenhol. Megjegyeztem az autó rendszámát, majd elájultam. Arra eszméltem, hogy visznek autóval. A rendszám még mindig a fejemben volt. Majd másnap jöttek a csendőrök, és kérték, hogy mondjam meg a rendszámot. Mondtam nekik, hogy elfelejtettem, mert agyarázkódásom volt. De csak kérdeztek, ha nem mondom meg, elvisznek. Hát nem tudtam akkor megmondani. Mondtam is Gergely Kálmánnak, a lágerparancsnoknak: „Nem tudom megmondani, teljesen elfelejtettem.” „Hát – mondja Kálmán – mindegy, hogy tudod-e, ha megmondod, ha nem, akkor is agyonlőnek.” Hát képzeld el ezt a helyzetet! Megmondani nem mondhattam, mert elfelejtettem, hazudni meg nem akarta. A végén aztán abbamaradt ez.

–. *Hány alkalommal volt közvetlen életveszélyben?*

–. Hát, voltam, amikor Hacsekján le akart lőni, aztán a legelső, amikor a repülőteret bombázták, meg aknázták is, Ha ide mentünk, ott pukkant, ha amoda, ott pukkant. Már nem mertünk sehova lépni, mert mindenhol robbant. Nem volt olyan hely, ahol az akna ne ért volna bennünket. Nem kellett volna csak egy kicsi, hogy ott maradjunk. Aztán a hajón. Borzasztó volt. Meg vót a teherautó baleset. Az is óriási dolog volt, hogy megúsztam. A nyomát a mai napig őröm. Én valamikor jól tudtam sakkozni, amikor hazajöttem, már nem tudtam úgy összpontosítani.

–. *Kapcsolatba került a helyiekkel?*

–. Az örmények úgy laktak a hegyoldalban, ez az udvar, ez az én háztetőm, az az udvar, háztető. Ami az egyiknek udvar, a másiknak a háza teteje. És konyha meg ilyesmi nincs. Hogy WC-re hova jártak nem tudni. Főzni nem főztek soha. Egy házba vót szerencsém bemenni. De ez se vót mindenkinek megengedve, csak nekem, mert nekem külön bejáratom vót. Vót a stadion mögött egy tímármester, annak vót egy szép kékszemű, fekete hajú lánya, aki mindig figyelt bennünket. Ő is nézett, mi is néztük őt. A végén jóba lettünk, bemehettem hozzájuk. Én nem akartam kapcsolatot létesíteni vele, mert haza akartam jönni. Meg különben sem volt szabad. Ott láttam, hogy a ház

közepibe van egy nagy lyuk ásva, oszt abban tüzelnek. Ez-az, száraz gallyak, és lángost sütöttek benne. Mer náluk a lángos nemzeti étel. Liszt, víz, só összekeverve, űk tudják, hogy csinálják, kinyújtják, oszt ott a ház közepin levő gödörben körültapasztják, meggyújtják a tüzet, oszt ahogy sül, beleesik a hamuba. Ilyen hamubasült lángos lesz. Aztán tesz bele juhtúrót, és akkor az a nemzeti eledel, a juhtúrós lángos. De nem csak itt, hozta ezt a Hacsekján, hozta a Szerudzsán, hozta az összes mérnök. Körülkaptak engemet és hoztak mindig valamit, ez mindig lángos vót túróval. Mondták is a többiek, hogy jó dógom van nekem, mert én mindig kapok kaját, de mit csináljak? Néha alig bírtam megenni. Vót olyan, hogy jöttem el és még mindig volt 2-3 kiló lángos, hoztam el, és aki mellettem vót, elláttam őket. Persze nagyon szegény nép az örmény, az még ma is. Egy szál cigarettával kiáll a gyerek és mondja: „Papirusz, papirusz, tessék venni cigarettát!” Egy szál cigarettát is árul. Pedig a világon elismert kereskedők. Ellepték az egész világot, mer elüldözte őket az orosz, elüldözte őket a török, a világon szanaszíjjel vannak.

Az Ararát hegy tövében volt ez a tábor, hogy Noé a bárkával az Ararát hegyen kikötött, ez sokat eszembe jutott. Ez úgy néz ki, mint ahogy van a Tokaji hegy, a láger meg mintha Kistokaj lenne, úgy volt a lágerünk. Az Ararátra úgy néztünk fölfelé. Sokat gondolkoztunk azon, hogy arra megszökünk. Vót német, aki megszökött, ott pusztult. Az Ararátot nem lehetett megmászni. Valamikor tűzhányó vót, tehát a teteje járhatatlan. Ha valaki feljutott volna, akkor a hármashatáron találta volna magát, egyik oldalon az örmények, a másikon a törökök, egy oldal meg Szíriáé. Ott megszökni nem lehetett, aki megszökött, egy se jött vissza. Sok embernek volt gondolata, hogy megszökik, nekem is vót, de nem mertünk belevágni.

–. *És a táborban beszélgettek más nemzetiségűekkel?*

–. Megmondom, hogy nem nagyon volt erre alkalom. Túlságosan sokat nem lehetett. A román egy borzasztó piszkos nép vót. Rühösek vótak, tetvesek. De, tudod, a magyar meg egy borzasztó hűtlen nép volt. Ha egy magyar megütöttek, nem ment oda a másik magyar rajta segíteni. De ha egy románt megütöttek, akkor összeröföntek egy pillanat alatt. A német szintén ilyen vót. No, a magyar nem védte meg egymást. Sajnos ez így van ma is. S ugyanez van a mai politikában is. Miért kell egyik kormánynak a másikat a kritizálni? Egyiknek így kell tenni, a másiknak úgy. A magyar most se tud összefogni. Így vót ez a háború után is, Amikor Rooseveltt meg Churchill összeült, mán a román külügyminiszter ott vót náluk, hogy Erdély az övék maradjon. Nekünk meg miniszterünk se vót.

–. *A táborokban volt arra lehetőség, hogy tartsák az itthoniakkal a kapcsolatot?*

–. Hát arra nem. Hiába írtunk volna Örményországból, a posta nem működött, úgy se ért volna haza a levél. Egymásban tartottuk a lelket.

– *Itthon várta valaki?*

– Itthon édesanyám még megvolt. Édesapám azután halt meg, hogy hazajöttem, de ők külön éltek. Édesanyám itt élt Nánáson, ő nagyon várt haza, meg a rokonság is. Amikor jöttem hazafelé, kaptunk 5 forintot a 3 év munkájáért búcsúzóul. Annak a feliér vettem Debrecenben rétest egy cukrászdában, azt megettük, a többit hazahoztam, még annak is örült édesanyám.

– *Akik meghaltak, ott lettek eltemetve?*

– Igen, magam is vittem ki halottat, Vót egy talyigánk, azon vittük ki, vajtunk az Ararát ódalába egy sírt, 20-30 centire le tudtunk menni, mert köves vót a talaj. Eltemettük, gyakran azt se tudtuk kicsoda. Amikor a csillagvizsgálóból jöttünk haza és teherautónk felborult, azokat is mi temettük el, nem mindenkit ismertünk. A lágerben nem volt nevük, nem név szerint voltunk nyilvántartva, hanem szám szerint.

– *Voltak olyan barátok, akik meghaltak?*

– Nekem közvetlen barátom nem halt meg. Akik barátaim vótak, hazajöttek. Fekete Miklós, Nyikon Sanyi, Borszéki Lajos, a cigányzenész, valamilyen Laci, a nevére nem emlékszem. Ő egy másik lágerben volt, amikor mentünk focizni át, akkor kiabált, hogy „Te vagy az komám?” A hegedűje is nála vót, ott is muzsikált szegény a lágerban. Aztán amikor hazafelé jöttünk, akkor már egy vagonban jöttünk.

– *Hogyan jöttek haza a lágerből? Mi alapján engedték el a foglyokat?*

– Ez egy nagy vita volt akkor. Sztálin meg Rooseveltt összeült ott Jaltában, ott döntötték el, ki hány foglyot engedjen haza. Az oroszok meg húzták az időt, hogy addig is építsünk nekik. Hát mi meg építettük elég hosszú ideig. Először a ruszinokat hozták haza, a felvidéki ruszinokat. A ruszinok ellenségei voltak a magyarnak, a lágerben is bottal verték a magyarokat. Mert ők ruszinok értettek oroszul, ezért ők mindenben kedvezményezettek voltak. S legelőször ezeket engedték el. Aztán elengedték a románokat. A végén csak mi maradtunk. Jöttek a hírek, hogy még 10 év, még 5 év. A végén aztán csak bevagoníroztak bennünket. A németek maradtak utoljára.

– *Mi lett a hazaérkezés után?*

– Amikor hazajöttem, jelentkezni kellett itt az iskolaudvaron. Tömegesen jöttünk akkor haza. Nem régen halt meg az az ember, aki a papírokat állította ki, a tanácsházán dolgozott. Ennek nem mondhattam, hogy én a csatarepülőknél szolgáltam. Ezt csak Jóna Bandi meg Fehér Pista tudja, akkor agyonlőttek volna a Rákosi rendszerben, ha elmondom, hogy én a németekkel szolgáltam. Elmentem Miskolcra az apámhoz, de ott nem sikerült elhelyezkednem. Kimentem a diósgyőri gyárba, elhelyezkedtem szakácsnak két hónapra. Ott nem szerettem dógozni, mer korán kellett kelni. Hát én hazajöttem onnan, nem fogok tán korán reggel, 3 órakor kelni?!

– *Szolgált még ezután?*

– 1950-52-ben kerültem megint a tapolcai reptérre, itt kaptam kiképzést, erre van tanúm, itt van Fehér Pista bátyád a Mátyás király utca 2.sz. alatt, együtt voltam vele. Repülő kiképzést kaptam, majd el akartak helyezni Kiskunlacházára, a repülőtérré, parancsnoknak. Mert a háborúban meghaltak a fiatal repülősök, nem volt senki, és én voltam egyedül repülős távirász a Rákosi hadseregben. Ott kaptam kiképzést Tapolcán, és mivel én tudtam egyedül a navigációt, meg a morzét, ezért akartak áttenni Kiskunlacházára. Ekkor jöttek be hozzánk a „lökösök”, a szovjet lökhajtásos repülőgépek és nem volt reptér-parancsnok. Mondtam a Halasi főhadnagynak, hogy én nem vállalhatom, mert nekem nincs iskolám ehhez. Mondtam neki, lehet, hogy kaptam itt egy kiképzést, de ez nekem túlságosan magas. Megmondja ezt Fehér Pista bátyád is. Nem vállaltam. Pedig ez veszélyes volt akkor, mert ugye ez egy hadászati parancs volt, én elvileg megtagadtam, le is lőhettek volna miattam. De hát hogy vállaljak el egy repülőtérré parancsnokságot 6 elemivel? Belátták, hogy iskola hiányában nem láthatom ezt el.

– *Köszönöm szépen a beszélgetést, Laci bácsi, igazán érdekes és tanulságos volt hallgatni elbeszéléseit.*

– Amit neked most elmondtam, az nem csak az én történetem, hanem sok százezer ember története. Ez nem rólam, vagy a hajdúnánásiak életéről, hanem az egész világháború borzalmairól szól. És tudod, ezért nem mesélem én el senkinek...ezért nem is hírsztelelem az én históriámat. Nem mondom el, mert nem is szeretem, meg amúgy is... az emberek nem hiszik el az ilyesmit. Vakon ragaszkodnak azokhoz a dolgokhoz, amiket a könyvekben olvasnak, pedig ó, mennyi mellébeszélés van azokban! Azok, akik azokat írták azoknak semmi tudásuk nincs arról, hogy mi is történt... Tudod... ez egy olyan dolog, aminek a szörnyűségét tényleg csak azok érthetik meg, akik valóban ott voltak.

Hajdúnánás, 2011. március 7.

Szerencsés megmenekülés

Apai nagyapám emléke jutott eszembe, amikor a Hajdúnánási Újság egyik számát, (2013. június 27.) olvastam, benne a *Végtisztességtétel* című írást, és néztem a fényképet, ami a kegyeletes pillanatot mutatja, amikor a Dnyeszter Menti Moldáviában, Benderi városban lévő tömegsír helyben elhelyezett síremléket megkoszorúzta Szólláth Tibor országgyűlési képviselő, Hajdúnánás polgármestere és Buczkó József múzeumigazgató. A 29 tagú hajdúnánási küldöttség – köztük Kocsis Áron református lelkész – emlékeztek az elhurcoltakra, s tették ezt könnyes szemmel, imádságos lélekkel, így helyezték el a koszorúval együtt a maroknyi nánási földet a síremlék tövébe.

A „málenkij robotra” elhurcoltak közül kevesen tértek haza, de gondolnunk kell a Nánáson történt megmenekültekre is. Ilyen volt az én nagyapám is. Hogy ki volt ő, milyen korú és foglalkozású ember, arról a következő írás választ ad. „*Eötvös Miklós bércséplő és gazdálkodó, született 1869-ben. Ifjú éveit édesapja gazdaságában töltötte. 1893 óta önálló, jelenleg (1937) 54 hold birtokán gazdálkodik a saját cséplőgépével bércséplést végez. Volt virilis alapon képviselő testületi tag. Jelenleg a református egyház presbitere. Neje: Nyakó Julianna. Hat gyermekük van. Két fia és négy veje vett részt a világháborúban. Miklós fiát vitézzé avatták. A család mindkét részről régi hajdúnánási eredetű.*”

A régi Hajdú vármegyei adattár helyesen írja a nevét, közben azonban lekopott az „E” betű, ma már csak egyszerűen „Ötvösnek” írja a család a nevét.

Nagyapó – fentiek szerint – nyolcvan felé közelítő idős gazdálkodó ember volt, az elhurcolást végzőknek ez nem számított. Bekényszerítették az elhurcolandók csoportjába, és hajtották az embereket a Rákóczi utcán a gyűjtőhely felé az esős-ködös őszi estén. Ahol az utca ketté válik, a kövesút szélén egy vizes tócsa volt, nagyapó a sötétben belecsúszott a pocsolyába, sőt el is esett. Lehet, hogy abban a pillanatban, lehet készülve az alkalomra, a sárba esve halottnak tette magát, és ott maradt a pocsolyában. Az orosz katona belerúgott, káromkodott egyet, és ott hagyta a segítségre szorult öreg embert, nem törődött vele, hogy valójában mi is történt valójában. Mikor azután az elhurcolásra összegyűjtött csoport elvonult, nagyapó felkelt a sárból, és visszament csatakos öltözetben az utca közepén álló lévő házába, ahol a felesége a rettentő félelemből eszmélve örömmel fogadta, és ellátta a „halálból” visszatért nagyapót. Így történt az elesése és megmenekülése.

Azóta sokan és sokszor feltették a kérdést, hogy miért éppen azokat szedték össze, hajtották el, akikkel megesett a tragédia. A Bocskai István fejedelem kiváltságolt, 18-19 ezer lakosú városból 400 embert hurcoltak el, akik között különböző foglalkozású és korú személy volt. Nagyapóval együtt eszembe jutott az a 16 éves derék ifjú, akivel együtt tanultam a tedeji népiskolában, de ez a többgyermekes útmester is, akinek a fiával már gimnáziumba jártam egyidőben. A történészekre vár az a feladat, hogy kikutassák, hogy a véletlen műve, vagy egy „titokzatos erő” szolgálja az elhurcolás dolgában.

Mi pedig kései unokák, barátok kegyelettel emlékezünk, és forgatjuk szívünkben Gyóni Géza: *Csak egy éjszakára* című híres versét, de bizonyosak vagyunk abban, hogy Isten tudja a titkokat, így vagyunk mindnyájan az Ő hatalmas és kegyelmes kezében.

Olvasásra ajánljuk a következő írásokat:

Buczkó József: Végtisztességtétel – Hajdúnánási Újság, 2013. 06.27.

Hadas Ferenc: Hol sírjaik domborulnak... Egy túlélő emlékei a hajdúnánási elhurcoltakról.

A Hajdúnánási Református Egyházközség halotti anyakönyve 1944-1954. Az elhurcoltak emlékét őrzi. Apostol Elek hajdúnánási lelkipásztor nevét meg kell említeni, hiszen a legszigorúbb pártállami időkben is mindig megemlékezett az érkező halálhír alapján az elhunytakról; gyülekezeti istentiszteleten történő kihirdetés, a gyászoló családtagokért és a távolban szenvedő atyafiakért való imádkozás, valamint a további lelkigondozás által.

A deportáltakat a szovjet légerek felé szállító szerelvény.

Lovak

*Mottó: „Bölcs embernek ló való,
mert lóvá lesz az ember,
és emberré a ló.” (Jókai Mór)*

Mindig nagyon szerettem a lovakat. Kisgyermekként különösen élveztem a „kocsikázást”. Így édesapám, mivel még nem voltam iskolás, szívesen elvitt magával a Rétre, az Előhátra, vagy Tedejre, ha ott volt hivatalos intézni valója, vagy a belvíz miatt. Kétkerekű bricskával mentünk, egy lóval, meg néha a sárga csikaja is ott kocogott az anyja mellett. Szabad volt őket meg is simogatni, meg cukrot is adni nekik.

Na, nem így a város parádés lovait! Azok hatalmas, gyönyörű állatok voltak, de „zabosak.” A városi kocsisoknak minden reggel meg kellett futtatni őket. Azoktól féltem is, pedig ha évente egyszer valahová utaztunk, az állomásra János, majd István ezekkel a lovakkal vitte ki a családot. Az egyik Gazsi, egy gyönyörű almásderes volt, a másik, a nyerges, egy gyönyörű, csillogó feketeszőrű paripa, Cigány.

Egy nevezetes eset is közszájon forgott a családban. Mikor 1929-ben édesapám egy mátrai katonai gyakorlaton térd sérülést szenvedett, majd ebből trombóizist kapott, de már elege volt a hosszas fekvésből, János reggel bevitte a Városházára, és két órákor hazahozta. A Werbőczy utca a Dorogi út egy kis mellékutcája volt, az elején 4 szép nagy házzal, szépen kövezett járdával, a gömbakácfák mellett gondozott árokkal. Egyik reggel éppen, hogy elindultak, a Dorogi úton egy motorbicikli – ritka látvány! – robogott el, szörnyű pöfögéssel. A borzalmas hangtól a lovak megbokrosodtak, úgyhogy János kocsis elvesztette felettük az uralmát. „Főjedző Úr, majorgyík!” – kiáltott hátra, minden erejével tartva a kantárt. Szegény főjegyző úr nem is késlekedett, amennyire a trombóizisból félig-meddig felgyógyult lába engedte. A kocsis az árokban kötött ki, féloldalra dülve. Szóval a parádés lovakkal nem volt könnyű a hajtás.

De lássunk egy másik véletletet. Nyolc éves lehettem, amikor iskolából szép párosával hazafelé jövet megpillantottam a kocsin egy kegyetlenül megrakott, kétkerekű kordét, melyre még a kocsis sem fért fel, mellette állt; egyik kezében a kantár, másikban az ostor, amivel kegyetlen dühvel próbálta indulásra bírni szerencsétlen gebéjét.

Hát ezt nem nézhettem! Otthagytam a gyalogjárón rendesen mendegélő sort, és a kocsis elé pattantam.

– Ne üsse azt a szegény állatot, inkább segítsünk neki. Nem látja, hogy nem bírja? A gazda rám mordult:

– Mi köze hozzá? Enyém ez a makrancos dög!

– Akár kié is, az állatot nem szabad kínozni. Nekik is ugyanúgy fáj. Most tanultuk az iskolában.

– Engem ne oktasson, ez az én dógom!”

– Nahát, meg fogom mondani az édesapámnak, hogy jobban nézzen szét, mert a városban vannak, akik kínozzák az állatokat.

– Hát akárki jánya is a kisasszony, ájják el az útból, mert ha a Rigó nekiszelesedik, nem jó lesz vége! – azzal az ostort odatűzte a löcs mellé.

Később az élet úgy hozta, hogy mindennapi kapcsolatban voltam a lovakkal, éppen a Gazsinak, meg a Cigánynak, de másik öt lóval is, mert mikor már Debrecenből áthallatszott az ágyúdörgés, Nyárádszeredáról megérkeztek édesanyám rokonai két szekérrel, meg egy vezetéki lóval. Akkorra már egy orosz bomba elintézte, szerencsére csak a kertünket. Három esett Nánásra, egyet éppen mi kaptunk, de nem maradt egyetlen ablakunk sem, az öntöttvas kutat egy szilánk úgy szelte ketté, mint kés a vaját, szóval a hozzánk menekülő kedves erdélyi rokonok is a pincében éjszakáztak velünk együtt.

Na, de 1944. október 9-én már nem volt idő a latolgatásra, el kellett indulni a számunkra kijelölt helyre, Kapuvárra. Kocsisunk a korosabb, Vitéz Rékasi Balázs volt, aki maga is menekült a front elől. Korán esteledő, őszi nap volt, mikor Dadánál elértünk a Tiszát. Komppal kellett átkelnünk. Igen ám, de a nánási lovak soha nem utaztak komppal, és semmi hajlandóságot nem mutattak arra, hogy felmenjünk az ingadozó pályára, ami csak úgy dübörgött a patájuk alatt, Hiába volt minden biztatás, szép szóval, ostopattogatással – ami természetesen csak hangjelzés volt, nem ért a lovakhoz – a lovak egyhelyben topogtak a parton. Én biciklivel voltam, igaz gumí már csak az első keréken volt, a hátsóról leszaggatta egy durrdefekt, de azért felvittem a kompra. A földre döntöttem, mert láttam, hogy közbe kell lépni: - Hát ezek a szegény lovak félnek! Hogy ezt a sok férfi nem tudja megérteni?! Ehhez egy 17 éves lánygyermek kell, aki feltápáskodva a lovak álla alatt összefogja a két kantárszíjat, és szelíd szóval hívja a két paripát: Na, Gazsi, no Cigány, hát csak gyertek utánam! – És a lovak jöttek, nem tapostak össze, nem rúgtak, nem haraptak.

Na, persze Rékasi bácsi is észbe kapott, megeresztett a kantárt, hátulról is akadt, aki megtolja a szekeret; átjutottunk az első akadályon, és még hány akadály következett! De én akkor tanultam meg egy életre a varázsigét: „nem előre, hanem utánam!” Így értünk Kapuvárra, ahol átteleltünk.

1945 húsvét nagyhetében azonban elrendelték Kapuvár kiürítését, mert a németek a Dunántúlt hadszíntérnek jelölték ki. Így útra keltünk négy szekérrel. Valójában szegény drága Rékasi Balázs bácsi kivételével csupa „úrikocsissal”, féknélküli szekerekkel, az Alpok-alján át Bécsménhely felé. A negyedik szekeret a 60 éves Beliczky Kálmán, nővérem apósa hajtotta. Mint említettem volt, erdélyi rokonaink, Baló István postamester és családja, két szekérrel jött velünk. Nekünk volt egy vezető lovunk is, a Csillag, a hátsó szekérhez kötve. Erre vetett szemet egy fiatal német katona, és gondolkodás nélkül eloldva, a hátára pattant. Hát persze ezt én nem nézhettem, hogy szegény, sánta lábú Pista bátyám lovát egy erőteljes fiatalember csak úgy elkösse! Elibük álltam, és minden német tudásomat összeszedve perelni kezdtem a katonával. Az előbb csak kacagott, majd mikor nem mozdultam, pisztolyt fogott rám. Minthogy akkor sem mozdultam, megsarkantyúzta a Csillagot és elvágtatott vele. Pista bátyám ezt is a többi veszteség mellé írva felsőhajtott: Hát ilyen a háború! De az eset nem így végződött. A lassan vánszorgó, beláthatatlanul hosszú szekérsor mellett egyszer csak megjelent a csillag – lovas nélkül – s vágatott a gazdájához. Továbbhaladtunkban a lovas is megláttuk, az árokban nyöszörögve.

Lépésben haladva, fék helyett kerék-küllők közé feszített dorongokkal, eljutottunk Bajorországba. Ott az amerikai megszállók a civileket gazdákhhoz adták ki munkára. Így Gazsi, meg a Cigány keresték nekünk a kenyeret. Édesapám szántott, szénát hordott velük az öt gyermekes Nömmer család tanyáján. Így a lovak is tisztességes ellátásban részesültek.

Egyszer azonban a Gazsi, valami okból pataágy-gyulladást kapott. A katona-állatorvos adott rá kenőcsöt, de teljes pihenésre kárhoztatta. Amikor meggyógyult, és édesapám kivezette az istállóból, örömeiben két lábra állt, és első lábával véletlenül combon rúgta vezetőjét. Hát ez elég súlyos dolog volt, különösen azért, mert akkor már megcsillant előttünk a hazaindulás reménye.

Édesanyám a vonattal indulókhöz csatlakozott, de mi ketten édesapámmal a nánási szekérrel neki indultunk az 1396 m magas Semmeringnek egy hazainduló katonai alakulat nyomában. Segítségképpen felvettünk egy fiatal katonát, aki magyar lovat csak messziről látott; pilóta volt az istenadta. Közben szereztünk nyári munkánk, ellenszolgáltatásaképpen egy harmadik lovat kisegítőnek. Igaz, hogy az mecklenburgi volt, s egyik hazaival sem illett össze, de nagyon jámbor, jószándékú „paripa” volt a Frici, és nagy segítségünkre szolgált.

Szeptember 2-án indultunk, és az út nem volt akadálymentes. Az amerikai zónából angol zónába jutva át, egyszer csak leállították a szekeres menetet. Mint később megtudtuk, a vonatok is vesztegelnek Komáromnál, mert az előző gyakorlat az volt, hogy ott állították át más vágányra a vonatokat. Mondanom sem kell, hogy északi irányba. Az angolok addig nem

engedtek bennünket tovább, amíg biztosítva nem látták hazajutásunkat. Egy hétig vesztegeltünk egy kaszárnnyában, ahol meleg ételt is kaptunk, igaz, hogy formalinnal volt fertőtlenítve. Ott történt, hogy a legelésző lovakat nézegette egy katonatisztnek megállt a szeme a Cigányon. Elhatározta, hogy megveszi. Édesapám hiába magyarázta neki németül, hogy ha akarná sem adhatná el, mert a szekér és a lovak a városéi, s neki vissza kell szolgáltatnia a menekített értékekkel együtt, de az angolnak nagyon megtetszett a ló. Közben a Cigány megunta az idegen nyelvű hiábavaló karattyolást. Gondolta véget vet neki, és óvatosan leemelte a zöld színű, piros sávós katonasapkát az angol fejéről az édesapám előtt.

Szentgotthárdnál léptünk újra magyar földre, és végigszekereztek a Dunántúlt most már ketten, három lóval. Így látnunk kellett a hátrahagyott hadszíntér minden borzalmát. Romok és romok. Dinnyés község pl. hatszor cserélt gazdát, benne egyetlen ember lézengett, neki is csak az istállója maradt valamelyest épen, akkor adott szállást nekünk is egy marék sóért.

1945. december 5-én, Vilma napkor léptük át Nánás határát. A fagyott úttestet lassú hóesés tett nehezzé, mert a vaksötétben semmit sem láttunk. Én a lovak előtt mentem egy fehér lavórral a hátamon, hogy a szekérről valamit látni lehessen. De megérkeztünk! Három hónapi szekerezés után....

A Kölcsey utcában szálltunk meg, édesanyám távoli, özvegy rokonának szoba-konyhás házacskájában.

Hamarosan elterjedt a hír, hogy a főjegyző úr hazajött. Hazahozott minden rábízott értéket; s két ló helyett hármat. Így lett a város 1945. december 6-án megint „lovasgazda”, mert a németek után maradt lovakat mind elvitték az oroszok. Igaz, aki megint „lovasgazdává” tette, azt akkor már kísérték is át a Járásbíróság fogdájába.

Polgárháború az emberi jogokért az Amerikai Egyesült Államokban

Manapság sok szó esik a 20. századi háborúkról, hiszen kerek számú évfordulók nem hagyják feledtetni azokat a szörnyűségeket, amelyeket az említett eseménysorok Európára és a világra szabadították. Amerika egy darabig páholyból nézte mások pusztulását. Az első világháborúba az utolsó évben, a másodikba 1941. végén lépett be, amikor Japán megtámadta. Az események során sem a japán, sem a német seregek nem érték el az USA területét, így Amerikát elkerülték a frontok mozgásával járó pusztítások.

Nem így a közel 150 éve véget ért észak-amerikai polgárháborúban. Akkor Északon és Délen is százezrek pusztultak. De ne vágjunk az események elé! Mindennek van előzménye és oka. Kolumbusz 1492-ben Indiát keresve karibi földre lépett, s ezzel felfedezte Amerikát. Az új világ hamarosan gyarmatosító hatalmak szabad prédája lett. Spanyol, Portugál, angol, francia és holland hódítók kezdték elfoglalni és kifosztani az indiánok és az inkák addigi hazáját. Az óceánon túl sok-sok európai szegény, üldözött keresett új hazát, de akadtak öztük kalandorok, sőt bűnözők is. Kolóniák jöttek létre Észak-Amerika keleti partja vonalában is, s a 18. századra 13 angol gyarmat keletkezett a pár száz kilométeres sávon. A sokasodó bevándorló az északi kolóniákon farmerek, iparosok és kereskedők lettek, a délieken nagy ültetvények keletkeztek, melyek művelésére 1619-től rabszolgaként vásárolt, behurcolt afrikai négereket fogtak be.

A szabadsághoz jutott telepéseket összetartotta a vámok, adók stb. által vérüket szívó angolokkal szembeni ellenállás. 1776-ban a 13 angol gyarmat a Függetlenségi Nyilatkozattal kimondta az anyaországtól való elszakadást. Akkori lakosságuk 2,5 millióra tehető. Anglia fegyverekkel válaszolt. Az éppen csak létrejött Amerikai Egyesült Államok önkéntes hadsereggé szerveződött telepeseit George Washington vezette győzelemre a hat évig tartó háborúban, aki korábban az európai hétéves háború tábornoka volt. A Függetlenségi Nyilatkozat az emberi jogokat megfogalmazva kimondta: „Minden ember egyenlőnek születik”, s ezt az 1787-es alkotmány is elfogadta, bár a négerek ügyével nem foglalkozott.

Az új államszövetség lendületes fejlődésnek indult az ipar, kereskedelem és közlekedés területén. Az Unióhoz a Nyugat felé tovább vándorló telepések újabb csatlakozó államokat hoztak létre. 60.000 lakostól már alkotmányos joguk volt rá. A fejlődést segítették a találmányok, újítások, de ez egyre inkább az északi államokra volt jellemző. Délen tovább élt az

ódsdi gondolkodás, folytak a négervásárok, s a megvásároltakat uraik rabszolgaságban tartották. Utóbbi ellen megmozdulások voltak, továbbá az elnyomottak tízezrei szöktek a szabad északi államokba. Pár évtized alatt egyre növekvő feszültség keletkezett Észak és Dél között. A robbanást kiváltó szikra Becher Stowe Tamás bátya kunyhója című regénye lett, amelyet USA-szerzők százezrek olvastak. A növekvő ellenérzések eredményeként a rabszolgatartó államok sorra kezdtek kiválni az addig egységes Unióból. 1861 elején már az akkori államok fele sorakozott fel a Konföderált Államokban. Az 1860 őszen az USA elnökévé választott Abraham Lincoln felesküdt a korábban egységesen elfogadott alkotmányra. Elnökként nem alkudott meg a rabszolgatartókkal, akik államszövetségük fővárosává Richmondot, s az „ellen-elnök” Jefferson Davis lett. 1861 áprilisában Dél adta le az első lövéseket a Potomac folyó partján álló Fort Sumter erődre, amelyet földig romboltak, s ezzel a polgárháború elkezdődött.

A négy évig tartó küzdelemben kezdetben a déliek értek el sikereket, bár New Yorkot nem sikerült elfoglalniuk. A második évben az északiak is értek el győzelmeket, a hadiszerencse kezdett hozzájuk pártolni. Ezt lényeges tényezőként elősegítette Észak fejlettebb, és a háború során rohamosan fejlődő ipara. Dél még Napoleon-kori hadrendet használt, Észak már lövészárkok harcot is vívott, s a katonák nem elöltöltős mordályokkal, hanem ismétlő puskákkal lőttek. 1862 márciusában történt, hogy a nagy déli hajó, a Merrimack és a kis északi páncélos Monitor vízi párharcot vívott. A forgótornyos Monitort nem tudta elsüllyeszteni a lassú mozgású óriás, viszont a modern kis hajó visszavonulásra kényszerítette ellenfelét. Az északi hadsereg lelkes önkéntesekből állt, míg Délen a végén már az általános mozgósítás sem segített. 1863 január 1.-el Lincoln szabadnak nyilvánított minden déli színesbőrűt, így azok tömegestől álltak felszabadítóik oldalára. Az északiakat kiváló tábornokok vezették: McClellent, Grant stb. Délen is voltak hasonlóak, de végül Lee tábornok letette a fegyvert Grant előtt. A véres polgárháború 1865 nyarára véget ért, s az új egységes USA törvényhozói is kimondták a rabszolgaság megszüntetését. Lincoln ezt már nem érte meg, mert 1865 áprilisában egy merénylet meggyilkolta.

Egy törvény annyit ér, amennyit megvalósítanak belőle. Délen a négerek még sokáig nem voltak a fehérekkel egyenlők. E több tízmilliós népcsoport máig is gondot jelent az USA belpolitikai életében, ez azonban már más téma. Viszont az, hogy már két elnökválasztást is a rabszolga ősöktől származó Obama elnök nyert, mutat valamit. Azt, hogy az Amerikai Egyesült Államok nemcsak gazdagságára, történelmi múltjára, hanem jelen demokráciájára is méltán lehet büszke.

A Merrimac és a Monitor csatája 1862. március 9-én.

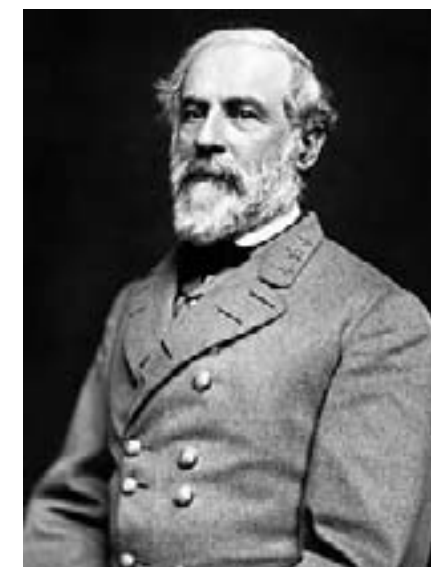
Abraham Lincoln

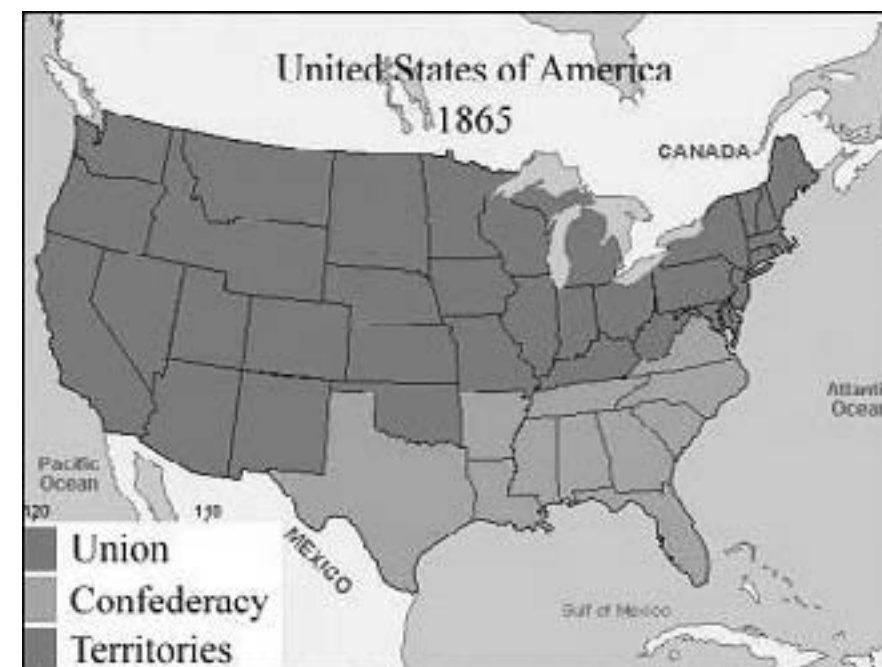
Jefferson Davis

Ulysses S. Grant tábornok

Robert E. Lee tábornok

Az USA 1865-ben (szürke rész: Déli Konföderáció államai)

Oláh András

elhagyott falu

avarropogás izzítja az emlékeket:
ember nem járta földúton kullog az ősz
az élet megtelik homokkal sárral
gazverte kertek mosolytalan kapuk
a sarkon a régi kocsmá: ajtaja-ablaka
durva deszkákkal szögezve
kopott cégtábláról üzen a múlt
– vajon meddig fáj a test
s a homokba taposott álom
ha beteg nyírfalombok közt hallgat az est

[cigánykereket]

cigánykereket vetett a fény
az autó szélvédőjén
– mennyi nyár hal meg így az őszben:
parázsló esték dőzsölnek
a homokdombokon
zabolázatlan seregélyrajok
csipegetik a szőlőszem-álmokat
s járásunk tisztaságát kipúposodott
térdű nadrágok takarják
toporzékolunk a bezárt ablakok alatt
mint a tigrisbundás ősz
a szeptember végi fák között
az eredendő vadság végül megszelídül
a fájdalom tüze kihuny
– maradunk sóvárgó lelencek
akiket örökbe fogad
a dohánylevelek közé száradó nyár...

MESÉL A MÚLT...

...

Pásztorok a Hortobágy mellyékén - részlet

Határhasználat és a jószágtartás múltja

A II. József-féle térképfelvételek Debrecen, Hajdúböszörmény, Hajdúnánás és Hajdúszoboszló Hortobágyra nyúló határrészeit egyöntetűen síkságnak ábrázolják, amelyeket mocsarak, vizes laposok, kanyargó vízfolyások, azok között kisebb-nagyobb szigetek tesznek változatosabbá.⁵

Mint más hajdúvárosokban, a letelepedés utáni első korszakban a „hajdútelek” ház-helyet, kertet, szántóföldet foglalt magában, amihez hozzátartozott a legeltetési, kaszálási, erdőhasználati jog és a vizek hasznosításának lehetősége is. Ezzel a tulajdon- és használati joggal a lakosok az „első foglalás” címén éltek.⁶

Adatközlőink emlékezetében még élt, s a hagyományok is fenntartották, hogy Hajdúnánáson a határban nagy vizek voltak. Ahol a víz megállt, azt a területet *toállásnak* mondták. Ilyen volt a *Rét*, amely soha nem száradt ki, ott nem lakott senki, szántóföld sem volt, csak a pásztorok „ögyelegtek” benne. Ott ittak a gulyások, nádcsővel szívták fel a vizet. A juhokat, meg a disznókat teleltették a Réten, mert tele volt káka- és gyékénygyökérrel, amit kitúrtak és azon éltek. Nyáron olyan volt ott a legelő, hogy néha *a vér ölte meg a jószágot*. Megtörtént, hogy a Réten szekérrel próbáltak átmenni, mivel a teteje be volt bőrizve, de a kerék belesüllyedt a sárba. Voltak olyan *kopulyák*, hogy a víz el is nyelte az embert. Ha ilyen *kopús* helyen a szekér beleragadt a sárba, alig tudták kihúzni. Még az első világháború előtt is a Réten meg a legelőn ment keresztül egy *vízér*, ez volt a *Vicskus*, a legnagyobb, de hozzá hasonló volt a *Verestenger*, a *Madarász*, az *Őrfa*, a *Csíkos* ér és a *Veresnád*. Ahol sekélyebb volt a víz, a locsogóban nőtt a sás és a víziperje. Egyik hajdúnánási adatközlőnk (O. A.)* gyermekkorában ebédet hordott a pásztoroknak a Rétre. A gulya a Ződér által körülvett *Zódhalom* mellett volt. Míg a pásztorok ebédeltek, lefeküdt a vízparton, de elaludni nem mert, nehogy álmában belefördüljön a vízbe. Nekik a kondában két disznójuk volt, azokat soha nem kellett etetni. Amikor eladták, árukból házat építhettek. A Rét tele volt madarakkal: szárcsával, libával, bölömbikával és sirállyal. Ahol nem volt nagy víz, a „tocsogó-ban” megnőtt a víziperje és a sás. A ráhajtott jószág átcammogott rajta, így kerülhetett szárazabb legelőre. Később a víz leapadt, a föld megszikkadt, s a jószág már nem vágta fel a lapályt, ráhajthatták a gulyát vagy a nyáját. A pásztorok a legelőre nagyon vigyáztak, mert az a jószág számára nagyon értékes volt.

A vadvizes, zsombokos helyeket a jószág járta, méginkább a sertés nyájak. Vizes időkben, amikor a mélyebb helyeket ellepte a víz, azokat két-három évre elhagyták, a jószágot a szigetekre hajtották. Akinek tűzrevalóra vagy nádra volt szüksége, annyit vihetett, amennyit akart. Később a Réten felépült tanyákat télére kiadták szegény embereknek, ahol a tanyás 3-4 köblös földet művelhetett és emellett halászhathott is.

A *Fürdős* és *Vicskus* zugaiból az 1950-es években a *Bábaér* vezette le a vizet a *Kis-ződéren* és a *Nagy-ződéren* keresztül *Dombszegnél* került az a *Fűrérbe*, onnan a *Malomérbe*, majd az *Úsztatóba* és a *Nagylaposba*. *Göndörrónából* és a *Veresnádból* még az 1950-es években sem folyt le teljesen a víz. (M. M.).

Hajdúnánáson sok vizes terület volt, de mély vizek nem voltak. A pásztorok gyakran a vizeken áthajtották más legelőkre a jószágot, ott mentek át, ahol „víkonyabb” volt a víz. Nyáron mezítláb vagy bocskorban, ősszel és télen csizmában járták a vizeket. Ha belement a víz a csizmába, odaát tüzet raktak és kiszárították. A jószág átgázolt a vizeken, s ha az a gerincükön átsapott, a puli segített áthajtani a gulyát. Ha a pásztor nem tudott úszni, megfogta az egyik tehén farkát, s a vizén átvontatta magát. Tavasszal deszkából készített tutajjal hordták át a vizen a jószágot, meg a terményt. (A. L.) Tavasszal a *Ződérben* nőtt meg legjobban a víz. A Rétről csak az 1930-as évek végére apadt ki.

A legelő is sok volt. Nem kellett a népnek a föld, mindenkinek volt annyi, 10-15 köblös, amennyit maga meg tudott művelni. Olcsó volt a föld, 3-4 nagyjószág árából lehetett venni 3-4 vécását. A legelőket az első világháború után kezdték kiosztani és felszántani. Addig az emberek jószágtartásból éltek.

Hajdúnánáson a XIX. század végén még nem volt úgy „felrangosítva” a város, mint a későbbi időkben. Járda nem volt, a járókelők szinte beledőltek a sárba. A szülők a hátukon hordták gyerekeiket az iskolába. A város szélén 4-500 öles kertek voltak, azon krumplit, répát termesztettek. A pusztai kertekben csak elvétve voltak hodályok, ahol a juhokat tavasszal ellették. A juhok egész télen kint voltak a rétségben. A kerteket deszka kerítéssel vagy sövénnel határolták el egymástól, a legkorábbi időkben pedig kerítések egyáltalán nem voltak, csak árkok. Később ezeket a kerteket gazdáik eladogatták, a szegényebb nép ott építkezni kezdett, mert a telkeknek való kertek olcsók voltak. (O. A.)

A hajdúböszörményiek az 1609-ben kelt letelepítési oklevelükben meghatározott birtokaikhoz a XVIII. század közepén, az akkor már pusztá *Pród* mellé megszerezték *Vid* egy részét, *Zelemér* és *Szentgyörgy* pusztákat. *Pród* falut még II. Mátyás királlyal kötött egyezmény alapján *Báthory Gábor* fejedelem adta a hajdúknak. Mindez megalapozta az itt letelepült hajdúk

nagyarányú állattartásának lehetőségét. A határban lévő legelők használatában 1701 előtt semmi korlátozás nem volt, mindenki annyi állatot tarthatott a legelőkön, amennyit anyagi lehetőségei megengedtek. Erre vonatkozó korlátozást 1701-ben hozott a magisztrátus, ami után a gazdákat földbér fizetésére kötelezte.⁷

Hajdúböszörmény határa a XVII. században a szilaj- vagy rideg állattartás jellegzetes területe volt. A határhasználat itteni módját, s annak alakulását az első foglalástól a földművelés térhódításán, a pusztai rendtartás és a legeltetési rend változásain keresztül Balogh István kutatásaiból ismerjük. Valószínű, hogy ennek gyakorlata a szomszédos Hajdúnánáson és hasonló fejlődésű, kiváltságos településeken is megtalálhatók és a polgári átalakulás időszakáig érvényben voltak.⁸

Hajdúnánáson a tagosítás előtt a határ területe járásokra volt osztva. Ilyen volt a Lopóhalom-járas, a Nagytillalmasi-puszt (Bocskai adománya) és a Rét (utóbbit a többen korábban, 1858-ban tagosították.) Volt még egy tábla közös legelő is, valamint egy tábla nem közös legelő: a Tedej, 1940 köblös. Ezt az 1800-as évek legelején vásárolták a gazdák Niczky nevű földesúrtól. Ha valaki a Tedejen kiváltotta a legelőt, jószágait nem hajthatta a közös legelőre. 1872-ben az összes legelőterület 10-12 ezer hold volt, 1900-tól pedig a Belső nyomással együtt 9. 250 hold. A Belső nyomáson a városszéli legelőt értették. A tagosítás előtt 800 öl földre két marha mehetett. Ezek ott voltak, míg (általában Szent János hetében) a fekete ugarra, majd a tarlókra nem mehettek. A tarlókon a jószág a tengeri törésig legelt, ott a csutkán élt míg a hó le nem esett. Tarlószabadulás idején kedvelt daluk volt a pásztoroknak:

*Felszabadult a nánási talló,
Közepibe legel egy pej csikó.*

A tagosítás előtt a lakosság főként jószágtartásból élt. 10-15 juh- és 3 disznónyáj volt a legelőn. Egy juhnyáj 1500-2000 darabból állt. Egyik esztendőben 60000 juh úszta meg az „úsztatót” a „Békás csárda” mellett. A csárda is, meg az úsztató is a város tulajdona volt. Az úsztatás ára egy birka után 1 krajczárba került. A város az úsztatót „árendába” adta a korcsmárosnak, az szedte be az úsztatás árát. A gazdák az úsztatást azzal kezdték, hogy ittak egy-két pohár pálinkát, s végén is annak öröme, hogy nem fúlt bele a juh a vízbe. (P . M.)

Az első telepések annyi földet foglaltak el, amennyit meg tudtak szántani. Ahonnan elment a víz, azt a területet megszánhatták, s a föld az övék lett, építkezettek is rá. Hajdúnánás *Bocskaitól* kapta a *Rétet*, ezen kívül a *Nagytillalmasi-pusztán*, a *Lopóhalom járáson* kívül közös legelők voltak a *Varjas*, *Zagolya*, *Süldős*, *Madaras*, *Mílyér*, *Nagylapos*, *Dombszeg*, *Rítajj*, *Fűrér*, *Kajánszík*, *Tedejen* a *Templom-part*, *Fehérhatár*, *Vicskus*, *Bödönhát*

és Szamárhát. *Videt* 1850-60 körül vásárolták. A szántóföldek négy járásra voltak osztva. Egyikben búzát, a másikban tengert, a harmadikban árpát termesztettek, a negyedik ugar maradt. A következő évben a fekete ugarba került a búza, ennek helyébe pedig a tengeri, azután az árpa és a zab, s az előző évi árpa földje lett az ugar. A tagosítás előtt az ugaron járt a jószág, leginkább a juh. Akinek az egyik járásban volt egy köblös földje, nem tudta pontosan, hogy az hol terül el, csak bevetett annak megfelelő darabot. Akinek abban az időben volt 12 vékás búzája, az már rangos (módos) embernek számított. Az egész határban csak három tanya volt: a *Viden Nagyszabó Mihályé*, *Kövér Gáboré* és a *Réten Sóvágó Gáboré*. A kint legelő jószágok részére szállásokat sem építettek, csak karámokat készítettek. A hajdú őslakosság és a később bevándorolt „idegenek” közötti polgárjogi megkülönböztetés a városok vezetősége és szokásrendszere részéről is megnyilvánult. Ha idegen telepedett le, az már nem kapott „föld után való járulékot”. Ha földet vásárolt, s legelőt nem alkudott ki vele, akkor csak földje lett, a közös legelőkből azok felosztása idején sem részesedhetett. A tagosítások előtt a legelő kétszer annyi volt, mint a szántóföld. Sok volt a jószág: „*Még egy 'szógafattyúnak' is vót egy bornyúja meg egy tehene. 10-12 évi szolgálat után 5-6 nagyjószágot tudhatott magáénak, amire megházasodhatott és családos életet kezdhett.*” (P. P.)

Vid, mint középkori település, nem tartozott a járásokba. Ott már a tagosítás előtt is voltak szilárd, állandó, faluszerűen elhelyezkedő lakóépületek. Minden ott lakó gazdának volt 24 kat. hold „telekföldje”, ami járások szerint négyfelé volt osztva, s a forduló rendszerben - hat holdanként - felváltva hasznosult. A telkekhez legelő-járulék is tartozott. Maga a város is „tizedekre” volt osztva. Mind a hat tized lakóinak a „járó” (igázott) jószágait a behordás után napközben a felszabadult tarlókon, csutkaföldeken, fekete ugaron tartották, s ott azokat a gazdák vagy fiaik, cselédek hetenként felváltva sorba őrizték, de adtak melléjük egy idősebb gazdát vagy cselédet is, aki felügyelt a fiatalokra. Addig legeltették ott a jószágokat, míg azokra a gazdaságokban újra szükség nem lett. A soros cselédeket a gazdák látták el élelemmel. A béres cselédnek egy hétre adtak egy kenyeret, 1 kg szalonnát, 3 levél lebbencstésztát, 1 icce kását, sőt és paprikát. A pásztorok tűzrevalót odakint szedhettek. Mivel ott kevés volt a víz, gödröt ástak, s az abban felgyűlt vízzel vasfazekakból itatták egyenként a jószágokat. (A. L.)

A tagosítás előtt kisebb létszámú jószágot, főképpen juhokat, a város környékén legeltették és fejésre behajtották azokat a városszéli házak udvarába, majd újra kihajtották, s legeltették sötétedésig. A juhok trágyáját, amikor megszáradt, összekaparták, behordták a kamrába és télen a kemencét fűtötték vele. A tagosítás után a legelők messzire kerültek a várostól.

A jószágtartás módját meghatározta az időjárás és a legelők állapota is. A nomadizáló pásztor a jószággal mindig arra vándorolt, amerre állatai számára az élelmet biztosíthatta és az időjárás viszontagságai ellen védelmet talált. Így ősszel a nyomásról, ugarról az erdőkbe hajtották a nyájukat, s ezek addig maradtak ott, ameddig legelőt találtak.⁹

Hajdúböszörmény gazdálkodásának alapját elsődlegesen a sokoldalú *szilaj*, *félszilaj*, majd a *kezes* állattartás, másodlagosan pedig a mindennapi élet szükségleteinek ki-elégítésére szorító extenzív földművelés határozta meg. Az árutermelés jobbára, sőt kisebb megszorításoktól eltekintve, az állattenyésztés terén alakult ki.

A Hajdúság területére jellemző *kertes* települési forma kedvezett a félrideg, valamint a házkörüli *istállózó* tartásmódnak. A kertségek már a XVIII. század elején meg voltak, de a jószág a kertekből kiszorulva a legelőre és a szállásokra került, ahol a legeltetés történt.

Az egykori nomadizáló pásztorkodás elemeit legtovább a juhászat örizte. A magyar juhok két helyen tartották: a fejős juhokat a belső legelőn, a meddőket és a kosnyájukat rideg módon, a külső legelőn. Az *őszölés* befejeztével a juhokat továbbra is a szabadban legeltették, de a hideg, csapós esőben és havazáskor enyhely alá vagy karámba hajtották. Itt a takarmányt a földről ette a jószág, csak a fias juhoknak volt alacsony jászluk.

A hajdúvárosokban a pásztorkodás újabb formája már a XVII. század végén kezdett kialakulni, amikor a gazdák nyájuk őrzésére, a külső legelőkre közös pásztort fogadtak. Ahogyan nőtt a jószágok száma, úgy mind nagyobb területeket foglaltak el. Emiatt kellett szabályozni a pásztorkodás rendjét.¹⁰

A jószágtartás a XVIII. század közepétől vált nagyobb mértékűvé, s ezen belül a juh-tartás jóval fontosabb volt, mint a többi jószágfajta tenyésztése. Az ez időben jellemző félszilaj tartásmód a földművelésnek és az egész gazdálkodási folyamatnak részét képezte. A szántóföldön a földművelés a rövid nyári időszakra korlátozódott, a határ nagy része ugar volt.

A Hortobágy környéki állattartás történetében legnagyobb változást a szilaj tartás-módról a *félszilaj* és *kezes* tartásra történt áttérés jelentette. Az állattartás történetileg kialakult, meghatározó típusainak váltása nem ment egyszerre, hanem több tényező hatására fokozatosan történt. A tartásmódban bekövetkezett változások a különböző jószágfajtáknál más módon és más időben történtek. Legkorábban a lótenyésztésben tértek át a félszilaj, majd a kezes tartásra. A juhok esetében ez együtt járt a fajtaváltással. Korábban legtöbb volt a *fésűs* (*rambur*), meg a *racka* juh, a *merinói* csak a XX. század elejétől terjedt el. Az év folyamán legelőbb a sertéseket szorította be az idő, november végén vagy decemberben, utána a lovakat, marhákat, végül a juhokat. A sertéseket a juhok bérének megfelelően hajthatták a legelőre. Ha a gazdának nem volt jószága, a legelő-jussát eladhatta holdanként 3-10

krajczárért. A tagosítás után a legelő drágább lett, mert az a korábbinál kevesebb volt. Döntő hatást gyakorolt az istállózó tartásmód elterjedésére a szántóföldek tagosítása és a legelők felosztása, valamint ezek következményeként a földművelés térhódítása és a tanyák kialakulása.

A külső és belső legelők elhatárolása a XVIII. század második felében történt. Az 1780-as években a földek osztályozása eredményeként minden adófizető és telekkel rendelkező gazda kapott legelőt is. Nevük az 1850-es években bekerült a telekkönyv-be, s a legelő használatára ennek alapján kaptak jogot, mint a Közbirtokosság tagjai. A gazdálkodás súlypontja fokozatosan a földművelésre tolódott, s a korábban *rideg* pásztorkodás *félrideg* tartássá alakult.

A szilajon tartott juh a szaporulat és az évenkénti nyírás által kapott gyapjú értékén túl más jövedelmet nem hozott. Ezzel szemben a *kezesen* tartott fejős állatok a háztartási szükségletek (hús, tej) fedezését is szolgálták. A két tartásmód területileg is elkülönült egymástól. A szilajon tartott jószág legelője a távolabbi, külső határrészen volt, a kezes jószágé pedig a város határának belső övezetében. A két tartásmód közötti különbséget mutatja az évközi legeltetési idő is, mivel az istállózáshoz szokott jószág már nem bírta a téli zord idők megpróbáltatásait. A tehetősebb lakosok a nagy kiterjedésű *Pród pusztán*, a tiszai árvizektől öntözött *Réten*, s más ideiglenesen vagy állandóan legeltetésre használható határrészek (nyomásokon, erdőkben) tartották, e mellett a mezőgazdasági művelés alól felszabadított területeken (tarlókon, letakarított kukorica- és ugarföldeken) járatták jószágait.¹¹

A tagosítások előtt nem volt szokás a szántóföldeket bérbe adni, az nem is kellett volna senkinek. A szegény emberek csak napszámra dolgoztak, napszámos pedig annyi volt, amennyire a gazdának szükségük volt. A gazdák számára nem volt kíváncsi a tagosítás, mert abban nőttek fel, hogy a határ egyik részén ugar volt, ahol legeltethettek, másik részén voltak a szántók

A régi, távolabbi legelők részben szántóföldekké alakultak, így a külső- és belső legelőt szántóföldek választották el egymástól. A várost a belső legelők övezték, ezen túl voltak a *telek-* vagy *szállásföldek* és az *ugar*. A belső legelőre csak libát, csirkét engedhettek, nagyjószágot oda nem volt szabad hajtani.¹²

A tagosítás előtt 10-15 juh- és 3 disznónyáj volt a legelőn. Egy juhnyáj 1500-2000 darabból állt. Egyik esztendőben 60 ezer juh úszta meg az „úsztatót”, ami a *Békás csárda* mellett volt. A csárda is, meg az úsztató is a város tulajdonában volt. Az úsztatás díja egy birka után 1 krajczár volt.

A tagosítást 1886-ban kezdték. Erre az „urak” beszéltek rá a gazdákat. „Többet ér el a gazda, ha egy tagban van a földje” - mondták. Többen azért elleneztek a tagosítást, mert megszokták, hogy a határ egyik részén volt a szántójuk, másik részén az ugar, amit a régi rend szerint legeltethettek. A szántókat a városi házak után mérték ki a gazdák számára. Ha valaki nem tudta megművelni a földet, másnak adták. Többen ígás jószág és a munkához szükséges felszerelés, gazdasági eszközök, s munkaerő hiányában nem győzték a földeket megmunkálni, s azt eladni kényszerültek. Hajdúböszörményben a város a ki nem váltott földekért holdanként 4-10 krajczárt fizetett, ennél jobb áron eladni sem lehetett. A városok vezetői nem beszéltek meg a gazdákkal a tagosítás tervét, mert tudták, hogy azt azok nem hagynák jóvá. A tagosítást csak a nagyobb gazdák szorgalmazták. A legelő drágább lett, mivel a kiosztás után a város teljes jószágállományához képest kevés legelő maradt. A lecsökkent legelőterületek miatt költségesebb lett az állattartás és a jószágok száma megfogyatkozott. A Kunságból ekkor csapatosan jöttek a gazdák, s itt felvásárolták a juhokat.

A tagosításkor először a jobb földeket osztották ki. Az egyes gazdák földjeit egy da-rabban adták ki. A szőlők mögötti *Zajgató-járást* adták a „gyalog” (igával nem rendelkező) embereknek, a *Vidi-földet* (8-10 köblösönként kimérve) a kisebb birtokosoknak, a Pusztai *Tedej* és *Niczky-föld* a nagyobb birtokosoké lett.

A lakosok nehezen mentek bele a tagosításba, de kétharmad részük voksolt mellette. A szántóföldek tagosítása folyt 10 évig, ez után következett a legelők felosztása, ami a gazdák tulajdonában lévő jószágok száma szerint történt. Akinek több állata volt, nagyobb legelőt kapott, akinek jószágja nem volt, semmit se kapott. A földek tele voltak ürgevel, az új tulajdonosok azokat kiirtani nem tudták, több esetben a földet meghagyták kaszálónak. Az ürgefogáshoz legelőbb a böszörményi gazdák kezdtek hozzá, e miatt csúfolták őket később „ürgéseknek”. (P. P.)

A szántóföldek tagosítása után következett a legelők felosztása, amit állatlétszám szerint végeztek. Akinek több jószágja volt, több legelőt kapott. (A tagosítás előtt senki nem tudta, hogy a közösben hol volt a legelője.) A felosztást a nagyobb, juhtartó gazdák kezdeményezték, hogy nyájukat saját legelőiken tarthassák. A legelőt a jószágok számának megfelelően két részben adták ki, a gazdák kaptak jó legelőt is, meg szikest is. A közös legelőkre korábban minden hold után a gazda hajthatott egy nagyjószágot vagy 6 juhot. A sertéseket a juhok legelőbére szerint számolták. Ha a gazdának nem volt jószágja, legelőjussát eladhatta, korábban holdanként 3-10 krajczárért. A tagosítás után a legelő drágább lett, mert a korábbiakhoz képest kevesebb volt. (Az 1920-as években egy hold legelőt egy mázsá tengeriért vagy annak áráként tudtak eladni.) De ekkor már kevesebb volt a

jószág is. A Kis- és Nagykunságból ekkor sokan jöttek a böszörményi és nánási legelőkre juhokat vásárolni. (P. M.)

A tanyarendszer a szántóföldek tagosítása után kezdett kialakulni. Mindenki igyekezett fásítani a kapott földjének a végét. A *Niczki-réten* volt a *Bánom-rét*, nagyon rossz föld, csupa zsombok és vadvíz. Távoli vidékekről, Nyíregyházáról, Csobajról, Hajdúhadhárról jöttek ide a gazdák földet vásárolni. Az idegen gazdák a legelőt bérbe vették a Legelőtársulattól. *Tedejen* egy 1400 öles legelő bére holdanként 6 pengő volt. Ezek a legelők elszakadtak a városi házaktól. A közös legelő területéből másfél-kétezer holdat osztottak ki, ezeket később felszántották. Így hasították le a városhoz közeli legelőket és alakították szántóvá. A város ezt kiadta 6 évre kisebb gazdáknak, azok a „zsombokot” kipusztították, elégették. (A második világháború után ezek a földek egyéni tulajdonba kerültek.) A volt legelők jó szántóknak bizonyultak, 1866-ban már 300 kereszt gabona termett itt 6 köblös földön. Volt olyan legelő terület, ahol csak szántással tudták a gyomot, főként a „gelicetövist” kiirtani. (A. L.)

A tagosítások és azok előnyeinek kihasználása a tisztességes jövedelemszerzés, a hirtelen meggazdagodás kétségeit keltette fel az emberekben. Ha ennek okát, ésszerű magyarázatát nem tudták adni, irracionális képzetekkel, babonás történetekkel próbálták azt hihetővé tenni. Egyik módos birtokosról, akit „bankos gazda”-ként emlegettek, mesélték, hogy fiatal korában juhászbojtár volt. Keresett 3 birkát, meg annyi pénzt, amennyiből hat kampót vásárolt. Ebből kezdett gazdagodni oly módon, hogy a kampókat pénzért, bárányért kölcsön adta. Egyszer valaki azt súgta neki, hogy a mezőn el van ásva egy hordó pénz, de ha azt kiveszi, a helyét ne temesse be. *Ő a pénzt kiásta, s a gödröt maga nem temette be, hanem azt a feleségére bízta.* Az asszony, nehogy mások is hozzájussanak a kincsekhez, a gödröt betemette és másnapra meghalt. (P. M.)

Már a szántóföldek tagosítását és a közös legelők felosztását megelőzően is, annak szükségességéről és gyakorlati hasznáról mindkét helységben nagy viták folytak. Egyesek a közlegelőt is teljesen fel akarták osztani, mások, főként a nagyobb birtokkal és jószágállománnyal rendelkező gazdák ragaszkodtak a közös legelők fenntartásához. Előbbiek körében hangoztatott szólás volt: - Kivesszük még a mennybéli jussunkat is! Úgyisincs elég földünk, had nőjön az a legelővel is! Aki ki akarta venni a legelőrészt, annak ki is adták. Még annak is, akinek nem volt más vagyona, csak saját háza, kimérték *a jussát a közös legelőből*. Egyik nagygazda azzal biztatta a többieket, hogy kevés az a 6 forint, amit a közös legelőrészüket után pénzben vagy legeltetési jog címén élveznek, s ha részüket kiveszik a közösből, az nagyobb hasznot hoz. Házról házra járt a gazdához, s azzal biztatta őket, hogy ha nem lesz a föld jó szántónak, kaszálhatják. *Ő tudta, hogy a volt*

legelő nem válik be szántónak, de neki a legelő mellett volt a földje, s számított arra, hogy a gazdák majd igyekeznek megszabadulni a kapott legelőrészüktől. Úgy intézte, hogy a gazdák számára az ő legelője mellett mérjék ki a részüket. Az osztás után újra sorra járta a gazdákat, s felajánlotta nekik földjeik megvásárlását. A maga részére megelégedett a legelő szélén lévő sovány földdel is, mert abból egy „becsholdért” 6 holdat kapott. Ő főképpen juhtartással foglalkozott, s nagy legelőre volt szüksége.

Hajdúböszörményben az utolsó földosztást 1847-ben végezték, amikor még a Köz-birtokosság tulajdonában volt, legelőkből a határ északi és déli részén 3000 holdat osztottak ki. Az állattartás és a földművelés közötti arány megváltozása, a legelőterületek fokozatos fogyása arra készítette a város vezetőségét, hogy a fordulókényszer általánossá tételével, a termények betakarítása után az ugarföldek legelőkénti hasznosításával a felszabaduló földekkel újabb legelőt biztosítsanak a jószágok számára. A közlegelők teljes felosztására az 1880-as években került sor.¹³ A teljes felosztást az indokolta, hogy a gazdák a legelőrészüket a maguk elgondolása szerint kívánták hasznosítani, s az elaprózódott szántóföldek egyesítésével racionálisabb gazdálkodást kialakítani. Korábban a földosztások során a közös legelőből kapott részesedéseken a várostól, illetve a gazdaság központjától távol, mezőgazdálkodást nem folytathattak, azokat a tilalmazások miatt állattartással sem hasznosíthatták.

A tagosítást sok vita, elégedetlenség és csalódás kísérte. A vitás ügyek, érdeksérelmek miatt a tagosítás 10 évig elhúzódott, végül az 1890-es évek derekán a pusztai földek kimérésére is sor került.¹⁴

Az „ürgéseknek” csúfolt más böszörményi gazdák is rosszul jártak a tagosítással. 1888-ra felosztották Pródot, s nem maradt elég legelőjük. A kiosztott legelőt a gazdák kaszálónak kezdték használni és nem engedték, hogy azon más jószág legeljen. így a gazdák elestek a tarlón, ugaron történő legeltetés lehetőségeitől. Maguk jószágaikkal a bérelt nánási legelőre szorultak. Később visszaadták a legelőt a birtokosságnak, de a gazdák így sem voltak elégedettek, mert a régi rendszer szerint használva, azok birtokaik arányában nem hasznosultak.

Hajdúböszörményben a várost körülvevő belső legelőkön és a Rét víz alatt álló részein a földek nem tartoztak a telekszervezetbe. A Rétet és a kaszálókat 1822-ben mérték fel és a telkek tartozékaként átadták a lakosoknak. Ezeken a földeken a szán-tást még tilalmazták, így azok továbbra is az állattartást szolgálták.¹⁵ A legelők területe 1852-ben 9770 kat. hold volt, a város összterületének 16,9 %-a, 1879-re a különböző bérletekkel 11189 kat. holdra növekedett. Hasonló mértékben nőtt a szántóföldek

területe is, 28. 840 kat. holdról 32. 648 holdra gyarapodott, ami a város teljes területének 50, illetve 60%-a.¹⁶

Történelmét, földrajzi helyzetét és gazdasági berendezkedését tekintve a Hajdúböszörményhez hasonló Hajdúnánásnak 48. 000 kat. hold¹⁷ volt a határa, ebből 20. 000 kat. hold a legelő. A hajdúk itteni megtelepülése idején minden házhoz egy hold legelő tartozott. Ha a házat a gazdája eladta, ment vele a legelő is, azt a háztól elkülöníteni nem lehetett. A XVIII-XIX. században végbement átalakulás a földközösség bomlását, a határ felosztását, a tanyarendszer kialakulását eredményezte. Aki mint „törzsökös” gazda földet vásárolt, legelőt is kapott hozzá. Ha idegen ember telepedett le a városban, akkor az már nem kapott „föld után való járulékot”, de ha földet vásárolt és vele kialakította a legelőt, akkor azon jószágot is tarthatott. A legelőt a tagosítás előtt itt sem lehetett a közlegelőből kiszakítani. A tagosításkor - mint Böszörményben - a legelőt két részben adták ki, a gazdák kaptak szikest is, meg jó legelőt is. Akinek több volt a földje, több lett a legelője is.

Hajdúböszörményben a tagosítás után a Réten végig ástak egy kanálist, amivel levezetni próbálták a vizet, de tavaszonként ez után is mindig nedves volt a föld.

A XIX. század végén a régi rideg tartás emlékeként a juhnyájak egy része teletetésre a nádasokba, az erdőkbe szorult. Ha nem volt erős a tél és nem volt nagy hó, a birka egész télen kint lehetett. Előfordult (az 1860-as években), hogy már a kihajtás után olyan idő lett, hogy a szárnyék mellett a hó eltemette a nyáját. Ezt az évszakot mondták „tibirtúsz tavasznak”. A gazdák lapáttal ásták ki a nyáját a hóból, meg se találtak minden jószágot, azok három napig is a hó alatt voltak, míg az el nem olvadt rajtuk. Addig a juhász is a hó alatt szenvedett. Ezen a tavaszon sok lett a juhok között a dög. A századfordulón a város erdejét is bérelték a juhtartó gazdák, vagy vándor juhászok. Az erdei teletetés 1914 táján szűnt meg.

A XX. század elején a juhokat Pródon és Bagotán tartották. Az 1920-as években vásárolták meg a gazdák a balmazújvárosi Semsey uraságtól a Kisszeg nevű legelőt, s akkor ide kerültek Bagotáról a juhnyájak. Főként a nagyobb létszámú jószággal rendelkező gazdák hajtották ide állataikat, a város „köznyájai” és a „magatarti juhászok” falkái Pródon maradtak. A közös legelőn a városi gazdák juhain kívül 10-15 idegen juhász nyaralt évenként. A nagyjószág mindig a legjobb legelőt kapta, a juhoknak a gyengébb területekkel kellett beérniük. A feles juhászok valamelyik környékbeli uradalomban béreltek legelőt, s abból egy részt felfogtak kaszálónak. Jó időjárás esetén itt megtermelt a téli takarmányuk. Kaszálás

után ezt a területet is legeltették, tarlószabaduláskor pedig a megművelt és felszabaduló határrészekén járathatták a juhokat.

1931-32-ben a még megmaradt közös legelőket is ki akarták osztani, ezt a nagyobb juhtartó gazdák kezdeményezték, de a lakosság nagyobb része leszavazta. Hajdúnánáson az első világháború előtt volt a gazdáknak 18-20 ezer juhuk, ebből 1-2 ezer birka. A háború alatt ezek a gazdák általában tönkrementek, s a juhállomány egyharmadára csökkent. A kisbirtokos juhtartó gazdák a saját legelőjükön készítették maguknak hodályt, kunyhót és hozzákezdtek a juhászat mellett sertést, pulykát is tartani. Erre meg a szomszédos uraságok kezdték féltetni a maguk legelőjét, összevesztek a kis juhtartó gazdákkal, akik tanyájuk körül saját területükönél nagyobb legelőt foglaltak. (M. M.) A nagyobb tőkés juhászok száma 1918-tól kezdett fogyni. A „kisjuhászok” az uraságnál nem tudtak elhelyezkedni, s 15-20 birkájukkal jártak ki a legelőre. A parasztemberek kezdtek lemondani a juhtartásról, kényelmesebb életre vágytak. A juhászoknak nem volt kitől vállalni juhot, így a magukét kezdték szaporítani. Nem maradt mindegyiknek nyáj, akinek nem volt mit őrizni, gyakran parasztember lett, de néha meg is gazdagodott. Ha a volt kommenciós juhász vett magának házat a városban, felhagyott a juhászsággal - a juhokat eladta, vett azok árán tehenet, szekeret, s azokhoz bérelt földet. Tavasszal azért el-elment juhokat nyírni. Kétheti nyírásból vehetett egy tehenet. A juhászságnak, mint életformának a végét jelenthették a kisebb-nagyobb káresetek, vagy néha tragédiák. Ha farkas pusztította a nyáját, a gazda elvette a juhásztól a hiányzó birkákat, a juhászt meg elküldte. Ilyenkor a juhász végigjárta a legelőt, mindenki adott neki egy birkát, s ha tudta, kezdhette előlről az életet.

1911-re kisebb mértékű emelkedést (7839 db), majd az első világháború idején ismét csökkenést (1919-ben 3542 db) látunk. Az állatállományt súlyos károk érték a második világháború alatt, amikor a juhok száma 90 %-kal esett vissza. Az 1870-es jószág létszámot csak 1959-ben sikerült túlszárnyalni, amikor a juhok száma 13787 darabra nőtt, s ebből az egyéni gazdák 8418 birkával rendelkeztek. Az egyéni gazdák birtokában lévő állatok száma 1969-re nem emelkedett, de a termelőszövetkezeteké több¹⁸ mint duplájára (28940 darabra) nőtt.

A második világháború után Hajdúnánáson rengeteg volt a jószág. Ez időben Vitányi Imre gulyásnak 900 jármos ökör volt a kezén. A második világháború után állami tulajdonba került legelőkre a városházán kellett megváltani és kifizetni annak évi bérét. A legelőbér egy nagyjószággra 85 Ft volt, juhokból hatot vettek egy nagyjószág számba. Egy hold legelőre egy nagyjószágot, vagy hat juhot számítottak. A bikák száma ekkor 100 volt, a század közepére ez 25-re csökkent.

A város teljes határa 1940-ben 56778 kat. hold volt, ebből szántó 38263, kert 114, szőlő 1171, rét 3514, legelő 6656, erdő 3983, nádas 197 kat. hold, a többi terméket-len. Ezeket a területeket összehasonlítva az 1852. és 1879. évi adatokkal, látjuk, hogy a legelők területe erősen csökkent, a szántóké viszont jelentősen nőtt. Ez utóbbi időben a legelők a határ legszíkesebb részét foglalták el.

A Hajdúböszörményhez tartozó Bagota Kisszeggel együtt 2. 800 kat. hold területű. Bagotán nagyjószág volt, Szegben csak juhok 7 csapatban. Juhászok voltak itt adat-gyűjtésünk idején Oláh István 51 éves, Róth Lajos 45 éves, Molnár István 28 éves, Oláh Mihály 48 éves, Oláh Imre 51 éves és Holb Imre 62 éves. A második világháború előtt a juhoknak még 8 parcella legelőjük volt, most csak 4 „kelt el”, mert nem volt többre kellő számú juh. Ugyanakkor Kisszegben egy köblös legelőre mehetett 6 birka, most 8 vagy 10 is. A korábbi 6. 600 juh száma az 1950-es évekre 1500-1600-ra csökkent.

Összegezésül:

Az állattartás és a földművelő gazdálkodás egymáshoz való viszonyát alapvetően egyfelől a rideg (szilaj) tartásmód, majd a kezes (istállózó) tartás, másfelől a szántóterületek fokozatos növekedése határozta meg. E két gazdálkodási mód alakulása pár-huzamosan, de egymás ellen irányuló fejlődési folyamat szerint történt.

Az állattartás és a földművelő gazdálkodás viszonyában mutatkozó érdekellentétek mellett azok egymást kiegészítő gyakorlatában érzékelhetjük a Hortobágy melléki, ön-kormányzati formák szerint működő településeknek a nagyhortobágyi állattartó rendszertől, s az ottani pásztorkultúrától eltérő sajátos vonásait.

A hajdúvárosokban megtelepült lakosságnak a kezdeti időkben fő jövedelmi forrását a jószágtartás biztosította. Bár a városok közelében lévő kertségekben, s majd a megművelhető távolabbi területekre (Hajdúböszörményben a vidi „telekföldekre”) kitelepült lakosság saját szükségletére alapvető élelmiszertermeléssel, kertgazdálkodással is foglalkozott, emellett jószágokat is tartott, de a földművelésnek az állattartással szemben alárendelt szerep jutott. A ridegen tartott nagyjószágok értékesítésének az országon kívüli, nyugati piacokon bő lehetőségei voltak, s ezeknek a pusztai legelőkön történő közös tartása és szaporulata anyagi terhet nem jelentett a lakosság számára. Amikor azonban a külső piaci lehetőségek szűkülni kezdtek, s a fajtaváltással elterjedt igényesebb, a teljes rideg tartást nem tűrő jószágokat télen istállózni, s számukra téli takarmányt biztosítani kellett, megnőtt az igény a szántóföldekre, ahol vetett takarmányt (zabot, búkkönyt, kukoricát, répát) termesztettek. A tarlószabadulás és a termények betakarítása után a szántóföldeken történő legeltetés sem volt elegendő a nagyszámú közös barmok, nyájak ellátására. A gazdák pedig

elsősorban saját jószágaik számára igyekeztek legelőt biztosítani. így a termőföldek értéke egyre nőtt, a legelők pedig ennek arányában szűkülni kezdtek. A legelők széleiből a gazdák kisebb-nagyobb darabokat választottak le és azokat, szántani kezdték. így a szántóföldek a legelőterületek rovására növekedtek, s a gazdák kezén elaprózódtak. Utóbbihoz az időnkénti kisebb, majd az 1847. évi általános földosztás is hozzájárult. Ez tette szükségessé az 1880-as években történt tagosításokat. A földművelésre fogott területek növekedése és a jószáglétszám emelkedésének kiegyensúlyozására a gazdák közös érdekeit szolgáló hatóság, távoli legelők megvásárlását kezdeményezte, így korábban Vid egy része, Zelemér, Szentgyörgy, később Bagota és Kisszeg, valamint a Kishortobágyi csárdáig nyúló legelők kerültek a város birtokába, ahova a korábbi legelőkről a jószágot, elsősorban a juhnyájakat irányították.

Szervezeti formák és szolgálat

A Hortobágy környékén a legeltetés helyét és rendjét a közösség szabályozta. A legelők felosztásukig a gazdák közös tulajdonában voltak, s a Közbirtokosság hatáskörébe tartoztak. Hajdúnánáson a Közbirtokosságnak az első világháború előtt volt 120 bizottsági tagja. Ennél kisebb létszámú volt a *Kistanács*, amely 22 gazdából állott. Fontosabb ügyekben előbb a Kistanács határozott, s javaslata a *Nagytanács* elé került. Itt döntöttek a fontosabb ügyekről, mint a pásztorfogadásról is. Amikor a Nagytanács összeült, a pásztorok már tudták, hogy kik számíthattak a megválasztásra, mert már értesültek a Kistanács határozatáról, ami ritkán változott. Az eredményt december elsején hirdették ki. Ha az előző évi pásztort nem választották újra, a „mehetett kapálni” - megjegyzéssel illették. (V. I.) A Bizottság tagjainak részük volt a közös legelőkben, de nem volt minden gazda tagja a Bizottságnak. Az egyes gazdáknak a legelőkben 30-50, a kisebb gazdáknak esetleg csak 1-2 holdjuk volt. A legelők adóját, meg az egyéb kiadásokat (gyomirtás, kúttisztítás, a pásztorok és a kerülők bére) legelőrészüik arányában fizették. A járandóságok felét a kihajtásig, másik felét „új után”, szeptemberig. Ha a gazda a kihajtásig nem tudta kifizetni a rá eső rész esedékes részét, legelőjére - árának átvállalásával - más gazda hajthatott jószágot. Ha a legelő használati díjának másik felét nem fizette ki a gazda szeptemberig, akkor már kamatot is számított fel a Társulat. Minden legelőbirtokos gazdának volt egy „*kiskönyve*”, befizetéseiket abban jegyezték.

A közbirtokosság ügyeit a 15 főből álló *Legelőbizottság*, illetve annak *választmányi tagjai* intézték. Évenként megállapították, hogy a közös kiadásokra mennyi jut holdanként a gazdáknak. Ha a gazdák a legelőbért, meg

a közös kiadásokat kifizették, ennek arányában hajthatták jószágaikat a legelőkre. Egy hold legelőre általában egy nagy-jószágot hajthattak. Akinek nem volt jószág, csak a legelő adóját fizette, legelőrészét eladhatta másnak. Ha jószágainak száma nem érte el a neki járó legelőrészt, a többletet annak eladásával értékesíthette.

A Legelőtársulatnak volt *elnöke, felügyelője, pénztárnoka és jegyzője*. Az elnök a *felügyelővel* látta el feladatait. Ok gondoskodtak a bikák tartásáról, s biztosították azok részére a takarmányt. Az elnök volt felelős a pásztorokért. Ha járványos betegség ütött ki a jószágok között, a pásztor köteles volt azt jelenteni az elnöknek. Ha csak egy jószág lett beteg, arról a gazdát értesítette. Az elnök, meg a felügyelő többször kilátogatott a legelőkre, ellenőrizték, hogy a pásztor nem legeltet-e a *tilosban*, vagy nem legeltet-e olyan jószágot, amelynek gazdája nem váltott legelőrészt. (E. M.)

A Legelőbizottság tagjai választották az *elnököt* és a *pusztagazdát*. Az elnök feladata volt a barmok, ménesek és juhok legelőinek a kijelölése, a kutak felügyelete. A pusztagazda a választmányi tagokkal ellenőrizte a pásztorokat, s a látottakat jelentette a Közbirtokosságnak. Az egyes jószágfajták legelőit évente változtatták, azok határait 50-100 méterenként kicsóvázták, vagy a földbe vert és bemeszelt cölöpökkel jelezték.

A pusztagazda ellenőrizte a legeltetés rendjét, intézte a tövissek irtását, utóbbit a gazdák vagy napszámosok végezték. Egy időben próbálkoztak azzal, hogy a legelőknek a tövisektől való megtisztítását a pásztorok feladatává tegyék, de azok azt nem győzték végezni, s nem vállalhatták. A tövisirtók munkájukat éles pengével felszerelt acatolóval végezték, amivel néha a jószágot is megsérthették. (E. M.)

A pásztorválasztás előtt a városban kidobolták, hogy „*közpásztori*” feladatokra lehet pályázni. Aki szeretett pásztorkodni, az jelentkezett a megadott időben és helyen. A pásztorokat a bizottsági tagok szótöbbséggel választották. Akit megfelelőnek láttak, azt néha szavazás nélkül is megválasztották. Legtöbbször azt, aki az előző évben is pásztor volt, s a gazdák megelégedettségével szolgált. Lehetett jelentkezni, „feliratkozni” a tinógulyához, a nagygyulához, a szűzgyulához, vagy a jármosökör gulyához, kinek melyikhez volt kedve. A pásztort mindig ahhoz a gulyához választották meg, amelyikre jelentkezett. Ritkán fordult elő, hogy megfelelőnek ítélt pásztor újbóli jelentkezése után mást választottak volna. Ez csak az esetben történhetett, ha a pásztor az előző évben csínyt követett el. A Bizottság ez esetben nem közölte mellőzésének okát.

A pásztort a „*két karácsony*” (karácsony és újév) között választották, hogy a szolgálatra még a következő év elején fel tudjon készülni. A pásztornak megválasztása után azonnal dolga volt: „*hetelnie*” kellett, vagyis a bikákat - a többi pásztorral együtt felváltva - egy hétig gondozni. Ezért a

pásztor számára külön díjazás járt. Egy pásztorra egy télen 34-szer került sor. Minden heti munkájáért 6-6 legelőt kapott, vagyis ennyi legelőrésze térítés nélkül hajthatott jószágot. (E. M.)

A juhoknál a tagosítás előtt a város legelőjének az ára birkánként 4 krajczár volt. Ennyit fizettek a juhtartók más gazdák legelője után is. A tagosítás után egy hold legelő ára 6 forint lett. Az 1950 körüli években egy hold legelő ára 32 forint, s ebben nem volt benne a juhász bére. Ez időben a pusztán két juhász volt, a gazdák választhattak, hogy melyikhez hajtsák állataikat. Ha az egyiknél betelt a létszám, a másikhoz fordulhattak. (P. M.)

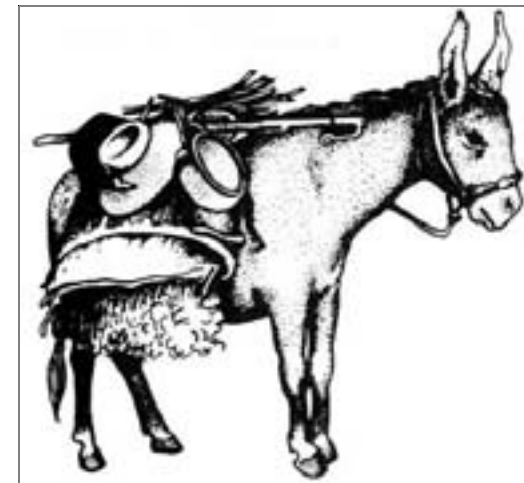

Juhász és falkája

A juhászok között legtekintélyesebb, akinek legnagyobb volt a falkája. Egy nyáj pász-torai között első volt a „*pásztorgazda*”, vagyis a „*számadó*”. A csikósoknál 6, a gulyásoknál és kondásoknál 3-4 beosztottja, *bojtárja* volt. Az egyes jószágfajták pásztorai között legrangosabb volt a gulyás, azután a csikós, majd a juhász és a kondás. Ez a „rangfokozat” nem a foglalkozás nehézségi fokát, hanem az általuk őrzött és érték felelős jószág értékét tükrözte. A magasabb rendűség érzése leginkább a csikósoknál fejeződött ki, de valójában egyik pásztor sem nézhette le a többit. A hasznosság szempontjából valójában a juhász volt az első, mivel pénze legtöbb volt, s ezen kívül gomolyája, zsendicéje, gyapjúja jövedelméből magasabb életszínvonalat képviselt. (O. G.) Amikor a juhász a gyapjú árára megkapta

az előleget, már fordíthatta is disznóvá-sárlásra. Ha házat akart venni, leginkább a város szélén igyekeztek megfelelőt találni, hogy a tél folyamán könnyen kihajthassák a juhokat a közeli legelőkre, s ne „ögyelegjenek” azokkal az utcákon.

Hajdúböszörményben a Pród pusztai legelő mintegy 1000 hold volt, mind helyi állattartó gazdáké, a Közbirtokosságé. A legelő ügyeit a *választmányi tagok* (15 fő) intézték, választották az *elnököt*, *alelnököt* és a *pusztagazdát*. Az elnök feladata volt annak meghatározása, hogy hol legyen a juhok és más jószágok legelője. A legelőt a városházán kellett kiváltani, illetve annak bérét befizetni. A választmányi tagokkal együtt a pusztagazda felügyelte a legeltetés rendjét. Tapasztalatait és észrevételeit a birtokosságnak jelentette. Jelentését a választmány megvizsgálta és megfelelő intézkedéseket hozott. A tövises irtását a pásztorok itt sem vállalták. A puszták felosztása és a Közbirtokosság megszűnte után a legelők ügyeit a választmányi tagok intézték, szedték be a legelőbért: egy nagyjószágra 85 forintot. Juhokból hatot számítottak egy nagyjószág legelőjére. (Sz. G.)

Tergenyés számár, amelynek hátát jól megpakolták mindenféle zsákkal, szütyővel, miegyébbel, amire kint a pusztán szükség volt

Ha a nyáj egy gazda tulajdonát képezte, vagy ahhoz kisebb létszámú állattal más gazdák is csatlakoztak, a pásztorfogadást és a legeltetés ügyeit a *többségi gazda* intézte. Szegődéskor a juhász két alapvető feltétel között választhatott: *kommenciós*, vagy bennkosztos lehetett. Nagyobb nyájaknál a juhászt éves kommencióra fogadták. Kisebb nyájaknál a bennkosztos formában történő szegődés volt gyakoribb. Utóbbi esetben a gazda juhait mellé idősebb, tapasztaltabb bojtárt fogadott, leginkább nőtlen embert. A

juhok mellet a hodályban készített számára fekvőhelyet, ácsolt *dikót*. Ha ennek bojtárja is volt, ő maga számadó bojtárként szolgált. Az ilyen, tapasztaltabb, idősebb pásztor addig számított bojtárnak, amíg valamelyik gazdánál komencióra el nem állt. Ez a fiatalabbaknál addig történt, míg meg nem nősült. Ha év közben, szolgálati ideje alatt nősült meg, bojtár maradt, míg szerződése le nem járt. A következő évre már ekkor felmondott, s komenciós szegődés után nézett. Korábban Hajdúnánáson is sok ilyen pásztor volt, de az 1950 körüli években már nem, mert kevés gazdának volt ehhez elég földje. Ahhoz, hogy komenciós juhásza legyen, a gazdának legalább 100 holdja kellett legyen, hogy azon télére elegendő takarmányt tudjon természeteni, nyárára pedig megfelelő nagyságú legelőt biztosítani. (E. J.)

Ha a gazdának nem sok juha volt, azokat lehetőleg nem bízta nyájjuhászra, hanem saját földjén tartotta, így azok mindig jó legelőn nyaralhattak. A gazda a juhokhoz *bennkosztos* bojtárt fogadott. Ennek fizetése kevesebb volt, mint a nagyobb falkák bojtárjainak. Bennkoszt mellett 20 juhtartást, 4-5 bérbarányt kapott, s ruhamosás, foltozás is járt neki. Néha ruhát, csizmát is kialakudhatott magának. Az év a bojtárnak akkor kezdődött, mint a nyájjuhásznak, *Mihály-napkor*, *Demeterkor* vagy október elsején. Egy évben 6 szabadnapja volt, este bármikor elmehetett „*tanyázni*”, de reggelre ott kellett lenni a juhoknál. Az ilyen bojtár úgy egyezett a gazdával, hogy készpénzt is kapjon, mintegy 30 forintot egy évre. Az év addig a napig tartott, mint amikor szolgálatba állt.

A nyájjuhásznak kiveréstől, április elsejétől, vagy március 15-től a hó leeséséig tartott az év. A legelőbért saját juhai után maga fizette. A téli takarmányt is magának kellett beszerezni. Ha saját háza nem volt, akkor gazdájánál teleltette ki a juhait. Azonban minden juhász arra törekedett, hogy saját háza legyen, ahol teleltethetett. A gazda, aki télére a tanyából beköltözött a városba, tanyáját kiadhatta a juhásznak, s erről már a felfogadáskor megegyeztek. A juhász kaszálás után abba a tanyába hordta a takarmányát, ahol teleltetni akart. A gazda adott a juhásznak télére lakást, a juhoknak istállót és aljnak való szalmát, de takarmányt nem. A juhász ezekért a következő nyáron gomolyával fizetett és húsvétra adott a gazdának egy selejtezett bárányt. Tavasszal a tanyát kimeszelte, 50-60 juh után az istállót kitakarította, a gazdának 20-25 szekér trágya maradt utána. (K. J.)

Pásztorbérek és viselet

Ha a pásztor nem urasághoz, vagy nagyszámú jószággal rendelkező módos gazdához szerződött, hanem egy gulyában vagy nyájban több gazda jószágainak őrzését és ellátását vállalta, azzal a gazdával kellett béréről megállapodni, illetve azzal kellett szerződést kötni, aki őt hamarabb

megkereste. A többi jószágtartó gazda - ha elfogadta a szerződés feltételeit, oda hajthatta a maga állatait.

A pásztorok bére az 1950 körüli években minden kihajtott nagyjószág után ter-mészetben 5 kg búza, 5 kg árpa, 10 dg szalonna és 4 forint készpénz volt. Ebből kellett a pásztornak a társadalombiztosítást (OTI) fizetni, a juhásznak a rühzsírt elkészíteni. A szerződött idő április 12-től november 15-ig szólt. A bért a gazdák részletekben adták a pásztornak, a terményt gépelés után, a juhásznak a pénzt nyírásakor. A természetbeniekért az egyik pásztor szekérrel járta sorba a gazdákat. Ebből a szám-adó naponta ellátta a bojtárokat ennivalóval. A juhásznak a gazdák a fentieken kívül 3 levél száraztésztát, 1 liter kását, 1 kg szalonnát, 5 kg krumplit adtak a komención felül. Ezekért a kenyeres bojtár ment be minden hétfőn a városba.

Hajdúnánási adatközlőnk (A. L.) gulyásbojtár korában 70 forintot kapott egy évre. Akkor még pénzben fizettek, később vált szokássá a terményben való fizetés. Minden nagyjószág után 12 kg búza és 10 kg tengeri járt a bojtárnak. A falkák a legelőn nem egyenlő számban voltak, amelyik gulyában több volt a jószág, ott kevesebbet kapott a pásztor. Hajdúböszörményben a béren felül még *bocskorpénzt* is kapott a pásztor, minden jószág után 10 krajczárt. Nánáson ez nem volt szokás. A bojtárt a számadó fizette. Adatközlőnknek 170 forintnyi volt a bére számadó bojtár korában. Ilyen magas bére másnak nem volt Nánáson.

A hajdúböszörményi *Szekeres Gábor* juhásznak egyik évben tavasztól őszig a bére 5 kg búza, 5 kg tengeri, 5 kg árpa, 10 dkg szalonna és 1 forint volt juhonként. A *növendékekért* (1 éves korukig) nem járt semmi. A nyájban fejős juhok is voltak, azok tejét a gazdák naponként hazavitték. A *vasárnap* *tej* a juhászé volt. A számadó juhászok tarthatták a nyájban saját juhaikat. A bojtároknak 25 *tartásuk* volt. Bérük havonta 1 véka termény, aminek fele búza, fele rozs. Más adatközlő szerint a bojtárnak a pénzbeli fizetése mellett a bérében 5-6 választás utáni „*bérbarány*” és 10 juhtartás szerepelt. Az éves komenció lehetett 12 mázsa búza, 40 kg szalonna, 25 kg kása, 25 kg paszuly, 25 kg só és 25 juhtartás. A teljes évi bérben a szerződéskor megállapodhattak egy lótarásban, egy köblös tengerivel bevetett „*bérföldben*”, sertés és „*aprólék*” (baromfi) tartásban, valamint lakás mellett tüzelő (fa vagy szalma) járandóságban. Ez esetben a pásztor a teleltetés idejét is a gazda szolgálatában töltötte. Egy *bennkosztos* juhásznak áprilistól Mihály-napig juhonként járt 6 kg búza és 6 forint. Ha a pásztor teleltetésre nem tudott elszegődni, valami kunyhóban húzta meg magát, s a tél folyamán alig volt miből élnie. (P. P.) A juhászok között ilyen kevés volt, mert szinte mind-egyiknek volt egy kis földje, ami télére elláthatta élelemmel a családját.

Az 1920-as években egy marha után járt a pásztornak egy évre 12 liter búza és 50 fillér. A bérek változása az 1930-as években: 15 kg búza és 3 Pengő. Ezidőben a *csürhésnek* járt sertésenként fél kenyér, fél kg szalonna és kisebb mennyiségű ter-mény is. Legtöbb bérük volt a *csikósoknak*, akik jószágonként 10 kg terménnyel és 4 Pengővel többet kaptak, mint a gulyások. A gulyásság korábban sem volt jobb, mint a földműves foglalkozás. Az 1920-as években felényi bért kaptak természetben, mint később. A természetbeni fizetés 1949-ig volt szokásban, de a következő években már csak a „*fejadagot*” adták a gazdák a pásztornak, a járandóság többi részét pénzben fizették. (Cs. S.)

Pintye Miklós kisbojtár korában a Nagy-tanyán a bacsónál kosztolt. A bére 13 köből búza, 11 köből rozs, 2 véka paszuly, 2 véka kása, 25 kg szalonna, 25 juhtartás és 25 forint volt. Ezen kívül kapott 12 „*kodrát*” földet részes megművelésre. Ezidőben más nőtlen fiatal pásztorok bére is annyi volt, mint a „*feleségeseké*”.

Bársony Sándor szolgafiú volt, de már bojtár idejében volt egy pár tehene, borja, meg tudott házasodni. Később *tanyás* lett, gazdája a városban, ő maga annak tanyáján élt. A gazda földjét harmadában művelte, szántotta, kapálta, s majd a takarást (aratást) is végezte. Egy „*kotlóalja*” csirkéből vett egy malacot, azt meghagyta „*magkocának*”. Mikor valamennyire gyarapodott, búza alá bérbe vett 2 köblös földet, a következő évben pedig szintén 2 köblöst tengeri alá. Így jutott többről többre. (P. P.)

Vitányi Imre ökör csorda pásztor javadalmazása: (Pásztorkönyvéből másolt adatok)

1941-ben jószágonként állattartás:

2 pengő
1 ló tartás
4 marhatartás
4 sertéstartás
Liba kivételével minden aprómarha

1942-ben jószágonként állattartás: 3 pengő

1 ló tartás
2 marhatartás
4 malactartás
Liba kivételével minden baromfi

1943-ban jószágonként 4 pengő 2 ló tartás

2 marhatartás
4 sertéstartás

6 bányatartás

1944-ben jószágonként 10 kg búza

(A búzaár ekkor 54 P/q)

5 kg abrak takarmány

2 ló tartás

2 marhatartás

4 malactartás

6 bányatartás

1948-ban jószágonként

1 ló tartás

4 marhatartás

1 sertés, egyszeri szaporulatával

6 idei bány

Liba kivételével minden aprólék

A számadó juhász bérébe tartozott, hogy tarthatott magának a legelőn 100 birkát. A bojtároknak 25 juhra volt tartásuk. A számadónak járó bérbe számítottak minden bojtár után havonta 1 véka terményt, ennek fele búza, fele rozs volt. Őrzésre egy emberre 150 birkát számoltak. (O. P.)

A pásztorok között legnagyobb jövedelmük a juhászoknak volt. Hajdúböszörményben tavasztól őszig a juhász bére juhonként 5 kg búza, 5 kg árpa 5 kg tengeri, 5 kg árpa, 10 kg szalonna és 1-4 forint készpénz volt. A juhásznak ebből kellett az OTI -t (biztosítást) fizetni és a rühzsírhoz valót megvenni. A gazdák részletenként adták a pénzt nyírásakor, a gabonát gépelés után. A juhász, vagy bojtárja szekérrel járta sorba a gazdákat begyűjteni a természetbeni béreket. A növendék juhokért (1 éves korukig) nem járt semmi. Ha a falkában fejős juhok is voltak, ezek tejét a gazdák elvitték, de a vásár-napi tej akkor is a juhászé volt. Ha a pásztornak a falkában saját juhai is voltak, ezek után a hétköznapi tejből is járt neki rész. (O. P, Sz. G.)

Hajdúböszörményben adatgyűjtésünk idején (1950-52) szinte minden nap - különösen piaci napokon - találkoztunk a jellegzetes Hortobágy-vidéki pásztoröltözékben lévő pusztai emberekkel. A hagyományos formák szerint kék vászonból készült bő ujjú, nyakánál madzaggal összehúzható inget és bőszárú gatyát hordtak, aminek a szárát télen bekötötték, hogy testüket a szél ellen védjék. A széles karimájú fekete kalapot viselő pásztorok büszkén és öntudattal hordták a városi polgároktól, parasztoktól megkülönböztető, mint társadalmi helyzetüknek és rangjuknak megfelelő öltözködést. A nyers-vásznat bezsírozták, hogy a tetvek bele ne essenek. így nyáron, amikor sok vizet kellett a kútból felhúzni a jószág számára, a zsíros gatyában majd megsültek. Ilyenkor gyakran lehajigálták magukról az inget, gatyát. (T. J.)

Kint a pusztán, ha az idő megengedte, „*gatyaszárbaran*” jártak, ami a csizmaszárig ért. Hidegebb időszakokban, főként tavasszal és ősszel, ezeket a viseleti darabokat egészítette ki a juhbőrből készült *bunda* és a csikósoknál

a *cifraszűr*. Szűrje minden férfinek, pásztornak és a gazdának is volt. A gazdáké posztóból, a szegényeknek *darócból* készült. A nagygazdák a szücsök által készített, sarkig érő, kivarrott és festett, *szironyos* (színes bőrcsíkokkal díszített) bundát viseltek. A juhászok bundájukat maguk készítették. Ezt jobban szerették, mint a szücsökét, mert azok nagyon kifinomították, elvékonyították a bőrt. A juhászokéba benne maradt a zsír. 3-4 évig hordtak egy bundát, azután odaadták a kocsisoknak, vagy eladták, úgy tartották, addig jó a bunda, míg érződik rajta a juh szaga. (A. L.)

Nyáron a pásztorok *juhász*-, vagy *gulyás*-, *csikós kalapot*, télen báránybőr *kucsmát* hordtak. Kalapjukat darutollal díszítették. Hajdúböszörményben az 1950-es évek elején igazi juhászkalapja már csak három juhásznak volt. A kalap gyapjúból készült, s olyan kemény volt, hogy ha valakit mellbe vágta vele, elszédült. E miatt a juhászkalapot tréfásan *vaskalapnak* mondták. A parasztnak *Kossuth-kalapjuk*, csizmájukon „foglalós” *sarkantyú* volt, ez is megkülönböztette őket a pásztoroktól. Hajdúnánáson a szintén báránybőrből készült, *karimás kucsma* volt általános.

Régebbi juhász viselet volt a fehér *vászongatya*, *bőujjú* fehér ing, oldal varrott, puha-szárú *rancos csizma*. A fiataloknak szürke mellényük, az idősebbeknek fekete *kangár*, sárga vagy fehér „*pikétekkel*”.

Az első világháború előtt még ismerték és a juhászok hordták a „*rajthuzli*” elnevezésű, fekete posztóból készült, oldalt végig gombos nadrágot. Télen ebbe belehúzták a bőgatyát. A rajthuzlit azért szerették, mert ha megszaladt a nyája, abban mindig utána tudtak menni, még éjjel is. A nadrághoz hozzávaló ing tartozott. (P. M.) Adatgyűjtésünk idején ilyen már látni sem lehetett.

A pásztorok téli lábbelije a puha szárú, béleletlen „*ványolt*” *csizma* volt, amit olajos korommal feketére színezték, s „*foglalós*” *sarkantyúval* láttak el. Ezt csak kivételes, ünnepi alkalmakkor viselték. Nyáron inkább, tavasztól a tél beálltáig, elhasznált csizma-szárból maguk által készített, kerek orrú vagy hegyes orrú bocskort hordtak. Kedvelték a juhbőrből készült, kívül barnára festett vagy fakó (nyers színű) és belül szőrös *ködmönt*.

A régi pásztorok nagy, vállig érő körhajat viseltek, aminek a végét felgöndörítették. Többen hajukat befonták két ágra. Hajukba görbe fésűt tűztek, amit kalapjuk eltakart. Kalapjuk mellé háromágú lószőr fonatot illesztettek. 1887-ben *Hopog János* juhásznak két ágra volt fonva a haja. Akadtak fiatalok között is, akik nagy haját viseltek, főként kondások és juhászok. A csikósoknál és gulyásoknál ez alkalmatlan lett volna, mert ők sokat szaladtak a jószág után, s a hosszú haj ebben gátolta volna őket. Később, a hosszú vagy befont haját már nevetségesnek is tartották. A pásztorok borbélyhoz nem jártak, ha kellett, egymás haját nyírták. (P. M.)

Főzés, étkezés

A jószág ellátása mellett kevesebb, de naponkénti teendő volt a maguk ellátása, a főzés és étkezés. Ha nem volt kint a feleség, a reggeli fejes után a pásztor a főzéshez kezdett. A reggeli legtöbbször lebbencsleves volt. A pásztorok *főzőfán* (szolgafán) főzték ételleiket *vasfazékban*, jó időben a *vasalóban*, rossz időben a kunyhóban. Utóbbi esetben a kunyhó belső párkányára vízszintesen karót helyeztek, azon lógott a vassfazék. Használtak háromlábú *vaslábat* is, amit tavasztól őszig kint tartottak a pusztán. Ha le kellett vágni egy jószágot, annak a húsát elvitte a gazda, de hagyott belőle a pásztornak is. Az egész húst egyszerre megfőzték, de ha sok volt, egy részét eltették a kunyhóban, vagy vízre eresztették a kútba. A megfőzött húst cserépedényben vagy vassfazékban a zsírral együtt tartották és főzéskor vették ki abból a szükséges mennyiséget.

A pásztorok legtöbbet maguk főztek „*szógafán*, *vasfazékba*”

A kint élő pásztoroknak 3-4 vassfazékuk is volt, egyikben főztek, a másikban rántást készítettek, a harmadikban a nyers húst tartották. (Cs. F.) Délben a vassfazékot letették a földre, körülülték, egyik a szűret, másik a bundáját gyűrte maga alá és így ettek.

Amikor a legelőn elfogyott a tartalékban lévő hús, levágtak egy juhot vagy borjút, a csikósok csikót, húsát elosztották maguk és a szomszéd pásztorok között. Pénzt nem fizetett érte senki, akik kaptak belőle,

legközelebb hasonló módon viszonozták. A csontot fűrésszel többfelé darabolták, hogy a velőt kirázhassák belőle. A csontokat a vassfazék alá tették, a tüdőt, májat annak tetejére. A hús alá hagymás zsír kellett. A vassfazékba beleöntöttek egy pohár vizet és a húst addig főzték, míg kissé megpirult. Közben néha fordítottak rajta, hogy le ne ragadjon. Azután fakanállal felforgatták, s a csontot kiszedték belőle. A csontokról a húst és az inakat levagdalták és míg a többi főtt, megették. Az ételben ezt szerették legjobban. Ezután a megfőtt ételt hagyták még a tűzön, de már kevésbé tüzeltek alatta, hogy csak „tartva” főjön, a tűz csak pislogjon. így egészen megfőtt a hús, ami után a vassfazékkal a kunyhó gerendáján lévő szegre akasztották és minden nap kiszedték belőle, amikor készítették az ebédjüket, illetve a reggelijüket, a *früstököt*. Ehhez először meghámozott krumplit daraboltak fel, mindegyiket hosszában négy felé vágva, azután a krumplit vízben megfőzték, a levét leszűrték, majd kanállal szedtek rá fagyos, zsíros húst, s azt összeforgatták a krumplival. (H. Zs.)

Hajdúnánáson a Réten a pásztorok is halásztak *tapogatóval*. Ez fonott, feneketlen kerek kosár volt, amit szájával lefelé ráborítottak a vízre, ahol halat sejtettek és ha volt benne hal, kézzel szedték ki a kosárból. Másik halfogó eszköz volt a téglalap alakú háló, amelynek egyik hosszanti szélére köveket erősítettek, s az lehúzta a hálót a tó fenekéig. A hálót két rövidebb oldalánál fogva egy-egy ember húzta. Akadt 15-20 méter hosszú háló is, azzal „*kört fogtak*”, majd a két ember egymáshoz közelített. Amikor összeértek, a hálóból kiszedték a halakat. Ha „*vékony*” (sekély) volt a víz, kihúzták a hálót a partra és ott fogdosták össze abból a halakat. A halat megfőzték *gulyásosan*, paprikásan. Az apró halakat nádszálra húzták, mellé szalonnát tettek, a nádat a tűz fölött tartva, megsütötték. Ez volt a *halászhal*. A nagyobb halakat megnyúzták, testüket kés fokával összetörték, szalonnát törve hozzá az egészet vízimadár tojással összekeverve a hal lenyúzott bőrébe töltötték és kemencében, vagy kint a pusztán szabad tűzön megsütötték. (A. L.)

A pásztorok a közeli tanyákba is eljártak halat sütni. A katlan közepét fűtötték, annak tetejére vassfazekat tettek tele vízzel, hogy a meleg ne menjen el a katlanból. Ezután a tepsit a töltött halakkal a katlanra tették, s annak ajtajára *előtét* helyeztek. Más eljárás volt, hogy a halakat olajban vagy zsírban sütötték. A juhásznak, meg a kondásnak volt olyan „*karika*” zsírja, amilyen a gazdának se. A zsírt *kaszrolyba* töltötték, s mikor kihűlt, a zsír karikába állt össze. (CS. F.)

A gulyás, ha éhes volt, „*lerántotta*” az egyik borjúnak a bőrét, húsát megfőzte, azután a levéből kiszedve, ponyvára kiterítette, s amikor a szél megfújta, egy zsákba összszeszedte. Délben - a húst a levesbe darabolva -, ebből főzött *pirított levest*. Ezzel a hússal gyakran főztek *ökönt*, slambucot

is. Ezt a gazda nem vette észre, mert azt sem tudta, hány borjúja van a gulyában. Esztendőben egyszer ment jószágait megnézni. (M. L-né, A. L.)

Tűzrevalót nem kellett kivinni a legelőre, mert azt mindig ott szedték, ahol jár-tak. A nagy kiterjedésű nádasokban gyűjthettek a bojtárok tűzrevalót, de szalmával és kukorica kóróval is tüzelhettek. Néha a gazdától kértek egy-egy kéve szalmát vagy *csutkaíziket*. A gazda adott is, mert úgy tartotta, jobb ha kér a juhász, mint ha lop. Félt is a fősvény gazda, hogy ha nem segíti a juhászt, az felgyújtja a kazlat. - „*Pusztai emberrel nem jó ujjat húzni*” - mondták. (P. M.)

Télen *juhtőzeggel* tüzeltek. A juhoktól származó, s az alommal keveredett, letaposott trágyát a hodályban kockaformára felvágták és kirakták a napra száradni. Általában embermagasságú kúpokat raktak belőle, közepét üresen hagyva, hogy a szél járja és szárítsa. Szokás volt, hogy tyúkólat építettek belőle. Egy nyáron háromszor is lehetett a hodályban *tőzeget vágni*. Tüze nagy volt, nagy „belvilágú” tűzhely kellett hozzá. Sok volt a pernyéje. A kemence fűtésére is megfelelt. Sokan úgy tartották, hogy bűdös. Valójában csak akkor volt szaga, ha a tűzhelynek hibás volt a kéménye, s a füst kiáramlott a tűzhelyből. (T. I.)

A pásztorok ételmük kiegészítésére madártojást gyűjtöttek. Volt, aki zsákkal járta a Rétet, s azt mindig tele szedte tojással. A túrós galuska olyan lett tőle, mint a sárgarózsa. (A. L.)

A nem a pusztán élő, a falkával, nyájjal naponta hazajáró pásztorok a gazdáknál étkeztek. A csürhéseknél ez a szokás meg volt 1934-ig. Este elment a csürhés a bojtárjával a soron következő gazdához vacsorázni. Ott megkapta a másnapi kosztot: kenyeret, szalonnát, s este mentek a következő gazdához. Így a csürhések mindig jó kosztot voltak, nem volt este, hogy húst ne ettek, bort ne ittak volna. Az egész hétre való vacsorát a bojtár rendelte meg szombaton, sorra járva a gazdákat. Ha a húsból vagy tésztából a vacsora után kimaradt, azt a gazda elrakatta a csürhéssel, hogy vigye haza a feleségének. (E. M.)

A bejáró csordások is minden este elmentek a soron következő gazdához vacsorázni. Az előző nap bejelentette a pásztor a soros gazdának, hogy másnap ő következik vacsorát adni. Rendelni mindig a számadó ment, mert neki volt könyve, amibe feljegyezhetette, hogy melyik gazdánál volt már. Hogy egy vacsora hány tehén után járt, még az év elején, a pásztorfogadáskor határozták meg.

Pásztortalyiga

Egy tehén után leginkább egy vacsora járt. Ha valamelyik gazdára nem került sor, vagy több tehene volt, a vacsora árát megfizette pénzben. A pásztorok együtt vacsoráztak a gazdával, de voltak, akik nem ültek egy asztalhoz a pásztossal. A vacsora általában húsféle volt, a pásztorok már unták is a mindennapi húst, s kívánták a *savanyú ételt*. Ilyet azonban a gazdák feleségei nem főztek, szégyellték volna, hogy ezzel tartják a pásztort. Elvértve akadtak zsugori gazdák, akik savanyú levest vagy lebbencset adtak. A húst pedig addig tartogatták, míg az megromlott és akkor főzték meg a pásztornak. Ezekre mondták a pásztorok: „*A fene egye meg a karórágóját*”. Ezek a gazdák leginkább családtalanok voltak, vagyonuk meg annyi volt, hogy számát se tudták. Mégis féltek, hogy éhen fognak halni.

Vacsora után a számadó köszönte meg az ételt. Általában ő volt a legöregebb, s ez így illett. Utána még borozgattak, a bojtárok is maradtak még egy kis beszélgetésre. (M. J.)

Asszonyok a pusztán

A juhászok április 1-én (vagy az időjárástól függően egy-két nappal előbb vagy később) hajtottak ki a legelőre, ez volt a juhkiverés ideje. A juhász családja azonban csak később, április 10-én költözött ki, amikor a fejés kezdődött és csak addig volt kint, amíg az tartott. Felesége kiköltözése előtt a juhász maga főzött, vagy szalonnát evett. A juhászok inkább délre főztek,

mert reggel korán kellett menni a nyájjal. Naplementre leállt a juh, s ekkor már tudtak főzni. Kiköltözése előtt az asszony még a városban keltette a csirkéket, kacsákat, mert a keltetésre kint a pusztán már túlságosan meleg lett volna. (N. F.) A tüzelőt a pusztán az 1950 körüli években tréfásan „*hazai /coszfi*”-nak mondtak. (M. J-né) Még kenyeret is sütöttek vele a legelőn.

A kiköltözés után, meleg idő esetén a gulyásné kivitte a kunyhóból a dunnát, párnát a szabad ég alá és odakint, jó levegőn hált. Maga a gulyás is általában a kunyhó mellett, a szabadban töltötte az éjszakát. A kiköltözés után az asszonynak állandóan kint kellett lenni a pusztán. A pásztor felesége télen csak azt a munkát végezte, ami a ház körül adódott. A bent lévő állatokat gondozta, itatta és főzött. Minden héten négy kenyeret, meg egy cipót sütött. (K. J-né). Kiköltözése után viszont ő tartotta el a bojtárokat is.

Ilyesféle pásztorkunyhóban élt a pásztor és családja

A kiköltözéskor az asszony zsírt, krumplit, s az étel elkészítéséhez edényeket, „*kaszrolyt*” vitt ki a pusztára. Kint a kunyhóban paprikás csirkét, tejfeles zöldpaszulyt, tökkáposztát, túróslaskát, pöszméte- és krumpli levest, s akár töltött káposztát is főzhetett. Ha a gulyában megellett egy tehén, az első napokban tejét a kisborjúnak adták, a továbbiából „*gulasztát*” készítettek. Míg az asszony kint volt, *isztrongs* bojtár nem volt, ő hajtotta a juhot a fejőhelyhez. Fejés után a tejet elszűrte, majd reggelit készített, legtöbbször tésztalevest. Amikor maguké volt a tej (pl. a *vasárnapi tej*), tejes-kávét reggeliztek. Früstök után az asszony megcsinálta a gomolyát. (5 liter tejből lett 1 kg gomolya.) Ezután kitakarította a kunyhót, majd 12 óra körül az ebéd főzéshez fogott. Gombát nem szedtek, a pásztor felesége arra nem ért rá. A régi időkben előfordult, hogy még malacot is öltek. Annak kisütötték a

zsírját, s a pásztorok jól lakhattak. Az ebéd egy óra alatt elkészült, ekkorára bejött a nyáj. Mikor készen volt az ebéd, az asszony azzal adta tudtára a távolabb lévő pásztoroknak, hogy felengedte a kútgemet, vagy ha azok közel voltak, kézjelzést adott.

Ebéd után a juhász lefeküdt, vagy elment „tanyázni” pásztorársaihoz. Az asszony ez alatt mosogatott, sepregetett, mosott vagy varrt. Este naplement tájban a vacsorafőzés volt a dolga. Szalonnát sütött, teát főzött, de sokszor csak zsíros kenyeret, tejfeles kenyeret vagy túrót ettek. Vacsorára ételt ritkán főztek. Ha délben olyan étel volt, ami elállt, azt úgy készítették, hogy vacsorára is maradjon belőle. Vacsora után következett megint a fejés. A tejet fazékban, ruhával lekötve tették el másnapra. (R. I-né)

Ha a gulyában megellett egy tehén, annak első tejét a kisborjú kiszopta, a többiből „gulasztát” készítettek. Az ellés után még egy hétig tartott a gulaszta ideje, mert a tej addig nem ment össze. (M. J.-né)

Ha a pusztáról valamiért be kellett menni a városba, gyakran minden intézkedés az asszonyra hárult. Ha egyik jószág megbetegedett, arról az asszony adott hírt a gazdának. Amikor még a gazdák jószágaik után terményben fizettek a pásztoroknak, kenyeres bojtár nem lévén, a természetbeni bért is az asszony szedte össze egy zsákba. (H. N.) Az asszonyok a piacra bemehettek a városba. Gyümölcsért, sóért, paprikáért más napokon is bementek.

A legelőn a kunyhóban szülés is történhetett. A várandós asszonyhoz szekérrel hozták ki a bábát, aki már előbb is, egyszer-kétszer meglátogatta a terhes asszonyt. Ha az nem észlelt rendellenességet, a pásztor megkérte valamelyik szomszédasszonyát, hogy gondja legyen a feleségére. Az asszonyok ebben már korábban megegyeztek, s ha szükséges volt, gondozták egymást. Ha a bába éppen nem mehetett ki a szüléshez, valamelyik szomszédasszony jött a vajúdőhöz segíteni a szülést. Ebben már előzetesen meg is egyeztek. Fizetés nem járt érte, csak szívességből segítettek egymáson. Az asszony majd valamivel (pl. libatépéssel) viszonzta a segítséget. *Máró Jánosné* hajdúnánási gulyásfeleség húga (szintén gulyásfeleség) még a gyermekágyat is a kunyhóban feküdte. A városi szülőotthonból egyenesen a pusztára vitték a gyerekekkel együtt. Előtte azonban az asszonyok a kunyhót kimeszelték, s az olyan fehér lett, mint a hó. A keresztlőt akkor tartották, amikor az asszony felépült, s lehetett már neki jó bárányhúst és bort is adni. Az anyát a gyerekekkel, meg a keresztyánt szekérrel vitték be a városba a keresztelésre. Ezt általában vasárnap tartották, de ha éppen valamilyen „neves nap” (pl. névnap) közeledett, a keresztlőt arra a napra tették, s ekkor fiatal bárányt vágtak. A templomban az istentisztelet keretében tartott keresztelés után ebéd volt. Az anya nem ment

a templomba, hanem otthon főzött. Ha nagyobb számú vendéget vártak, az ebéd elkészítéséhez segítséget hívtak. (T. I.)

A pásztorok iskoláskorú gyermekei a pusztáról az egyház földjén lévő iskolába jártak. Az iskola gyermek ősztől nem volt kint a legelőn, bent a faluban (vagy városban) nagyanyjánál, vagy valamelyik szülő testvérénél lakott és onnan járt iskolába.

A tanyához néha vendégek érkeztek, leginkább rokonok. Nagy névnapokat rendeztek. Erre az alkalomra az asszony mákos tésztát, bélest sütött, a gulyások meg bort vittek. Előfordult, hogy berúgtak, ilyenkor a gulya mehetett ahova akart.

Hajdúnánási adatközlőnk kőműves mester lánya volt. Szülei nem haragudtak, hogy gulyáshoz ment férjhez. Nem nézhették le a gulyást, mivel ők sem voltak jobb körülmények között. Az apja kőműves létére járt kapálni, meg cséplés idején a géphez nap-számra. Két gyermekük van, akik néha megszorítják őket, mégis nagy boldogságot jelentenek számukra. (M. J.-né)

A gazda látogatása

Amikor a gazda kiment a pusztára megnézni jószágait, vitt a pásztoroknak pálinkát, füstölt sertés sódart, vagy szalonnát, krumplit, kását, kenyeret, ünnepnapokon kalácsot, bort, néha főtt ételt: káposztát vagy paszulyt. Ez úgyannyira szokássá vált, hogy a pásztorok el is várták. Ha a gazda nem volt adakozó természetű, a pásztor nem is látta szívesen. Az üresen érkező gazdától megkérdezte: - Na, hát nem hazulról jött, gazduram? Az étel, ital a kihajtáskor is járt a pásztoroknak. Ha bort kapott és nem volt hozzá palackja, amibe kitölthette volna, egy harangba öntötte. Így sok látogató után tavasztól őszig nem fogyott ki a bora. A zsugori gazda, aki nem vitt semmit a pásztoroknak, hanem csak megnézte a jószágot, szégyenletében lecsapta a fejét, s távozott. Az ilyen gazdával nemigen állt szóba a pásztor. Ha a gazda tinót akart venni és a pásztorról érdeklődött, az így válaszolt: - Nem tudok én, nincs itt eladó! A jószágát megmutatta a gazdának, mert ez kötelessége volt, de további beszéd helyett így szólt: - Na megyek, mert sok dolgom van! Behajtáskor, amikor a pásztor hazahajtotta a jószágot, az elégedett gazdák jól tartották, néha be is rúgatták a pásztor. (M. J.)

A pásztorral való jó kapcsolat a gazdák számára is érdekükben állt. Az állandó együttlét miatt ő ismerte jobban a jószágokat, ismerte azok tulajdonságait, szokásait, viselkedési formáit, tudta, hogy melyik alkalmas és érdemes továbbtenyésztésre, melyikből lehet jó tejelő vagy igavonó állat. A gazda a jószágállományának bővítése és fejlesztése céljából ezek alapján dönthetett arról, hogy melyiket tartsa meg, vagy adja vágóhídra. Az állomány

fejlesztése a gyengébbnek ítélt jószágok eladása és cseréje útján volt leginkább megvalósítható, erre pedig az évszakosan rendezett országos vásárok adtak legjobb lehetőséget. Ha a gazdának pénzre volt szüksége, a jószág ára segíthette ki szorult helyzetből. Kiment a pusztára, megbeszélte a pásztort, hogy melyik állatot javasolja eladásra. Megegyezés szerint a vásárra történő elhajtást és a gazda helyett az eladást is gyakran a pásztornak kellett végezni. A vásárra küldendő jószágok járlatleveleit a gazda átadta a pásztornak, e nélkül azt be se engedték volna a vásár területére.

A gazda látogatása

Vásár előtti vasárnap a pásztorok a pusztáról bementek a városba a piacérre, ahol a gazdák összejöttek. Ott beszéltek meg, hogy kinek, hány jószágot kell majd a vásárra hajtani. A megbízott pásztor ezt feljegyezte és a jószágokkal megjelent a vásárban. Előfordult, hogy a gazdának más dolga akadt, ilyen esetben az eladással is megbízta a pásztort, meghagyva, hogy mennyiért adhatja el azokat. Ha többért adta el a pásztor a jószágokat, a megbeszél áron felüli pénz őt illette. A gazda csak véletlenül tudhatta meg, hogy mennyiért kelt el a jószága, de az előre meghatározott ár feletti összeget nem kérhette a pásztortól.

A hajdúnánásiak más helységek vásárait nem küldtek „szabados” (gulyabeli) jószágot, ilyenek csak Böszörményből kerültek eladásra.

Adatközlők:

(CS. S.) *Csini Sándor*, Hajdúböszörmény, Sz: 1900-ban. Pród, 23 éve gulyás. Előtte földműves, napszámos és arató munkás, apja földműves volt. Két évet Bagotán, a többi Pródon meg Perzsétén töltötte. Testvére gulyás. Ő kijárt a testvérehez segíteni, s ott maradt, és lett belőle gulyás. Adatgyűjtés: 1950. VII. 10-20.

(D. A.) *Dobó András*, legelőcsősz. 48 éves. Sz: 1902. 3 éve Bagotán volt, de az előtt is mint mezőőr, ezen a vidéken szolgált. Adatgyűjtés: 1950. VII. 10-20.

(E. J.) *Erdei János*, nyájjuhász, Hajdúnánás. A városban is volt háza, de kint lakott a tanyán, mert bent kicsi volt az udvar. Volt 3 iskolás gyermeke és 3 kisebb, azokkal bent volt a felesége a városban. Amikor jó idők voltak, a gyermekek kijöttek a tanyára és innen jártak iskolába. 4 köblös saját földje volt, ezt még juhász korában vette. Az adatgyűjtés idején már inkább gazdálkodott. 40 darab juha mellett volt 3 tinója is. Míg juhász volt, addig keresett annyit, hogy öregségére biztosítani tudta megélhetését, a városban házat vett. Még fiatalabb korában e miatt „vette a bundát magára”, (lett juhász) s elment legeltetni.

(H. ZS.) *Hajdú Zsigmond*, Hajdúböszörmény. Apja fiatal korában csikós volt. Volt 9 hold földje. Csikós és gulyás nem is lehetett az, akinek földje nem volt, mert ha baj érte, azzal feleltetett a kárért. Mire tavasszal kiment a ménes a legelőre, addigra be-szántott, bevetett, azután napszámosokkal meg gyermekeivel látta el a föld munkáit.

(K. J.) *Kurinszki József*, apja Kurinszki András, adatgyűjtésünk idején 84 éves volt. Gyöngyösön született. Fiatal korában Sárospatak környékén volt bojtár, ekkor már 10-15 juha volt, s mire megnőtt ez 200 db-ra szaporodott. Később uraságnál „jeleskedett” (felesben vállalt őrzésre, gondozásra juhokat). Egy évig Hajdúnánáson volt, de az ottani legelőt nem szerette, visszatért a Tisza közibe. Ekkor már maga eltartotta magát Négy esztendő múlva volt 1100 db juha, 2 lova, 4 tehene, meg vagy 25 disznója. Akkor bérbe vett 55 köblös földdel egy tanyát, hogy jószágainak legyen takarmánya. Fia biztatta, hogy vásárolja meg a földet is, ami akkor eladó volt. Annak az ára 16. 000 pengő lett volna. Ez nem valósulhatott meg, de azzal messze kerültek volna az apjától és annak birtokától.

(N. F.) *Nagy Ferenc*, Hajdúböszörmény, Pród pt. Sz: 1902-ben. TSzCs (Termelő Szövetkezeti Csoport) juhásza. Előbb a hadházi földön volt bojtár, ahol sokat tanult a számadójától. Innen a fehértői pusztára került, majd 3 év múlva egy grófhhoz szerződött. Három tanfolyamot végzett, először és másodszor a Hortobágyon a sajtkészítést tanulta, harmadjára, 1948-ban 5

hónapos állattenyésztési tanfolyamon vett részt. Itt kitüntetést is kapott. Adatgyűjtés 1950. VII. 14.

(M. L.) Máró Lajos, Hajdúnánás, Közöslegelő. 23 éves gulyás számadó. Apja csikós volt, ő az apjával volt 1942-ig, azután lett gulyás. Egy évig volt Tedejen, máskor mindig a nánási legelőkön szolgált. Adatgyűjtés: 1950. július 15-én.

(M. M.) Murvai Mihály, Hajdúnánás. 1940-ig juhász volt. Apjának is voltak juhai, aki fiatal korában urasági cseléd volt. Öregségére 100-120 juhot szerzett, fia ezek mellett nőtt fel és lett juhász. A katonaság idejének letöltése után elszegődött „cselédjuhász-nak” (kommenciós-nak). Itt 300 anyajuhot őrzött.

(M. M.) Murvai Mihály, 1892-ben született, 1919-ben nősült. Apja magatarti juhász volt, saját nyáját őrizte és gondozta. Fiatalabb korában, 10 éves korától 21 éves koráig az apjánál volt bojtár, később földet szerzett magának és gazdálkodott, s e mellett maga is magatarti juhász lett. Az első 5 hold földet 1925-ben, házat 1934-ben vette. Míg saját háza nem volt, uraságnál szolgált, mint juhász, ott kapott lakást is.

(O. G.) Oláh Gábor, született 1907-ben. Két bátyja volt, akik Szegben szolgáltak, ő az egyik mellett volt bojtár Debrecen környékén. 9 nyarat töltött a Hortobágyon, eb-ből 4 nyarat a balmazújvárosi legelőkön. A második világháború után Hajdúböszörménybe került a Pród pusztára. Apja, nagyapja szintén juhász volt. Adatgyűjtés: 1950. július 12-én.

(P. P.) Pápista Péter, Hajdúnánás. Nyolcan voltak testvérek, négy fiú és négy lány. A fiúk közül 3 lett juhász, egy pedig csikós. Ő 13 éves koráig a nagyapjánál nőtt fel, majd 26 éves koráig, nősülésének idejéig cselédkedett. Iskolába nem járt. Volt a nagy-apjának két lova, gyerek korában azokat őrizte, szántáskor vezette. Az apja itt volt juhász, 2-3 hónaponként ment haza a családjához. Olyan szegény volt, hogy nem bírta ruházni a nagy családot. Néha bennkosztos juhásznak állt be egy-egy gazdához, ahol nem kapott kommenciót. Családja nem lehetett a gazdánál. Ilyenkor az anyja, meg a többi gyerek a nagyapjuknál voltak. Az apja azért szegődött bennkosztosnak, mert előfordult, hogy nem kapott másutt helyet. Volt 15-20-30 db juha, azok számára juh-tartást kapott. A gazdák szívesebben fogadták azokat a juhászokat, akinek nem volt családjuk. A juhásznak a juhtartáson kívül is lehetettek juhai, de azokat nem tartotta el a gazda, a juhász kiadta felibe (fele szőr - fele bárány).

(P. M.) Pintye Miklós, volt juhász számadó. Nem tudta, hogy a családjá honnan származott, de Hajdúböszörménybe bevándoroltnak tartották. Apja az ő 4 hold föld-jén nem tarthatott juhokat, azokat más földjére küldte ugarra, tarlóra és csak legelő-bért fizetett értük. Saját földje arra kellett, hogy a mindennapi kenyerét megtermelje.

(SZ. G.) Szekeres Gábor, született 1915-ben. 20 éve juhász. 7 évig volt bojtár Oláh István számadónál a város alatti legelőn, majd az újvárosi földön. A Nagyhortobágyon 7 évet töltött, mint juhász. A hajdúböszörményi Pródra 1938-ban került és ott 10 évig volt egy parasztgazdánál számadó. 1948-49-ben önálló (magatarti) juhász, adatgyűjtésünk idején a termelősövetkezet juhásza. (Gyűjtés: 1950. VII. 10-20).

(T. I.) Tar István, 23 éves. Balmazújváros, Nagyvókonya.

(T. J.) Tömöri János, 84 éves, volt gulyás számadó (a „Tudós” pásztor). Hajdúnánáson. 53 esztendeig volt pásztor, adatgyűjtésünk idején havi 50 forint nyugdíjat kapott. Az apja juhtartó gazda volt, fiaival őrizte a juhokat. Néha ezren felül volt a nyájban a juhok száma. Hajdúböszörményben volt három darabban 12 köblös földje is, amit nap-számosokkal dolgoztatott. Egyik darabban búzát, a másikban tengerit termesztett, a harmadik ugarnak maradt.

(U. I.) Ungvári Imre, Hajdúnánás, Bagota pusztá. 46 éves. Fiatalon apja mellett bojtárkodott. 14 évig a vasútnál szolgált.

(V. I.) Vitányi Imre, 72 éves gulyás, Hajdúnánás. 9 esztendő korától gulyás és 62 évig volt gulya mellett. Nagyapja nyájkondás volt, apja földműves. 9 éves korában nagy-apjához ment bojtárnak, két év múlva a szűzgulyánál 5 esztendeig bojtárkodott, majd Fehér Imréhez szegődött. 1900-ban innen hívták be katonának, negyedfél évig volt huszár. A katonaság számára a világháború végéig tartott. Egy esztendeig volt a szerb fronton, onnan hazatért Debrecenbe, majd az orosz frontra küldték, s Odesszában volt a háború végéig. 11 hónap alatt némileg oroszul is megtanult. Ez alatt tört ki itthon a forradalom. 1918. november 5-én indult volt katonatársaival együtt haza, s ekkorra itt-hon már lefolytak az események, úgy jöttek haza, mint a „fejetlen láb”. Ezután itthon ismét gulyás lett és a gulya mellett öregedett meg.

Hivatkozások jegyzéke

Balogh István i. m. 1938. 4.

6 Poór János: Hajdúböszörmény mezőgazdasága a XVII—XVIII. században. In: Hajdúböszörmény története. Szerk.: Szendrey István. Debrecen, 1973. 284-343. 295.

* A továbbiakban zárójelben az adatközlők monogramja olvasható, ennek feloldása és részleteiből életrajz a dolgozat végén található

7 Poór János i. m. 319.

8 Balogh István: Határhasználat Hajdúböszörményben a XVIII. században. Ethnographia 1954. (LXV.) 441-457. és Ethnographia 1955. (LXVI.) 99-124. 1954. 441. Balogh István, a debreceni Déri Múzeum akkori igazgatója, a történeti néprajz kiváló művelője, 1952. nyarán hely-színi kutatásait egyebek mellett a hajdúböszörményi Telekföldek tanyáin lakó, több esetben az első foglalkozás közvetlen leszármazottai között végezte. Az ottani tanyai lakosság generációk során őrizte az „ősi” birtoklási viszonyok és a határhasználat sajátos formáinak az emléke-it. Mint a hajdúböszörményi múzeum akkori vezetőjének, lehetőségem volt öt itteni néprajzi gyűjtőtűjén elkísérni, kutatási módszereit megismerni, a gazdasági élet változásainak folyamatába, a pusztai élet iratlan törvényeinek, szokásainak világába betekinteni, amelyeket ő a levéltári kutatásainak eredményeivel együtt későbbi tanulmányaiban megfogalmazott.

9 Balogh István i. m. 1938. 8-10.

- 10 Balogh István: A hortobágyi pásztorkodás történeti múltja. Néprajzi Értesítő XXXV. 1943. 97-112. 99.
 11 Orosz István A hajdúböszörményi mezőgazdasági termelés és agrártársadalom fejlődése 1784-1889. In: Hajdúböszörmény története. Szerk.: Szendrey István. Debrecen, 1973. 343-391. 345.
 12 Balogh István i. m. 1955. 117.
 13 Orosz István i. m. 345.
 14 Balogh István i. m. 1954. 441.
 15 Balogh István i. m. 1955. 118.
 16 Orosz István i.m. 360-361.
 17 A hold elnevezést csak a tagosítás után kezdték használni. A véka, kosár és liter annak a vetőmagnak a mennyisége, amit a vele jelölt föld területére bevetettek. Így emlékezett erre öz-vegy Máró Lászlóné hajdúnánási adatközlő is. Ehhez lásd még: Hofer Tamás: A hajdúböszörményi földművesek karámja. Ethnographia. LXVII. 1956. 483-518.
 18 Poór János i. m. 318.
 19 Málnási Ödön: A szoboszlói juhászat. Néprajzi Értesítő XX. 1928. 57-78. 64-65.
 20 Bencsik János: Paraszti állattartás Hajdúböszörményben. Debrecen, 1971. 60.
 21 Orosz István i.m. 379.
 22 Bencsik János i.m. 1971. 146.
 23 Gombás András: Juhtartás Szentmihályon (Tiszavasvári). A Jósa András Múzeum Évköny-ve, III. Nyíregyháza, 1963. 223-248.
 24 Bencsik János i.m. 1971. 146.
 25 Zoltai Lajos i.m. 34.
 26 Bencsik János: Pásztorkodás a Hortobágy északi területén a XVIII. század végétől. Debre-cen, 1969. 26.
 27 Papp József: Pásztorok, pásztornemzetségek Tiszacsegén. Ethnographia LXXXII. 1971. 206.
 28 Balogh István: A hortobágyi pásztorkodás történeti múltja. Néprajzi Értesítő 1943. 105.
 29 Paládi-Kovács Attila: A keleti palócok pásztorkodása. Debrecen, 1965. 186-187.
 31 Béres András: Erdélyi purzások legeltetése a Hortobágyon. In: Műveltség és hagyomány XV-XVI. Debrecen, 1972-74. 139-152. 141-142.
 37 Béres András i.m. 1972-74.140-141.

Béres András

Csak a juhász a huncut?

Öreg juhászok nagyon jól emlékeznek még arra, hogyan történt a csere. A nyájban kétféle a birka. A gazda juhának van jegye, a juhásznak nincsen. Ha az a juhász a maga rossz juhát a gazda egyik jó juhával el akarta cserélni, akkor a gyenge, vékony, vézna, sovány állatot a gazda jegyébe vette, a gazdáét pedig megnyírta. Így persze a jegyet is lenyírta róla. Megtehetette, mert akkor nyír a juhász, amikor akar, mondta Pápista Péter nagypródi feles számadó.

A juhász a maga gazdájának nem tett kárt. Elment a másik nyájhoz vagy falkához, a cimborához: - Énnye, de jó nígy toklyó az ott komám! Adok írte neked ötöt. Egy kicsit rosszak, de megjavúlnak a tavaszi gyepen.

A koma kezdetben húzódkodott, de amaz bátorította: - Nígy jut a gazdának, az ötödik a tiéd lesz.

A szegény juhásznak aztán nem kellett sok biztatás, belement. A nígy toklyót íccaka áthajtották, megnyírták. Az öt soványat is áthozták, nígyet a gazda jegyibe vettek, egy meg jegytelenül maradt a juhásznak. Lopás nem történt, csak csere. Szóval:

Ha nem lopok, cserélek,

Mégis igazán ílek.

Valahogy csak filni kellett, mert a fínyes bogrács, meg a hústömlő nem maradhatott üresen, valahonnan meg kellett tőteni. Az ügyes csikós, mikor a juhnyáj mellett ellovagolt, csak közéhajította a hurkos kötelit, és már vitte is a bírkát. Szegény juhász meg csak nízett utána.

A csegei tárogatós Bai Pál hatvannyolc éves számadó beszélte, aki végtére csak juhász lett, hogy a gulyásokat se kellett megtanítani, hogyan tegyenek szert egy kis finom falatra.

Nem vót vágási engedély, de nem is kellet nekünk. Mer kijött egy gazdának – de jól figyelje – hetven-nyócvan darab marhája, meg százhúsz. Aszonta a gazda:

– Van benne vagy ötven darab előhasú üsző, kétfogas. De nem szabad neki megelleni. Ha megellik, üssítek agyon a bornyát. Ehun van egy félliter pájinka.

– Ne tessék filni, nem lesz semmi hiba!

Mi bizony egyet se ütöttünk agyon, hanem hagytuk, hagy szopják, mikor három-nígy hónapos vót, akkor vertük agyon. Zsírjára sütöttük, finomabbnál finomabb bergeltet, meg tisztalevest főztünk vele. Nem vótunk mi pájinka, meg bor nélkül soha. De kedvünk is vót. Danoltunk:

*Leszek csikós, leszek gulyás, leszek a nyáron,
Vélled leszek kisangyalom még én a nyáron.
Leszek csikós, gulyás is.
A debreceni, hortobágyi pusztán is.*

Hanem a pásztorok között mégis a juhász a leginkább balkörmű. Sokszor irigykednek egymásra. Irigylik egymás szép juhait. Megtörtént, hogy elloptak egymástól egy szép kost, vagy bárányt. Egyik lopott a másiktól, az meg visszalopta a harmadiktól. Az öreg Vojtehovszki beszélt Hajdúdorogon, hogy még bojtár korában – úgy 1925 körül – vót olyan eset, hogy a nyáj mellett alvó juhászon keresztül hordták el a bírkát a tolvajok.

Bíró Lajosról azt beszélik Újvároson, hogy simán bő ingújjába kavartotta a juhot beszélgetés közbe. Úgy vitte el a szüre vagy a bundája alatt, hogy a gazdája észre se vette. Az öreg Burjánnyal esett meg, hogy a legjobb komája lopta el a kedves bárányát. Csak egy félév múlva tudta meg, hogy ki a tolvaj, amikor együtt múltattak, oszt a királydombi csárdába a komája kikiabálta a titkot. Burjány ráemelte a kampót, mégis jó barátok maradtak, hiszen lopott ű másikat helyette.

Jut eszembe, emlékezik Murvai Mihály, hogy eccer is legeltette nyáját az öreg Burjány, oszt összetanálkozott egy másik komájával. Ott vót a bojtárja is. Azt mondja neki:

– Szereti ez a fiú a parázshúst?
– Még kend is jóllakhat.

Leakasztotta a koma a batyuját a szamara hátáról. Jól belakmározta. Közben Burjány a koma batyuja közt meglátta a báránybúrt. Kifordította hirtelen, és felismerte rajta a saját jegyit. Szóváltás támadt közöttük, de megegyeztek, hogy a farkas ölte meg. A gazdának csak a fülvél kellett beszámolni. Csak úgy virtusból is ellopták egymás juhát. Aztán a kározt megvendégelték a sajátjából...Ídesapámmal is megtörtént. Iccaka ugatott a kutya a Zajgató csárdánál, oszt a juh is megriadt. De nem gondolta idesapám, hogy itt valami juhzsivány jár. Reggel meg se olvasta a juhot, ment a Zajgatóba. Hát látja, ott tanyázik két ismerős juhász a csárda mellett, juhhúst főznek. Űtet is megkínálták. Jól is esett, de közbe arra gondolt, hogy csak jó lett vóna megszámolni. Igaza is lett, mer ahogy visszament, azonnal észrevette, hogy hiányzik egy pizra. De tudom, nem maradt ű adós, visszaadta mind a kettőnek a köcsönt.

A juhászok mesterségihez hozzátartozott a huncutság. Ezt mindenki tudta, nem is nagyon ijedtek meg, ha ilyesmi megesett. Juhászok közt maradt. De vót olyan gazda, az annyaistenit – mondja Máró János nánási bikagulyás -, hogy túl akart járni a juhász eszin. Rábízta apámra a juhát, oszt nem kigyött a gazember iccaka, hogy lopjon a saját falkájából. Azt gondolta, hogy kiszakítja, oszt apámmal megfizetteti a kárt. De csak eccer próbálkozott, mer

a bojtárjával közrekapták, oszt mikorra szóhoz jutott és kiderült, hogy ű kicsoda, a setítbe jól megabrikolták a kampóval. Úgy védekezett, hogy csak az ébersígit akarta kipróbálni. Ez jól sikerült. Hát akkor megtudta, hogy az igazi juhász nem fekszik a földre.

Az én apám, Móricz István még ismerte az öreg Sete Mónár Sándort, aki nagyon híres vót a birkalopásairól. Amit most elmondok, a halálos ágyánál történt – kezdte Móricz Pál balmazújvárosi juhász.

Az öreg Mónár nagyon beteg lett. A fiával vót együtt a nyáj mellett. – Hallod fiam, ha egy kis gyenge bárányt ennék, tán jobban lennék. Szerezz hallod egy jó bárányt, rántsd le a körmiről, főzzél egy kis paprikást! A fiú nagyon fílt, mert dörgött, csattogott, nagyon setít vót, meg eleredt az eső. Nem ment messzire, hanem lekucorodott a kunyhó hátujjánál, és egy kis idő múlva a saját nyájukból húzott ki egy tavalyi bárányt találomra. El is készítette. Hanem amikor ették, a fiút nagyon nyugtalanította a lelkiismeret. Mikor a vége felé jártak, nem bírta tovább, valami nehezen csak kikottyantotta, hogy hát ez bizony a babos bárány. Az öreg nagyot káromkodott: – Ériztem is én te kölyök, mer nagyon keserű vót az íze!

Vót itt persze más kalamajka is a juhászok között. Hát nem mindenki csak juhot szerzett. Mikor kisbojtár vótam, említi a hatvankilenc éves újvárosi Kovács Bálint, a gazdám nál lakott egy Cifra nevű nagybojtár. Abba az időbe, amikor nem csináltunk gomolyát, de már fejtük a bírkát, a tejet Debrecenbe hordtuk számárháton. Leginkább a kisbojtár vitte. De mindig két számárral indult az újvárosi fődről és félúton átnyergelt a másikra. Ha meg gomolyát csináltunk, hát kellett az asszonyi segítség. Oszt ennek a nagybojtárnak, Cifrának a felesége is odaki lakott a kunyhónál. Énmeltem meg vót egy másik bojtár, akit Bíbicnek híttak. Ez a Bíbic már idős fattyú vót, és hát összepaktált Cifránéval. Hm, észrevette ám ezt a nagybojtár. Látta, hogy a felesége mindig hozza Bíbicnek a piacról, vásárról a sok jót, rula meg mindig elfelejtkezik, Eccer még ölelkezisen is rajtakapta őket. Ezen oszt vígkípp felháborodott. El is zavarta a bojtárt, ezt a Bíbicet.

= Béres A.: *Arra van egy kőhíd rakva...Bp. 1982. 70-74.p.*

Gulyakutak

Egy fél évszázaddal ezelőtt és az azt megelőző időkben a hajdúnánási tízezer katasztrális hold legelőhöz nélkülözhetetlenül hozzátartoztak a kutak. A több tízezres jószágállománynak szüksége volt az életet adó vízre. Ma már kevesen tudják, hogy erre a célra a nánási legelőkön még az 1950-60-as években is közel negyven darab kisebb-nagyobb méretű ásott kút volt, de emlékezet maradt fenn arról is, hogy egy bizonyos ideig a nagy gulyakút a közös legelőn négy gémet is viselt. Erre később még visszatérek.

A gulyakutak kialakulásának történelme van. Korabeli feljegyzésekből olvasható, hogy a kezdeti időkben a folyók, tavak, vízállások biztosították az ivóvizet. Azért, hogy ezeket a vízforrásokat elérjék, sokszor kilométereket kellett vándorolni, gyalogolni. Ezért kellett azon gondolkodni, és megoldást találni, hogy mesterséges vízforrásokat alakítsanak ki. A feljegyzések szerint az első kutak nagyon kezdetlegesek voltak. Nagyon kemény emberi erővel gödröt alakítottak ki úgy, hogy a három oldalát meredekre ásták, a negyediket viszont ferdére úgy, hogy azon a jószágok a vízig le tudtak menni, és úgy ihattak. Természetesen a nagyságát, mélységét az igényeknek megfelelően alakították attól függően, hogy mennyi jószágot itattak ott. Tehát feljegyzések szerint ezek voltak a legelők első mesterséges itatóhelyei.

Ezek a vízforrások azonban nem bizonyultak megbízhatónak. Aszályos időkben kiszáradtak, a víz megposhadt, iszapossá vált bennük, ezért igyekeztek jobbat, korszerűbbet kitalálni. Ezek lettek a ma még fellelhető, de egyre jobban kihálóban lévő ásott kutak. Idők folyamán ezeknek a kutaknak a kialakítását szakmaként művelt kútásók rendkívül nehéz, kemény munkával végezték. Két ilyen nevet tudok megemlíteni, akik itt Nánáson ásták a kutakat legelőn, tanyákban, de még a városban is. Első Harangozó László, akit én már személyesen nem ismertem, de több gulyakút ásása az ő nevéhez fűződik. A másik később, az 1920-30-40-es években dolgozó kútásót már én is személyesen ismertem. Péter Anti bácsinak hívták, aki népes családjával, a feleségével is rengeteg kutat ásott Nánáson és határában, de azon túl is.

Természetesen voltak aztán más kútásók is, de azok neve az idők során feledésbe ment. Nagyon sokan voltak aztán olyanok, akik saját maguk ástak kutat, olyat amelyet tudtak, amilyen sikerült. Volt, amikor egy mély gödör volt, abból ittak, főztek, mindenre azt használták, főleg tanyákon. A legelőkön lévő ásott kutakat a földszinttől lefele háromféleképpen alakították ki. A legelterjedtebb volt, amikor a kút belsejét kitéglázták. Ahogy haladtak lefele az ásással, folyamatosan nagyon precízen, szakszerűen téglázták ki a kút belső falát. Az anyagot vödörben, kötélre engedték le annak, aki lent

dolgozott. Bővebb keresztmetszetű kútnál ez könnyebb, de egy szűk keresztmetszetű kútban keserves volt. Egyre lejjebb haladva már megjelent a víz is, sárban kellett dolgozni. A kutak bélelésének másik módja volt a betonozás. Ha friss betonnal csinálták, lefele csúsztatott zsaluzást alkalmaztak és így betonozták ki a kutat az aljáig. A beton bélelés másik módja volt, amikor előre gyártott betongyűrűket engedtek le. Egy kútba akár 10-12 db 100-120 cm magas gyűrűt is leengedtek. Alul ásták, felül pedig rárakták a gyűrűket. Nagy figyelmet igénylő munka volt, mert ha nem jól csinálták, függőlegesen ferde lett a kút.

A kút bélelésének harmadik módja volt, amikor a beomlás ellen kemény tölgyfa deszkával bélelték ki a kutat. Ezeket nevezték fakutaknak. A nánási legelőkön mindössze 2-3 db volt belőle. A nagyobb kutaknál különböző szinten fagerendákat raktak keresztbe, ami a belső kitámasztást biztosította. A betonkutak esztétikailag jobban néztek ki, de a nagy igénybevételt kevésbé bírták. Naponta kihúzták a kútból a vizet, így belső nyomás nem volt, a külső miatt a beton összeszakadozott, balesetveszélyessé vált, ezért be kellett temetni, helyette újat ásni.

A kút kiásása után került rá a föld feletti felépítmény, legtöbb esetben a gém vagy valamilyen más szerkezet. A nagy keresztmetszetű kutaknál a földszinten három keményfa gerendát fektettek át, arra építették a kutat körbevevő kútkávát. Belülre szegezték a kb. 1 méter széles álló deszkát, amiről a pásztorok húzták a vizet. Jó derékmagasságban is volt átfektetve egy gerenda, ami a vizet a vályúba kivezető csatorna vagy csatornák belső végét tartotta. Az állódeszka fölött mellmagasságban is beraktak egy gerendát munkavédelmi szempontból, de ezt a pásztorok nem szerették, mert a vízhúzásban akadályozta őket, a gémnek nem tudtak tőle megfelelő lendületet adni. Ezeket ezért kidobták, a még meglévő kávékban csak a helye látható. A kútkávát előbb deszkából vagy gerendákból ácsolták, később a beton feltalálása után betonból készítették 1,5 méter magasra azért, hogy a jószágok bele ne dobják egymást a kútba.

A felépítmény további része volt maga a gém egy, kettő és egy esetben bizonyos ideig négy. A kútkávától 4-5 méterre volt leásva két erős kútágas, aminek a felső vége V alakban kétágú volt, vagy ki volt vésve. A V alakba vagy vésésbe húzták be a gémet vízszintesen, és egy erős vascsavarral rögzítették, amin a gém el tudott forogni. A gém kútkáva feletti első végéhez szerelték fel a kovácsmesterek által készített gúzzsal a 8-10 méter hosszú kútostort. A kútostor alsó végén a kútban volt a fémből vagy fából készült 10-15 literes vödör. A nagy gulyakutaknál a 25 literes cseber. A káván kívül a kifolyó csatornák végénél volt a gémelek számának megfelelő számú itató vályú. Hossza elérte akár a 15-20 métert is. Mint érdekességet említem meg, hogy a nánási csürhe legelőn a téglagyáron kívüli kiserdőnél és a Kenderes

kerttől északra lévő kiserdőnél lévő egykori csürhe kutakat gém helyett kanalasra alakították át, ezzel könnyíteni akarva a víz húzást. Ez úgy nézett ki, hogy a káva felett és a kút alján fogaskereket szereltek be. A felső keréknek kézzel hajtható lendkereke volt. A fogaskerekre lánc volt körbevéve, amire 2 literes fém kanalak voltak szerelve. A kút hajtásakor a kanalak felhúzták a vizet és felül átbillenéskor a csatornába öntötték. Ezek a kutak így csak néhány évig üzemeltek. A pásztorok nem szerették meg. Sok volt velük a műszaki hiba, a fogaskerek a láncból gyakran kiléptek. Amire a kanalak felértek a víz nagy része kilötyögött belőlük, kicsi volt a teljesítmény. Azt mondták rá: „cifra nyomorúság”. Néhány év után ezek a kutak is vissza lettek állítva gémre.

E bevezető ismertetése után térek rá konkrétan arra, hogy a nánási legelőkön hol, melyik részen, milyen kutak voltak találhatóak, milyen nevet viseltek, és általában milyen jószágfajok és fajták itatására használták.

A nánási legelőn egykori és még meglévő kutak

Mint írásom elején említettem, Nánás tízezer katasztrális hold legelőjén több mint 40 db kút biztosította a rajta lévő jószágok ivóvíz ellátását. Most álljon itt ezeknek a kutaknak az elhelyezkedése, neve és az is, hogy általában milyen jószágokat itattak az egyes kutaknál.

Nagy közös legelő

Délről észak felé haladva a Süldösön található a Jármos ökör-gulyakút.

Keletre haladva a Nagy-lapos és az Istók-sziget szélén található a Kis Jármos-ökörkút. Csak a betonkáva látható. Egykor a Nagy Jármos-ökörkút kisegítésére szolgált. Későbbi ásott kút.

Északkeleti irányba haladva található az Ötvös-kút. A nevét a közelben lévő tanya tulajdonosáról kapta. Egygémű, kisebb méretű kút. Itt legelt meglétéig az utolsó magyar szürke 50-es törzsgulya. Az 1950-es évektől a gulya megszűnése után ide építették a bika hodályt, ahol nyáron a gulyákba járó tenyészbikákat itatták.

A Jármos-ökörkúttól északra a Kadarcsban van a Szűzgulya-kút. Egygémű, csak növendék jószágok itatására volt alkalmas, nem bővizű.

A kadarcsbeli Szűzgulya kút

E kúttól keletre a Máté-szigeten van a Ménes-kút. A II. világháború előtt a város egyik ménese volt itt. A háború után e célra feleslegessé vált. A magyar tarka jószág elszaporodásával a tarka törzsgulyát tették ide (más néven nyalka gulya). Kétegémű, bővizű kút, 4-500 csikó itatására volt alkalmas. Jelenleg a volt Micsurin Tsz. tehenészeti telepe területére esik.

Észak fele haladva található egy egygémű, már előrébb említett fakút, a közelben lévő Nagy Gulya és Nyalka Gulya közösen, kisegítő kútként használta, állandó csapata nem volt.

A görbeházi utat megközelítve, az úttól pár száz méterre az erdősáv közt ma is látható a Nagy Gulya-kút betonkávája. Itt többször 1000 darabot, de volt,

amikor az 1400 darabot is elérő nagy, azaz tehéngulyát itatták. Ez a kút történelme során volt négygémű is. Rájöttek azonban, hogy egy jószágcsapatnál nem volt annyi ember, hogy mind a négy gémet egyszerre üzemeltessék, és a nagy létszámú gulyát őrizték is, ezért egy idő után két gémet leszereltek, csak kettő maradt.

Ezzel az eddig említett kutakkal elérjük a Nánás, Görbeházi utat, illetve át is lépjük északi irányba. A kövesúttól néhány száz méterre ma már szántott területen van ugyancsak egy későbbi ásású, Új-kút nevet viselő kút. Később a nagy gulyát itatták itt. Ma a kukoricatáblából megsüllyedt betonkávája látható a Görbeházi útról. Észak fele tovább haladva egy nagy területű legelőrészt érünk el, amin több gulyakút volt található. Ezeket a kutakat nagy részben a rizsföld elnyelte, de néhány még van. Ez a legelőrész a Veresnád. E terület közepén volt a veresnádi Nagy Tinó-gulyakút. E kútnál itatták a nagy vízigényű Nagy Tinó gulyát, ami időnként az 1000 darabot is meghaladta. A Nagy Tinó-gulyakúttól délre megtalálható a szántóterületen a viszonylag jó állapotban lévő Pálfi-kút. Nevét a közelben lévő tanya tulajdonosáról és a mellette elhúzódó Pálfi dűlőről kapta. Ez is egy közös használatú kút volt. Használta a Nagy Gulya, a Tinó Gulya, de a Fürjérbe járó csorda is ki-kiment odáig.

A Veresnádon belül vagy közelében volt két fakút, amik szintén kisegítő kutak voltak, saját csapatuk nem volt.

A Polgári és Görbeházi kövesút közé esett a Százköblös, a Legeltetési Birtokosság II. számú apaállat telepe. E telepen is volt egy bővizű, egygémű kút az itt tartott tenyészbikák itatására.

A Százköblössel szemben pár száz méterre talán legjobb állapotban van a kétgémű Dombszegi-kút. Ezt a kutat – míg volt rá igény – a bikagulya használta.

A Százköblös és a Polgári kövesút zugában volt a Disznó-kút. Ezt a kint háló nyájkonda (disznók) használták. Már a nyoma sem látszik.

A Dombszegi-kút közelében volt a Dobozi-kút, amely az e kútnál ménest őrző Dobozi nevű csikósról kapta a nevét. A rizsföld ezt a kutat is elnyelte.

A Veresnádban, a Polgári kövesút közelében volt a Hódos-kút. Nevét Hódos nevű pásztorról kapta. Leggyakrabban a növendék, azaz a Kis Tinó gulyát rakták e kúthoz. Ez a kút is a rizsföld áldozata lett. Ezzel elértük a Polgári kövesút vonalát, egyben a nagy közös legelő szélét is.

A kövesúton északi irányba átlépve egy újabb nagy legelőrészre érkezünk. Ez a juhlegelő. Ezen a területen három egygémű juhkutat találunk, amelynél egykor több ezer juhot itatott több tucat magán juhász.

A Bózsár-sor előtt található a most is üzemelő Göndör Rónabeli-juh-kút.

A Molnár-dűlő északi végénél van a Bábatelki-kút.

A Keleti-főcsatorna tedeji hídjá felől találjuk a harmadik juhkutat, aminek a neve Igmándi-kút.

Az Igmándi-kúttól a Tedejre vezető gulyajáró úton északra haladva eljutunk Nánás másik nagy területű legelőjére a Tedeji legelőre.

A Tedeji legelő

Területe 1919 katasztrális hold. A legelő az Előháttól a Keleti-főcsatorna felé eső része a Kanálison belül a Horgoló nevet viseli. Ezen a jelentős nagyságú területen két jelentős vízhozamú kutat találunk.

Az északi részen van a Kutyardombi, a déli részen a Pallag-Teleki-kút. Mind a két kút az 1000 darabot elérő tedeji nagy tinó gulyát szolgálta. Kétgémű, nagy hozamú vizük biztosította a nagy jószágok jelentős víz igényét. Ma a Tedej Zrt. ott lévő szarvasmarhatelep területére és annak közelébe esnek ezek a kutak.

A Tedeji legelőn kifele haladva az Előháton és amellet húzódó Kanálison kívül a Tiszavasvári határ felőli Forgács-zugban található a tedeji Ménes-kút. Kétgémű, tejeskává színű vizű, emberi fogyasztásra alkalmatlan a vize. A Tedeji ménest itatták e kútnál, ma a Tedej Zrt. területére esik.

A Ménes-kúttól a Tiszavasvári határ mentén haladva található a Süllyedt-kút, már csak betemetett romjai. Mint betonkút rövid életű volt. Összeszakadt, be kellett temetni. Amíg üzemelt a kis létszámú 50-es magyar törzsgulyát tették ide.

E helytől dél fele a Rétalj irányába haladva található a jellegzetes nevű Huggyozó-kút. A hajdúnánási legelők legbővebb vizű kútja volt. A vizet tisztításkor csak úgy lehetett kihúzni belőle, ha a belefúrt csövet előtte egy tartalék kústosorral bedugták. A dugó kihúzása után a cső végétől 1,5-2 méterre lövellt fel a víz, a nagy kutat percek alatt megtöltve, a cső végét is ellepve. A kút adottságait kihasználva a nagy vízigényű tedeji Nagy Tinó gulyát rakták ide, aminek a létszáma évente akár az 1000 darabot is elérte. Az 1960-as évekre a kút beton belső burkolata annyira összeszakadozott, hogy be kellett temetni. Az akkori Állami Gazdaság egy másik hasonló nagyságú, kétgémű kutat ásatott a közelben saját jószágainak itatására.

Őrfabeli egygémű kút

A Huggyozó-kúttól kifelé a Fehér-határ fele haladva kb. 1 km-re találjuk a Kotyeszháti nagy gulyakutat. Kétgémű, bővizű téglakút. A tedeji tehéngulyát itatták e kútnál, szükség esetén besegített a tinó gulyának és az Őrfában kis kútnál lévő szűz gulyának is. Megjegyzendő, hogy Máró Matyi bácsi Kelemen Laci bojtárjával az 1970-es években ennél a kútnál őrizte a

város utolsó hagyományos kint háló közös gulyáját. Mára már az is megszűnt.

Tovább kifelé haladva a Gencsi-sor előtt az Őrfa-laposban van az Őrfabeli egygémű kis kút. A tedeji Szűz Gulya itatására használták. Ma is megvan, használják.

Végül a Tedeji legelő legkülső, utolsó kútja a Fehér-határi kétgémű kút. Ezen a részen a legelő eléggé leszűkül, ezért ezt a kutat csak kisebb csapat itatására használták, 50-es törzsgulyát raktak ide.

Az 1950-es években ezt a területet felszántották, majd beerdősítették. Ez a város második legnagyobb erdeje a Fehér-határi erdő. A kutat tovább rendeltetésszerűen nem használták, az erdő elnyelte.

Ezzel a Tedeji legelő kútjainak bemutatásában is végig értünk, még a belső legelők csorda, csürhe kútjai vannak hátra.

Nagy Kajánszíki csordakút maradványa

A csorda az alsó és felső, két legelőt használt, a Fürjérit és a Kajánszíkit. Az utóbbit a Keleti-főcsatorna kettévágja. Belül Nagy-Kajánszík, kívül Kis-Kajánszík. E területeknek is meg voltak a kútjaik. A Nagy-Kajánszíkban egy kétgémű, bővizű kút van, naponta 5-600 darab tehénből álló csorda ivóvizét biztosította. A kút egyedüli jellemzője volt a többi kétgémű kúttól eltérően, hogy a gémekek nem egymás mellett párban

voltak, hanem a káva két oldalán egymással szemben. Az ilyen ritkán fordult elő. A Keletin kívül a Kis-Kajánszíkban 3 darab kút biztosította a vizet északi és déli oldalán.

A Görbeházi úton átmenve a hídon balra, pár száz méterre volt a Kis Csorda-kút. Reggel a kiérkező, az otthoni abrakra megszomjazott tehenek itt ütötték el szomjukat, jobban tűrték a következő kút eléréséig.

Kifele haladva kb. 500 méterre a Keleti-főcsatorna part tövében van a Nagy Csorda-kút. Kétgémű, bővizű, a fő itatást a déli időben itt végezték.

A legelő külső sarkában a délutáni itatáshoz az 1960-as években ásattak egy egygémű kis kutat, aminek az Új-kút nevet adták.

A másik csorda legelő a Görbeházi úttól jobbra, a Keleti-főcsatornán kívül terül el, neve Fürjér. E legelőrészen is két kutat találunk.

A legelőt elérve a most ott lévő állattartó telepre esik az egy gémű Kis Csorda-kút. Itt is a reggeli kiérkezéskor és este hazainduláskor itattak.

A rét fele haladva kb. 500 méterre található a fürjéri Nagy Csorda-kút. A napi fő itatóhely volt, kétgémű, bővizű. Jelenleg juhtelep veszi körül, össze van szakadozva. A csorda kutakat, legelőket a két csorda naponta cserélgetve, felváltva használta.

Kis Kajánszíki nagy csordakút

Az is látható, hogy ezeket a vízforrásokat a célnak megfelelően nagyon tudatosan helyezték el.

Utoljára maradt a belső legelőn lévő négy darab csürhe kút. Mivel négy csürhe járt a városban, így négy kútra volt szükség. A Magyar, Kinizsi, Toldi utcákról kijáró csürhe használta a Tiszavasvári úttól északra eső Raducaikutat.

A Polgári, Wesselényi, Báthori utcákról kijárók az Izzó mögötti Cigányrébélit.

A Hunyadi, Rákóczi, Baross utcaiak a Görbeházi út déli oldalán lévő kiserdő mellett.

A Hajdú és Áchim András utcákról járók a téglagyár mögötti kutat használták.

Ezek a kutak mind egygéműek voltak, mint előrébb írtam kettő belőlük rövid ideig kanalas is volt. A leírtakon túl még meg kell említeni 3 darab kutat, ami ugyancsak a legelőkhöz, a legeltetéshez tartozott.

Első a Kendereskertbeli egygémű, de viszonylag bővizű, ami az ott tartott apaállatok itatását biztosította A Polgári kövesút és a vasút szögletében kívül van egy egygémű, de az átlagnál nagyobb, bővebb vizű kút. Az 1970-80-as években csordakútként is szolgált, de még a tanyavilág fennállásakor jó szolgálatot tett a tanyáról hazaérkező és este kifele menő szekeres emberek lovainak, ökreinek, teheneinek itatásában is.

Az előzőhöz hasonló méretű egy gémű kút volt a kis állomástól a város fele néhány száz méterre, a vásárkert mellett. Ez a kút a Görbeházi (akkor Csegei útként ismert) úton városba érkezők jószágainak itatását biztosította. Használták azonban a pénteki napokon tartott, heti vásárok és évente négy alkalommal tartott országos vásárok alkalmával a nagy számú szabadon hajtott és kötélén vezetett jószágok itatására is. Napjainkra ez a kút eltűnt.

Ha valaki időt szán rá és megszámolja, láthatja, hogy a megjelölt kutak száma meghaladja a negyvenet. Ennyi kútból itatták nyáron a város nagy létszámú jószágait. Jelenleg ezeknek a kutaknak a nagy része – olyan, amilyen állapotban – megtalálható (kb. 80%-a). Újraélesztésük azonban már lehetetlen. Rendkívül nagy anyagi ráfordítást igényelnének, de a kihasználtságuk sem érné meg, nincs rájuk szükség. Néhányat azonban célszerű lenne fenntartani a jövő nemzedék számára mutatóba. Annál is inkább, mert ismeretem szerint gémes kutunk csak nekünk, magyaroknak van. Vagyunk még olyanok, akik foggal-körömmel ragaszkodunk a múltunkhoz, igyekszünk valamilyen formában minél többet, minél tovább megtartani abból.

Ilyen az is, amikor néhány évvel ezelőtt Lakatos Attila tanár úrral, az akkori Nánási Oláh Mihály Általános Iskola tanárával 10 napot áldozunk arra, hogy Hajdúnánás határát bejárjuk. Ott minden nevezetességről ő fotót

készített. Nevet viselő határrészekről, dombokról, völgyekről, laposokról. A fotókon szerepel az itt megjelölt közel 40 db kút is. A fotóként készített több mint 300 db képből álló térkép ma is a számítógépében van, arra számítva, hogy hátha valakinek az életben szüksége lesz még rá.

Én is azért fogtam tollat, hogy írásos formában is maradjon meg valami. Lassan az utolsók közé tartozom, aki még meg tudja mutatni, hogy hol vannak ezek a helyek.

Igaz, hogy az írásom eddigi részében kissé elkalandoztam a címtől, mármint a kutak tisztításától, de úgy gondoltam, míg még meg is tudom mutatni, legyen az is leírva, hol találhatóak ezek az egykor nélkülözhetetlen, ma már pusztulóban lévő műtárgyak, és hogy néztek ki eredeti állapotukban.

Gulyakút tisztítás

Ezek a kutak a nyári meleg hónapokban rendkívül nagy igénybevételnek voltak kitéve. Naponta kihúzták belőlük a vizet, addig amíg a veder vagy a cseber a kút alján megmerült. Előfordult, hogy egy kút vize elég sem volt egy itatásra, ezért nagy létszámú jószág állománynál a gulya egyik szárnyát a közeli, másik kútnál itatták vagy az összes jószággal másik kúthoz vonultak. Ilyen eset aszályos, száraz meleg nyarakon fordult elő. A nagy igénybevétel megviselte ezeket a kutakat, a belső nyomás belül naponta lecsökkent, ezért amelyik nem bírta, befele omlott. Nyáron a víz tisztaságával nem volt baj, naponta cserélődött, frissült. Az őszi beszorulástól tavaszig azonban nem voltak húzva, a víz állottá, de mint nyitott kútban szemetessé is vált.

A Legeltetési Birtokosság évente intézkedett a kutak kitisztítására, pályázatot írtak ki, lehetett jelentkezni a munkára. Általában négy fős csapat kapta meg a munkát. Az élet úgy hozta, hogy fiatal suhanc koromban két tavasszal én is bekerültem a csapatba. Az akkori csapat tagjai voltak Martinek Imre bácsi a vállalkozó, továbbá Máró András bácsi, Kéki Imre és én. Ennek a csapatnak akkor fizikailag a leggyengébb láncszeme én voltam, még majdnem, mint gyerek, de szükségük volt rám, mert a szűkebb kutakba felnőtt, nagyobb termetű emberek nehezen tudtak leereszkedni és lent mozogni, dolgozni. A munka nehéz és veszélyes is volt, de az volt kecsegtető, hogy viszonylag jól megfizették. A munkával 10-14 nap alatt egész hónapi fizetést meg lehetett keresni. A munka elvégzésére április második felében került sor, amikor az időjárás megfelelő lett, hiszen itt vízzel kellett dolgozni, ezért szükség volt a jó időre. A csapat a feladatra napokkal előre igyekezett felkészülni, a szükséges eszközöket, szerszámokat beszerezni. Nem volt egy túl szerszám igényes feladat, de néhányra mégis szükség volt.

Ilyen volt:

- 1 db tartalék kútostor, a megfűrt kutakban a cső bedugásához,
- 1 db 10-14 méteres kötél (pásztor fogókötél, lasszó) a kútgém farkalásához és biztosításához,
- ásó, lapát, de főleg egy rövid nyelű lapát, amivel a kút alján lehetett dolgozni.

A munka azzal kezdődött, hogy a Legeltetési Birtokosság ácsai felszerelték a kutakat, mivel azok télre le voltak szerelve, csebrek, vedrek, kútostorok a Kendereskertben védett helyre voltak rakva. Tavasszal ezeket az eszközöket ökrös, lovas szekerekre rakták és a kutakat sorban járva felszerelték. Arra is figyeltek, hogy minden kútnál a saját kútostor, veder, cseber kerüljön azért, hogy jó legyen a gém járása, ahogy azt már a pásztorok megszokták. A kutakat átvizsgálták, a hibákat kijavították, úgy mentek a nyárnak. A kutak felszerelése, rendbetétele után következett a tisztítás. Kijelölt napon a csapat felszerelkezve kivonult a helyszínre, az egyes kutaknál felmérték a helyzetet. Ha cső volt lefúrva a kútba, annak a végét a kútostorral kitapogatták, bedugták. Az előkészületek után neki kezdtek az összes víz kihúzásához. A munkát gyorsan kellett csinálni, mivel harc volt az idővel és a kúttal. A kút is igyekezett visszapótolni a kihúzott vizet. Repedésekből, téglák közül csapszerűen folyt be a víz. Amikor már mélyről, 10-14 méterről is kellett húzni a vizet, akkor következett a kútgém farkalása. A nagy kötelet a kútgém hátsó végére kötötték, és annak húzásával segítettek a cseber felhúzásában. Ez nagyon összehangolt munkát igényelt, mert ha össze-vissza rángatták, nem könnyítette, hanem nehezítette a munkát. A kút nagyságától, vízhozamától függően kiürült, a cseber már nem merült meg az alján. Ekkor gyorsan egy fő derekára kötötték a kötelet, a cseberbe állt, és leengedték a kút alá. Ott a rövid nyelű lapáttal az iszapot kikaparta, és a cseberbe rakta. A fentiek felhúzták, és a kútkáva tövére borogatták. Ez egyes kutaknál könnyebb, másoknál nehezebb feladat volt. Van kút, amelynek az alja iszapos, míg másoknál egy cseberrel is alig lehet összekaparni, kemény az alja. Ezzel a kút ki volt tisztítva, ha volt cső, a dugót kihúzták, 1-1,5 méterre fellövellt a víz, majd előbb-utóbb visszaállt az eredeti vízszint. Ezután következett a rövid pihenő, mert a munka közben nem volt rá lehetőség, gyorsan kellett dolgozni. Amikor kipihenték magukat összepakoltak, mentek a következő kúthoz, és ott folytatták a munkát. Naponta a nagyságától, vízhozamától függően 4-5 darabot tudtak kitisztítani. A munka kb. 2 hétig tartott, amikor a vezetőknek jelentették azt. A Legeltetési Birtokosság illetékes vezetője hintóval feljárta az összes kutat, megállapította, hogy minden kútkáva tövén ott van e a kiszedett iszap. Ez igazolta a munka elvégzését, kifizették a munkabért. Ha „rosszmájú” volt, itt-ott megjegyezte, hogy elég keveset szedtek ki.

Ezután még hátra volt az előző évben a kútkáva és az itató vályú tövéről kitaposott föld visszatöltése, a kútgém kiegyensúlyozása (nehezéket tettek a kútgém farára). Ez a munka azonban már mindig a pásztorok feladata volt.

Ezek után következett a jóságok kihajtása, a kiverés.

Befejezés

Ebben az írásomban is – úgy, mint az eddigiekben – egy elmúlóban lévő tevékenységet igyekeztem rögzíteni. Ezek az egykor nélkülözhetetlen eszközök napjainkra feleslegessé váltak, pusztulóban vannak. Újraélesztésük már lehetetlen, legfeljebb még mutatóban van néhány, amit az utódainknak megmutathatunk.

Nekem ezzel az írással is az a célom, hogy mint az azt a kort ismerő generáció egyik utolsó tagjaként hagyjak valamit az utánunk jövők számára, amit ők már csak így ismerhetnek meg.

A Nagy Gulyakút – ami mára megmaradt belőle

A Pálfi-kút

A Tedeji legelőn lévő Huggyozó-kút

Egygémű kútnál gulya itatása

Háromgémű kút a hortobágyi Vókonya-pusztán

A dolgozat fotóit a két utolsó kivételével **Lakatos Attila készítette*

Béres András

Zsófi néni mondja – Azt az egyet sajnálom

Polgárra mentem a hatvanas évek végén, népdal- és táncgyűjtés ügyében. A művelődési házban vártak rám az összehívott emberek, citerások, táncosok. Már készítettem a felvételeket, amikor egy kendős, kissé hajlott hátú asszonyt láttam meg a nyitott ajtóban.

– Béris eltás itt van? Mer hozzá gyöttem. Éngem ugyan nem híttak, de citerám is van, nótázni is tudok. Még táncolni is, ha akarok. Itt maradok, tessék meghallgatni!

Bal hóna alatt kis citera, jobb kezében egy csokor frissen szedett virág volt, amit letett elém az asztalra.

– A kertembe termett, most szedtem. Tessék szeretni, szívesen hoztam.

Így ismerkedtem meg Dráviczki Zsófi nénivel. Azóta is tart a barátságunk. Polgáron lévő kis házában gyakran felkerestem, így ismertem meg életét, amely sajátosan fonódott össze a pásztorélettel. Részleteit úgy érdemes megismerni, ahogy nekem elmondta, minden szépítés nélkül.

Elejiről kezdem, avval a szóval, hogy az idesapám huszonöt éves vót, amikor megnősült. Az első felesége egy parasztjány vót. Tíz évet ílték le, de az az asszony mindig azt mondta: „te ilyen-olyan,, zsíros, bűdös juhász”. Hát az apámat ez nagyon sértette, mer nyájjuhász vót abba az időbe, csak kétszeres nyáját hajtott a bojtárokkal. Egész héten átal mindig a határba vót, csak olyankor ment haza, amikor tiszta ruhát meg heti elesíget akart kívánni. De hiába ment haza, se tiszta ruha, se kenyír sütvé, se tiszta csinálva, ami neki szükséges lett vóna.

– Hát miér nem kellett ezt neked megcsinálni, hogy ez nekem is jó legyék? – kérdezte az asszonyt.

De az nem fogadott szót. Amikor hazament apám, a felesége akkor fogott hozzá szitálni, kenyeret sütni. Egész iccaka gyúrta a tisztát, a kemence torkán szárajtgatta a ruhát, ha kimosta, az megint egyik ódalon a kemencén száradt. Az apám míregbe gyött, nekiment vóna. Az anyósa rátámadt, veszekedtek, átkozta. Az apám megfogta:

– Ezt a lakást én vettem, nem anyám! Ha nem tudta megtanítani a jányát arra, hogyha férhe megy, mi egy asszonynak a kötelessége, akkor hagyjon bíkit! Kitétte a kisajtóig, seggbe rúgta

– Menjen dógára a jányával együtt, ha mind a ketten ilyen hülyék!

Az apám kiment a nyájhoz, nem gondolta, hogy mire megint hazamegy, üres házat tanál. De nem ment írte, soha nem híttá vissza a felesígit, külön lettek.

Szólnoki András böszörmínyi nyájjuhásznak vót egy gyönyörű szíp jánya, hogy olyan Böszörmínbe kettő se vót. Nánásra jártak nyári legelőre, de a juhászok hazamentek nyírni, a jány egyedül maradt. Ezeknek a juhászlegényeknek fájt a szívük rá. Kilesték, hogy maga van, oszt íccaka rárontott valamék. Hát ugyi szegíny egyedül vót, nem tudott kihez fohászkodni. Hát hogy törtínt, hogy nem, csak úgy maradt, hogy aztán ű úgy járt. Nem mondott egy szót se senkinek, de annyira elszorongatta magát, hogy egy kis vézna jánygyereke lett, felnőtt korába is pici maradt.

Az anyja majd megháborodott. Az apja akkor a debreceni fődön legeltetett, a Mezőgazdasági Akadémia tanyáján. Mit lehet tenni, hogy az apja haza ne jöjjék? Fogta magát, vett egy félliter pájinkát, tisztát süttött, tötött káposztát főzött. Soha nem tette meg, de most kiment, hátán a batyuval. Úgy ment. Meglátta a juhász messziről, elébe ment.

– Mi a baj kis Zsuzsánna? Te még ezt soha nem tetted meg, mióta huszonegy évet leltünk. Miért tetted ezt most?

– Hát rá gondoltam magam.

– Tudom én kis Zsuzsánna mi a baj. Ezt miránk mérte az Isten, nekünk kell elviselni.

Na, a másik évbe mán éves lett a kisjány, akkor megint kikerültek a nánási legelőre. Sokat rídogált szegíny Zsuzsánna, mer ha az apja felháborodott, sokszor a harmadik, negyedik kunyhónál szedte össze magát. Oszt az apám akkor lett külön a feleségül, azon a télen. Rájött, hogy ez egy juhász ember jánya, ez jó lenne neki feleségnek. Mikor magába vót a menyecske, odament az apám:

– Ide figyeljen, nem maga az első ebbe. Én elveszem magát, ha hozzám gyön.

– Nagyon szomorú vagyok, de elmegyek magával. Szívesen elmegyek.

Mikor az apja hazagyött, odament hozzá az apám. Mondat, hogy mi a szándéka.

– Azért, hogy a jányom így járt, nem dobom ki senkinek hit nélkül!

– De ide adja azt maga, mer én úgyis elviszem!

Így történt. Majd négy év után lett hitese, akkor tudtak megesküdni. Két jánygyerek az apámhoz gyűtt az első asszonyátul, de mindegyik meghalt. Tíz évet, három hónapot ítek le. Hát akkor megint lett volna terhe Zsuzsannának, de azon a nyáron mindig beteg vót. Belehótt a szülésbe, a gyereket az orvos vette el. Az unokahúga vót mellette Hajdúbagosrul, az akkor tizenhét éves vót. Azt mondta az apám:

– Hát ez a te nénédnek a víriből van, nem engedheted meg, hogy mostoha kezire jussék! Hanem ha a nénéd meghalt, maradj itt helyette, te legyél tovább a feleségem!

Úgy körülbeszélte az édesanyámat, hogy ottmaradt. Tizenhét éves vót, az apám meg negyvenöt. A nagyanyám, aki Hajdúbagosrul jött, azt mondta a temetés után:

–Hát Júlcsa, ha kitakarítasz, mindent elvígzel, hazagyössz, mer otthon vár a vőlegényed!

– Mán csak hagyja itt, ameddig rendbe leszek – mondta apám.

Na, jól van, mikor rendbe lettek, apám vállára vette a cifraszűrt, elindult Hajdúbagosra.

– Hogy így jártam – kezdte apám – soha nem felejttem el a második feleségem. Ez a kis árva itt maradt, ez a nénjinek a gyereke. Vire, hát hadd legyék mán meg ez a jány a feleségem!

A nagyapám botra kapott:

– Agyonverlek! Mír akarod tönkretenni a gyerekeim életét? Te negyvenöt éves vagy, apja lehetnél! Nem engedem!

De bizony az apám megfogta az anyám karját, anyámnak is kedvire vót, elgyöttek. De a nagyapám kijelentette, hogy nem adja a beleegyezését. Nánáson vót egy anyakönyvvezető.

– Fodor úr, mennyibe kerül, nem kérdem, de csinálja meg, hogy meg tudjak esküdni a feleségem unokahúgával, mer az apósom nem akar cédulát adni.

– Adja le a címet barátom, Három napon belül el lesz intézve.

A nagyapám felháborodott, ahogy ezt megtudta, de belement, mer nem akart házasságháborítás miatt perbe kerülni.

* * *

Akkor télen lakodalomba hítták őket. Persze idesanyám fiatal vót, még mulatni szeretett vóna. Az apám úgy tett, hogy: „Mer mán te szebbet látsz, azt jobban szeretnéd, mint engem.” A fíltikenység megszálta az apámat. Egy évre lett vóna egy kisfiók, az meghalt. Majd én – mint az apám harmadik feleségének második gyereke – utána hat évvel, 1908. április 27-én születtem. Hát bizony a harminc év korkülönbség miatt nagyon zűrzavaros lett az életük.

Mán nyóchónapos koromba olyan beteg vótam, hogy verességbe estem Háromszor hoztak orvost Nánásról. Mindig monták, hogy nem írem meg a nagykort. Kellett vóna a segítség, de a nagyapám azt írta, hogy haza ne tegye a lábát a jánya, mer ű nem fogadja. Mivel jánygyermek lettem, anyám nagyon ragaszkodott hozzám, még két éves koromba is szoptatott. De fájlalta a hátát, úgy ment orvoshoz.

– Milyen kicsije van magának?

– Két és fél éves.

– És szopik? Na azonnal elválassza! Azt akarja, hogy tüdőbajos legyen?

Az anyám negyvenöt kilóra fogyott. Eccer azt mondta szegíny nagyanyám:

– Már látom Júlcsa jányom, igaza vót apádnak. Mer a posztó csak viselve válik meg.

Annyira nem bírták együtt az íletet, hogy anyám odahagyta apámat. Vót Nánáson egy ismerős ügyvéd, oda szegődött szobalánynak. A néném meg annyira elhanyagolt, hogy még a fejemet is ellepték a bogarak. Még a nagybátyám felesége is azt mondta, hogy „Erre mégis figyelj!” Elment a patikába, vett valami zsírt, avval kenegette és megmosta a fejemet, hogy ki tudjon takarítani. Fáj a szívem is, ha rá gondolok.

Ami hibám van, ez is abból történt, hogy mindig könyörögtem: „Vigyenek el, hadd lássam az anyámat!” Apám már nem bírta. Olyan hét-nyóc éves lehettem, amikor eccer el is vittek. Igen ám, de nem el az anyámhoz, mert tudták, hogy ha elvisznek, soha vissza nem gyön az apámhoz. Bezártak egy udvarra. Elmentek az anyámhoz. Én meg felmásztram a kisajtó tetejére, hogy lássam, merre mennek. Kűjárda vót, ráestem megütöttem a vállamat, a hátamat, eszméletlenül maradtam. Valaki felszedett, utánuk indultam. Az apám visszahozott, bezárt a konyhába. A hátamba akkor megroppant valami. Orvoshoz nem vittek, úgy maradt, görbe lett a hátam. Úgy kaptam a hibámat. Visszavittek a tanyára. Utóvígre nem tudtam hogy követelőzni, aszontam:

– Ha anyámat nekem vissza nem hozza, vagy pedig engem az anyámhoz el nem visz – nyócéves vótam – a kútba ölöm magam!

Tizennégbe, amikor világháború kitört, akkor gyött meg az anyám, iccaka. Felíbredtem, nyakon öleltem.

– Idesanyám, többet ne hagyjon itt!

– Nem hagylak én kisjányom, ha melletted halok se.

Akkor már iskolába kellett vóna járnom, de az apám kommenciós juhász vót. Mindig kapott bírtengerifödét, ők mentek kapálni. Egisz napokat én voltam a juhval. Nígyszáz darabot őriztem. Akkor közös legelőn vótunk többen, erről legeltetett az egyik, amerről a másik. Azt mondta az apám:

– Nagyon vigyázz kisjányom, össze ne keveredjél senkivel!

Nyáron jó idő vót, amikor inni kellett vóna, az a juh rohant a kútra. Erővel kellett lenni, hogy azt a két nagy hosszú vályút telizúgassam vízzel. Avval a nagy cseberrel mire én azt telihúztam, nem telt bele tíz perc, kiitták. Akkor még a kútba is majd belemásztak. Alig győztem. Mire felitattam, nem vót erőm. Mikor tavasszal ellett vóna a juh – akkor négyszáz darab egy embernek sok vót –, nem adtak hozzá segítséget.

Hát így törtíngettek a dógok nap nap után. Én mentem vóna dógozni, de az apám nem engedett.

– Nem arra neveltem a jányom, hogy napszámosnak menjen.

= *Béres András: Arra van egy kőhíd rakva...Bp. Mezőgazd.K., 1982.*

Literáti Nagy Ferencné Vass Éva

Családmesék : A Gedeon-család

Mottó: „Tisztelt őseidet, mert rajtuk keresztül nyertél életet és örököltél Istent és hazát!” (Wass Albert)

Ezt a csodálatos idézetet nem véletlenül ettől az író-fejedelemtől vettem, amikor őseinkre emlékezem. Kitűnő példa minden írása arra, hogy mennyire kell szeretni a hazát, a szülőföldet, ahol elődeink szorgalommal, határtalan családcentrikussággal éltek dolgozó életüket nemzedékről nemzedékre.

Az élet rövideje miatt alig jut idő az emlékezésre. Csak akkor eszmélünk rá, amikor úgy érezzük, hogy összegezni kellene – számadást adni – mire is jutottunk életünk során ... mi hasznunk volt a világban. A hétköznapiak eltűnnek, miként a hétköznapi tárgyak: egy kopott fakanál, egy foghíjas fésű, egy levert zománcú csupor, egy repedt cserépfazék.... Szokások, cselekedetek, porrá enyésznek, feledésbe merülnek. Az igazság a múltból valahol a sok lapozgatástól meggyűrődött fotóalbum képei, és a szájról szájra terjedt, éveken át kiszínezve mesélt anekdoták között rejlik.

S jönnek az emlékek, a mesék, amikhez kísérelőül előtűnnek őseink kevéske képei, melyek egyre értékesebbé válnak számunkra, s őrizzük, mint legdrágább kincsünket, melyeket patinával vont már be a múlt idő. S ez a néhány kép is sok mindent elmondhat. Leginkább azt, hogy viseletben, tartásban, mentalitásban milyen igények mutatkoztak az elmúlt századokban. É őseink arcán talán hasonló vonásokat is vélünk felfedezni. Hasonlítsunk össze egy 90-100 évvel ezelőtti képet egy maival. A mai képek ne olyan kisugárzóak, mint, mert a technika és a lélek kapcsolata hiányzik belőlük. Ma, amikor már a fényképezés hétköznapivá vált, amikor szinte mozdulatot – pillanatok alatt – digitális technikával meg lehet örökíteni, már nem igaz, hogy minden kép egyformán olyan érdekes, mint egy-egy régi felvétel, amiből talán már csak egy van. Húsz-harminc képből lehet, hogy csak egy-két elkapott pillanat lesz igazán szívhez szóló és érdekes.

Nagyapám édesapja – dédnagyapám – Gedeon Lajos 1830-35 körül született Újfehértón. Foglalkozása vasúti őr – bakter – volt- Vasútról 1840-től beszélhetünk. Római katolikus volt. Felesége – dédnagymamám – Gulyás Zsófia 18335-40 körül születhetett Újfehértón. Ő református volt. A Gedeon név héber eredetű, jelentése harcos, romboló. Valamelyik ősről zsidó lehetett, de erre csak következtetni tudunk. A későbbi időkben – polgári okok miatt – igazolni kellett, hogy nem vagyunk zsidó leszármazottak (Lente

Gedeon Lajosné

Gedeon Lajos

Erzsébet, Zita elmondása alapján.). Két gyermekük született: **Lajos** 1859. 07.11. Újfehértó, **István** 1861.(?) Újfehértó.

A sors kegyetlen volt hozzájuk, mert a szülők korán meghaltak, otthagyva két kis gyermeket, akiket a rokonok és nem rokonok vettek pártfogás alá. A gyermekek útjai így is elváltak, nem is találkoztak többé az életben.

A Gedeonok vörös hajú, szeplős, kékes-zöld szemű emberek voltak. Újfehértótól asszony-és leányrokonok látogatták a későbbiekben a gyermekágyas fiatalasszonyt, nagymamát. Lajos nagyapám asztalos mesterséget tanult, s mint vándor asztaloslegény Hajdúnánásra ment munkát keresni. A régi Vásárközön (ma Szabadság utca) lakott Izsó Istvánné Nyakas Kata özvegyen asszony. (született: 1846. 10.09. házasságkötésük ideje: 1864. 07.27. Ekkor 18 éves volt Nyakas Kata.) Lajos nagyapám – nála talált munkát. Ugyanis az özvegyasszony felfogadta. 14 évig dolgozott nála és lett az élettársa. Az alábbi hivatalos „Esketési anyakönyv”-ből az derül ki, hogy feleségül vette, akitől a papírforma szerint elvált – vagy megözvegyült – ugyanis Nyakas Kata rákban halt meg 37 éves korában. Az unokák visszaemlékezéseik alapján cáfolják a „házasságot”. Ebből a kapcsolatból nem született gyermek.

Nagyapám Nyakas Kata minden vagyonának örököse lett. A családi legenda szerint ez alapozta meg nagyapám jövőjét, mert az egész műhely berendezése, hat gyalupad a szerszámokkal, ház, hat hold föld mind az övé lett. Egzisztenciájának megteremtése ebből a kapcsolatból eredt. Nyakas Katát nagyapám temetette el – valószínű nagy szerelem lehetett. A hajdúnánási ó-temető megszűnésekor a negyedik fiú – László – exhumáltatta

és vitette át az új temetőbe nagyapám és egyik gyermeke, Ferike hamvaival együtt. Nagymamám az ő sírjára is vitt mindig virágot. A Gedeon gyerekek „*Nyakas Kata nagyanyánk*”-nak emlegették.

Másik dédnagyapám – Urbán Ferenc: született: 1841. – cipész és csizmadia mester volt. Az Urbán vezetéknev az 1700-as évektől a népszámlálás során nem található meg az összeírásokban. Később vándorolhattak be. Feleségül vette Czeglédi Zsófiát, aki 1852-ben született. A Czeglédi vezetéknev az 1740 körüli időszakban lelhető fel a Búd-Hernád-Abaúj vármegyékben.

Urbán Ferenc – dédnagyapám – szorgalmas, jómódú családból származott. A kimondottan ülő foglalkozás – mai nyelven munkahelyi ártalom – miatt mind két lába „*sötétkék színű*” volt a rossz vérkeringés miatt. Vesebeteg is volt, amit régen „*vízi betegség*”-nek neveztek. Lábszára fekélyes volt. Sós vizet öntött a dézsába és abban áztatgatta fekélyes lábait.

A gazdag családból származó Czeglédi Zsófia apja – üknagyapám – szűr-szabómester volt. Hajdúnánáson, a régi Nagyóvoda utcájának elején – ma Iskola utca – volt a házuk, üzletük, műhelyük. Jóságú, jóhiszemű ember volt, amit ki is használt egyik üzlettársa, akiért kezességet vállalt egy nagy összeg felvételéhez, S ahogy ez lenni szokott, üzlettársa cserben hagyta. Ezért vagyonával kellett fizetnie. A házat teljes berendezéssel el kellett adnia. Egy Czigler nevű zsidó vette meg, aki ott szalmakalap-varrodát nyitott. A zsidó kegyelemből megengedte, hogy az emelet egyik szobájában lakhasson családjával. Ezt az állapotot nem bírta lelkileg elviselni. Egészségi állapota úgy megromlott, hogy beleroppant a „minden elvesztésébe”, a tönkremenésbe. Idősebb korában – elborult elmével – a Hajdúböszörményi Szociális Otthon lakója lett – haláláig.

Urbán Ferencnek és Czeglédi Zsófiának hat gyermeke született:
István 1869. 0.27. keresztelve 03.07. Keresztszülők: *Gyulai Sándor és Kócs Julianna*

Klára, 1870.03.22. - 1964. 0821.

Zsófia, 1872. 03.03. – 1874.01.06.

Ferenc, 1874.05.06 – 1938-40?

Zsófia, 1876.05.01 – 1880.01.17.

Zsuzsanna, 1878. 04.09. – 1880. 01. 19.

Négy gyermek fiatalon halt meg.

Reformátusok voltak. Ferenc asztalosmester lett Egy Síró nevű malomtulajdonos lányát vette feleségül. Dolgozni nem szeretett. Amit keresett, a kaszinóban elmulatta. Felesége vagyonát, majd apja halála után anyjának megmaradt 400 aranykoronáját is elherdálta. Anyja leszegényedve, mezítláb hordta a vizet módosabb családoknak az artézi kútról. Az így kapott filléreket zsebkendőjébe bugyolálta, hóna alatt hordta, de fia azt is kicsikarta

tőle és elszórakozta. Klára perlekedett is az anyjával. Neheztelt rá, hogy miért olyan jószívű hálátlan fiához. Klára végül is magához vette édesanyját, aki nála halt meg. A két testvér útjai elváltak, nem tartották a kapcsolatot egymással. Ferenc utód nélkül halt meg. Klára – nagymamám – jó tanuló, fogékony, szorgalmas és nem utolsó sorban szép lány volt. A hajdúnánási kántortanítónál volt cseléd lány. Ebben a környezetben – a sok munka mellett – lehetősége nyílt az olvasásra. Olvasottságával ki is tűnt a barátnői köréből.

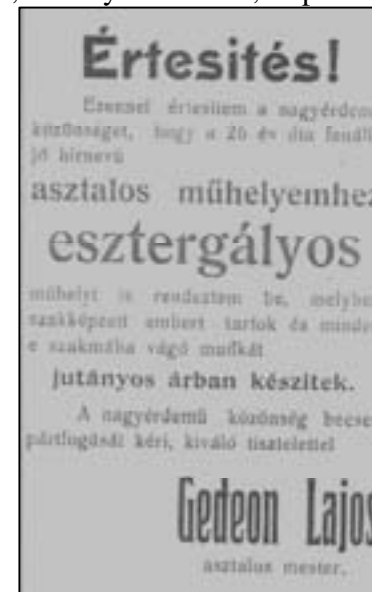
1891. november 10-én 21 éves korában házasságot kötött Hajdúnánáson a református Gedeon Lajossal, aki 11 évvel volt idősebb nála. A házasságból – az első 18 év alatt 14 terhesség lett, s ebből 11 élő gyermek született. Hat leány és öt fiú. A születési adatokból következően a három vetélés a 3., 6., és 7. gyermek után lehetett, amikor 24-25 hónap különbség volt a gyerekek születési ideje között. (István, Zsófia és Ferenc után) 18 év alatt csak szült és szoptatott. Közben nevelte a gyerekeket és végezte az asszonyok mindennapi munkáját. A nagyobb gyerekek – főleg Katalin és Lajos – sokat segítettek a házi munkában. Akkoriban minél több gyermekáldás volt a családban, annál nagyobb tekintélye volt a szülőknek

Balról a felső sorban: Katalin, 12 éves, Nagymama, 36 éves, Ferenc, 3 éves, Zsófia 5 éves, Jenő 7 éves. Balról az alsó sorban: Klára, Nagymama ölében, 6 hónapos, István 11 éves, Lajos 14 éves, László 9 éves, Nagyapa 47 éves. Még ezután születtek: Eszter 1907-ben, Julianna 1909-ben, Etelka 1910-ben.

Születtek sorban a gyerekek. Első helyre került az anyaság. A legegyszerűbb asszony is szinte született pedagógus volt. Az anyához való kötődés a szoptatással kezdődött. Sok esetben még két éves korukig is szoptak a gyermekek. A szoptatástól védettséget reméltek és kaptak is. A gyerekek minden gondja-baja az anya vállán volt. A lányoknak már kicsi kortól a házi munka körül volt a helyük. A fiúk az apjuk körül „lábatlankodtak”. A sokoldalú adottság adott erőt a felelősségteljes feladatra, ami a szülőkre hárult. Íratlan törvények szabták meg a hétköznapi és ünnepnapok életét: az egymással törődést, az emberi kapcsolatok ápolását, a takarékoskosságot és a munkát, ami a megélhetést biztosította.

Szokás volt, hogy a gyerek a szülők nevét vitte tovább, vagy valamelyik nagyszülőnek kedveskedtek azzal, hogy az utódot a nevükre keresztelték. (Klára, Zsófia, Lajos, Ferenc, Zsuzsanna). A keresztelőt rövid időn belül megtartották, mert nagy volt a halandóság kicsi korban. Nem akarták, hogy „pogányként” haljon meg a csecsemő. A lányok fejére főkötőt tettek az évszaknak megfelelően, vékony vászonból, csipkével díszítve.

A műhelyben – nagyapám irányításával – a hat gyalupad mellett segédek, inasok is dolgoztak. Üzlet is volt. A bútorokat megrendelésre készítették, ami azt jelentette, hogy csak első osztályú bútorok kerültek kis nagyapám keze alól. Ez a vásári asztalosok munkájától abban különbözött, hogy a vásáron vett bútorokra nem volt garancia, nem lehetett reklamálni. Nagyapám keze alól csak művésziileg kidolgozott bútorok kerültek ki. Szépérzékét, jó ízlését munkái bizonyították. A Deák Ferenc utcában lakó, ma még élő idős nénik –

szüleik elmondása alapján – is így emlékeznek a Gedeon fiúk nagypapa asztalos munkáiról.

Akkoriban az volt a szokás, hogy az inasoknak, segédeknek, tanulóknak is biztosítani kellett a kosztot. Így a nagy család mellett 6-8 tanuló számára is kellett főzni. Az udvaron lévő ólban 5-6 disznó mindig hízott. Nagymamám asszonyt fogadott, aki segített a mosásban, vasalásban. Teknőben mostak, aminek az alján volt egy lyuk, dugóval ellátva. Mosás után azon engedték le az elhasznált vizet az alatta lévő vödörbe. A fehér ruhák öblítésénél kékítőt használtak, amitől az udvaron száradó ruhák még fehérebbnek látszottak. A vasalás pedig úgy történt, hogy a felnyitható tetejű lyukacsos oldalú vasalóba izzó vasalószenet (faszenet) tettek, ami átforrósította annak alját. Ha hűlni kezdett, meghintáztatták s újra éledni kezdett a parázsló szén.

A dolgos hétköznapiakat ha ünnepek követték, színházba, bankettre, iparos bálókba is eljártak. Ilyenkor magukkal vitték a nagyobb lányokat, mint első bálozókat is. Nagymamám büszke volt lányaira. Mindig úgy emlegette őket: „A hat szép Gedeon lány.” Valóban szépek voltak.

Zsófia, Klára, Katalin

Gedeon Klára és Vass Miklós esküvői képe

Nagypapám ilyenkor felvette az arany pecsétgyűrűjét, láncos zsebóráját a mellényzsebbe tette. Felvette a kisuvickolt keményszárú csizmáját. A csizmába a lábukra általában gyapot kapcát tekertek, vagy térdharisnyát húztak. Hétvégeken, ha nem használták a csizmát, halzsírral kenték be, hogy a bőr meg ne repedezzen. Kétféle csizma volt, a hátul varrott, amit a jómódú emberek hordtak. A száruk kemény volt. A parasztok az oldalt varrott csizmát viselték, melynek vékony bőrből volt a szára. Az úri csizmákon még sarkantyút is viseltek. Nagypapa a pipáját sem felejtette otthon. Ha magyar dohányhoz jutott – mert régen osztrák erőszak volt az országban – „az ágy alatt volt a dohányvágó deszka, s azon vágta fel a száraz dohányleveleket, amit „szűzdohány”-nak hívták – arra járt, még azt is megkínálta. Ilyen barátságos volt a világ akkoriban.

Csinosan felöltözött nagymamám is. Arany fülbevalóját ugyan mindig hordta, de felvettet hozzá arany nyakláncát, melyen medalion is volt. Egy-egy ilyen kikapcsolódás nagy élmény volt számukra. A szürke hétköznapiakat néha feledtették ezek az események.

A kis ház, az udvar hangos volt a gyermekzsivajtól. Alighanem félig csupaszon, vagy kis „viganóba, pendelybe” öltözve játszhattak az udvaron a Gedeon gyerekek, ha jó volt az idő. Az biztos, hogy március 15-én mezítláb vonultak végig a város főutcáján – mesélte édesanyám. Ilyenkor az úgynevezett „magyar ruhát” vették fel a lányok: bő szoknya, fehér kötény, blúz, flitteres- selyem, piros mellényke, pruszlík, zsinórral összefűzve. A fejükre flitteres pártát kötöttek. Cipőre nem mindig jutott...

...zinte mindig jó idő volt március 15-én. Világos, fényes nap volt, mintha az
...nepre kivilágították volna a természetet. A jó Isten még akkor kedvébe
...art járni a magyaroknak. Legtöbb gyereknek keskeny kis bokorforma
...kárdája volt, amit készen lehetett kapni a rőfös boltban, vagy a piacon. A
...ztetőn, a szellőzőlyukon kidugták a nemzeti zászlót, a városházára meg a
...ocskai zászlót – mesélte édesanyám. Vasárnaponként az istentisztelet után a
...talok végig sétáltak a Bocskai utca egyik oldalán, a másik oldalon pedig
...ssza. Így aztán mindenki tudomására jutott, hogy ki – kinek udvarol, ki-
...vel jár. Szép szokás volt.

Régi március 15-i kép. 1900 körül készült. Gedeon Lajos balról az első széken ül.

A fiúk jó kemény nádból pipát faragtak, igaz, hogy csak illúziót szívhattak belőle. Nagyapa bűgőcsigát faragott nekik, amit ostorral kellett körbetekerni: a csiga nyakára tekert madzagot egy gyors – szilaj rántással el kellett penderíteni, ami sebes forgásba kezdett. Szinte bajnokai voltak ennek a csigajártatásnak.

A karikázás is a kedvelt játékok közé tartozott; fém – vagy fakarikát bottal hajtottak. Ezt lányok, fiúk egyaránt játszhatták. Bodzafából puskát gyártottak, kardot faragtak, fűzfasípot fújtak. Vágtak, faragtak – bigevesszőt, hozzá meg felpattanó fácskát. A henger alakú, két végén elkeskenyedő 10-15 cm hosszú fára ráütöttek és az felrepült a magasba. Nem volt veszélytelen játék.

Szerették az „Adj király katonát” című játékot is. Kört alakítottak a gyerekek. Kiválasztottak közülük egyet, az volt a király. A német (osztrák) kívül maradt és elkiáltotta magát: „*Király! Király! Adj katonát! – Nem adok! – Szakítok! – Szakíts ha tudsz!*” Ekkor a német (osztrák) nekirontott a körnek és rabolni próbált. Ha sikerült, beállt a körbe, az elrabolt gyermek lett az ellenség. A lányok is szerették ezt játszani, csak ők héját, récét raboltak, hasonló szöveggel.

Somfából, meggyfából – lefaragva annak kérgét – sétatálcát készítettek és utánozták a felnőtt járását. A parittyákészítéséhez az orgona fája volt a legjobb. Az ostort három spárgából sodorták, a végére lószőrűcsapót tettek. Ezt betyár ostornak nevezték. Még a kocsisok is

megirigyelték! Papírhajót, csákót hajtogattak...szóval játszottak önfeledten, mint minden gyerek.

A lányok a felszabadult cérnaorsó tetejébe négy kis szöget félig beverték és egy hosszú szög segítségével – ügyeskedve – két színű fonalból zsinórt fontak, ami az orsó másik végén bújt ki. Nyaklanc, karperec, óralanc (óra nélkül) készült belőle. Nagyapa fababákat faragott a lányoknak, azt öltöztették fel és papást-mamást játszottak. Rongylabdával labdáztak.

Nagyapám 1916 tavaszán a beregszászi vásárra utazott. Visszafelé dereglyén – átkelőcsónakon – jött át a Tiszán. A csónak felborult és beleesett a hideg vízbe. Átázott ruhában, gyalog ment haza Nánásra. Megfázott. Tüdőgyulladását kapott, amiből abban az időben csoda volt, ha valaki meggyógyult. A prosztatájával is baj volt, állítólag meg is operálták. Sajnos nem gyógyult meg. Tüdőgyulladásban halt meg. Őt különben csak a sok gyerek miatt nem vitték be katonának. Népes családjá mellett hunyta le a szemét 1916. április 24-én, 57 éves korában. A kis szobában felravatalozott koporsó mellett 9 gyermeke állt és a bánatos feleség, édesanya, aki akkor már eltemette két fiát.

Nagymamám 46 évesen özvegyen maradt 9 gyermekével. Amíg fiai – Lajos, Jenő, László, István – a háborúban voltak, hadisegélyből tartotta el családját. Özvegyi jogon vihette tovább az ipart, nem kellett külön engedélyt kérni a vállalkozás folytatásához.

... és az erős, kemény asszony egy időre összeroppant. Túlfeszített idegállapotba került. Szinte örvongve szaladgált az udvaron, haját tépve. Nehezen fogadta el a sorstól ezt a nagy csapást. Mindenkivel perlekedett, rettenetes szócsatákat folytatott és neki, csakis neki lehetett igaza. Csak egyszer mondott el valamit... szigorú és következetes asszony volt. Tekintélyét csak így tarthatta meg. A benne háborgó fájdalmat, gyászt csak így tudta visszafojtani - feldolgozni. És cipelte terhét gyásszal, munkával megtetézve. A kötelesség kettős teherrel nehezedett rá. Becsülettel akart helyt állni. Azt akarta, hogy minden úgy menjen tovább, mint azelőtt.

Nagymamám felkötötte bőrkötényét. Ő lett a kovásza a családnak. A legfontosabb étünköt, a kenyeret is ez tartja össze. Átvette a pénztár vezetését. Flóderozott – lenolajkencével alapozta, pácolta, festette, lakkozta a bútorokat. Széles ecsettel adott „mintát” a fának. A fa erezetét művészi fokon tudta ecsettel utánozni. A fáma szerint ezt a munkát a női kezek ügyesebben tudták végezni.

A gyerekeihez rideg, kemény anya volt. Rajongani inkább a fiaiért tudott, pedig nem mind érdemelte ki egyformán a szeretetét...

A polgári, elemi népiskolát minden gyerek elvégezte, utána tanulónak adta őket, szakmát biztosítva számukra. Sok esetben az apai, vagy anyai példa

adta az életpályára való sugalmat. Az biztos, hogy a kezűgyességet valamennyien örökölték:

- Lajos: asztalosmester / a háborúban vitézi címet kapott
- Katalin: gyógyhaskötő-fehérnemű varrónő
- László: asztalosmester, restaurátor – intarziás bútorok, a háborúban elsajátította az orosz nyelvet és tolmácként is dolgozott
- Jenő: gépész – kovácsoltvas munkái révén lett ismert
- Zsófia: műhímzőnő, ápolónő
- Klára: cipőfelsőrész készítő (édesanyám)
- Eszter: kereskedő, hímzőnő
- Julianna: I. osztályú varrónő – a város elitje járt hozzá ruhát varratni
- Etelka: fehérnemű varrónő

Julianna varr, mellette áll Etelka, 1930. 08.30.

1940-ben, amikor nagymamám 70 éves lett, véget ért a vállalkozás. A gyerekek már rég kirepültek a fészekből. Első fia, Lajos és családja átköltöztek nagymamához a Deák Ferenc utca 2.sz. alá, a ház száma 2269 volt. Elmondások alapján reménykedhetett – és joggal – hogy hat leánya közül majd vele marad valamelyik öregségére. Fájón emlegette, hogy egy „idegen” fog vigyázni rá. És ez az idegen Mariska néni lett, első fia felesége, aki haláláig lelkiismeretesen gondját viselte. Köszönet érte!

Az akkori szokás szerint nagymama magázta vejeit: Lente úrnak, Busi úrnak, Vass úrnak, Csontos úrnak, Kiss úrnak, Nyakas úrnak szólította őket. A gyerekek, unokák, „kezét csókolommal” és kézcsókkal köszöntötték, mire ő „Szolgája” szóval válaszolt. (szolgája = szervusz) Vasárnaponként rendszeresen eljárt a templomba. Kis „koskát” vett a kezébe, fekete

Délutánonként a Nánáson lévő gyermekeihez is el-ellátogatott: Esztiékhez, Juliannához, Katókához és Lászlóékhoz. Olykor nála gyűltek össze a gyerekek, unokák, vők, és akkor ő volt a legboldogabb. Ezt igazolja az alábbi kép:

Nagymama barna szemű, barna hajú volt, bár az unokák mind csak az ősz hajára emlékeznek. A házi sütésű kenyérből levágott egy nagy karéjt, jó vastagon megkenté házi zsírral, kicsit megsózta, jól megcukrozta, úgy adta oda az unokáknak, de ő maga is jóízűen fogyasztott belőle. A sárgadinnyét, görögdinnyét sóval, borssal, erős paprikával fűszerezve szerette. Legjobban a bodzateát kedvelte. Az unokák közelében érezte jól magát – mint minden nagymama. Viccelődött velük, mesélt neki, de tekintélyét mindig megtartotta. Illetlen szó soha el nem hagyta a száját. A legkeményebb szó a „*dida, dida*” volt, ami azt jelentett: ejnye, ejnye. Jó időben kint üldögélt az udvaron vagy a gangon, a kanapén. Hűvösebb időben bent a kis szobájában az ablak mellett – a sutban – érezte jól magát.

Rózsika nővérem mesélte: télen, nyáron egyaránt jó volt nagymamánál lenni. Télen ő fűtötte be a kemencét. Ízletes ebédet főzött. Ebéd után a kemence mellett olvasgatott. Ki-kitekintgetett a járókelőkre. Tudta, ki mikor és hova megy. Ismerte az arra járó, arra lakó embereket. S ha eljött a nyár, tele volt a kiskert élőlő virágokkal, árnyakat adó akácfákkal. Nagymama mindenre nyitott volt. Megszólalt a kisbíró, (vagy a kisdobos) a Deák Ferenc utca sarkán és közhírré tette: Este városunk főterén kötélátancos mutatóványos szerepel, várjuk a város lakóit! Volt is nagy izgalom, hogy megnézhezzük a magasban kifeszített kötélen egyensúlyozó művészt. Illőképpen felöltöztünk és nagymamát karonfogva elmentünk a város főterére. Már ott tolongott a sok ember, míg végre megkezdődött a magasban

a mutatvány. A főtéren állt néhány emeletes épület. A szemben levő házak között egy kifeszített kötélén imbolygott a kötélháncs. Ámulva és halálos csendben néztük nagymamával a jelenséget. Majd jött a perselyes és ki-ki mennyivel jutalmazta az izgalmas, nem mindennapi produkciót. Nagymama köténytsebében mindig volt néhány fillér és jutalomként belecsörgette a perselybe. Az előadás végén csendben hazamentünk és még sokáig beszélgettünk a látottakról.

Egy napon a mozi falán kiragasztott plakátokon Dankó Pistáról szólt a műsor. Nagyon szerettem volna elmenni, de nem volt rá pénzem. Azt mondta nagymama: - szedjél virágot a kertben, vidd el a piacra. Vasárnap van, add el, és elmehetsz a moziba. Le is szedtem a harmatos, gyönyörű sárga fejű virágokat. Néhány csokrot kötöttem belőlük és elmentem a piacra. A vásári nagy zsinatban mindenki árulta a maga portékáját. Egyik így: „*Itt a jó forró gatyamadzag. Megveheti szegény, gazdag!*”

A másik úgy: „*Aki vesz, annak lesz, aki nem vesz beteg lesz!*”

A piaccal kapcsolatos fontosabb hírek közzététele is ott történt. A kengyelfutó körbe-körbe szaladgált a piac körül és kiabálta a mondókáját, amiért némi fizetséget kapott. Kimondhatatlan izgalommal álltam az árusok sorában – és elkeltek a virágok! Ekkor 11 éves voltam... és megnézhettem a gyönyörű filmet. 20 fillér volt egy gyerekjegy. A filmen Dankó Pista története olyan hatással volt rám, hogy sírva mentem haza. Nagymamám elmagyarázta a történetet. Egy ilyen kis epizód 50-60 év múltán is hogy megmarad az ember emlékezetében! Milyen nevelő hatása, életreszóló tanítópélda: mindenért meg kell dolgozni és az eredmény – a sikerélmény – nem marad el – mesélte Rózsika nővérem. Az egész életünk kisebb-nagyobb epizódokból áll.

A ház hagyományos hármabeosztású volt. Középen szabadkéményes. Füstölésre alkalmas – kulinás – alul tapasztott tűzhely volt. Két oldalon a szabad falak mellett stelázsok voltak, rajtuk edények, findzsák, egyéb konyhai felszerelések, fűszerek. Ez volt a „pitar”, azaz a pitvar, vagyis az előház. Ettől jobbra a nagymamám szobája, benne az előházból fűthető kemence, ami közel volt az utcai ablakhoz. A kemence és a fal között volt a sut (kemencepadka. Kuckó, rejtekhely) és egy fa karosszék, ahol ült és olvasgatott, varrogatott, nézegette az utca forgalmát. A szalmazsákos ágy az ajtótól jobbra a sarokban volt. Az ágy melletti falba épített „vakablak” párkányára rakosgatta apró kis holmijait: zsebkendő, szemüveg, könyvek, Biblia, bögre... Két hajlított karú szék között asztal, majd a másik sarokban egy „parasztszekrény” volt. Minden bútordarab barnára volt festve. A falon volt egy tükör és néhány kép. A döngölt, majd széles hajópadlón „búdi” szövött rongyszőnyegek voltak leterítve. Még volt egy törölközőt,

fehérenműt tartó láda. A pitvarból balra lévő szobában Lajos bácsiék – első fia és családja – laktak.

A ház előtt jellegzetes gang (folyosó, tornác, ámbitus) volt, ahova egy kanapét helyeztek, amin nagymama nagyon szeretett üldögegni. A faoszlopok felső részét farácsok díszítették. A gang jobb végénél, a bejárattól jobbra egy kis kamra volt elkülönítve. Benne: gyúró – mosóteknő, kenyérsütő lapát, szakajtók, káposztagyalu, üst, nagyobb méretű edények, sziták, szénvonó lapát, ágseprű voltak. Az idő múlásával az udvar egyre sivárabb lett. Csak az öreg akácfák adtak hűségezen hűs árnyékot. A kerítés az utca felől deszka volt, amin az a bizonyos nézőke, illetve „*lesőlyuk*” volt. Az udvar belső kerítését is kikezdte az idő foga: ilyen-olyan, toldott-foldott alkotmány volt. A műhely a kamra mögött állt. A kert egyik sarkában kis ajtó volt. Ezen a kapun szaladtak át a szomszédos Zsuzsika néni pincéjébe, ott vészték át az oroszok bevonulását. A kert másik sarkában két disznóól volt – immáron üresen. Nagymama 80 éves volt, amikor felkartöréssel Debrecenbe vitték begipszelné a karját- 82 évesen sorozat bordatörést szenvedett. Mindkét esetben meggyógyult. Egy időben a szemével is baj volt, de az is rendbejött.

A második világháború legkritikusabb időszakában Miskolcra egy időre hazaköltöztünk nagymamához. Az alábbi kép 1944 tavaszán készült a Deák Ferenc utcai ház udvarán.

Édesanyánk, Éva, Róza, Irén, Zoltán, Magdolna, Miklós

Hátsó sor: Róza, Miklós, - első sor: Zoltán, Éva, Magdolna, Irén

Még 90 éves korában is csak olvasáshoz használt szemüveget. De ettől a kortól már segítségre szorult. Nánáson élő gyermekei, Jucika néni, Esztike néni, Katóka néni, Laci bácsi – vittek vasárnaponként finom ebédet neki a szilkében (ételhordó).

A templomba járás, a séták a gyerekeihez, a temetőbe – elmaradoztak. Az udvaron vagy az ablak mellett a sutban üldögélt. Ott olvasgatta a Bibliát. A szerelmes könyvek is pihenni tértek, gondolatai már messze jártak. Utolsó napjaiban legkisebb lányát, Etelkát emlegette, aki nem tudott a temetésre elmenni. Milyen az anyai megérzés!

Nehezen hagyta itt a küzdelmes, de tartalmas szép életét. Három napi agonizálás után – 95 éves korában, 1964. augusztus 21-én szíve megszűnt örökre dobogni. Zsófia lánya volt vele az utolsó napokban, ő zárta le szemeit. Eltávozott az élők sorából – az égi mezőkre. A Deák Ferenc utcai kis házban volt felravatalozva. Rózsika nővérem látta vendégül a gyászolókat és köszönetet mondott Mariska néninek nagymamám ápolásáért, aki ezt könnyes szemmel fogadta.

Sokan vagyunk, akik szüleink, nagyszüleink elbeszéléseiből ismerjük meg őseink életét szépségeivel, nehézségeivel együtt. Tőlük tanultunk hitet, emberséget, magyarságot. Mindent, ami megtarthat a nehéz időkben is. Sokan vannak azonban, akiknek még senki sem mesélt. Kérlek benneteket, meséljétek! Szánjatok rá időt! Mondjatok igaz meséket, mert hálás hallgatókra fogtok találni gyermekeitekben, unokáitokban. Amit pedig ők a

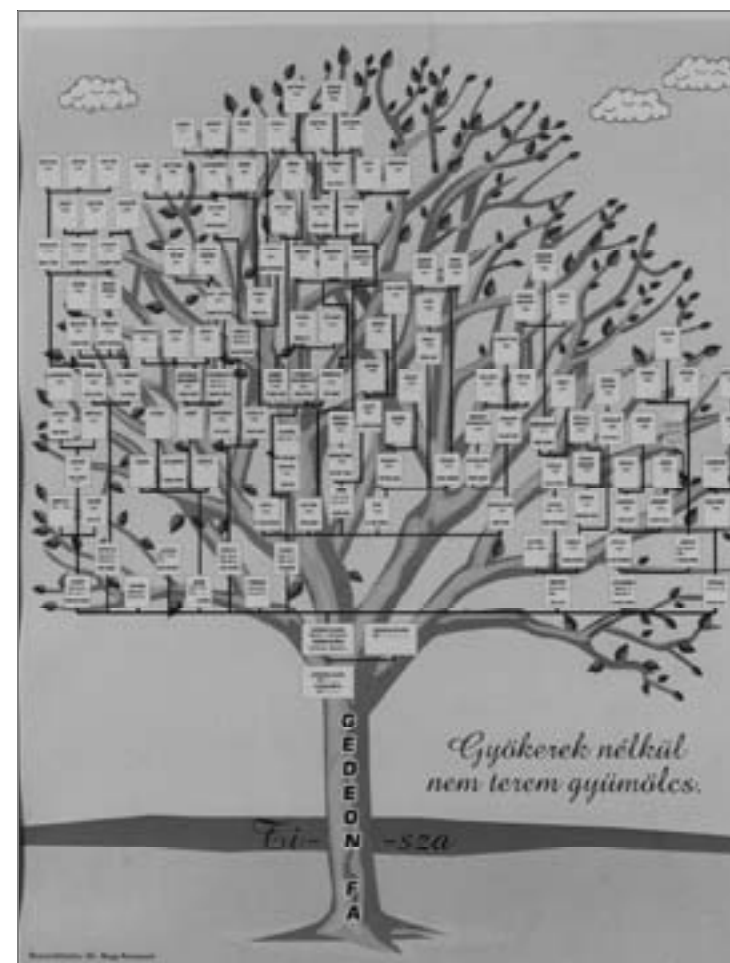
jelenben élnek át, azt őrizzék meg emlékezetükben. Mert egyszer majd nekik is mesélniük kell.

Én is nagymama lettem. Boldog vagyok, ha unokáimnak mesélhetek, akik gyermekkori emlékeimre a legkíváncsiabbak.... És hol meghatódnak, hol kacagnak, mert volt részünk vidámságban, szomorúságban, jóban és rosszban egyaránt. De az emlékek – legyenek azok bármilyenek is, - megszépülnek és én is csak mosolygok...

S ha mesélek, eszembe jut, hogy az én drága nagymamám, nagyapám nekem nem mesélhettek.

Elődeink olyan férfiak és nők voltak, akik a nekünk szánt új világ létrehozásának nehézségeit nap - nap után büszkén hordozták vállukon. Minden körülmények között fényesen megállták a helyüket.

Legyenek példaképek valamennyiünk előtt!

Kell egy mozi...Filmvetítések Hajdúnánáson 1945 előtt

A francia Lumière testvérek 1895. december 28-án vetítették le Párizsban az első filmjeiket, s rá néhány hónappal, 1896. május 10-én már hazánkban is láthatóak voltak az első filmfelvételek a budapesti Royal Szálló kávéházában. Ugyanebben az évben, az Andrássy úton megnyitották az első magyar mozgóképszínházat, az Ikonográfot. Bár ez a kezdeményezés nem bizonyult sikeres üzleti vállalkozásnak és hamarosan bezárt, a filmvetítések Budapesten egyre több nézőt vonzottak. 1901. április 30-án bemutatták az első tudatosan rendezett, játékfilmes elemeket is tartalmazó magyar filmösszeállítást, A táncz-ot. A filmet Zsitkovszky Béla és Pekár Gyula rendezték (Balogh – Gyürey – Honffy 2004).

Hajdúnánási vetítésről először 1908-ból van információnk. Ekkor Bozóky Imre „Párisi Apolló” villamos színháza érkezett a városunkba. Az első vetítést augusztus 1-én (szombaton) tartotta. Augusztus 2-án (vasárnap) két előadás volt, 17 órától és 20.30-tól. A mozitulajdonos a tiszta jövedelem 5%-át jótékony célra, a tüdőbetegek javára ajánlotta fel (Hajdunánási Újság, 1908. augusztus 2.). Ez a vándormozi népszerűnek bizonyult, hiszen az egykori tudósítás alapján a műsorát minden alkalommal többé-kevésbé telt ház előtt mutatta be. Minden nap új műsorral várták a közönséget. A képfelvételek „szomorú hangulatot keltettek a szemlélő lelkében, majd a lelkesedés érzését váltották ki a közönségből, majd oly harsogó derűtséget keltettek, mint a legmulatságosabb bohózat” (Hajdunánási Újság, 1908. augusztus 9.).

Talán a Bozóky-féle villamos színháznak köszönhetően, de az év végén Hajdú-vármegye ispánja engedélyezte, hogy a hajdúböszörményi Ifj. Mező Sándor és társa a Kölcsei u. 102. sz. házban villamos színházat rendezzen be, és 1908. november 1-től 1909. március 1-ig előadásokat tarthassanak. A jegyárat 20-tól 80 fillérig állapították meg. A mozira akkoriban nem adtak végleges iparengedélyt, viszont az alispán a belügyminiszter 1901. évi rendelete alapján a maximális négy hónapra engedélyezte a működést, amit azzal indokolt, hogy az eredetileg egy hónapra terjedő engedély alapján a mozi felszerelésének költségeit nem lehetne fedezni, és nem lehetne megfelelő jövedelmet elérni (Rigó 2004).

1909-ben valószínűleg gyakran került sor filmvetítésre a városban, hiszen a helyi lap cikkírója a mozi meglehetősen egyhangú szórakozásaira

panaszodik (Hajdúnánási Újság, 1909. december 16.). Rá két évre, 1911-ben azonban már biztosan tudunk állandó mozi létezéséről. Ezt a mozit Kohn (Kun) Lévy és társa, Síró István üzemeltették (Hajdunánási Újság, 1911. szeptember). A Kisfaludy u. 8. szám alatti épület legfontosabb helyisége a 300 fő befogadására alkalmas nagyterem volt, ami a vetítéseken kívül színi előadások, táncmulatságok megtartására is szolgált. Az elektromos áramot egy különálló gépházban termelték, majd onnan vezetéken továbbították a mozi gépházába (Draviczky 1990).

A Kun Lévy-féle mozi első néhány évére (1911-1914) jellemző volt az, hogy vasárnaponként, két előadást tartottak. A kezdés viszonylag késői volt: általában az első előadás 19 órakor kezdődött és 20.30-ig tartott, míg a második rögtön az első után, 20.30-kor kezdődött el, és kb. 22 óráig tartott. Három helyárban árultak jegyeket (40 f, 30 f, 20 f), illetve a négy személyes páholyokba is lehetett jegyeket váltani (2 Korona). Időközönként gyermekelőadásokat is meghirdettek, amelyek 14-16 óráig tartottak, és a gyerekek a rendes helyárakhoz képest jelentős kedvezményekkel vehettek rajtuk részt (4-6-10 fillér). A mozira jellemző volt, hogy a nyári nagy hőségben szüneteltette előadásait a júniusi zárás után szeptemberben indultak újra el a vetítések. 1911-ben a decemberi hónap is pihenő hónap volt (Hajdunánási Újság, 1911-1914). 1913-ban a mozi már a Hajdúnánási „Uránia” villamos színház névre hallgatott. Az előadások továbbra is Kun Lévy „Korona” vendéglőjében zajlottak, de a társüzemeltető Síró István helyett Pintér Zoltán lett (Hajdunánási Újság, 1913. február 27.).

Ebben az időszakban egy előadás során több rövid filmet vetítettek. Általában 4-7 filmfelvétel került bemutatásra, a legjellemzőbb az volt, hogy 6 rövidfilmet vetíttek le. Egy előadáson belül több műfajt is variáltak: sohasem hiányozhattak a drámai képek, és természetesen a komédia sem. Gyakoriak voltak az ún. természetes képek, amelyek az ismeretterjesztést szolgálták: távoli tájak (pl. Kék Nílus), ipari újdonságok (pl. Repülőgép gyártás), protokolláris rendezvények (pl. Miklós cár díszszemlét tart) bemutatása szerepelt ezeken a felvételeken. A korabeli mozi hangulatát néhány filmcím kiválóan szemlélteti: Egy törökországi szélmalom öröme és bánata (Borzalmas drámai jelenetek, színes mű), Móríc okarinát nyelt (kacagtató jelenetek), Tulan, az akaratos ló (komédia), Csodaakrobaták (varieté), Küzdelem az arany-övért vagy a szép Jolanda-ért (szenzációs dráma, mely nagy vonzerővel bír. Színes mű, 410 méter hosszú) (Hajdunánási Újság, 1911-1914.).

Ezekben az években természetesen némafilmek vetítéséről lehetett csak szó. A kísérőzenét helyi zenészek szolgáltatták. Az 1913. március 16-i két

előadáson pl. a hajdúnánási fúvó zenekar jelent meg, és az előadások előtt már 15 perccel zenélni kezdtek (Hajdunánási Újság, 1913. március 13.). Az első világháború előtti években igen népszerű műfaj volt az ún. kinemaszkeccs, vagy moziszskeccs. Ez a mozi és a színház találkozása volt, amikor a film egyes jeleneteit megszakítva, maga a szereplő is megjelent a színpadon, és ott folytatta a történetet. A közönség számára természetesen az eleven szereplő jelenléte nagy vonzerővel bírt (Gyürey - Lencső –Veress, 2007).

Ezzel a kezdeményezéssel élt a hajdúnánási Uránia mozi is: 1914. január 22-én 4 előadásban mutatták be Karinthy Frigyes: Robinson Krausz című 4 felvonásos bohózatát moziszskeccs formájában. Az előadásra neves fővárosi színészek, Beleznai Margit, Nagy Margit, Baumann Károly és Kovács András, érkeztek. A filmszkeccs nálunk is nagy számú közönséget vonzott (Hajdunánási Újság, 1914. január 22.).

1914. június 28-án Szarajevóban orgyilkos lövések zúzták szét az amúgy is ingatag európai diplomáciai nyugalmat. Gavriló Princip pisztolylövései egy több, mint négy évig elhúzódó háborúhoz vezettek, melybe először Európa állami sodródott bele, majd hamarosan világháborúvá szélesedett. A háború hatásai alól a mozi sem vonhatta ki magát. A filmvászon a háborús híradó kockái peregtek: oroszok által lerombolt pályaudvar, egy belgák által kiürített lövészárók, drótsövények és elpusztított városok, a lerombolt Ortelsburg leégett templomtornya, menetelő csapatok, tömegsírok. A viszonylag kevés adat alapján is feltűnő az, hogy míg a háború kezdetén, 1914. őszén és 1915. januárjában a háborús híradók számítanak főműsornak, és részletes ismertető szerepel róluk a helyi lapokban, a továbbiakban a közönséget egy-egy hosszabb lélegzetű slágerfilmmel (pl. A démon haláltánca, vagy a Könnyező sziklák titka c. dráma) igyekeztek bevonzani a moziba, bár a háborús híradó ezután sem maradhatott el a vetítésekről (Hajdunánási Újság, 1914-1915.).

1916. szeptemberében Hajdúnánásra több, mint 3000 székely menekült érkezett, akik az augusztusi román támadás miatt hagyták el otthonaikat. A város lakói mindenben igyekeztek őket támogatni – befogadták őket, ételmezésükről gondoskodtak. (Buczko 2011) Kun Lévy és Pintér Zoltán mozitulajdonosok az őszi idényben tartott első előadásuk tiszta jövedelmének a felét ajánlották fel a számukra, összesen 61 K 68 fillért szolgáltattak be (Hajdunánási Újság, 1916. szeptember 28.). 1916. márciusában a rendőrség rendeletet bocsátott ki, hogy a fiatalokúak este 9 óra után az utcákon és nyilvános helyeken csak felnőttkorúak kíséretében mutatkozhatnak. Ez alól csak a mozi jelentett kivételt, hiszen a

filmvetítéseket továbbra is kíséret nélkül látogathatták (Hajdunánási Újság, 1916. november 9.).

A mozik ekkoriban a gyúlékony celluloid szalagok miatt fokozottan tűzveszélyes helynek számítottak, így nem csoda ha a legkisebb jelre is izgatottan reagált a közönség. 1917. Húsvétjának első napján a vetítő kamera mellett elhelyezett lámpa leesett az állványáról, s mikor a gépkezelő a vezetéket elvágta az egy pár szikrát adott. Ezt a közeli páholy nézői tűznek vélték és tüzet kiáltottak, mire a mozi egész közönsége menekülni kezdett a teremből. Közben egy ablaküveg is betört, s az üveg csörömpölése csak fokozta a zűrzavart. A jelenlevő rendőrségnek azonban sikerült a közönséget megnyugtatni, így hamarosan folytatódott a vetítés (Hajdunánási Újság, 1917. április 12.). Májusban újfent tűzriadalom volt a moziban. A vetítógépben levő film gyúlt be, s mintegy 150 méternyi darab nagy lánggal és füsttel elégett, így az előadást folytatni nem lehetett (Hajdunánási Újság, 1917. május 31.).

1917. Szilveszterén a mozitulajdonosok nemes célra áldoztak, hiszen Kun és Pintér felajánlották, hogy a szegénytanulók felruházására három előadást tartanak, melyek összes bevétele a mezítlábasok javára fog szolgálni. (Hajdunánási Újság, 1918. január 3.).

1918. július 1-étől az ország összes filmszínháza csak olyan filmet mutathatott be, amelyet egy ellenőrzés céljából létrehozott bizottság előzetesen alkalmasnak talált. A 16 évnél fiatalabbak csak felnőtt kíséretében látogathatták az előadásokat (Hajdunánási Újság, 1918. május 23.).

Az ekkori állapotokat egy olvasói levélből ismerhetjük meg: „... állandóan telt háza van a mozi előadásoknak ... Ezen aránylag alacsony teremben vagy egyáltalán nincs szellőztető, vagy pedig az teljesen hasznavehetetlen. Emiatt a melegség úgyszólván percről percre növekedik. S ehhez tartozik még a szellőztetlenséggel járó illat. Mindezekről pedig azok szenvednek legtöbbet, akik az úgynevezett páholyokban, tehát közvetlen a tető alatt ülnek ... Tudjuk, hogy ez a helyiség nem mozinak készült. Aztán tudjuk, hogy mióta annak használják, máris tettek rajta célszerű igazítást, mikor a tűzveszélyes vetítő gépet a termen kívül helyezték el. ...) (Hajdunánási Újság, 1918. június 13.).

1918. november 4-én Hajdúnánáson megalakult Brassay Károly vezetésével a Nemzeti Tanács, melynek volt dolga elég a közrend helyreállításával, a zűrzavaros állapotok konszolidálásával. A Tanács első döntései között intézkedett a mozi bezárásáról, amely a terjedő vérhas és

spanyoljárvány közepette indokolt lépés volt. (Hajdunánási Újság, 1918. november 8.). Kun Lévy és Pintér Zoltán november 11-én kérvényezte a mozi újbóli megnyitását, de ezt a kérelmet a Nemzeti Tanács, tekintettel a rendkívül erős járványra, elutasította. (Hajdunánási Újság, 1918. november 15.).

A járvány csitultával Kun Lévy és Pintér Zoltán Uránia mozija 1919. januárjában rendben megkezdte az előadásait. Még van róla információnk, hogy február 9-én (vasárnap) Az élet álma című magyar filmet levetítették, de a további néhány évről már nincs adatunk (Köztársasági Újság, 1919. február 7.).

A húszas évek elején a magyar filmgyártásban átmeneti megélénkülés volt tapasztalható, a legnagyobb filmgyárakban (Star, Corvin) megindult a munka. Azonban a magyar filmet hamarosan megfojtotta a konkurencia. A nagy német és amerikai gyárak hazai forgalmazói megkaparintották a magyar mozhálózatot, így a magyar film el sem juthatott a közönséghez. Válaszul a kormányzat 1924-ben létrehozta a Magyar Filmirodát, majd a következő évben filmrendeletet bocsátottak ki, és megalapították a Filmipari Alapot. A rendelet a külföldi filmek forgalmazóit kezdetben magyar filmek gyártására (minden 30 külföldi mozgóképet után egy magyar film), majd pénzbeli támogatásra kötelezte. 1928-ban megalakult a Hunnai Filmgyár R.T. Ezek az intézkedések azonban csak évek múlva éreztették hatásukat, hiszen 1929-ben berobbant a gazdasági világválság, majd megjelent a hangosfilm (Balogh – Gyürey – Honffy 2004).

A helyi sajtóban moziról szóló tudósítás majd csak 1925. áprilisából származik. A névtelen cikkíró lelkesen számol be arról, hogy 1925. április 18-án megnyílik az Apolló mozgósínház és újra lesz mozija a városnak. A cikkből kiszűrhető, hogy Hajdunánás éveken át nélkülözte a filmszínházat, az utolsó kb. másfél évre terjedő vállalkozás pedig sikertelennek bizonyult (Hajdunánási Újság 1925. április 17.).

Az új tulajdonos Schmidt Gyula, Hajdúböszörményből érkezett. Az egykori Kun Lévy-féle moziban, a Kisfaludy utcán rendezkedett be. A nyitó előadásra szépen berendezte a termet, csak a külső átalakítások kalapácsütései zavarhatták az előadásra érkező, csekély számú közönséget. Az első vetítés nem zajlott akadálytalanul, sőt! A meghirdetett 15 óra helyett csak szűk négy órával később kezdődhetett el a vetítés, mert a filmhajtó motor előbb csak akadozott, majd füstölni kezdett, így a vetítőgépet a régi mozi idejéből származó gépre ki kellett cserélni (Hajdunánási Újság 1925. április 24.). A balsikeres kezdés ellenére

Schmidt Gyula több, mint két évtizeden át (az 1948. júliusában bekövetkezett államosításig) üzemeltetett mozit Hajdunánáson.

A Hajdunánási Újság munkatársai nagy szeretettel, de a megfelelő kritikával kísérték végig a mozi életét. Továbbra is gondot jelentett a vetítőgép nem megfelelő állapota, ezáltal a vetítések elhúzódása. (Hajdunánási Újság 1925. április - május) A cikkíró máskor arra panaszkodik, hogy a plakátokon nem szerepelt a korhatár, így négy 16 éven aluli diákot is elküldtek a vetítésről (Hajdunánási Újság 1925. május 8.), májusban pedig a nagy meleg tette nehezzé a film megnézését (Hajdunánási Újság 1925. május 24.). A mozirajongó újságíró októberben elégedetten számolt be arról, hogy a nyári szünetben nem csak a terem berendezése szépült meg, de egy új vetítőgépet is beszerezett a tulajdonos (Hajdunánási Újság 1925. október 2.).

Az Apolló mozi - eléggé töredékes – műsorrendjét vizsgálva láthatjuk, hogy a húszas években jellemzően a hét két napján, szombaton és vasárnap tartottak vetítéseket. Általában egy hosszabb, több felvonásos filmet és egy rövidebb kísérőműsort, vagy filmhíradót vetítettek le. Ezek már valódi játékfilmek voltak, melyekben az akkori filmsztárok szerepeltek (Mary Pickford, Eva May, Ken Maynard stb.). A filmkínálatra jellemző az amerikai filmek (drámák, vígjátékok, westernek) túlsúlya. Magyar filmmel alig-alig találkozhatunk. Csak Az aranyember, illetve Lóth Ida főszereplésével a Lengyelvér című film kivétel ez alól 1929-ben (Hajdunánási Újság 1925 - 1929).

A nehéz gazdasági helyzetre való tekintettel Schmidt Gyula 1930. március 26-án a Városi közgyűléshez folyamodik. Azt kérvényezi, hogy a közgyűlés mérsékelje a vigalmi adót, de kérvénye éppen a súlyos gazdasági válság miatt kerül elutasításra (Hajdunánási Újság 1930. március 28.). A vigalmi adó elengedésének mérséklése miatt Schmidték a következő években is (1932, 1936) a képviselőtestület elé járultak. (HBmL. 180-10413/1932, HBmL. 31-1635/1936) Helyzetén a mozitulajdonos úgy próbált segíteni, hogy lejjebb szállította mozijegyek árát és a heti két nap helyett csak vasárnapokra szervezett vetítéseket. Szintén új kezdeményezése volt az is, hogy a Hajdunánási Újságban rendszeresen egy szelvényt jelentetett meg, amely felhasználójának 10 fillér kedvezményt jelentett a moziban. A honi filmgyártás előtörést mutatja, hogy ha nem is a magyar játékfilmek, de a magyar filmhíradók 1930-tól rendszeresen vetítésre kerültek Hajdunánáson is (Hajdunánási Újság 1930.).

1930. április 13-án (vasárnap) a református elemi iskola tornatermében első vetítését tartotta az ún. Levente Mozi. Itt nem csak leventéknek, de gyerekeknek, gimnazistáknak és az egyesület pártoló tagjainak tartottak vetítéseket. Az előadások műsorán leginkább oktatófilmek szerepeltek, melyeket szórakoztató burleszkekkel, sportfilmekkel egészítettek ki. A Levente Mozi működéséről csak 1930. május 29-ig vannak információink (Hajdúnánási Újság 1930).

A budapesti Forum mozi 1929. szeptember 29-én mutatta be az első hangosfilmet, „Az éneklő bolond” című amerikai filmet. Ugyanabban az évben Gaál Béla: Csak egy kislány van a világon című némafilmjét utólag hangosították. A filmben néhány szó mellett magyar nótákat lehetett hallani. 1931-re a Hunnia Filmgyár alkalmassá vált hangfelvételek készítésére, így megkezdődtek az első magyar hangosfilm, „A kék bálvány” felvételei. A film 1931. szeptember 25-én került moziba, de nem aratott sikert. Annál inkább belopta magát a mozilátogatók szívébe a második magyar hangos film, a Hyppolit, a lakáj. Az úrhathám polgár komédiája – nem utolsósorban a zseniális színészi alakításoknak köszönhetően – mai napig az egyik legnépszerűbb magyar filmnek számít (Balogh – Gyürey – Honffy 2004).

A hangosfilm megjelenésére a Schmidt-féle mozi viszonylag gyorsan reagált. 1931. novemberében a mozitulajdonos egyezséget kötött egy vállalattal és a hangosfilmet városunkban is bemutatta. A két nap alatt megtartott 4 előadás telt ház előtt ment, a közönség gyönyörködve szemlélte (és hallgatta) a felvételeket, azonban Schmidt Gyula legfeljebb erkölcsi sikert arathatott – a nagy rezsit a film összes bevételét elvitte. Megemlíteném, hogy a Hajdúnánáson bemutatott első hangosfilm címe „A postás fiú és húga” volt, a főszerepet Anny Ondra játszotta (Hajdúnánási Újság 1931. november 8.). 1932. tavaszától már egyre gyakoribbá válnak a városban a hangosfilm-előadások, leginkább zenés filmekről és a magyar hangos híradókról van szó (Hajdúnánási Újság 1932). A moziba járók szomorúan vették tudomásul, hogy a ráfizetések miatt a mozi tulajdonos el kívánta vinni a városból a hangosgép felszerelését, sőt egy, a meghívottaknak szóló utolsó vetítéssel az előadásokat is hónapokra szüneteltetni akarta (Hajdúnánási Újság 1933. február 10.). Nem tudjuk, miért változtatta meg a véleményét, de 1933. március 12-től folytatódtak a vetítések, ráadásul zömében hangosfilm bemutatókkal. A mozi ekkor az Uránia” nevet viselte. A vetítések vasárnap voltak két alkalommal, de ünnepnapokon is nézhettek filmeket az érdeklődők. A filmek zömét továbbra is az amerikai és német alkotások tették ki, de évente 5-6 alkalommal magyar készítésű filmekkel is találkozhatunk. A tulajdonos

igyekezett a bevételeit más úton is növelni – erre szolgáltak az esetenként megrendezett mozi bálók, vagy az 1935. nyarán a városi közgyűlés által engedélyezett szabadtéri előadások, amelyeket a postakertben tartottak, sőt 1932. októberében egy moziszekecs is belefért a kínálatba (Hajdúnánási Újság 1932-1935).

1935. nyara után nem indultak újra a mozielőadások. Ennek az volt az oka, hogy Schmidt Gyuláné a főtéren álló Bocskay vendéglő épületét 1950 pengőért bérbe vette. Mindössze annyit kötött ki, hogy a bérlet 10 évre szóljon, és az első 5 évben a város ne emelhesen bért. Az új bérlő a vendéglő emeleti nagytermében rendezte be a mozit. Az első vetítésre 1935. december 22-én (vasárnap) került sor – A hindu lándzsás című film kockái telt ház előtt peregetek le (Hajdúnánási Újság 1935. október - december). A mozi látogatói elégedettek voltak: „a megfelelő nézőtér biztosítva van, meg van már a számozott hely is, még az elhelyezkedés, ill. a mozgás megkönnyítését kéri... az előadásokról csak a legjobbat tudjuk mondani... olcsó ruhatár” (Hajdúnánási Újság 1936. január 10.). A tulajdonos igyekezett mindent megtenni a közönség kényelméért és szórakozásának zavartalanságáért: a nyári forróságban a nézőteret jéggel hűtötte, 1937. októberében pedig olyan hangleadó gépet (Terta Widerange) vásárolt, amellyel addig csak néhány fővárosi mozi büszkélkedhetett (Hajdúnánási Újság 1936-1937). Így nem meglepő, hogy a mozival kapcsolatos problémákat leginkább maga, a látogató gerjesztette. A leggyakoribb kellemetlenségek közé tartozott, hogy a közönség egy része a helyek számozása ellenére nem megfelelő helyre ült le, az állandó késők és az előadások alatt beszélgetők zavarták a többieket, de a legnagyobb ellenségnek az a mozilátogató bizonyult, aki már a film közben elmondta bíráló véleményét, lehetőleg olyan hangosan, hogy a mozi egész közönsége hallja azt (Hajdúnánási Újság 1936. szeptember 25.).

A nánási moziban a 30-as évek végére jelentősen megnőtt a magyar filmek száma, 1937-ben több, mint 20 magyar filmet számolhatunk össze a mozi műsorán, szemben az addigi 5-6 filmmel. Ez vélhetően annak a kormányrendeletnek köszönhető, amely azt szabályozta, hogy a mozikban a filmek minimum 20%-ának magyar gyártásúnak kellett lennie. Ezt nem volt egyszerű betartani, hiszen a magyar filmek kölcsöndíja négyszerese, ötszöröse, sok esetben hatszorosa, hétszerese volt a legjobb és legdrágább külföldi filmek kölcsöndíjainak (Hajdúnánási Újság 1937. május 28.).

1939. szeptember 1-én kitört a világháború, rá két évre pedig Magyarország is hadba lépett. Ezeknek az eseményeknek a helyi mozik filmkínálatában alig találjuk tükröződését, mintha a világról tudomást sem

véve, attól elhatárolódva élné a sajátos életét. 1939-től a filmvetítések száma megnő. A szombat - vasárnapi vetítések mellé a szerdai – csütörtöki napok is becsatlakoztak, majd 1944-ben a péntek kivételével minden nap van előadás. A fő nap vasárnap volt, ekkor zömében 3 vetítést tartottak, míg hétköznapokon általában egyet, ritkábban kettőt. A magyar filmek vetítése évről-évre mindinkább előtérbe került. A háború elején és az 1942-es évben is találkozhatunk amerikai filmekkel, de 1943-tól már csak magyar alkotásokkal és a szövetséges országok (olasz, német) filmjeivel találkozhatunk (Hajdúnánási Újság 1939-1944).

A filmkínálatba kezdetben csak elvétve (pl. az erdélyi bevonulás), később egy árnyalattal gyakrabban találunk reagálást az eseményekre. 1941. október 8-án a Magyar Világhíradó részeként levetítik vitéz Nagybányai Horthy Miklós kormányzó látogatását a nánási öntözőművek kezdődő munkálatainál (Hajdúnánási Újság 1941. október 3.).

Helytörténeti szempontból ez rendkívül jelentős esemény – az első általunk ismert mozgóképfilm a városról.

Baljóslatú, és egyben a későbbi történéseket elővetítő esemény az 1941. október 12-14-i filmvetítés. Három nap alatt a mozi 11 előadásban mutatja be a hírhedt Jud Süss című, nyíltan zsidógyűlölő német filmet, majd a vetítéseket szűk két hónappal később, december 3-4-én megismétlik. 1942-től tűnnek fel a háborús témájú játékfilmek (Honvédek előre!, Lützow sasok), és a háború eseményeit – még ha néha megkésve is – bemutató dokumentumfilmek (Hadjárat Jugoszlávia ellen, Vitéz nagybányai Horthy István temetése). Jelképes a város szovjet megszállása előtti, általunk ismert utolsó filmvetítés is: Katynról a szovjetek által kivégzett lengyel tisztek maradványainak megtalálásáról szólnak a felvételek (Hajdúnánási Újság 1941-1944).

Felhasznált irodalom:

- BALOGH Gyöngyi – GYÜREY Vera – HONFFY Pál: A magyar játékfilm története a kezdetektől 1990-ig, Műszaki Könyvkiadó, 2004
- BUCZKÓ József (2011): „Szállást adtunk hűséges magyar véreinknek” Székely menekültek Hajdúnánáson 1916-1918. Hajdúnánás, Litográfia Kft.
- DRAVICZKY Imre: Hajdúnánás földrajzi nevei, Hajdúnánás, 1990
- GYÜREY Vera – LENCSE László – VERESS József (szerk.) (2007): A magyar filmtörténet képek könyve. Budapest, Osiris Kiadó
- Hajdúnánási Újságok 1907 – 1944
- Hajdú-vármegye alispánjának határozata a hajdúnánási mozi engedélyezéséről in.: Rigó Tamásné (szerk.): Nánási Kalendárium 2004. 242.o., Hajdúnánás 2003
- Köztársaság, Köztársasági Újság 1918-1919

Mónus Imre

A Hajdúnánási Református Gimnázium történetéből 1948-ig

Hazánk ezer éves iskolarendszerében nem tudjuk pontosan meghatározni, hogy mikor kezdődött Nánáson az iskolai oktatás, de az 1648-ban Sárospatakon tartott református zsinat osztályozása szerint a nánási a „kisvárosi latin iskolák” közé tartozott. Elképzelhető, hogy az 1605. évi Bocskai hajdútelepítés után a hajdúvárosban hamarosan megkezdődött az iskolai oktatás. Az is megállapítható egy 1700-ból származó rektori fizetési-levélből, hogy legalább 4 osztálya volt a város gimnáziumának, amely főleg a latin nyelv oktatásával különült el az elemi iskolától.

A partikula kis algimnázium volt. Egy tanító, vagy tanár oktatott, minden tanítvánnyal egyenként foglalkozott, mert az osztályok elkülönítve sem voltak. Ha volt tanítvány, még a negyedik, ötödik latiniskolát is végeztette vele a tanár, ha már bajszos legény volt is, de tulajdonképpen két latinosztálynak számított végzettsége és jelentkezhetett akadémiára.

A hajdúnánási partikuláris gimnázium a debreceni kálvinista kollégium védőszárnyai alatt állott, s onnan kapta rektorait. A rektorok neve 1756-tól van feljegyezve. A 18. században már a nagyobb latin iskolák” közé tartozott, és 1776-tól 6 osztályú latin iskola volt, anyakönyvei azonban csak 1808-tól kezdve vannak meg.

Az iskola irányítója a református egyház és az általa választott igazgatótanács volt. Az egyház az iskolák fenntartását csak úgy tudta biztosítani, hogy a leghívebb egyházfiak, mint áldott emlékű Soós Gábor, a város főjegyzője 944 kat. Hold tagbirtokot biztosított az egyháznak az iskolaügy, különösen a gimnázium oktatás céljára. A főjegyző meggyőzte a közbirtokosságot, hogy a város ügyét és fejlődését szolgálja, ha a Tisza szabályozása folytán használhatóvá tett 2000 holdnyi birtokot közcélokra fordítja. Így történhetett meg, hogy a fent említett földbirtokot 1858-ban a gimnázium rendelkezésére bocsátották. Ezen segítséggel újra megnyílt a hat osztályú gimnázium.

1883-ban a kormány sürgette az önálló iskolaépületet, szakszerű berendezést, a törvény szerinti tanári fizetéseket, s ezek nem lévén, négy osztályossá sorolta vissza az iskolát. Ismét Soós Gábor volt az iskola megmentője, 1888-ban 30.000 forintos alapítványt bocsátott az egyház rendelkezésére két új tanszék felállítására, az V –VI. osztály megnyitására, az intézet örök időkre történő biztosítására.

Hasonlóan segített a főgimnázium talpon maradását 1892-ben Soós Gábor nővére, Fodor Gáborné szül. Soós Sára, aki 50 hold földet, egy tanári lakásnak való házat adott, s ezen kívül 20.000 Korona értékű alapítvánnyal

támogatta bátyja nagyszabású tervének megvalósítását, valamint támogató volt Nagy Mihály földbirtokos, aki 1896-ban 21.000 Koronás fenntartási alapot létesített.

Gyermeke egyik családnak sem volt, így vagyonát alapítványi formában az iskolára hagyta. E nagylelkű adományozók nélkül a gimnázium nehezen fejlődhetett volna azokban az évtizedekben főgimnáziummá, emléküket kegyelettel őrizte az iskola, a jegyzőkönyvekben „áldott emléküeknek” emlegetik őket.

A gimnázium ezekben a századokban a fiúiskola udvarának északi részén volt, az elkülönülést az előjáróság nem tudta megoldani, mert voltak közösen használt helyiségek. Így 1892-ben a város hiába folyamodott a tanügyi kormányzathoz államsegélyért a földszintes gimnáziumi tantermekkel, szertárakkal való bővítéséhez, nem kapta meg, mert a gimnázium csak akkor fejleszthető 8 osztályossá, ha a népiskolától teljesen elkülönített telken építik. A város a kor követelményeinek megfelelő épülettervet készíttetett, melyhez jelentős hozzájárulást biztosít. A régi épület ellen sok kifogás volt. Nem volt elfogadható igazgatói iroda, rozoga a bútorkészítés, vályogból épült a tornaterem, padlózata olyan, hogy nem lehet benne órát tartani, pedig a tornatanár jól felkészült – írta a szakfelügyelő.

Az önálló épület építésének gondolata 1896-ban, a millenium díszközgyűlésén vált valóra, évi 6000 Korona segély felajánlásával a gimnázium tovább fejlesztésére azzal a kikötéssel, hogy ennek folyósítása a városra nézve akkor lesz kötelező, ha az iskolafenntartó egyház az államtól olyan összegű támogatást tud kieszközölni, mely az eddigi alapok jövedelmével és ezen segéllyel az új főgimnáziumi épület felépítését és berendezését, annak versenyképes színvonalon való fenntartását is örök időkre lehetővé teszi.

Még a millenium évében a református egyház és a város nagy értékű telket is biztosított a város főutcáján az épület számára, és az építési okmányokat elkészítve küldték a vallás- és közoktatásügyi miniszternek. Az épület tervét Orth Ambrus, budapesti építészmérnök készítette, melynek kivitelezési munkáit Weil Rezső építési vállalkozó végezte. Az építési államsegély kiutalása eléggé elhúzódott, mert 1902-ben kapta meg a város, kiutalása 1904-ben kezdődött.

A város főutcáján épült gimnázium kétemeletes, eklektikus stílusú épülete tornacsarnokkal és igazgatói lakással, parkkal együtt 1905/1906-ban. Az 1906/1907-es tanévben nyílt meg a VII. osztály, és 1908 júniusában tartották az első érettségi vizsgát.

Az első érettségiző évfolyam ballagásával kötötték egybe 1908. május 31-én az intézmény ünnepélyes avatását. Az egyház részéről avató beszédet Dr.Baltház Dezső, alsószabolcs-hajdúvidéki esperes mondott (1900-tól a

Tiszántúli Egyházkerület püspöke), amelyből a következő gondolatot emeljük ki.:

„Az Úr Jézus szelleme ihlette itt a magyar kálvinizmus e nemes gyülekezetét, mikor Istennek dicsőségére emelt a tudományoknak fényes csarnokot. Áradjon belőle hasznos ismeretek világossága, erkölcsnek tisztasága, hitnek fénye, a hazaszeret melege, a beszédek és tanítások, melynek benne hangzani fognak, legyenek az emberi bölcsesség hihető szavai.”

Avató beszédet tartott és a hivatalos küldöttségeket Benkő Lajos református lelkész, a gimnázium igazgatótanács elnöke üdvözölte, majd Nagy Elek igazgató szólt a gimnázium több évszázados történetéről, és az új épület létrejöttének 16 éves időszakát idézte fel.

A minden igénynek megfelelő korszerű gimnáziumi épület a város egyik büszkesége lett. Az ünnepséget az épület megtekintése követte, aztán közös ebéd a Bocskai-szállóban, este a tornacsarnokban hangverseny és táncmulatság volt.

1909-ben az igazgatótanács soros ülését már az új gimnázium épületének I. emeleti tanári szobájában tartotta. Ebben az évben a gimnáziummal majdnem szemben a Soós Sára által adományozott épületben elkészült a tanári lakás is, melybe az igazgatótanács döntése értelmében több család beköltözhetett.

Az iskolaavatás évében a 8 osztályos gimnáziumnak 168 tanulója volt, a létszám további emelését a környező települések tehetséges tanulóinak felvételét egy internátus működése segíthette volna. Az új épület birtokba vétele után újabb alapítványok támogatták 1912-től az internátus létesítését.

Az első világháború idején hadi menekültek ideiglenes otthonául is szolgált az épület. 1916 szeptemberében székely menekültek segítő akciójának színhelye volt. Egy szomorú táborhelyhez hasonlított. Az intézmény tágas udvara tömve volt a szomorú székelyek ingóságaival, gyermekeik játszadoztak, az asszonyok kisdedeiket magukhoz szorítva keseregtek, a tornacsarnok bejárója előtt hatalmas üstökben főtt az ebéd, éjszakára hálótermekké váltak a tantermek, folyosók, reggelre virradóra várták, hogy mit hoz a holnap.

Az iskolai tanárai és diákjai híven teljesítették hazafiúi kötelességüket, utóbbiak közül 12 hősi halált halt.

Az új gimnázium épülete színezett fotón az első évekből. Érdekessége a képnek, hogy jól látszik kerítés és egy közvilágítási lámpa, a villanyvilágítás bevezetése előtti időkből a drótkerítés mellett

1921-ben Csiha Márton és felesége Hajdú Zsuzsánna ajánlották fel a Kisfaludy utcai házas ingatlan tulajdonukat internátus céljára. Csiha Mártonné úrnő 1930-ban elhalálozott, az internátus 1931-ben megnyílt 20 tanuló részére, később 30, majd 40 főre bővítették. Az internátus pár száz méterre volt az iskolától, egy hat szobás lakásból alakították ki a nevelőtanár lakását, hálószobákat, mosdót, konyhát, ebédlőt. Az épülethez nagy parkosított udvar is tartozott. Az internátusban a Református Tehetségmentő Alap is helyezett el tanulókat, és ellátási költségüket fizette. Az internátusba az iskola elsősorban a más településekről való tanulókat helyezte el.

A gimnázium tanulóinak létszáma gyarapodott, 1921-ben a tanulók száma 224 fő, ebből 17 fő leány nyilvános, 32 fő leány magántanuló volt. 1935-ben 319 fő a tanulók száma, ebből 49 fő leány nyilvános, 22 leány magántanuló volt. A nyilvános leánytanulókra a szünetekben, üres órákon egy úrhölgy felügyelt. A magántanulóként felvett leányok létszáma a rendelet szerint nem haladhatta meg a fiú tanulók számának 30%-át.

1936-ban Dr. Tóth Lajos lett a gimnázium igazgatója. Még 1937-ben is vita tárgya volt a leányok nyilvános tanulókká válása. A magántanuló lányok a tanórákat csak külön engedéllyel látogathatták 1940-ig. Az

igazgatótanács azon kérésének adott hangot, hogy a leányok is az iskola nyilvános tanulói lehessenek. Az az érv is elhangzott, hogy Hajdúböszörményben ez nem olyan probléma, mert ott polgári iskola működik.

Az iskola oktató-nevelő munkájában mindig nagy szerepet kapott a szabadidős programok szervezése. Az iskola kitűnő könyvtárán túl ezt szolgálta az ifjúsági egyesületek munkája, az önképzőkörök gazdag programja, a szervezett több napos osztálykirándulások, iskolai szintű túrák, évente egész napos majális Tedejre a Nagy Lajos fürdőjéhez.

A tanulók megjelenésére vonatkozóan a tisztán és rendesen öltözöttség volt az előírás a kötelező diáksapka viselettel, melyet csak a nyári szünetekben nem kellett viselni. A diáksapka sötétkék szövethől készült, arany zsinórozással, az iskola jelvényével. Az ünnepélyes alkalmakra sötétkék magyaros szabású öltöny volt az előírás.

A II. világháború kitörése után 1940 nyarán az épületet a Magyar Királyi Honvédség hadikórház céljára igénybe vette. A kórház nem működött ténylegesen, de 300 ágygal szeptember 19-ig készenlétben volt, emiatt a tanítás később kezdődött.

1943-ban a tanévet csak novemberben kezdték, de a háborús körülmények miatt már április 1-én be is kellett fejezni, s az épület a németek szállása lett. Ebben a tanévben már 438 fő az iskola tanulóinak létszáma.

1945-ben nehezen indult az oktatás. Dr. Horkay László és Szöcs Lajos tanárok szervezték újra a tanítást. Az igazgatással Dr. Horkay Lászlót bízták meg, mert Dr. Tóth Lajos amerikai fogságba esett. 1945 telén Kovács Nagy Lajos testnevelő tanár a diákokkal ment Tiszadobra fát kitermelni, hogy az iskola fűtését el tudják kezdeni. A nyugatról visszatért tanárokat politikai megbízhatóság szempontjából hatóságilag igazoltatták. A népbírószági ítélet „B” listázás, végelbánás vagy nyugdíjazás volt. Dr. Tóth Lajos igazgató 1945. október 18-án hazatért az amerikai fogságból, de ő sem foglalhata el az állását 1948-ig, csak amikor a Magyar Közlöny kedvező rendelete azt számára lehetővé tette, és az igazgatótanács igazgatói állásába visszahelyezte.

A Hajdúnánási Református Gimnázium története 1948-ig, az iskolák államosításáig tartott. Az államosítás az iskola egyházi jellegét is, az irányító igazgatótanács működését is megszüntette. Az állami gimnázium 4 osztályos lett 14-18 éves diákok számára.

Oláh András

mártós pennával írt szerelem

beteglátogatóba mentem
(hatéves hős – félszegen)
az egyik szoba szürke mélyéből
sápadt arcod tűnt elém
a kabátom zsebéből kikandikáló csokoládét
már az előszobában a mamád kezébe nyomtam
néked vittem pedig de féltem odaadni
„beszélgetsek csak” – hagyott bennünket
magunkra s nekem máris kiszáradt a szám
te sem tudtad kezelni a helyzetet
hagytad hogy a leckéket soroljam
konok együgyűséggel
mikor végére értem a listának
kérdőn rám néztél
én meg gyáván lesütöttem a szemem
mártós pennával írtunk akkoriban
az itatóspapírt bámultam ahogy puhán
szívta magába a betűk laza vonalát
aztán a tanító néni ott hagyott
piros betűit méregettem
furcsa borzongás futott végig rajtam
mikor hajad az arcomhoz ért
– s hazáig őriztem az illatot

N A P J A I N K

„Majd az úristen kiharcolja...” Egy nánási kalapköti élete

Sajtóhír: Megkapta a Népművészet Mestere díjat Reszeginé Nagy Mária szalmafonó népi iparművész.

A Népművészet Mestere-díjat azok a nem hivatásos alkotók kaphatják meg, akik hosszabb időszak alatt kifejtett munkásságukban kiemelkedő teljesítményt értek el a népművészet területén. A négy kategóriában odaítélt díjat idén már 61. alkalommal adták át a Mesterségek Ünnepe keretében. A kormány nevében Balog Zoltán, az Emberi Erőforrások minisztere augusztus 17-én vasárnap tíz alkotónak adta át a Népművészet Mestere díjat.

Köztük a hajdúnánási Reszeginé Nagy Mária szalmafonó Népi Iparművésznek. A kitüntetéssel a Kiemelt Nemzeti Értéktárba került a nánási szalmafonás.

Ez a helyi újságban megjelent rövid hír, ami egy küzdelmes, nehéz, szorgos életet takar. A szalmafonást, azaz a kalapkötiést egykoron Nánáson a legapróbb gyermek is tudta csinálni. Mára már igen megritkult az igazán értők száma. Reszeginé Nagy Mária szalmafonó népi iparművész, immár a Népművészet Mestere, ezek közé tartozik. Életéről sokszor mesélt, kivált anyai nagymamájáról, most szóljanak a sorok egy kicsit bővebben Marika munkás, nehéz életéről, arról az elszántságról, amivel mindig megvalósította amit célul tűzött ki maga elé. A következő lapokon Darócziné Bordás Andrea szakdolgozatának részleteit olvashatják, aki még a 2000-es évek elején készített interjút Marikával.

* * *

1938. október 25-én született Hajdúnánáson. Édesanyja Murvai Mária, apja Nagy Miklós. A nehéz körülmények között élő családban a hetedikként világra jött Máriát anyai nagymamájára bízták, akik a felső temető melletti Balogh tanyán éltek, nagyapja ott volt tanyás cseléd. A kis Marikát nagymamája nevelte és igyekezett pótolni mindazt, amit a szüleitől nem kapott meg. Sokszor elmesélte már, hogy a szalmafonás alapjait tőle tanulta, amelyek szinte beleivódtak ujjába. Tanította, biztatta unokáját a szép

munkára. Dolgos, rendes asszony volt. Mária már alig múlt három éves amikor elkezdte a szalmát fonni. Életének meghatározó szakasza volt ez. Elmondása szerint mindent nagymamájától tanult: a kitartást, a rendet, a munkaszeretet. Nagyanyja halálával – ez 1943-ban volt – kezdődött máig küzdelmes élete. Mindig nagy-nagy szeretettel beszél róla, így emlegeti: „Az én drága jó nagyanyám, nekem már akkor narancsot, fűgét, s finom jó galambleveseket főzött abból a szalmafonásból. S én még azt se tudom, hol van eltemetve.”

Az általános iskolát rendesen elkezdte, de csak 6 elemi járt ki, mert menni kellett dolgozni, a tehenet hurcolni, meg minden egyebet csinálni. Szeretett volna iskolába járni, s jó tanuló lett volna, ha tanulhatott volna. Azonban otthon a könyvet se vehette kezébe, és így csak az iskolában tanultak maradtak meg. Egyik évben pl. azért bukott meg, mert nem volt lábbelije, nem tudott iskolába járni. Majd csak 46 évesen, 1984-ben tette le a dolgozók iskolájában a két utolsó évet, hogy meg legyen a nyolc általános bizonyítványa.

Alig múlt 13 éves, és már dolgozott a Micsurin Tsz-ben, ahogy ő mondja, szakadásig. Hogy honnan tanulta, örökölte a kitartást, arról azt mondja: „A jó Istentől, mert mindig az segített, meg a jó nagyanyámtól, mert az úgy belém nevelte, hogy már a 3. kunkorgónál biztatott engem. Olyan magas ágyak voltak akkor, s a kis nyamvad lábam a deszka aljáig még nem ért le, ahogy felültem az ágy szélére. Akkor úgy örültem neki, ahogy haladt lefelé az ágy mellett s mindig kérdeztem; jó lesz már nagyanyám, jó lesz már nagyanyám? Kislányom, még ha kettőt, vagy hármat megkötöl, akkor utána megpróbáljuk, oszt beviszem, s átveszik, akkor én ... S abból a pénzből vett nekem mindig finomságokat az én drága jó nagyanyám. Szerintem ezt nevelte belém.”

Miután tsz-tag lett, járt neki a háztáji s minden egyéb, ami a tsz tagsággal járt, meg a kötelezettség, ami hozzátartozott. 16 éves korában eljött otthonról, mert annyira nem jött ki az anyjával. A Nyíregyházi utcára Varga Katica nénihez költözött, onnan járt a tsz-be. Varga Katica néni idegen volt, csak onnan ismerte, hogy amikor a Nyíregyházi utcán járkált, cibálta a tehenet mindig ríva, látta és megsajnálta őt. Már 11-12 éves korától ismerte, mivel iskola mellett is menni-vinni kellett a tehenet sok éven keresztül. A szőlőjük ott volt a Csepüskertben. Az anyja felpakolta a Sarló utcán a kétkerekű kocsikra a nagy csomó trágyát, s neki húzni kellett keresztül a városon. Ezt látta ez a néni éveken keresztül, megsajnálta és azt mondta neki, hogy szívesen befogadja, semmit se kell fizetnie, mert neki nincs gyermeke, s csak lehetne így valameddig gyermeke. Így költözött el otthonról. És ott szedte össze magát, minden amit keresett az utolsó fillérig mind az övé lett. Saját magára költötte, és mint meséli tovább ekkor még nem tudott félretenni

semmit, hiszen egyetlen ruhája volt, otthonról nem kapott semmit. Meg aztán vásárolt magának ágyneműt, meg olyasmit, ami egy férjhez menendő fiatal lánynak szükséges.

18 éves korában férjhez ment, de utána se lett jobb a sorsa. 1957. január 16-én kötött házasságot Horváth Lajossal. A tsz-ben ismerkedtek meg, ott volt fogatos. Akkor már 23 éves volt. Egy jó félévig az anyósánál laktak, egy szobában, egy pitarban, az apósa akkor már nem élt. Itt is ugyanúgy összeültek este az asszonyok és kötötték a kalapot. Majd kimentek a tanyára, a maguk számára. Marika lánya 1958 nyarán már onnan született meg. A tanyára úgy tudtak kimenni, hogy a tsz. földjén volt, de hitelből megvették az épületet, s így a maguk gazdája lettek. A tanya a Micsurin Tsz. területén volt, a Murvai dűlőn, a Vágó keresztdűlőjén. Ez a terület legelőszélben, lapos szélben volt, nem tudta a tsz. hasznosítani, azért is adták el. Nem volt körülötte hasznosítható terület, csak jószágtartásra. Az ura dolgozott a tsz-ben, ő meg már nem, mert várandós volt. A tanya egy szoba, konyha, meg egy kis spájz volt. A többi része istálló volt. Itt éltek 1960-ig, amikor idehaza költöztek, addig jószágtartással foglalkozott, kapált éjjel-nappal, a tanya körül a tsz területből vállalt kukoricát, cukorrépát, mindent ami volt. Az ura meg eljárt, kocsis volt a tsz-ben, fogatos volt, két lovas kocsival, akkor még nem volt ennyi gép. Hol dolgozott, hol nem, mert amikor összekerültek, már akkor is betegeskedett, mellhártya, majd tüdőgyulladásba esett, s ez évente kétszer megismétlődött. Ő se kapott GYES-t, mert, ahogy összekerültek, akkor már a férje nevére dolgozott, hogy mindkettőjüktől ne vonják az SZTK-t. Így nem kapott GYES-t, a férje meg táppénzt, mert akkoriban még a tsz-tagoknak nem járt. 1960-ban megszületett Lajos fiuk, ő még kintről született, olyan sár meg hó volt márciusban, hogy alig tudtak bejönni gyalog is a tanyáról, nem hogy szekérrel.

Utána vették meg az Arany János utcai kertet egy kis házzal. *„Akkorra már a jószágból meg a liba hizlalásból, a tanyáról meg hordta a sok a csirkét, tejfelt, s annyit árult a piacon, meg tíz egynehány hízót is adtak le, s akkor jutottak annyira, hogy borjút is tudtak venni, akkor azt le is adták, annyira, hogy akkor már 24.000.- forintért meg tudták venni ezt a kiskertes házat. Hát olyan kis összedűlni való volt az, így hát itthon megint a libadugás, a libatépés, meg közben mentek még kisebb dolgok is.”*

Mindeközben még mindig dolgozott a tsz-ben is, de még mindig nem volt tsz-tag, a férje nevére dolgozott. Majd 1967-ben a maga szakállára, a férje ellenállása ellenére beiratkozott a tsz-be. Időközben 1964-ben megszületett László fiuk, s közben hozzáfogtak az építkezéshez is. Előbb csak a melléképületet építették meg, s abban laktak, amíg a nagy ház nem épült fel.

Közben egy kis szünet volt a szalmával, csak egy embernek szállított, annak is alkalmanként. Leginkább kontycsatokat készített kunkorgóból. Volt,

amikor 5000 darabot is elvitt, amit ősztől tavaszig megcsináltak. Nyáron betermelte a szalmát, télen meg kötötték. Akkor már a gyermekek is besegítettek, aki kicsi volt az a szalmát tisztította. Este is meg nappal is, ha olyan volt az idő. Építkezés után is kellett bizony a jószágból is a pénz, így libatépni is vastagabban járt, a nagyobb gyerekeket is hozta-vitte magával, amikor meg nem volt libatépés, a kamillaszedés ment. Nagyon sok volt az is, hajnalban csinálta, mivel mindig korán kelő volt. *„2-3 órákor, ha muszály volt, éjszaka felkeltem s mivel a nagyobbak iskolások voltak, mire mentek az iskolába itthon voltam az indulásra. Sok mindenen mentem én átall.”*

A férjét 1972-ben, 38 éves korában leszázalékolták, és akkor 844 Ft. családi pótlékot kaptak a férje jogán, abból fizettek 250.-FT. OTP hitel törlesztést. Ennyi pénzből gazdálkodtak hatan. Férje a leszázalékolás után nem dolgozott semmit, még a jószágnak sem adott enni. Ő reggel felkelt, elkészítette mindenkinek a reggelit, megetette a jószágokat s ment ki a földre kapálni, mert olyan 12-13 ha cukorrépát kapált egy-egy nyáron, a dorogi határban. Délben meg jött haza, mert akkor már jöttek haza a gyerekek az iskolából s az ebédnek az asztalon kellett lenni. Ebéd után meg ment vissza. *„Csak a jó isten segített s mentett meg”* – mondja. Ahol csak egy pici pénzt lehetett keresni, ott dolgozott. A Nyíregyházi útfélen egy kis szőlőtermesztést is vállalat, ott is volt 800 öl szőlő, mert más földjük nem volt, a ház körül meg kicsi. A gyerekei ipari iskolát végeztek, s örült, hogy azt is meg tudta tenni, hogy mindenki megkapta a szakmunkás bizonyítványt. Így Lajos fia géplakatosként a Szellőzőben helyezkedett el, Marika férfi-női szabó, Laci kőműves (ő sajnos 22 éves korában meghalt), Zsuzsa meg megint férfi-női szabó lett, a Textilben helyezkedett el. Zsuzsa szeretett volna középiskolába menni, de ezt tudta csak mindegyiknek biztosítani a 844 Ft-ból.

1985. decemberében halt meg az ura, akkor már csak Zsuzsa volt otthon, de ő is '86 szeptemberében férjhez ment. Decemberben meg Lacit temették el. S utána már magára maradt. Közben a nyolc általános után 1988-ban megszerezte a gépkocsivezetői jogosítványt. 1987-ben férjhez ment Reszei Sándorhoz aki özvegy ember volt, már 6 éve ismerték is egymást, közel lakott. Ez a házasság rövid ideig tartott, nem tudtak igazán jól kijönni, így az év decemberében el is váltak.

Így aztán '98-tól végleg maga volt, persze a családot mindig segítette, de onnantól kezdve már a maga ura volt, oda költötte a pénzét, ahová szeretete volna. Akkor már megtudta mutatni, miért dolgozott. Közben a házat felújíttatta, bútorozta. Innentől kezdve mindent maga csinált.

A szalmafonás

A szalmafonás egész életét végigkísérte, kíséri. Gyermekkorában amikor még az anyjánál kötötték a kalapot, akkor leadták a szövetkezetnek, a Bartók Béla utcán található sarki házba, és a Sohler házba is. Eleinte még a zsidónak

adták le, úgy hívták Schlosser. Emlékszik rá, hogy 1948/49-ben még volt a zsidó is, és a Sohler is itt volt még akkor. Később már Bögre Zsófi nénihez vitte, a Háziipari Szövetkezetbe, Mindig azt mondták, hogy a zsidóhoz viszik a fonatot. Volt, amikor fonást is hordott ki, s táskát csinált belőle, szövött táskákat, amit formára vesznek fel. Gép nem volt még akkor neki, csak a 90-es évek elejére lett gépe.

A szalma nem szakadt ki a kezükből a tanyán sem, meg rá is volt utalva, ott is kötötték a kalapot éjjel-nappal. Az állandó jelleggel működött, a kalapkötés meg a kunkorgó készítés is. Annyi mindent vett abból, hogy ki sem lehet mondani, a csirkétől, a bútorig mindent. De mindent. Abban az időben a tsz-ekben volt még magyar búza, azt vetették, úgy szedték. Anyjánál is csinálták azt ugyanúgy – a szalmaszedést, a kalapkötést, mikor más munka nem volt. A szövetkezetbe addig vittük, míg meg nem szűnt, az úgy '78-ig volt kb. Utána már csak horgoltak, meg babaruhákat csináltak. Megszűnt a szalmafonás. Az urának egy öreg keresztanyja kötötte egy illetőnek Pestre a kunkorgót, s amikor már nem bírta, kb. '75-76 körül, átadta neki a munkát. Így annak a maszeknak csinálták, a szövetkezetbe keveset kellett fonatot vinni, így onnantól kezdve a maszek embernek hordták, aki rövidáru üzletekbe vitte a kontycsatokat, több ezer darabot, ez 1982-ig ment, mellette híztak a malacok, meg ment a munka, a család is ott volt. Akkor már lehetett harmadra kapálni a tsz-ben, azt is elvállalta, mert kellett a takarmány a jószágoknak. A kontycsat készítés mellett és után is csinált más szalmatárgyakat, amit tudott, meg amit kitalált, és vitte a vásárokbá. Már akkor javasolták neki, hogy csináljon fenyődíszeket. A tsz-ből ment nyugdíjba, előnyugdíjjal, amikor az megszűnt.

A nép iparművészet

Az évet már nem tudja pontosan, mikor kezdett el vele foglalkozni. A művelődési házba is ezidőben került, az akkori igazgató Girus Miklósné hívta, hogy mutassa be a szalmafonást. „Csináljunk valami kiállítás félét.” Volt több szakember is a kiállításon s onnan kapta az első löketet. A vásárokbán, meg a művelődési központ táboraiban kezdett megismerkedni más hagyományos mesterséget művelőkkel. Onnantól kezdve kezdett el arra dolgozni, hogy a népi iparművész címet megszerezze, hogy valami értelme legyen a munkának. Erre egyre többen bíztatták, hogy csinálja tovább, dicsérték, és javasolták, hogy vigye zsúriztetni a tárgyakat.

Az alaptudás, a fonatkészítés meg volt, abból lett a táska, de nem a géppel varrott, a kalapot meg a dobozokat akkoriban egy néni varrta neki, s azzal ment vásárolni, (állatvásárok, Hortobágyi Hídi vásár, népművészeti vásárok stb.) Amikortól a kunkorgót is tudta, elkezdett aratókoszorúkat készíteni, amit addig nem csinált. Nánáson tudomása szerint ez nem volt

jellemző, a nagymamájék olyat nem csináltak, nem is emlékszik rá. Magától próbált variálni ilyen-olyan.

1978-ban a Népművészeti Egyesületbe is belépett, és 1987-ben lett népi iparművész. Zsúriztetni kellett hozzá 25 darabot, melyből 5-nek „A” és 20 db-nak „B” kategóriásnak kellett lenni. S akkor már szárnyalt tovább. „Már most nyugdíjas vagyok, nem kell újítani, de nem is éri meg a zsúriztetés drága nekem.” Azóta már sok helyen volt alkotótáborokban is, meg Debrecenben is tanított iskolákban. Sok helyen van már ismerőse, akik révén sok meghívást kap. 2004-ben megkapta a Megyei Minőségi Termékdíjat is.

Mióta a népi iparművész címet megkapta, azóta folyamatosan járta a különböző vásárokat. Meg aztán bejárta az országot, és külföldön is volt. Így járt a Lipicai lovas fesztiválon, BNV-n, Visegrádi Palota Játékokon, Csepűrágó Fesztiválon, volt Ausztriában és járt Ustronyban is. Legtöbbet Budapesten a Mesterségek Ünnepe, illetve a karácsonyi vásárokra járt, meg Debrecenbe. Ma már nem megy, mint mondja, annyira drága a helypénz, hogy nem tudja kiárulni.

Az alkotóház és kiállítóterem

Az alkotóház mindig is eszébe volt és 1989/90-ben döntötte el, hogy megvalósítja. Nagymamája iránti szeretet indította el és még az is szerepet játszott, hogy otthon egy 9 négyzetméteres műhelyben dolgozott, ahol nem tudott vendégeket fogadni. Sem iskolásokat, turistákat, érdeklődőket, akik pedig addig gyakran megfordultak a házában, és ők kiállítást szerettek volna látni. Arra kezdte hát gyűjteni a régi bútorokat, mert azzal akarta berendezni. Amit gyűjtött végül a régi házba került, s így abból egy bemutató tájház lett. 1994 őszén vette meg az alkotóháznak a telket, ami már régen eladó volt. A teljes alkotóház ötletet Hrotkó Vendel, az akkori tsz-elnök támogatta, fantáziát látott benne, jó kis üzletet. Így vették meg mint két magánszemély a kertet 1.300 ezer forintért, mely 640 ö. A dísznő árából ki tudta fizetni a felit, s egyig nem kezdtek hozzá az építkezéshez. Az elnök egy nagy terítő üzletet akart belőle, a HÍSZ folytatását. Szerette volna a Balatont, meg az egész országot megteríteni a szalmakalappal, meg a díszekkel. Még felmérést is csinált, úgy hogy elindult az úri sofőrje felderíteni, hogy hol lehetne eladni, de azt mondták, hogy csináljanak egy bemutató kocsit, bepoliczva, melyben legyen benne minden, rakják tele áruval, s azzal induljanak el. Ebbe a bizonytalan üzletbe nem ment bele, meg Marika sem akarta, mert ez egy nagy befektetés lett volna, de bizonytalan üzlet. Amikor ennek a nagy feljárásnak vége lett, akkor hervadt le Vendel, hogy nem olyan ez, mint ahogy elképzelte. Sokat ment hozzá, hogy mit lehetne tenni, sokszor órák hosszat, napokat várt rá. Akkor Hrotkó úr dolgozott, nem ez volt a legfontosabb dolga, ő meg várta, Végül ráuntak mindketten, s így mondta

neki Vendel, hogy jobb lenne neki magának csinálni. Jobb is lett. „Mondtam, hogy igen, de tessék nekem akkor a tsz. vagyonyjegyet pajtabontásban kiadni. Úgy kaptam ki a tsz.-ból 540 ezer forint értékűt. S akkor én abból a bontott anyagból kifizettem Vendelt egy éven belül, s így maradtam magamra.”

Sok-sok szalmafonatból rakta félre a házra a pénzt, mivel akkoriban olyan jó megrendelések voltak. 500-600 db kalapot is kellett csinálni jó pénzért, s abból meg még a bontott anyagból kezdett el épülni a ház apránként, előbb az alapot, s ahogy jött. Akkor nagyon ment a szekér. Mellette eladott 40.000 cserepet, sok anyagot, léceket, téglát faanyagot a bontottból és építették is bele az épületbe. Abból a kertből árulta a pajtát a fogadott mesterek segítségével. A tervet is ő találta ki, Incze mérnök úr csinálta. Elmagyarázta neki, hogy mit szeretne, azt sose felejt el, „mert bementünk a kertbe egy decemberben a bokáig érő hóba s mondom neki, hogy mit szeretnék. Hogy mérnök úr én ezt szeretném, és akkor a vállamra tette a kezét, rám nézett s mondta, hogy Mária néni jól meg tetszett ezt gondolni? Mert ez négy háznak az alapja, amit most el tetszett mondani. Hogy tetszett ezt gondolni, nem lenne jobb egy kisebb? De nagyon komolyan, nagyon határozottan mondta, még a fogát is összeszorította, S mondtam neki: mérnök úr, vagy ilyen lesz, vagy semmilyen, s én akkor elmagyaráztam neki, hogy szép tornácot szeretnék, meg boltívet, meg tetőteret, meg milyet.” A mérnök úr megrajzolta, ahogy ő elképzelte, s tényleg olyannak képzelte. És nagyon emberséges volt, mert 60.000 forintot kért a tervezésért, amikor egy családi háznak is annyi volt abban az időben, vagy még több is az ára. Nem kért többet. Azt mondja: „én méltányolom a szorgalmát Marika néninek.” Megkérdezte: „hogya ki fog segíteni? A jóisten fog segíteni mérnök úr. S még azon kívül? Hogy tetszik tudni befejezni? Mérnök úr, ha minden kötél szakad, akkor eladom a másik házam, bár én nem akarok ideköltözni, egy csepp vérem sem kívánja, mert annak a fele az enyém, a többi a gyermekeimé, azoknak szeretném fenntartani, de segített az én drága jó istenem.” Így épült fel bő négy év alatt, mert előtte ősszel már lealapoztak. Végül a tetőtérrel együtt 2007 tavaszára készült el. Készült egy sütőház is, így vált teljessé a komplexum.

* * *

Eddig a részlet Darócziné Bordás Andrea szakdolgozatából – azóta sok minden megváltozott. Kora, és egészségi állapota miatt 2013 nyarán megvált az Alkotóháztól. amelyet a Hajdúnánási Önkormányzat megvásárolt, és hasonló szellemben működteti tovább.

De még a mai napig nem tud ölbe tett kézzel üldögélni, és néhány telekkel odébb, egy régi kis parasztházat vásárolt meg, és azt alakította ki egy kis kiállítóháznak, műhelynek és egyben egyfajta népművészeti boltnak. További

tervei is vannak, a nagy kertben termeli majd meg a kötéshez szükséges alapanyagot, az ősi egyszemű búzát, az Alakort.

Az évek múlásával újabb és újabb ötlete volt a szalma fonását illetően, és az igények most is megkövetelik tőle, hogy mindig más formátumot, motívumot készítsen.

1993 óta, már mint nyugdíjas hagyományörző népi iparművész, kizárólag a szalmafonással foglalkozik, vásárokra jár, többek között állandó résztvevője Budapesten a Mesterek utcájának, a nagy karácsonyi vásároknak. De Debrecenben is számtalanszor találkozhattak portékájával. Sok kiállítása volt országszerte, mives aratókoszorúi mindig osztatlan sikert arattak. 1985-ben megkapta a Népi Iparművész címet. 2013-ban Hajdú-Bihar Megye Közgyűlésének Kölcsény-díját. És 2014 augusztusában átvethette élete nagy álmát, a Népművészet Mestere Díjat.

Reszeginé Nagy Mária tevékenységével nagyban hozzájárul, hozzájárult ahhoz, hogy Hajdúnánáson és a Hajdúságban megismerjék Hajdúnánás védjegyét a „kalapközt”. Marika néni nagyon sokat tesz/tett annak érdekében, hogy a felnövekvő nemzedékkel megismertesse a nagy hagyományú nánási szalmafonást.

Munkássága során számtalan iskolában, óvodában, művelődési házakban próbálta meg bevezetni az ifjúságot, a gyermekeket a szalmafonás rejtelmeibe, nemcsak Hajdúnánáson. Használati és dísz tárgyaival számtalan kiállításon, termékbemutatón méltán öregbítette Hajdúnánás, és megyénk hírnevét, Hajdú-Bihar megye népi iparművészetét.

Kalapok és aratókoszorúk az Aranyszalma Alkotóházban

Szőnyeg, táskák, karácsonyi díszek, és egy kis bemutató

A megálmodott tornácos-boltíves alkotóház a Jókai utcán

2014. augusztus 17. Balog Zoltán miniszter - Emberi Erőforrások Minisztériuma – adja a Népművészet Mestere-díjat Reszeginé Nagy Máriának a Budai Várban a Mesterségek Ünnepén

Fehér Farkas

Minden település közösségében élnek olyan emberek, akik ilyen-olyan formában kitűnnek valamilyen különleges teljesítményükkel, kiváló eredményeikkel, művészeti alkotásaikkal, és hasonlóak. A hétköznapiak egyformaságát ünnepé tudják varázsolni egy-egy jól sikerült szerepléssel, ahol boldog-büszkén mondhatják, Hajdúnánáson születtem, Hajdúnánáson élek, Hajdúnánás volt az kis vidéki város, ahol megismerkedtem ezzel, vagy azzal a tevékenységgel, ami később ismertté tett ország-világ előtt.

A mi kis városunk különösen gazdag kiváló tehetségekben. Számítalan nagyszerű szakember végzi munkáját az élet minden területén, akiknek valamilyen kötődésük van Hajdúnánáshoz.

És vannak olyanok is – bár már nem túl nagy számban – akik a sikerek ellenére itt maradtak, innen indulnak időről időre meghódítani a világot, kihozni magukból azt a legtöbbet, ami az elsők közé emeli őket. Ilyen ember írásunk főhőse is, akit harcos körökben csak a Farkas, vagy Fehér Farkas néven ismernek.

A címből ítélve akár egy Jack London hősre is gondolhatnánk, de nem erről van szó, bár bizonyos értelemben akár még rokon vonások is felfedezhetők a természet gyermekei és a hajdúnánási Mónus József többszörös táv- és céllövő íjász világrekorder, Európa-bajnok gondolatvilága, lelkesége között. Itt, az Alföld északi csücskében Hajdúnánáson született, 1965. október ötödikén. Mint mondja, *„Úgy születtem, hogy a „csavarhúzó” a kezemben volt, aminek köszönhettem később, hogy nem ismertem olyan dolgot, amit ne tudtam volna megvalósítani.”*

Az általános iskola után a Körösi Csoma Sándor Gimnázium és Szakközépiskola tanulója lett és majdnem ötössel végezte a mechanikai műszerész, műszergyártó és karbantartó szakágat. Szakmai ismeretei nagy részét Debreceni Imre és Molnár Sándor tanároknak köszönheti.

Az érettségi után a nyíregyházi Mezőgazdasági Főiskola gépész-üzemtechnológiai szakán szerzett diplomát. Majd jött a katonaság, Kalocsán, ahol harcokszó-parancsnok lett. Leszerelés után Hajdúnánáson kezdett el dolgozni. Családalapítás következett, majd 1994-ben megszületett egyetlen gyermeke, Laci fia.

A hajdúnánási Új Élet Mezőgazdasági Termelőszövetkezetben energetikus lett, majd alapított két Kft-t, amelyekben mezőgazdasági termékek feldolgozásával foglalkozott. Különböző okok és cégek miatt vállalkozása tönkrement, ami a mai napig fájó és keserű emlék.

De mint mondja, valószínű ennek így kellett történnie, hiszen másként talán soha nem fordul érdeklődése a magyar történelem, a harci íjászat felé.

Farkas közel tíz éve talált rá arra a területre, ami számára meghozta a kiteljesedést, a világhírnevet. És ez nem más, mint a hagyományos harci íjászat, táv- és céllövésben. Mint önéletrajzában írja, *„A sors úgy hozta, hogy életem a „gazdasági hatalmi harcoknak” köszönhetően átalakult az idők folyamán és eltávolodtam a gazdasági élettől. Megtaláltam a valós utat úgy érzem, és elkezdtem nemzeti múltunk kutatását, önéletrajzomból. Főleg a X. századi történelmünket és a harci íjászatot helyeztem előtérbe.”*

A harci íjászat lett napjainak legfontosabb tevékenysége – természetesen a család mellett. Farkas sokszor elmondja azoknak, akikkel először találkozott, hogy ő nem sportol. Ez a tevékenység valami egészen más. Először is az a közeg, amelyben ő kiváló eredményeit éri el, úgy is mondhatjuk, hogy a harcosok közössége. Lélekben valahol a 10. században létezik Farkas, aki olyan spirituális energiát tud minden egyes lövéséhez adni, amit egyszerű, hétköznapi gondolkodással nem is lehet felfogni. Mert ki tudja azt elfogadni, hogy minden egyes kilőtt nyílvesztő harci kiáltással, és lelki-gondolati támogatással küld célba, és ezek a láthatatlan energiamezők juttatják egyre messzebb és messzebb. Egészen a világ bajnoki aranyéremig. Számára nem a helyezések a legfontosabbak: az első, a legjobb szeretne lenni, hiszen mint mondja, *„Úgy látom, és úgy érzem ma, hogy a verseny harc életre-halálra, azaz számomra csak a győzelem kivívása számít, a 2. már legyőzött, aki a múltban meghalt. Fel akarom hívni a világ figyelmét a történelmi íjászatra eredményeimmel.”*

Egy késő őszi délutánon ültünk le kicsit hosszabban beszélgetni, hogyan is indult ez az egész íjászkodás, hiszen általában ha erről kérdezik valakit, a válaszok jelentős hányadában úgy kezdődik; már kisiskolás korban ezt szerettem volna....stb. Nos, mint meséli, ő kisgyermekként legfeljebb édesanyja kaktuszaira lövöldözött a keresetlen, minden kisfiú „fegyvertárban” megtalálható íjjal. Hosszú-hosszú évek teltek el úgy, hogy még csak meg sem fordult fejében az íjászkodás gondolata. Élte az átlagos emberek életét Hajdúnánáson.

2006-ban következett be életében az a fordulat, amely alapvetően megváltoztatott mindent. Történt ugyanis, hogy éppen Egerben jártak, és a várban zajlott egy harci bemutató, íjászkodással egybekötve, ahol a látogatók is kipróbálhatták magukat. Mint meséli, úgy érezte, borzongató, csontig ható varázsütés érte, és olyan érzései támadtak, mintha már valamikor járt volna itt. Laci fiával együtt beneveztek a versenyre, persze ekkor még utolsók lettek, de itt indult az a hihetetlen pályafutás, amelyben Laci fia is fontos szereplő. Ez volt az a fordulópon, amely elhozta számára azt az új világot, amelyben *„ha akarom, mindig a szeretteimmel, öseinkkel, sikereinkkel,*

vágyaimmal, szabad gondolataimmal lehetek Ez a világ teljesen zárt világ, melyben nagy céljaimat is nyugodtan megfogalmazhatom.”
(Forrás:www.kurultaj.com.)

Apa és fia 2011-ben

"Nagyon érdekel, hogy milyen lehetett a magyarok íja a 10-11. században, és ha az őseinkre gondolok, mindig az íjászat az első, ami az eszembe jut. Szeretném bebizonyítani, hogy szinte elképzelhetetlen messzinek tűnő távolságba is el lehet lőni tradicionális jellegű íjjal. Arra szeretném felhívni a figyelmet, ha egy török harcos az 1500-as években képes volt 800 méterre ellőni, akkor ugyanerre a magyar is képes lehetett, csak lehet, hogy arról nem maradt írásos emlék. Ami akkor elmaradt, azt szeretnénk most pótolni" – mondja egyik nyilatkozatában elhivatottságáról.

Sportíjászáttal kezdte, azaz olyan versenyekre járt, ahol alapvetően 10-20-30 méterig elhelyezett célokra lőtt. 2008-ban már 57 aranyérem birtokosa volt, de nemzetközi eredményeket egy Európa Kupa aranyérmén kívül nem tudott felmutatni. Egyre inkább a harci íjászat felé terelődött figyelme, amely a nagyobb távolságok legyőzését tűzte ki. Kevés volt már a 10-20-30 méteres táv, többre, másra vágyott. A több száz méteres távolságban elhelyezett célok eltalálására. Akkor még 145 méter volt a világbajnokságokon a legtávolabbi elhelyezett cél. „Az idők folyamán ennél sokkal nagyobb szerettem volna teljesíteni, hiszen minduntalan ott lebegett szemem előtt; mi az a távolság ameddig el lehet kézi íjjal lőni, és mi az a távolság, amin még pl. mint egy ember nagyságú célt el lehet találni.” Így lett harci céllövő és távlövő íjász is.

2008-ban nyerte az első világversenyét, amikor Dél-Koreában részt vett a Hagyományos Íjások Világfesztiválján, amely része volt az olimpián kívüli sportágak világjátékának. A verseny előtt 20 napon keresztül napi 1000 nyílveessőt lőtt ki, azt mondja, mindig hosszú időt szán a felkészülésre, mert fontos neki, hogy azt érezze, minden összeállt. "A lelki nyugalom csak

akkor van meg, ha érzem a felkészültség magabiztosságát, ehhez pedig idő kell. Az embernek, az íjnak és a nyílnek tökéletes összhangot kell alkotnia" – mondja.

Dél-Koreában Vörös Sólyommal

Farkas neve a hazai és a nemzetközi sajtóba 2010-ben robbant be, amikor egy 1226 óta fennálló mongol rekordot döntött meg: a Nyílegyenes Távlövő Bajnokságon 508,74 méterre lőtte a nyílveesszőjét, ilyen messzire (503 méterre) előtte utoljára egy Esunkhei nevű mongol harcos tudott ellőni Dzsingisz Kán egyik ünnepi versenyén, ahol egyébként 140 méterrel lőtt többet, mint a második helyezett.

Az elmúlt évek alatt rendre megfordult azokon a helyszíneken, ahol ezeket a versenyeket hagyományosan rendezik, pl. Törökországban Gümüşhacıköy, Kína Belső-Mongólia, Ergun városa, vagy éppen az Egyesült Államokban Utahban a Nagy Sós Sivatagban.

A hagyományörző harci íjások rendre találkoznak a különböző világversenyeken, ismerik egymást, számtalan barátság is szövődik közöttük. Ezek a harcosok tisztelik egymást, és persze folyamatosan meg van az egészséges harci szellem is; legyőzni a másikat, bebizonyítani: én vagyok a jobb. Ez a mentalitás egyébként – mint mondja, kizárólag a keleti, ázsiai népeknél, illetve az indián törzsek kései utódainál van jelen, nyugat-európaiaknál ez nem működik.

Egyik interjújában a lelki rokonságra az alábbi példát mesélte el: „*Koreában odajött a csapatunkhoz egyik este egy mongol harcos és elkezdett énekelni. Mongolul. Mivel nem értettünk a nyelvén, hát nem értettük a szavakat, mégis mindannyian arról beszélünk utána, hogy az éneke alatt hallottuk, ahogyan fú a szél a hegyek között. Később tudtuk meg, hogy a dal címe: Bolyongás a hegyek között. S mi ezt ott az ének közvetítésével mindannyian megéreztük, mindannyiunknak lejött. Csodálatos volt! Ez az ősök szelleme, s ezért mondom azt, hogy ezeken a versenyeken harcosok vesznek részt!*”

„*Amikor megfogod az íjad egyik szarvát, akár kint a mezőn, akár a hegyek között, érzed, hogy a másik végén ott állnak őseid. Mikor ellősz egy nyílveesszőt, és hallod a hangját, a toll suhogását, érzed az erőt, ami utat tör a végtelenbe, akkor érzed az igazi szabadságot! Nincsenek ellenségeid, ellenfeleid, csak a nyíl, ami messzire röpül..*”

A 2011-es esztendő újabb sikereket hozott számára, Kína, Dél-Korea után az Egyesült Államok Utah államában, Wendover város mellett hagyományosan megrendezett Távlövő Világversenyen. Ezen a helyszínen, a Nagy Sós Sivatagban különösen mostoha időjárási viszonyok uralkodnak, amely meglehetősen nehezíti a versenyzést. A száraz, meleg sivatagi éghajlaton sorra szakadtak szét az íjak. A meleg miatt nem tudta használni a 100 font (45, 95 kg) húzóerejű íjat, helyette 54 fontossal lőtt, és így is két világrekordot ért el: az összetett tradicionális íjak korlátlan erejű *Turkish* kategóriájának 2008-ban felállított világcsúcsát több mint 32 méterrel lőtte túl, a vadásznyílveessző stílusban pedig a korábbi rekordot több mint 60 méterrel verve, 274 méternél landolt a nyila.

De még sem ezt tartja a legnagyobb eredménynek, hanem azt, hogy a korlátlan erejű vadászveesszős kategóriában 300 méteres lövésével három méterre megközelítette a távlövő legenda, Don Brown világrekordját.

„*A verseny után odajött hozzám egy 80 év körüli indián férfi, Larry Hatfield, aki jelenleg is világrekorder, és könnyes szemmel mondta, hogy ő ilyet még nem látott, majd barátilag fenékebe billentett. Visszavágyom Amerikába, van még négy olyan kategória, amelyben szeretném, ha az én nevem mellett lenne a világrekord*” - mondja Mónus, aki a versenyre 600 nyilat készített, ezekkel összesen tizenhétvezret lőtt, és végül csak tizennyolcat vitt el magával.

Farkas évente általában 4-5 világversenyen indul, és az utóbbi években úgy táv-, mint céllövészetben nem talált legyőzőre. Különösen érvényes volt ez az idejű esztendőre. 2014-ben nyolc világversenyen mérettette meg magát, és amely kategóriában indult, ott mindenhol ő végzett az élen. És nem akármilyen eredményekkel! A versenyek sora nyár elején kezdődött Olaszországban, Bolognában, ahol új olasz rekordot ért el, majd folytatódott Törökországban a Nemzetközi Íjász Világfesztiválon, ahol az 50 fontos íjak versenyében szerzett aranyérmet. Kínában, Ergunban az Íjász

Világfesztiválon távlövésben aranyérem korlátlan erejű távlövésben. Majd következett Mongólia, itt szintén korlátlan erejű távlövésben első helyezés. Már nyár vége felé jártunk, amikor az USA-ban a hagyományos a Nagy Sós Sivatagban megrendezésre kerülő Távlövő Íjász Világversenyen hat kategóriában hat világrekordot lőtt.

Az idejű utolsó nagy világversenyét a Dél-Koreai Világ bajnokságon zárta, ahol az 50 fontos íjak távlövő versenyén világbajnoki aranyat nyert és ugyanitt a 165 m-es céllövő versenyen szinte 100%-os eredménnyel lett világbajnok.

Alig ért haza, amikor igen nagy megtiszteltetés érte; október 11-én Debrecenben, a Kölcsey Központban vehette át a Megyei Prima-díjat, kiváló teljesítményeinek elismeréseként.

2014. október 11. Prima-díj átadó Debrecenben (Fotó: Derencsényi István)

Mint már említettük, fia, Mónus László József szintén harcos, aki édesapja véleménye szerint östehetség, zsigerből lő, minden különösebb gyakorlás nélkül. Mint Farkas mondja, már 17 éves korában erősebb volt, mint ő. Anyai ágon Zrínyi Ilona leszármazottja, génjeiben hordozza a történelmi örökséget, östehetségét. Pillanatnyilag nem sok ideje van versenyekre járni, hiszen a Budapesti Műszaki Egyetem hallgatója, és egyenlőre a tanulás a legfontosabb tevékenysége. Az apai büszkeség természetes: „*Nagyon szerény és szorgalmas gyerek. Sokkal erősebb, mint én. Nagyon büszke vagyok rá. Rengeteg kiemelkedő nemzetközi eredménye van, Európa-rekord, világrekordok.*” Aztán még hozzáteszi: versenyezni soha nem fognak egymás ellen.

Beszélgetésünk végén feltettük a kérdést: mi lehet még a cél? Mi hajtja tovább újabb és újabb eredmények elérésére?

„Meg szeretném mutatni büszkén a világnak a győztes jogán a magyar zászlót a dobogó legmagasabb fokán. Amikor a nemzetem zászlaját kibontom, akkor kibontom Hajdúnánás harci zászlaját is. Ma már céllövésben eljutottam a 453 méteren elhelyezett ember nagyságú cél eltalálásáig 5 nyílvezzőből (pl. 2012 Bugac 8000 ember előtt), és legnagyobb lőtt távom nemzetközi versenyen 653 m, ami egyben világrekord,(2012 Ergun-Kína)

Hiszem azt, hogy a múlt emléképeinek újbóli megélése az egy olyan erő, ami messzebbre repíti nyílvezzőmet akár több száz méterrel is a világ legjobb íjászaiknak nyílvezzőjénél!”

Aztán szerény mosollyal a szája sarkában még hozzáteszi: van két nagy terve a 2015-ös esztendőre. Az egyik a már évek óta dédelgetett gondolat: a 907 méteres távlövés a pozsonyi csata emlékére és egy olyan világrekord megdöntése, amely már nem a hagyományos íjászat kategóriájába tartozik. Ebben jelenleg 2100 m a világrekord – ezt szeretné túllőni. Szinte hihetetlen, de ha ő mondja, akkor már valószínű ott érzi idegeiben a táv legyőzését.

Záró gondolatként álljon itt Súlyomfi Nagy Zoltán dalszövege:

Nimród éneke

Fény-nyilaimat ma újra kilövöm
Égi íjásza vagyok a világnak
Fény-nyilaimat ha újra kilövöm
Ősi lángom messze jut.

Fény-nyilaimmal száll a szeretet
Félelem sötétjét tűzben elégeti
Fény-nyilaim hozzák az életet
Ármány tőlem messze fut.

A dobogó legfelső fokán

2014. USA, Nagy Sós Sivatag, a hat világrekord helyszíne

A szíkta herceg társaságában – Emberek aranyban kiállítás

A nagy legenda, Larry Hatfield társaságában 2014

Íjészítő népeket idézve –Mongólia, 2014.

Harcosok egymás között

Célra tartva

Az a híres 653 méter - Ergun, 2012

Mónus József nemzetközi eredményei:

- 2007 - Európa Kupa aranyérem
- 2008 - Dél-Koreában TafisaTrex Game, Hagyományos Íjász Világbajnokság aranyérem
- 2010 - Stuhlfeldenben (Ausztria) Európa Bajnokság aranyérem
- 2011 - Ledu (Kína) 240 méteres céllövő Világfesztivál aranyérem
- 2011 - Dél-Korea Hagyományos Íjász Világbajnokság, csapat ezüstérem
- 2011 - USA-Wendover Távlövő Íjász Világverseny 6 aranyérem
- 2011- USA-Wendover Távlövő Íjász Világverseny 2 világrekord
- 2012 - Belső-Mongólia (Ergun) Hagyományos távlövő világverseny aranyérem és e mellett a 653 m világrekord lövés itt született
- 2012 - Kína ,Ordos ORDOS-Nadam 2012 hagyományos íjász világverseny aranyérem
- 2013 - Törökországban Gümüşhacıköyben Nemzetközi Íjászfesztiválon 50 fontos íjak versenyében aranyérmet szerzett, világrekord lövéssel, 467 m, amikor a 2. helyezett 330 métert lőtt! Ugyanitt korlátlan íjerősségben szintén aranyérem
- 2013 – Törökország, Biga Nemzetközi Íjászfesztiválon, 50 fontos kategóriában aranyérem ,150 méteres fölényrel
- 2014 - Olaszország (Bologna) Olasz Távlövő Verseny, aranyérem, új olasz rekord lövéssel
- 2014 - Törökországban Gümüşhacıköyben, Nemzetközi Íjász Világfesztiválon 50 fontos íjak versenyében aranyérem, 90 méteres fölényrel a 2. helyezett előtt! Korlátlan íjerősségben nem indult, mert a 480 m pálya rövidednek bizonyul az íjához mérten, hiszen az íja 60 méter fölött tud löni!
- Kína - (Ergun Íjász Világfesztiválon távlövő aranyérem korlátlan erejű távlövésben
- 2014 - Mongólia (Ulanbator mellett) távlövő aranyérem korlátlan erejű távlövésben
- 2014 - USA-Wendover Távlövő Íjász Világverseny 6 világrekord, 6 aranyérem
- 2014 - Dél-Korea - Világbajnokság 50 fontos íjak távlövő versenyén világbajnoki cím
- 2014 - Dél-Korea Világbajnokság 165 m céllövő verseny (szinte 100%-os °eredménnyel) világbajnoki cím. Mindezek mellett hazánkban 2010-ben 508,74 méteres távlövő rekorder

- Harci íj kategóriában 2011-ben 45 grammos nehéz nyílvesszős kategóriában országos rekordlövés 306 méter.

Több mint 100 alkalommal emelhette fel a győztes jogán az ország zászlaját
Összességében :12 világrekord -3 világbajnoki aranyérem -9 világfesztivál aranyérem

Kitüntetései:

- 2009 - „Hajdú-Bihar Megye legjobb férfi sportolója” cím
- 2009 - Duna Televízió „Mentor” oklevél
- 2014 – Hajdú-Bihar Megyei PRÍMA díj

Céllövészetre koncentrálnak – akárcsak honfoglaló őseink

A dobogó legfelső fokán Ordos, Nadam Fesztivál 2012

Országgyűlési választások 2014. április 6.

A Hajdú-Bihar megyei 6.sz. választókerületben egyéni mandátumhoz jutott Dr. Tiba István a FIDESZ-KDNP jelöltje

Miskolcon születtem. Általános és középiskolai tanulmányaimat szülővárosomban végeztem. 1980-ban érettségiztem a Földes Ferenc Gimnázium biológia tagozatán. 1980–1981-ben az Országos Mentőszolgálat ápolója, majd 1983-ig a miskolci Fogtechnikai Vállalatnál fogtechnikus voltam. 1983-ban felvételt nyertem a Debreceni Orvostudományi Egyetemre, 1988-ban a fogorvosi karon szereztem diplomát. Szakvizsgát tettem fog és szájbetegségekből, majd gyermekfogászatból, később konzerváló fogászatból és fogpótlástamból. A

Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetemen egészségügyi menedzser diplomát szereztem. Az egyetem elvégzése után Balmazújvárosra telepedtem le, azóta is itt élek. 1988-tól saját vállalkozásban fogorvosként dolgoztam, munkatársaimmal a város fogászati alapellátását biztosítottuk a Balmazújvárosi Egyesített Egészségügyi Intézményben. 1996-tól 2005-ig másodállásban a Városi Egészségügyi Szolgálat igazgató-főorvosa voltam. Második házasságomban élek, két éve külön. Valószínű, s tán elismerendő, nehéz eset vagyok, házasság terén. Vélhetően a munka, tanulás, karrierépítés és családra fordított idő-energia faktor kicsit megborult. Kettő fiúgyermek és egy lánygyermek édesapja vagyok. Fiam Kristóf, 23 éves, ő Budapesten dolgozik. Gergely fiam, a Budapesti Gazdasági Főiskola első éves hallgatója. Lányom Laura 15 éves, a balmazújvárosi Veres Péter Gimnázium első éves, angol szakos tanulója.

Életem a rendszerváltással izgalmas fordulatot vett, a több éven át végzett önkormányzati pénzügyi bizottsági elnöki munka igazi kihívás volt számomra. Ennek az időszaknak az eredményei ma is jelen vannak a város életében. Polgármesterként tovább folytatom a város fejlesztését, immár az Európai Unió pályázati lehetőségeire is építve. Fontosnak tartom, hogy választókerületem összes település fejlődjön, harmonikusan működjön együtt.

Céлом, hogy munkámmal, tevékenységünkkel az ország fenntartható fejlődését szolgáljam. Azért dolgozunk, hogy biztos alapokat teremtsünk gyermekeinknek, a jövő nemzedékének, akik tiszteljék és becsülik meg mindazt, amit hagyatékkul kaptak.

Hiszem, hogy minden embernek joga van a boldoguláshoz. Szeretnék egy élhetőbb élet lehetőségét magában hordozó társadalom tagja lenni.

1998-ban léptem be a Fidesz balmazújvárosi csoportjába. 2000-től vagyok a csoport elnöke, 2004 őszén a FIDESZ Hajdú-Bihar megyei 8-as választókerület elnökének választottak. Az 1998. évi önkormányzati választáson a négy polgármester-jelölt közül második helyen végeztem, listavezetőként bekerültem a városi képviselő-testületbe, ahol 2002-ig a pénzügyi bizottság elnöke voltam.

2002. évi országgyűlési választáson a FIDESZ és az MDF támogatásával egyéni jelöltként indultam és szereztem meg az országgyűlési képviselői mandátumot. Az országgyűlés egészségügyi állandó bizottságának megalakulásától tagja voltam. 2002. évi önkormányzati választáson balmazújvárosi listavezetőként ismét tagja lettem a balmazújvárosi képviselő-testületnek, de az országgyűlési képviselőség miatt mandátumom átadtam.

2006. évi országgyűlési választáson a FIDESZ - KDNP közös listáján jelölt voltam, a választókerületben az MSZP-jelölt mögött végeztem 500 szavazattal. 2006. évi önkormányzati választáson Balmazújváros polgármesterének választottak, a megyei közgyűlésben az egészségügyi, szociális és munkaügyi bizottság elnöke lettem.

2008. október 3-án Arnóth Sándor parlamenti képviselői megbízatásáról való lemondását követően a FIDESZ megyei választmánya a megüresedett listás mandátum betöltésére javasolt. 2008. október 13-án lettem parlamenti képviselői eskümet, az országgyűlés ifjúsági, szociális és lakásügyi bizottságának voltam a tagja.

2010. évi országgyűlési választáson a FIDESZ-KDNP támogatásával egyéni jelöltként indultam és szereztem meg első körben az országgyűlési képviselői mandátumot. Az országgyűlés önkormányzati és területfejlesztési bizottságának tagja vagyok. 2011. február 22.-től töltöm be az országgyűlés jegyzője tisztséget. 2010. évi önkormányzati választásokon Balmazújváros polgármesterének választotta. Ez nagy megtiszteltetés, és óriási kihívás volt számomra. Ez rendkívül izgalmas időszaka életemnek, a településért, ahol élek örömmel dolgozok.

Jelentős számú városi beruházást készítettem elő, és irányítottam a megvalósításukat. Közreműködtem az egyházi iskola újrarendezésében.

A 2014-es országgyűlési választásokon a Hajdú-Bihar megyei 6-os számú választókerület mind a 84 szavazóköreben nyertünk, mind én személyesen, mind pedig a FIDESZ. Nem sok olyan választókerület van rajtunk kívül az országban, akik ezt elmondhatják magukról. A polgárok megértették, hogy az út, amin elindultunk, jó irányba tart, nem a gyűlölködés az irányadó, hanem az összefogás, és a közös úton tovább haladás!

10 településből áll a választókerület. Ezen települések határozzák meg a jövőbeni munkámat. A most elkezdődő parlamenti munka teljesen más jellegű munka lesz, mint a korábbiakban volt, hiszen mostantól csak az lesz a feladatom, hogy településeinket képviseljem. Semmi mást nem akarok csinálni, csak azt, hogy azon település önkormányzataival, akik ezt igénylik, folyamatosan egyeztetve képviseljem érdekeiket a parlamentben. Nagyon fontos továbbá, hogy a vállalkozásokat is segítsem.

Hiszem és vallom, hogy a településeink, összefogva egymással, sokkal nagyon erőt fognak tudni képviselni, mint a külön-külön szétforgácsolt erők. Mindenkinek az az érdeke, hogy közösen felépített, jól működő, egységet képviselő dolgokat teremtsünk.

Önkormányzati választások 2014. október 12.

Választási eredmények:

Szavazásra jogosultak: 14.227

Megjelent szavazó: 5662

Érvényes szavazatok száma: 5539

A képviselőtestület tagjainak száma : 11 fő

Egyéni választókerületben megválasztható : 8 fő

Kompenzációs listáról mandátumhoz jutó : 3 fő

Polgármester: Szólláth Tibor

Alpolgármester: Dr. Juhász Endre /főállású/

Csiszár Imre – társadalmi megbízatású

Az önkormányzat összetétele:

Kovács Zsolt	1.sz.vk	FIDESZ-KDNP
Szabóné Marth Éva	2.sz.vk.	FIDESZ-KDNP
Dr.Juhász Endre	3.sz.vk.	FIDESZ-KDNP
Ötvös János Attila	4.sz.vk.	FIDESZ-KDNP
Nagyné Juhász Krisztina	5.sz.vk.	FIDESZ-KDNP
Buczkó József	6.sz.vk.	FIDESZ-KDNP
Tóth Imre	7.sz.vk.	FIDESZ-KDNP
Szólláth Tibor	8.sz.vk.	FIDESZ-KDNP
DR.Éles András	Kompenzációs lista	HTFE
Papp Gáborné	Kompenzációs lista	Jobbik
Bódi Judit	Kompenzációs lista	MSZP

Az Önkormányzat bizottságai:

Pénzügyi és Ügyrendi Bizottság:

Elnök: Ötvös János Attila

Tagok: Dr. Éles András

Tóth Imre

Nem képviselő tagok: Hódos Antal

Oláh Sándor

Egészségügyi és Szociális Bizottság:

Elnök: Kovács Zsolt

Tagok: Szabóné Marth Éva

Nagyné Juhász Krisztina

Papp Gáborné

Nem képviselő tagok: Gacsályi Gábor

Gál Lajos

Dr. Puskás Attila

Művelődési, Oktatási, Ifjúsági és Sport Bizottság:

Elnök: Szabóné Marth Éva

tagok: Buczkó József

Nagyné Juhász Krisztina

Tóth Imre

Nem képviselő tagok: Ráskai-Mikó Éva

Szabó István

Kocsis Áron

Városfejlesztési Bizottság:

Elnök: Buczkó József

tagok: Ötvös Attila

Bódi Judit

Nem képviselő tagok: Dózsa Miklós

Dr. Kiss József

Kedves Hajdúnánásiak!

Három a magyar igazság! - mondhatjuk, hiszen ebben az évben háromszor sikerült Hajdúnánáson a FIDESZ-KDNP-nek nagyarányú sikert elérni! 2014. október 12. napja Magyarország települési önkormányzatainak szempontjából kiemelten fontos dátum volt, mikor is a választók felhatalmazást adhattak érdekeik helyi képviselőjének. Elsőként is szeretném köszönetemet kifejezni mindenkinek, aki ezen a vasárnapon szavazatával véleményét nyilvánította, a választáson induló valamennyi képviselő- és polgármesterjelöltnek pedig gratulálok az elért eredményhez!

A FIDESZ-KDNP jelöltjei nevében szeretnénk mindenkinek megköszönni, aki szavazatával támogatott bennünket, és akitől újra felhatalmazást kaptunk a már megkezdett munka folytatására.

A polgármesteri tisztség mellett mind a nyolc egyéni választókerületet megnyertük, amely fontos eredmény számunkra, hiszen ezáltal megkaptuk megbízatásunkat arra, hogy az újonnan megalakuló képviselő-testületben ismét képviseljük az Önök érdekeit és a polgári értékrendet Hajdúnánáson.

A választási kampány időtartama alatt elmondott és kiadványba foglalt programok, tervek, feladatok teljesítésével megsegítjük a választóink bizalmát, de természetesen mindazokért is építeni és fejleszteni kívánjuk városunkat, akik szuverén döntésük szerint nem rám, illetve képviselő-jelöltjeinkre adták le voksukat.

Az eredményeket számszerűsítve látható, hogy nem minden hajdúnánási városlakó értett egyet a FIDESZ-KDNP céljaival, elképzelésével és programjával. Ennek természetesen számos oka lehet, de a magam részéről azt sajnálom a legjobban, ha a tényleges koncepció és program nélküli, féligazságokon és rágalmakon alapuló vádaskodással lehetett elbizonytalanítani embereket. A tanulságokat nekem és a frakciónak is le kell majd vonnunk az elkövetkezendő időben, de abban bizonyos vagyok, hogy válaszokat már a közeljövő hozhat, hiszen előbb-utóbb az igazság mindig a felszínre kerül.

Fontosnak tartom azt, hogy a szavazók többsége most is a lendületes fejlődésre, a valódi értékeket hordozó program megvalósítására, a biztonságra és a kiszámíthatóságra adta le voksát. Az előttünk álló öt esztendőben azon leszünk, és azért dolgozunk, hogy teljesítsük vállalásainkat, és ne okozunk csalódást a hajdúnánási embereknek!

A megkezdett lendületes munkát most folytatjuk, és bízom abban, hogy ezzel az összefogással, együtt további sikereket érhet el városunk!

Szólláth Tibor, Hajdúnánás város polgármestere

Átadták a Hajdúnánási Tartósító és Építő Szociális Szövetkezet feldolgozó üzemét az Arany János utcán

2014. április 2-án a Hajdúnánási Tartósító és Építő Szociális Szövetkezet saját feldolgozó üzemét avatott az Arany János utcai telephelyen.

Szólláth Tibor polgármester úr társaságában érkezett az átadó ünnepségre Budai Gyula a Vidékfejlesztési Minisztérium parlamenti államtitkára és Tiba István országgyűlési képviselő, Balmazújváros polgármestere. Polgármester úr köszöntőjében szolt a szociális szövetkezet létrejöttéről, a tartósító üzem kialakításáról. Hangsúlyozta, hogy Hajdúnánáson elért a közfoglalkoztatás arra a fokra, amely egyébként kormányzati elvárás is; lehetőség szerint önállósodni, saját lábra állni, és nem elsősorban csak a támogatásokból létezni. Újdonság a tartósító üzem működésében az is, hogy fogadni tudja helyi őstermelők, gazdák terményeit, mivel a teljes kapacitást nem tudja lekötni a saját termékek feldolgozása. Szolt arról is, hogy az egyre nagyobb méreteket öltő mezőgazdasági ágazatban idén városunk teljes egészében áttér az ökológiai gazdálkodásra mind az állattenyésztés, mint a növénytermesztés terén.

Polgármester úr szavait követően Budai Gyula államtitkár úr mondott avatóbeszédet, melyben többek között utalt arra, hogy minden vidéki településnek meg kell találnia azokat a természeti adottságait, amelyeket ki tud használni, amivel építeni, fejleszteni tudja gazdaságát. „Az gondolom, hogy a vidéknek a mezőgazdaság az egyik legnagyobb kitörési pontja, amelyből nagyon sokan meg tudnak élni szerte az országban és ilyen kezdeményezésekkel, üzemek létrehozásával, a helyi termékek árusításával léphetünk a fejlődés útjára.” Budai államtitkár úr méltatta továbbá azokat a folyamatokat, amelyek a közfoglalkoztatás során ilyen minőségi fejlődésen mennek át.

Tiba István képviselő úr köszöntőjében hangsúlyozta, hogy a településeknek, akár összefogással is törekedniük kell a helyi termékek, alapanyagok előállítására, értékesítésére, hiszen ezekkel az egészséges termékekkel tudják felvenni a küzdelmet a multinacionális cégekkel szemben. Ő maga is szeretné, ha Hajdúnánás Balmazújvárossal együttműködve további feldolgozó kapacitásokat építené ki a későbbiek folyamán. A méltató szavak, és az ünnepélyes szalagátvágás után a vendégek megtekintették a tartósító üzemét, ahol, mint polgármester úr elmondta, tavasztól őszi zöldségek, télen pedig hústermékek – kolbász, sonka, szalonna, stb. – tartósítását végzik majd. Fontos dolog a helyi ízek, helyi gasztronómiai hagyományok megjelenése ezekben a termékekben – fűzte még hozzá Budai Gyula államtitkár úr. Az avatás után a vendégek rövid

látogatást tettek az épülő Kendereskertben, ahol megtekintették a nagy reményekre jogosító állatállományt, a fóliás kertészeti részleget és tájékoztak a rövidesen megépülő turisztikai központról, majd körbenéztek a termelői piacon, és megkóstolták az első sonkát, amely már a tartósító üzemből készült. A jó hangulatról a zenész mellett a Bocskai István Általános Iskola Alapfokú Művészeti Iskolájának Cinegelábú és a Bocskai Apródjainak néptánc csoportjai gondoskodtak. (HNU)

Avatószalag átvágása: Szólláth Tibor, Budai Gyula és Tiba István

A vendégek a termelői piacon

Közösségfejlesztés a gazdaság és a kultúra eszközeivel

Nagyszabású térségi szakmai konferenciát szervezett Hajdúnánás Város Önkormányzata március végén *Közösségfejlesztés a helyi gazdaság és a kultúra eszközeivel* címmel a Bocskai Étteremben, amelyet az Emberi Erőforrások Minisztérium - Kultúráért Felelős Államtitkárság támogatott. A program a helyi értékekre fókuszált, azokra, amelyek még jelen vannak hétköznapijainkban, vagy még visszahozhatók a feledés homályából, s amelyek mintegy a katalizátor szerepét betöltve élő, eleven közösséget kovácsolhatnak egy-egy településen.

A vendégeket Szólláth Tibor polgármester úr köszöntötte, majd programnyitó előadásában szólt arról a szisztematikusan megvalósuló, egymásra épülő folyamatokról, amellyel Hajdúnánás az elmúlt négy év során igyekezett a város gazdasági eltartó és megtartó képességeit növelni. Azokról a törekvésekről – ésszerűen megtervezett közfoglalkoztatás, helyi termelői piac, szociális földmunkaprogram, Bocskai Korona, Nánási Portéka – amelyek ma már bizonyítottan sikeresek, segítik az itt lakókat.

A konferencián hét előadó szólt a helyi értékekről, szerepükről, különféle vetületekben. Így szó esett a művészet közösségteremtő erejéről, a közösségi művelődés szerepéről a gazdaságfejlesztésben, vagy a Leader-közösségek vidékfejlesztési lehetőségeiről. Hajdúhadház polgármesterének előadásából kiderült, a szomszédos településen is hasonló elgondolások mentén igyekeznek értékeiket feléleszteni, illetve életben tartani, továbbfejleszteni, mint Hajdúnánás; így a nyírségi homoknyúlványon az egykor virágzó szőlőkultúrát feléleszteni, a közismert káposztatermesztés mellett. Lakatosné Sira Magdolna, Túrístvándi volt polgármester asszonya az alig 750 lelkes kisközség sikertörténetéről számolt be, ahol a fiatalok is megtalálják számításukat. Jantyk Zsolt a Hajdú-Bihar Megyei Értéktár Bizottság elnöke a Hungarikum törvény kapcsán szólt a sajátos helyi értékek jelentőségéről, amelyek első lépésként a megyei értéktárakba kerülnek. A helyi értékek felfedezésében, bemutatásában, a gazdasági folyamatokba való beépítésében jelentős szerepe, feladata van a közösségi művelődésnek.

A konferencia zárásaként Dr. Horváth Tibor a Hajdúnánási Holding Zrt. vezérigazgatója számolt be vendégeinknek, a nánási sikertörténetről, a Bocskai Koronáról, a helyi termelői piacról, a Nánási portékáról, és nem utolsósorban az épülő Kendereskertről, amelyet a nap zárásaként tekintettek meg a konferencia résztvevői. Szólláth Tibor polgármester úr lelkesen kalauzolta vendégeinket, s a jó gazda büszkeségével mutatta be a telepet, az ott folyó értékteremtő munkát.

Az előadások során sok-sok érv, tény hangzott el a helyi értékek fontosságáról, szerepükről a gazdaság, a közösségfejlesztésben – ám mindez

csak akkor lehet igazán hatékony, ha az itt élők is fontosnak és sajátjuknak érzik mindezt-- fogalmazta meg a nap egyik summáját polgármester úr. Ehhez talán még hozzátehetjük Veres Péter és Váci Mihály után szabadon; mi nem mehetünk el innen, nekünk itt kell kimosni a napok hordalékából életünk maroknyi aranyát.

Lakatosné Sira Magdolna Túrístvándi eredményeiről beszél

Átadták a Kőrösi Gimnázium természettudományos laborját

Elkészült a Kőrösi Csoma Sándor Gimnázium Szakközép-, Szakképző Iskola és Kollégium természettudományos laborja. Az ünnepélyes átadásra április 2-án került sor.

Több mint 330 millió forintot nyert tavaly áprilisban a Hajdúnánás Városi Önkormányzat az Új Széchenyi Terv Társadalmi megújulás Operatív Programnak köszönhetően – a „Természettudományok oktatása a jövőnkért” című pályázaton. Az iskolával partnerségben a Kőrösi Csoma Sándor Gimnázium Szakközép-, Szakképző Iskola és Kollégiumban természettudományi laboratórium kialakítására, korszerűsítésére, felszerelésére és működtetésére került sor.

A program keretében kialakított központi laboratórium az iskola tantermeinek, meglévő helyiségeinek átalakításával valósult meg, lehetővé téve a természettudományos tantárgyak közötti interakciót. A megújult helyszín alkalmas a legmodernebb tanulói kísérletek és mérések elvégzésére

biológia, fizika és kémia tantárgyakból. A tanulás a két részre osztott laborban 36 diák számára biztosított egyszerre, emellett minden technikai, technológiai felszereltség a rendelkezésükre áll, hogy a természettudományos tárgyakat hatékonyan lehessen oktatni számukra

Szólláth Tibor Hajdúnánás város polgármestere köszöntő beszédében hangsúlyozta: ezzel a projekttel még közelebb kerültünk ahhoz a célunkhoz, hogy a Körösit a térség központi oktatási intézményévé tegyük, hiszen a pályázatnak köszönhetően hat település - Görbeháza, Hajdúdorog, Hajdúnánás, Polgár, Tiszagyulaháza, Tiszavasvári - 11 általános iskolájának tanulóit vonják be az együttműködésbe. Ez a fejlesztés szorosan illeszkedik a város azon törekvésebe, hogy megerősítse Hajdúnánás korábban jellemző térségi szerepét. 2013-tól közigazgatási központi funkciót tölt be településünk, a pályázatnak köszönhetően tovább erősödhet térségi iskolaközponti szerepünk, mindez pedig segít bennünket azon célunk elérésében, hogy a térség gazdasági központja is Hajdúnánás lehessen.

Prof. Dr. Posta József, MTA doktora, a Debreceni Akadémia Bizottságának tagja, egyetemi tanár köszöntője után Pappné Fülöp Ildikó, a Körösi Csoma Sándor Gimnázium Szakközép-, Szakképző Iskola és Kollégium igazgatónöje adott tájékoztatást az intézmény múltjáról s jelenéről. Harangi Zsolt, a projekt menedzsere a meghívott vendégeknek egy rövid prezentáció segítségével mutatta be az új labor kialakításának folyamatait. A szakmai előadásokat követően az intézmény szakpedagógusai mutatták be a természettudományos labort, majd Körösis diákok segítségével érdekes fizikai, kémiai kísérletekre került sor.

A projekt hosszú távú célja, hogy növeljék a természettudományos területeken továbbtanuló hallgatók arányát, felkeltsék a diákok érdeklődését a természettudományos pályák iránt, valamint, hogy megalapozzák a környezettudatos magatartást a fiatalok körében.

A beruházásnak köszönhetően még szorosabb együttműködés alakulhat ki városunk és a térségben működő oktatási intézmények között, melynek révén nemcsak a pedagógusok, de a diákok is megoszthatják egymással tapasztalataikat, tudásukat.

Hajdúnánási delegáció Párizsban

2014. március 12-13 között az Észak-Alföld bemutatkozott Párizsban, ahol Debrecen és Nyíregyháza mellett az Észak-Alföldi Régió meghívására Hajdúnánás is lehetőséget kapott a város értékeinek és turisztikai lehetőségeinek bemutatására. A delegáció tagjai dr. Kiss Imre jegyző úr,

Rozgonyi Attila a HÉPSZOLG Kft. ügyvezető igazgatója és dr. Horváth Tibor a Hajdúnánási Holding Zrt. vezérigazgató voltak. Az érkezést követően a CERVIA – Élelmiszeripari promócióért felelős regionális ügynökséggel találkoztak, ahol a helyi – il de France – régió agrárpolitikáját, a helyi termékek piacra jutásának támogatását ismerhették meg. Ezt követően szakmai látogatásra utaztak a régió egyik legismertebb kertészetébe. A találkozóval párhuzamosan jegyző úr a Nemzetgyűlést látogatta meg majd találkozott Massy-város vezetésével.

A szakmai bemutatkozás este a párizsi Magyar nagykövetségen folytatódott, ahol dr. Horváth Tibor szakmai előadást tartott mintegy 200 érdeklődő részére „Közösség- és Gazdaságfejlesztés Hajdúnánáson” címen. Az előadást követő fogadáson komoly érdeklődés volt a Hajdúnánás gazdaságfejlesztési megoldásai: a helyi termékek és a Bocskai Korona iránt. Március 13.-án este Nemzeti Ünnepi Fogadás zajlott Château de la Muette-ben, ahol ismét nagy sikert arattak a helyi termékek. A kiállított nánási szalmafonatoknak és mézeknek nem tudtak ellenállni a megjelent vendégek.

A rendezvényt követően több neves párizsi újságíró jelentkezett, hogy szeretne elutazni hozzánk, hogy testközelből is megismerhesse városunkat, régióinkat. A visszajelzések és az érdeklődés alapján elmondhatjuk, hogy városunk ismét jól tudott szerepelni egy nemzetközi rendezvényen, ezzel lehetőséget teremtve a turizmus és a kereskedelem erősítésében, a helyi értékek megmutatásában.

Közösségi közlekedés fejlesztése Hajdúnánáson

Több mint 127 millió forintból fejleszti Hajdúnánás Városi Önkormányzat településünk közösségi közlekedését a következő néhány hónapban. A projekt keretében többek közt dinamikus utas tájékoztató rendszerrel kiépített buszállomás kerül kialakításra a Nyíregyházi úton, ahol térfigyelő rendszer is gondoskodni fog az utasok kényelméről és biztonságáról.

Hajdúnánáson a belterületi utak felújítását követően újabb nagyszabású beruházás valósul meg a következő hónapokban, mégpedig a buszvárók, buszmegállók korszerűsítésének, felújításának köszönhetően. 2011 őszén Hajdúnánás, Hajdúdoroggal és Görbeházával konzorciumban nyújtotta be a *Közösségi közlekedés biztonságának és színvonalának növelése Hajdúdorogon, Hajdúnánáson, Polgáron és Görbeházán* címet viselő ÉAOP-os, pályázatot. A nyertes pályázatról, a konkrét kivitelezési munkálatok megkezdéséről május 5-én tartott sajtótájékoztatót Szólláth Tibor Hajdúnánás polgármestere, Csige Tamás a konzorciumot vezető Hajdúdorog város polgármestere, valamint a Hajdúdorog-Hajdúnánási kivitelezési munkálatokat végző Kelet-Utas Konzorcium ügyvezetője, Kovács Árpád. Szólláth Tibor elmondta, régi vágya válik valóra a városnak azzal, hogy a tömegközlekedéssel kapcsolatos infrastruktúra megújul, korszerűsödik. A projekt keretében a köztemető mellett buszparkoló kerül kiépítésre, a volt Profi áruház mellett egy új buszállomás épül, melyben váróterem, toalett is kialakításra kerül. Mindemellett az utazók pontos tájékoztatását és biztonságát szolgálja a korszerű dinamikus utastájékoztató és térfigyelő rendszer kiépítése. A Kossuth utcán, a volt Halász csárda mentén parkolók kerülnek kialakításra. Több buszöböl és a hozzá tartozó útszakasz is megújul a Dorogi, a Tompa Mihály-Ady Endre krt. kereszteződésében és a Jókai úton. Ezen buszöbölök közvetlen környezetében megtörténik a csapadékvíz elvezetés, utcabútorok (padok, kerékpártámaszok) kerülnek kihelyezésre, illetve a zöld felületek pótlására és telepítésére is sor kerül - tájékoztatót polgármester úr. A Kelet – Utas konzorcium ügyvezetője összegezte a felújítási munkákkal kapcsolatos teendőket. Kovács Árpád hangsúlyozta, hogy megpróbálják úgy összehangolni a feladatokat, hogy az a legkisebb terhelést jelentse a helyi lakosság számára. Ügyvezető úr hozzátette: a jelenleg meglévő buszmegállók közvetlen környezetében jelölnek ki új, ideiglenes megállóhelyeket, ahol a biztonságos le- és felszállást biztosítják az utasoknak. A projekt kivitelezésének tervezett befejezése: 2014. október 31.

Rozgonyi Melitta

A gimnasztrádás lányok sikere Hajdúböszörményben!

2014. 03. 08-án a Magyar Látványtánc Szövetség rendezte meg idei első területi bajnokságát Hajdúböszörményben a Sillye Gábor Művelődési Központban. A versenyen 132 versenyszám, számos táncgyesülete és művészeti iskolája mérhette összes tudását.

A Hajdúnánási Gimnasztráda mindhárom csapatával (utánpótlás, junior, ifjúsági csoport) részt vett a szombati egész napos rendezvényen. Legkisebb csapatuk az utánpótlás csoport elsőként versenyzett működésük óta. Szakácsok tánca című produkciójukkal színpadi látványtánc, Formáció kategóriában versenyeztek. A délelőtti folyamán velük együtt a Junior csoport is versenyzett, akik szintén először vettek részt ezen a versenysorozaton. Fire Girls című pom-ponos produkciójuk Sportmazzorett, Csapat kategóriában indult. Örömmel mondhatom, hogy mindkét csoport kategóriájában 1. helyezést ért el, valamint a junior csoport a zsűri Különdíját is elnyerte négy másik együttesel karöltve.

A délután folyamán következtek a nagylányok. Elsőként Rácz Andrea az ifjúsági csapat tagja moderntánc szóló kategóriában mérhette össze tudását négy művészeti iskolás táncossal, ahonnan nagy büszkeségünkre Andika került ki győztesen. A junior és az Ifjúsági csoport ezt követően Breath of Life című koreográfiájával versenyzett, majd a csapat vezetője Rozgonyi Melitta művészi látványtánc, szóló kategóriában, Születésnapodra című táncával mutatkozott be. Az est zárásaként az Ifjúsági csoport egy számukra teljesen új stílusú, kortárs technika alapú koreográfiával versenyzett, melynek címe Time.

A végeredmények:

Utánpótlás csapat: – Szakácsok tánca látványtánc, formáció I. helyezés

Junior csapat: – Fire Girls sportmazzorett, csapat I. helyezés és Különdíj

Rácz Andrea: –Menekülés útjamoderntánc szóló I. helyezés

Junior és ifjúsági csapat: Breath of Life -Színpadi látványtánc, formáció I. helyezés

Rozgonyi Melitta: - Születésnapodra moderntánc szóló I. helyezés és Különdíj

Ifjúsági csapat: – Time kortárstánc, csapat I. helyezés

Gratulálunk a csapatnak, és kívánjuk, hogy további szép sikereket érjenek el ebben a versenyszezonban is!

Vár minket az Országos Bajnokság, amit Május 17-18-án Budapesten szerveznek a rendezők. Reméljük, hogy sikerül összegyűjtenünk rá az anyagi keretet és kvalifikálhatjuk magunkat az Európa Bajnokságra idén is.

Bistey Attila

Nánási sikerek a Vécsey-Vásárhelyi Kamara Néptánc versenyen

Bocskai István Általános Iskola Alapfokú Művészetoktatási Tagintézménye néptánc tanszakos növendékei nem hiába készültek hetek óta a Kelet-Magyarországi régió legjelentősebb gyermek- és ifjúsági Kamara Néptánc Versenyére. 2014.02.28-án, pénteken az eddigi legnagyobb létszámú néptáncos küldöttség vette célba Nyíregyházán a Vécsey Károly Általános Iskolát, mely az idén 16. alkalommal adott otthont a népdal énekes és néptáncos fiatalok nagy versenyének.

31 táncosunk és kísérő tanáraik kezdték meg a zenekari főpróbákat a reggeli órákban, hogy a megnyitó ünnepséget követően 6 produkcióval színpadra álljanak megméretni magukat, Iskolájukat és településüket, Hajdúnánást.

Mindhárom korcsoportba nevezett kamara együttest a néptánc tanszak. A Cinegelábúak 2 műsorszáma a Mezőföld táncait dolgozta föl, A Bocskai Apródjai Rábaközi és Hajdúsági táncokkal debütáltak, míg az Aranyszalma Ifjúsági Együttes a Galga-mente páros, ill. az erdélyi Kalotaszeg férfitáncait álmolta színpadra. Legnagyobb örömünkre minden korcsoportban eredményesnek is bizonyult a fenti válogatás. Az előzetes esélylatolgatást nagymértékben felülmúlta az esti eredményhirdetés váratlan és páratlan díjözöne!

Különdíjak:

Előadói díjat kapott Rab Nóra (Cinegelábúak) és Pálóczi Gábor (Bocskai apródjai és Aranyszalma Ifi)

Táncpedagógusi Különdíjat vehetett át Makkai Andrea és Márton Attila mindhárom csoport eredményes felkészítéséért és a színpadi művek koreografálásáért.

Helyezések, együttesi díjak:

I. korcsoport:

I. díj, Bocskai Apródjai: rábaközi táncok

Táncolták: Czipa Hanna, Lakatos Izabella, Szakál sarolta, Pálóczi Gábor, Fórizs Márk, Putnoki Alex

Felkészítő tanárok: Makkai Andrea, Bistey Attila

III. díj, Cinegelábúak: A Mezőföld táncai („Sudridom”)

Táncolták: Horváth Dorina, Rab Réka, Gacsó Krisztina, Bohács Bence, Nagy Marcell, Kranyik Roland

III. díj, Cinegelábúak, A Mezőföld táncai („Elaludt az öreg csősz”)

Táncolták: Nagy Anna, Rab Nóra, Szekeres Bianka Fanni, Huszti Márk, Rostás Patrik, Ivánka Richard.

Felkészítő tanárok: Makkai Andrea, Márton Attila

II. korcsoport:

III. díj, Bocskai apródjai: Hajdúsági táncok

Táncolták: Jantek Dóra, Zámbo Fanni, Kovács Lujza, Erdei Ferenc, Papp Levente, Szabó Csaba

Felkészítő tanárok: Makkai Andrea, Bistey Attila

III. korcsoport:

II. díj: Az Aranyszalma Ifjúsági Néptáncsoport: Galga-menti páros és György falvi férfi táncaiban nyújtott összteljesítményéért.

Táncolták: Galga-menti táncok: BIRTHA Laura, Pálóczi Virág, Molnár Fanni, Lakatos Ádám, Kozák Zsombor, Kéki Sándor.

György falvi táncok: Pálóczi Gábor, Erdei Ferenc, Papp Levente, Kozák Zsombor, Kéki Sándor, Tóth Péter Pál

A négy együttesi és három különdíj szakmai értékét nagyban növeli az a tény, hogy a hajdúnánási Alapfokú Művészet Oktatás Néptánc tanszaka 3.

éve neveli a tehetséges ifjú népművészeket szemben a nagy múltú, több évtizedes munkára visszatekintő versenytársakkal. Külön köszönet a felkészítő tanároknak, az iskola és a tankerület dolgozóinak, vezetőinek munkájukért, támogatásukért.

Fekete Andrea

Mesét gyúrtunk, faragtunk!

A Debreceni Tímárház olyan pályázatot hirdetett meg néhány hónapja **Fonjunk, gyúrjunk, faragjunk mesét!** címmel, melyben egy ismert magyar népmese illusztrációját kellett elkészíteni a kézművességre és a természetes anyagok kizárólagos használatára alapozva.

A pályázatra egyénileg és csoportosan is be lehetett nevezni. A Bocskai István Általános Iskola 3.d osztályos tanulói osztályszinten döntöttek úgy, hogy kedvenc kézműves technikájukat, a nemezelést, valamint tanítóikat-Papp Anitát és engem, mint osztályfőnöküket- segítségül hívva a Nyakigláb, Csupaháj és Málészáj című népmese szereplőit és helyszíneit készítik el közösen. A szereplőket gyapjúból gyúrtuk meg, majd a rájuk jellemző

népviseléssel ruháztuk fel őket. Gyapjúból elkészítettünk egy nemezszőnyeget is, mely háttérként szolgált az illusztrációhoz. A meséhez tartozó néhány bútordarabot akrilfestékekkel kifestve a népi bútorfestés elemeivel tarkítva készítettük el a meséhez tartozó kocsmá berendezése mellett.

A pályázatok díjazására március 27-én Debrecenben a Tímárházban került sor, ahová a pályázók meghívást kaptak. Óriási örömünkre a meseillusztrációkkal elnyertük a szakmai zsűri legnagyobb tetszését, és megnyertük az első díjat: egy 30 ezer forintos vásárlási utalványt, melyet egy minden 3.d-s tanuló nevére kiállított elismerő oklevél kíséretében vehettünk át.

A díj átvétele mellett ezen a napon egy nagy kirándulást is tettünk megyénk székhelyén, így kellemesen elfáradva, új élményekkel gazdagodva vonatozhattunk haza e szép nap végén.

A pályamunkát a Bocskai Iskola Polgári úti tagintézményében tekinthetik meg az érdeklődők.

IV. Japán Napok Hajdúnánáson

Idén már negyedik alkalommal rendezte meg Hajdúnánás városa a Hajdú-Bihar Megyei Japán Napokat. A május 10. és 21. közötti időszakban zajló rendezvénysorozat gazdag programot kínált az érdeklődőknek.

Május 10-én a Somorjai László Városi Sportcsarnokban megrendezett nyitó ünnepségnek az apropóját egy öröndetes, kapcsolatokat bővítő esemény adta, hiszen ezen a napon a Kőrösi Csoma Sándor Gimnázium és a Miyakonojo-Higashi Gimnázium között együttműködési megállapodás aláírására került sor.

A japán delegáció nevében jelen volt Shimizu Yutaka a Miyakonojo-Higashi Gimnázium vezetője, Simizu Yukiko a felesége, Wee Brian és Abe Kecsu.

A vendégeket Szólláth Tibor polgármester, Pappné Gyulai Katalint, a Debreceni Tankerület igazgatója és Pappné Fülöp Ildikó, a Kőrösi Gimnázium igazgatónője fogadta.

A rendezvényt, a kőszegi Ataru Taiko ütős együttes tradicionális zenéje és a hajdúnánási Hódos Imre Sportegyesület shotokan karate szakosztályának rövid harcművészeti bemutatója vezette fel.

Polgármester úr üdvözlő mondatai után a japán delegáció tagja Wee Brian köszöntötte a jelenlévőket, és örömet fejezte ki, hogy két ilyen nagy múltú intézmény megosztja egymással, két ilyen nagyon különböző ország kulturális értékeit. Ezt követően kendő formagyakorlatokat láthattunk, a hajdúnánási és a miskolci kendósok előadásában.

A több mint tíz napos rendezvénysorozat kiemelkedő eseménye volt a május 20-án megrendezett **„Közösségfejlesztés három évtized japán-magyar kapcsolatainak tükrében”** elnevezésű interaktív konferencia, amelynek fő célkitűzése volt, hogy bemutassa a nagyközönségnek az 1980-as évek elején indult folyamatokat. A történelmi kapcsolat kialakításának első állomása New York volt, amikor Pinczés István és Hiroshi Koizumi úr egy színházi fesztiválon találkoztak, és véletlenül ugyanazt a Csehov színdarabot rendezték. A kapcsolatok elmélyítésének egy ideig Debrecen adott otthont, majd ez a kapcsolatrendszer tovább fejlődött, gyarapodott, melynek köszönhetően immáron 4. alkalommal ad otthont városunk a Japán Kulturális Napoknak.

Szólláth Tibor, Hajdúnánás város polgármestere megnyitó beszédében kiemelte, hogy a konferenciát egy olyan találkozásnak szánták, ahol azokkal az emberekkel tud találkozni Koizumi úr és kollégái, akik az elmúlt 35 évben részesei voltak ennek az együttműködésnek.

„Tudjuk azt, hogy kultúra nélkül egy nemzet nem tudna működni igazi közösségként”- kezdte beszédét az Emberi Erőforrások Minisztériumának

kultúráért felelős államtitkára Halász János, aki hangsúlyozta, hogy az erős nemzeti kultúrák együttműködése új értéket tud teremteni.

Koizumi úr köszöntőjében kiemelte, hogy ez a japán-magyar barátság nagyon jó példa világszerte arra, hogy így érdemes az ehhez hasonló kapcsolatokat, együttműködéseket kialakítani. A köszöntők után a „japán-magyar kapcsolatok” című fotókiállítás megnyitójára került sor a Kéky Lajos Városi Művelődési központ aulájában, majd az elmúlt három évtized, történeteiről, élményeiről, eseményeiről szóló konferenciát tartottak interaktív formában az érdeklődő közönség számára.

A konferenciát követően a délután folyamán a Nemzeti Művelődési Intézet Hajdú-Bihar megyei Irodája valamint a Tojama Megyei Művészeti és Kulturális Szövetség 2013. évi Toyamai Nemzetközi Gyermekrajzpályázatának eredményhirdetésére került sor, ezt követte a zalaegerszegi Griff Bábszínház előadása, akik a „Hétalvó” című japán mesefeldolgozást adták elő.

Május 21-én a rendezvénysorozat a magyar-japán barátság jegyében létrehozott japán-kert emléktáblájának megkoszorúzásával zárult.

2014. május 20. Közösségfejlesztő konferencia megnyitója

A gyermekrajz pályázat díjazottjai Koizumi, Yoshida és Funamoto urakkal

Híd, amely összeköti népeinket – a hajdúnánási művelődési központ előtt létrehozott japán-kert, amely 2014. nyarára nyerte el végleges formáját.

Konferencia a háztáji gazdálkodás és öngondoskodás jegyében

A Magyar Önkormányzatok Szövetsége *Háztáji gazdálkodás és öngondoskodás, helyi termelés kapcsolata az értékesítéssel, kiváltképpen a közétkeztetéssel* címmel tartott konferenciát május 8-án Hajdúnánáson a városháza dísztermében. Az országos programsorozat hajdúnánási rendezvényére elsősorban Hajdú-Biharból érkeztek városvezetők, polgármesterek, akik előben is kíváncsiak is voltak a Startmunka mintaprogram hajdúnánási jó gyakorlatára.

Mintegy 50 polgármester, alpolgármester, városvezető vett részt azon a vidékfejlesztési konferencián, amelyet a Magyar Önkormányzatok Szövetsége rendezett május 8-án Hajdúnánáson. A konferencia vendégeit elsőként a szövetség szakmai titkára, Pelyhe József köszöntötte, majd Szólláth Tibor polgármester úr nyitotta meg a rendezvényt.

Mint a köszöntőben is elhangzott a Magyar Önkormányzatok Szövetsége elkötelezett a vidék fejlesztése, a jó gyakorlatok, a közmunkaprogramok során előállított élelmiszerek, helyi készítésű termékek iránt.

A vidékfejlesztésnek nagy szerep jut elképzelések szerint a következő uniós pénzügyi ciklusban – erről szólt Szokai Szilvia, a Magyar Nemzeti Vidéki Hálózat Hajdú-Bihar megyei referensének előadása.

Szólláth Tibor polgármester úr előadása, és a Nánási Portékáról készült kisfilm is bizonyította, Hajdúnánás egy jó lépéssel előre jár, hiszen nálunk már azok az irányok, elképzelések valósultak meg az elmúlt időszakban, amelyek országos szinten megvalósítandó célokként fogalmazódnak meg az elkövetkező évekre. A településvezetők érdeklődve hallgatták a hajdúnánási példákat, amelyekben talán nem kis szerepe van annak a szemléletnek, amely a jó gazda józan, szakszerű, rendszerszerű gondolkodását jelenti, s ötvözi a tradíciót az innovációval. A konferencia vendége volt Lőrincz Leó úr is, a Belügyminisztérium Közfoglalkoztatási és Vízügyi Igazgatóság Közigazgatási főtanácsadója, aki elismeréssel szólt a nánási gyakorlathoz és szívből gratulált a város vezetésének és a közfoglalkoztatottnak is.

Az előadások után a vendégek a kicsit csepergő esőben a helyszínen is megtapasztalhatták, milyen munka folyik a Kendereskertben, vagy éppen a kertészeti ágazatban. (HNU)

Lázár Leó, Szokai Szilvia, Szólláth Tibor, Pelyhe József

A vendégek a helyszínen is megismerkedtek a nánási gyakorlattal

Bronzba öntött pásztormúlt - Szoboravatás a Kendereskertben

A Nemzeti Kulturális Alap támogatásának köszönhetően, a köztéri szobrok állítását támogató pályázatából valósult meg Hajdúnánáson Bíró Lajos szobrászművész „Magyar szürke” című alkotása. A szobrot L. Simon László kormánybiztos, országgyűlési képviselő avatta fel május 23-án.

Hajdúnánáson mindig is nagy hagyománya volt a minőségi állattartásnak, mely az elmúlt évtizedekben háttérbe szorult.

Ezeket a tradíciókat, gyökereket éleszti fel városunk a Kendereskert újjáépítésével, melynek nem titkolt célja, hogy közelebb hozza az emberekhez a pásztorhagyományokat, a régmúlt szokásait. A Kendereskert fejlesztése egy újabb állomásához érkezett el, melynek eredményeként a város lakossága megtekinthette a kert talán legszebb ékkövét, a magyar szürke szobrot.

Az ünnepélyes szoboravatásra a hamarosan pásztormúzeumként is szolgáló Kendereskertben került sor, ahol elsőként Szólláth Tibor, Hajdúnánás város polgármestere köszöntötte a megjelenteket, majd L. Simon László, országgyűlési képviselő beszédében örömét fejezte ki, hogy városunk a mezőgazdasági fejlesztések terén kimagaslóan teljesít. Hozzátette, hogy a múltból táplált szellemi örökségeink tudják előre vinni nemzetünket, melyen Hajdúnánás is jó úton halad, s ezeket a tradíciókat kell átörökíteni a következő nemzedék számára is.

Az ünnepi beszédek után a képviselő-testület tagjai, Nam Gwan Pyo, a budapesti Koreai Köztársaság Nagykövetségének nagykövete, L. Simon László, országgyűlési képviselő, Dr. Tiba István, térségünk országgyűlési képviselője, valamint a magyar szürke szobor megalkotója Bíró Lajos, szobrászművész avatták fel a bronzból készült műalkotást.

A bronzból készült két alakos szobor, nem csupán a szürke óriásnak, az 1936. évi Országos Mezőgazdasági Kiállítás és Várason díjnyertes Békés nevű bikának állít emléket, hanem a helyi állattartó paraszti társadalomnak és a Kendereskertben folyó nagyszerű állatgondozói tevékenységeknek is.

Ezt követően Kocsis Áron, református lelkipásztor áldotta meg az emlékművet.

A magyar szürke szobor leleplezése után egy több évtizedes múlttal rendelkező munkásság elevenedett meg az érdeklődő előtt, hiszen a Balogh Rudolf-díjas fotóművész, néprajzkutató: Kunkovács László képeiből nyílt kamara kiállítás „Hajdúnánás pásztoréletéből” címmel, melyet Dr. Tiba István, térségünk országgyűlési képviselője nyitott meg.

A beszédek és a leleplezést követően a nap további részében jó hangulatú zenés, táncos mulatságra hívták az érdeklődőket, vendégeket, mely az egész este folyamán kitartott.

Bíró Lajos szobrászművész alkotása a „Magyar szürke” leleplezés előtt és után (Fotó: Fűz László)

Horváth Imre

800 gyerek focizott Hajdúnánáson

A Nánási Focisuli Egyesület vezetősége igazán kitett magáért a VIII. Pharma-Sano nemzetközi gyerek labdarúgó tornán mely a Keleti régió egyik leg nagyobb tavaszi rendezvénye volt május 24-25.-én.

A torna színvonalát emelte, hogy magyar csapatok mellett Szlovákiából és Romániából is érkeztek nevezések. Összesen a hat korcsoportban 78 csapat nevezett, közel 200 mérkőzést 780.gólt láthattak a hozzátartozók és szurkolók. A nívós tornán a csapatok igen komoly erőt képviseltek több alkalommal is a döntőbejutásért és a döntők kimenetelét büntető rúgások döntötték el. A díjakat Szólláth Tibor Polgármester és Dr. Tiba István Országgyűlési képviselők adták át az ifjú játékosoknak.

Helyezések:

2007: 1. Borsod Volán, 2. Tápiószecső FC. 3. Balmaz Kamilla Gyógyfürdő, ... **6. Nánási Focisuli sárga, ... 16. Nánási Focisuli piros**

Legjobb játékos: Rem Domonkos Borsod Volán

Legjobb védő: Tábori Zoltán Tápiószecső

Gólkirály: Boros József Balmaz Kamilla Gyógyfürdő

Legjobb hazai játékos: Vadászi Ádám, Szilágyi Roland

2006: 1. Loki Focisuli fehér, 2. Tiszaújváros FC. 3. Bozsik Akadémia, ... **7. Nánási Focisuli**

Legjobb játékos: Siket Sándor Bozsik Akadémia,

Legjobb kapus: György Kristóf Tiszaújváros FC.

Gólkirály: Szokodi Erik Loki Focisuli fehér

Legjobb hazai játékos: Kocsis Attila, Pók Bence

2005: 1. Plútó Eger kék, 2. Bozsik Akadémia, **3. Nánási Focisuli**

Legjobb játékos: Ónodi Péter Bozsik Akadémia,

Gólkirály: Prepuk Martin Nánási Focisuli

Legjobb kapus: Gyetván Márk Plútó Eger

Legjobb hazai játékos: Uri Sándor

2004: 1. Bozsik Akadémia, 2. Sajóvölgye FS. 3. Balmaz Kamilla Gyógyfürdő, ... **11. Nánási Focisuli,**

Legjobb játékos: Botlik Bernát Sajóvölgye FS.

Legtechnikásabb játékos: Sipos Szabolcs Balmaz Kamilla Gyógyfürdő,

Gólkirály: Vasvári Zoltán Bozsik Akadémia

Legjobb hazai játékos: Gurbai Balázs.

2003: 1. Bozsik Akadémia, **2. Nánási Focisuli**, 3. Szatmárnémeti LP.

Legjobb játékos: Bohács Bence Nánási Focisuli

Legjobb kapus: Csiobankan Marius

Gólkirály. Bényei Ágoston Nánási Focisuli

Legjobb hazai játékos: Keserű Bálint

2002: 1. Sajóvölgye FS. 2. Debrecen SI. **3. Nánási Focisuli**

Legjobb játékos: Simon András Debrecen SI.

Legjobb kapus: Memaj Altin Nánási Focisuli

Gólkirály: Fészki Norbert Sajóvölgye FS.

Legjobb hazai játékos: Bohács Bence

Mint a nagyok...

Remekül helytálltak a bocskais lányok a kézilabda Diákolimpián

A Bocskai István Általános Iskola és AMI III. korcsoportos lány kézilabda csapata, azaz az 5-6. osztályos lányok bejutottak a Diákolimpia országos döntőjébe. A döntőt 2014. június 15-18. között rendezték meg Pécsen. A nyitó ünnepség után tartották meg a sorsolást, ahol két négyes csoportba osztották a csapatokat. Hajdúnánás a későbbi aranyérmes Balmazújvárossal, Szigetszentmiklóssal és Kistelek csapataival került egy csoportba. A hétfői napon 2 mérkőzést játszottak a lányok, Balmazújváros csapatától 16-9-es vereséget szenvedtek, míg a Szigetszentmiklós ellen drámai végjátékban 19-18-ra maradtak alul, a keddi nap már nagyobb sikert hozott, Kistelek ellen 16-8 arányban, magabiztosan nyertek a Bocskais tanulók, így szerdán az 5-6. helyért játszhattak, ahol a meleggel, s a helyi Kozármisleny csapatával egy nagyon jó mérkőzésen 21-17-re maradtak alul. Összességében az ország 258 intézményéből nevezett csapatokból az előkelő 6. helyen végeztek. Külön öröm, hogy a díjátadó ünnepségen csapatunk kapusa Mirkó Ajnácska lett a torna legjobb kapusa.

A csapat tagjai: Mirkó Ajnácska, Varga Fruzsina, Pók Lea, Pók Flóra, Veres Barbara, Nagy Dorottya, Nyakas Petra, Tar Lotti, Baráth Lúcia, Tóth Jázmin, Balázs Emma, Reszegi Panna, Kondora Petra, Polyák Eszter és Kecskés Emese.

Edző: Szabó Attila Csapatvezető: Hadas Sándor.

Csatazaj és vigalom az I. Hajdúk világtalálkozóján

Első alkalommal, hagyományteremtő szándékkal rendezte meg Hajdúnánás városa a több napon át tartó színes rendezvénysorozatot. Az elmúlt évben megfogalmazott gondolat, a hajdú ősök és Bocskai István emlékének méltó ápolása, valamint a hajdúvárosok kapcsolatának erősítése idén július végén és augusztus első napjaiban testet öltött az I. Hajdúk Világtalálkozóján.

Július 31. és augusztus 3. között változatos programokkal zajlott városunkban az első Hajdúk Világtalálkozója elnevezésű rendezvénysorozat, amelyet egy történész szakmai konferencia nyitott július utolsó napján. A „hajdúk nyomába eredt” konferencián igen változatos témákat hoztak az előadók, amelynek anyaga a közeljövőben könyv formában is megjelenik. Augusztus elsején és másodikán hagyományőrző csoportok varázsoltak egy csipetnyi 16 - 17.századi hangulatot a mai kor emberének a városi fürdő területén. A színpompás, látványos katonai bemutatók mellett több kísérő program is szórakoztatta a nagyérdeműt, amelyek már augusztus elsején délután elkezdődtek. Ekkor még elsősorban az aprónépé volt a főszerep, hiszen egy igazi népi játszótér várta őket, számtalan fából készült ősi játékkal, amelyeket a felnőttek is igen szívesen kipróbáltak.

Hajdú eleink valószínű bajszuk alatt somolyogva nézhettek le a magas égből Kisasszony havának első napjaiban, amikor a városi fürdő területén tanyát vertek a különféle katonai hagyományőrző csoportok, bandériumok, akiknél minden korhű volt, kezdve a színpompás öltözékektől az utolsó kupáig. A katonai bemutatóra érkezett csoportok nagyrészt magyarok voltak, de érkeztek vendégek Lengyelországból, Szlovákiából és Csehországból is.

A délután folyamán az erős emberek is kipróbálhatták magukat a Hajdú virtus elnevezésű versenyen. A hajdúnánási Spartacus Súlyemelő és Body klub már második alkalommal szervezte meg az önkormányzattal közösen ezt a versenyt. A legerősebb hajdúnak ezúttal Pálóczi Dávid bizonyult öt induló közül.

Az ünnepélyes pénteki megnyitón a városháza előtti téren Szólláth Tibor, Hajdúnánás város polgármestere köszöntötte a résztvevőket, a 16-17. századra jellemző viseletbe öltözött katonai csapatokat, majd a hajdú őseink tiszteletére muskétalövésekkel vette kezdetét a fáklyás kivonulás a Gyógyfürdőbe. Már hanyatlóban volt a nap, amikor a díszmenet visszaérkezett, és a rendezvénysátor színpadán Szólláth Tibor polgármester

úr, talpig korhű viseletben köszöntötte a vendégeket és mutatta be Kátai Zoltán énekmondó művészt, aki legújabb lemezéről énekelt néhány megzenésített verset, 15-16.századi katonaeéneket

A lemezbemutató után kezdődött a NaNá Színház előadásában a Hajdú rege szabadtéri bemutatója – amelynek különleges miliőt adott a környezet, a rendezvény, a sok korabeli öltözkében lévő katonák jelenléte. A szabadtéri színházi előadás után még sokáig pislácoltak a tábortüzek, majd végül egy rövid időre nyugovóra tért a tábor.

Szombaton, augusztus másodikán virradt fel a nagy nap, amely reggeltől késő éjszakáig ígért gazdag programot. Délelőtt 10 óra magasságában már sürgölődtek a gasztronómiai bemutatókra készülők. Bár Nánáson is nagyon sok főzési alkalom adódik, ez a mostani egészen kivételes volt, hiszen a nap jellegének megfelelően korabeli étkeket kellett készíteni. Sokféle különleges éték készült, pl. áldosok és üstönyök, de forgott itt malacsült a nyárson, és meg lehetett kóstolni a bezermeni (böszörményi) ragulevest is.

Délelőtt 11 óra körül megindultak a hagyományőrző csapatok, Magyar István Főkapitány uram vezetésével, akik a nap folyamán többször, különféle felállásban színpompás csatajeleneteket játszottak el, sokszor bevonva a közönséget is. A fürdő vendégei, kicsik és nagyok egyaránt nagy élvezettel figyelték a szabadhajdúk és a császári csapatok küzdelmét, sokan fülüket befogva próbálták tompítani az ágyúdörejek robaját. A csatajelenetekhez különlegesen élethű háttérrel tudott biztosítani a csónakázó tó nádasa, amelyből nemegyszer támadtak lesből a szabadhajdú csapatok, és nem utolsósorban a Turba Luporum együttes korabeli muzsikája.

Ezen a napon szervezték meg a hagyományos népművészeti vásárt is, amelyre elsősorban helyi alkotók jöttek, de azért találkozhattunk más városokból érkezett árusokkal is. A nagy rendezvénysátor színpadán pedig a nap folyamán többször néptánc együttesek műsorát láthatták a vendégek.

A lassan-lassan leszálló estében színpompás látványt nyújtott a Hestia tűz-és fényzsonglőr csoport, akik a középkori tűzvarázslókat idézték meg műsorukkal. A korhű hangulatot erősítette a fáklyák sejtelmes fényénél táncoló látványa is, akik a Turba Luporum együttes zenéjére járták a moldvai táncokat, majd a nap egy fergeteges Hajdú-bállal zárult, ahol viseletbe öltözött vendégek ropták a táncot kivilágos-virradatig.

Vasárnap már az ünnepélyes pillanatoké volt a főszerep. A hajdúvárosok képviselői további együttműködésére vonatkozó szándéknyilatkozatot írtak alá a város főterén, „Bocskai hadinépének” jelenlétében, akik ünnepélyesen puskalövésekkel tisztelegtek a nagy fejdelem szobra előtt.

A több napos rendezvény célja, - hogy közös hajdú múltunkat ápoljuk, építsük, s utódaink számára tovább adjuk, hogy történelmünket minél közelebb vigyük az emberekhez és bemutassuk hajdú hagyományainkat, igen látványos volt, és mindemellett a fürdő vendégei kiváló szórakozási lehetőségeket találhattak ezekben a napokban.

A történész konferencia vendégei

A Hajdú-virtus díjazottjai Kovács Imrével

Magyar István főkapitány és Szólláth Tibor
polgármester úr talpig hadidíszben

Tábori életképek

Vonulás a táborban, előtérben a Turba Luporum zenekar

Hadifoglyokat ejtettek a zsoldosok

Támadnak a szabadhajdúk

Kátai Zoltán énekmondó

Hajdú, török, császári zsoldos vitézek

A Hajdú rege a Naná Színház előadásában

Ritka látvány Hajdúnánás főterén: Bocskai hadinépe menetel a Bocskai utcán

Üdvlövésre készen a muskétások

A hajdú együttműködési szándék ünnepélyes aláírása
Bocskai István szobra előtt

Hazaváró Ünnep és szoboravatás

Idén nyáron már hatodik alkalommal szervezte meg Hajdúnánás Város Önkormányzata a Hazaváró Ünnepet, azt a sokak számára nagyon kedves napot, amelyen Hajdúnánás hazahívja, hazavárja elszármazott szülőtteit. Mint már 2011 óta minden nyáron, idén is Szent István napi állami ünnepünk előestéjén, augusztus 19-én kezdődött az ünnepség, Főtiszteletű Dr. Hegedűs Loránt püspök úr, Hajdúnánás Város Díszpolgára szobrának avatásával.

Püspök úr ezer szállal kötődött szülővárosához, jóban-rosszban mindig fontos volt számára Hajdúnánás. A Hazaváró Ünnep talán ezért is volt a legjobb alkalom szobrának felavatására, hiszen mint egy nagy-nagy család közeli és távoli rokonai jöttek el sokan, hogy részesei legyenek az emlékezetes pillanatoknak. A szoborállítás első gondolata még Budapesten született, egy önzetlen mecénásnak, Dr. Nagy Piroskának köszönhető, akit személyes barátság fűzött püspök úrhoz. Az első szobor a Hazatérés templomának előcsarnokában kapott helyet, míg a másik itt Hajdúnánáson, és Piroska a szobor gipszformáját, amiről az öntvény készült, Hajdúnánásnak adományozta.

Babusa János szobrászművész alkotásának avatóbeszédét Csűry István királyhágó melléki református püspök úr tartotta. A zsoltáros, bibliás emlékezés sok-sok megszívlelendő gondolatot közvetített a jelenlévőknek. Püspök úr emlékeztetett arra, hogy a szülőföld, az itt élők milyen meghatározó indíttatását adhattak annak idején a lelkeszi pályán elindult ifjúnak. Az ünnepi pillanatokat méginkább emlékezetessé tette a *Krisztus a király* c. zsoltár, amelyet az elsőszülött gyermek, Zsuzsa énekelt el. A zsoltárt követően Ady Endre: *Köszönöm, köszönöm, köszöm* c. versét hallhattuk Harsányi Zsolt tolmácsolásában. A régi hagyományokhoz híven az avatási szertartás végén Nagytiszteletű Gacsályi Gábor lelkész úr mondott áldást, amely a 42. zsoltár közös eléneklésével kezdődött.

A megható és ünnepi pillanatok végét a kegyelet és emlékezés virágainak elhelyezése jelentette.

Ezután már a könnyedebb, családi hangulat vált uralkodóvá, hiszen a Hazaváró Ünnepség az Aranyszalma Alkotóházban folytatódott, ahol az egyszerű pásztorétel, az öhön sokakban ébreszthetett szívmengető gyermekkori emlékeket. Ezek az évenkénti alkalmak a résztvevőknek egyrészt nosztalgia, emlékidézés, meghitt beszélgetés, másrészt a szülőföld fejlődésének, alakulásának figyelemmel kísérése. Mint ahogy polgármester úr megfogalmazta, kell egy hely, ahol otthon érzi magát az ember. És Tamási

Áron óta tudjuk: Azért vagyunk a világon, valahol otthon legyünk benne – s ez életünkben a bölcsőhely, ahol megszülettünk, a szülőváros.

Főtiszteletű Dr. Hegedűs Loránt püspök úr mellszobra az alma mater díszparkjában

A szűkebb családtól övezve

XXIII. Hajdú-Bihar Megyei Vadásznapi és XII. Hajdúnánási Regionális Vállalkozói Nap és Termékkiállítás

Országos jelentőségű rendezvényre került sor Hajdúnánáson augusztus 30-án, a Gyógyfürdő fesztiválterületén. Itt zajlottak a 23. Hajdú-Bihar Megyei Vadásznapi és a 12. Hajdúnánási Regionális Vállalkozói Nap és Termékkiállítás programjai. A rendezvény eddig nem látott széleskörű összefogással valósult meg; az Országos Magyar Vadászkamara Hajdú-Bihar Megyei Területi Szervezete és a Hajdú-Bihar Megyei Vadgazdálkodók és Vadászok Szövetsége, valamint a Hajdú-Bihar Megyei Kereskedelmi és Iparkamara Hajdúnánási Szervezete mellett együttműködő partnerek, társzervezők voltak: Hajdúnánás Városi Önkormányzat, Nemzeti Agrárgazdasági Kamara, Hajdú-Bihar Megyei Horgász Szervezetek Szövetsége, Hajdúnánási Holding Zrt.

Augusztus 30-án, szombaton, kilenc órakor vadászkürtös térzenével nyílt a nagy nap, majd a hazánkban vadászható állatfajok elejtett példányainak bemutató terítékével folytatódott. A teríték tulajdonképpen ősi vadász rituálé, az elejtett vadak végtisztességének megadása. A terítékre kerülő vadakat a Hajdúnánási Betyárok Hagyományörző Egyesületének tagjai hozták be, szekereken, és a vadászok illő „ravatalt” készítettek a vadaknak, sőt még hagyományos máglyák is gyújtottak. Ezután került sor az új vadászok avatására, és a vadászati kitüntetések átadására.

A rendezvényt Parragh László, a Magyar Kereskedelmi és Iparkamara elnöke nyitotta meg, aki többek között arról szólt, hogy az elmúlt időszakban bekövetkezett változások – amelyek közül kiemelte a szakképzés és a felnőttképzés átalakítását – fenntartható pályára állítják a gazdaságot. Hogy ez sikeres legyen, ahhoz ilyen és hasonló rendezvényekre is szükség van, mint a vadász- és vállalkozói nap.

Ünnepi beszédet Pechtol János, az Országos Magyar Vadászkamara főtitkára mondott, aki kiemelte, hogy a vadászati ágazat évente 22-23 milliárd forintot termel. Szólláth Tibor polgármester úr, a hajdúnánási szervezetek összefogását emelte ki, külön megemlítve a főszervező Török Istvánt, aki vadászként és vállalkozóként is érintett, s ennek megfelelően „gőzmozgatóként” zakatolt a rendezvény előkészítésekor.

A Hajdúnánási Gyógyfürdő 10 hektáros területén zajló rendezvényen a megye 77 vadgazdálkodási egysége és HBM KIK képviseletében több ezren vettek részt. Túl a szakmai programokon volt pl. fotó kiállítás, solymász és vadászkutya bemutató, íjászverseny, erős emberek versenye, labdarúgó bajnokság az Uniholz Kupáért. Népszerű kísérő program volt a

Tuskós tavon megtartott „I. Hajdú 24 órás Páros Horgászverseny” augusztus 29-30-án.

A **12. Vállalkozói Nap és Termékkiállítás**on a több tucat kiállító vállalkozó és iparos termékei közül az alábbi kiállítók állhattak a képzeletbeli dobogóra:

I. Kissné Palágyi Andrea, Minőségi Termékdíjas alkotóművész, Hajdúnánás,

II. Szatmári Zoltán, Napkelet Ajándék és Ékszerüzlet, Hajdúnánás,

III. Földesi János, Földesi Kertészet, Kálmánháza.

Az **IPOSZ Kézműves díját** a Martinek Vegyesipari és Kereskedelmi Kft. (Hajdúnánás) kapta.

A vadászati kitüntetések

A vadásznapi programoknak mindig kiemelkedő eseménye a kitüntetések átadása azok részére, akik kiemelkedő teljesítményükkel ezt kiérdemelték.

Az Országos Magyar Vadászati Védegylet elnöksége 7 évvel ezelőtt alapította a **Gróf Nádasdy Emlékplakettet**, ami a vadgazdálkodó szervezetek kiemelkedő munkáját ismeri el. Az emléklakettet megyénként évente egy-egy vadásztársaság vagy más vadászatra jogosult szervezet kaphatja meg. Az idén megyénkben a vadgazdálkodás és a vadászat eredményességének biztosítása, a vadászati kultúra fejlesztése és a vadállomány védelme terén végzett kiemelkedő teljesítménye alapján a Konyári Darvas Vadász Sportegyesületnek ítélte oda az országos elnökség. A plakettet Pechtol János adta át Dr Nédics Istvánnak az egyesület elnökének.

A **kamara aranyérme kitüntetést** a kiemelkedő vadászati közösségi munka elismeréseként ítéli oda. Ebben a kitüntetésben részesült Papp István a Hajdúszoboszlói Földgáz Vadásztársaság ez év tavaszán, 3 választási cikluson át végzett eredményes tevékenység után leköszönt elnöke. Jelenleg elnöke a két megyei vadászati érdekképviseleti szervezet felügyelő- ill. ellenőrző bizottságának.

Szintén ebben a díjban részesült Török István, a megyei vadászkamara vezetőségi tagja, a megyei szövetségben és kamarában kifejtett több évtizedes munkájának elismeréseként.

A **Magyar Vadászatért érdemérmét** az Országos Védegylet ítéli oda évente megyénként egy vadásznak. A megyei vadászszövetség vezetősége a kitüntetés alapításakor úgy döntött, hogy Hajdú-Bihar megyében mindig az a vadászati vezető kapja meg, aki vezetője annak a vadászatra jogosultnak, amelyik a Gróf Nádasdy emléklakettet kapja. A Magyar Vadászatért Érdemérem kitüntetésben részesült Dr Nédics István a Konyári Darvas Sportegyesület elnöke.

A legrégebben alapított vadászati kitüntetés a *Nimród érem*. Az érmeket Dr Forgács Barna a megyei vadászszövetség elnöke adta át a következőknek:

- Dr. Szendrei László a Vámospércsi Farkasvölgye Vadásztársaság elnöke
- Balogh Gábor Téglás Város Vadásztársaság vadászmestere
- Szincsák János Újtikosi Béke Vadásztársaság tagja
- Bózsár Sándor Hajdúnánási Földtulajdonosi közösség tagja

Hajdú-Bihar megye Vadgazdálkodásáért elnevezésű kitüntetésben részesült Vincze Andrásné Hortobágy polgármester asszonya. A megye vadásztársadalma ezzel a kitüntetéssel fejezi ki köszönétét Hortobágy községnek azért, hogy odaadó házigazdája volt a megyei vadásznak 14 éven át. Ebben a 14 évben két nagyszerű országos vadásznapot és 12 megyei vadásznapot szerveztünk az önkormányzattal együttműködve. Az, hogy idén a rendezvény Hajdúnánáson volt egy új koncepció első lépése. Szeretnénk a vadásznapi új helyszínével elindítani egy olyan sorozatot, amelynek az a célja, hogy nagyobb megyei régióként, évente vándoroltatva a programot közelebb vigyük a rendezvényt az érintett lakossághoz, ezzel is növelve a vadászat társadalmi elfogadottságát. A polgármester asszony külföldi tartózkodása miatt ne tudta átvenni, helyette Csibi Gábor az Hortobágyi Önkormányzat munkatársa vette át.

Ugyanebben a kitüntetésben részesült a Hajdúnánási Természetbarát Vadásztársaság, amely egyesület az idei vadásznapi főrendezője, házigazdája. A kitüntetést Török István a társaság elnöke vette át.

Kovács Zsigmond a Hajdúnánási természetbarát Vadásztársaság tagja a *Hubertus Kereszt Arany fokozatát* vehette át.

A *Vadászati Kulturális Egyesület Hubertus Kereszt Arany* fokozatának kitüntetésével Papp Zoltánt, a megyei vadászkamara főtitkárát jutalmazták munkájáért.

Szabó Sándor a Nemzeti Agrárgazdasági Kamara Hajdú-Bihar Megyei Területi Szervezetének elnöke elismerő oklevéllel köszönte meg Török Istvánnak a rendezvény főszervezőjének munkáját. Az agrárkamara elismerésében részesült a hajdúnánási agrárgazdasági kamara helyi bizottságának elnöke, Oláh Péter is a rendezvényen.

Vadászavatás

A magyar vadászati kultúrában mindig is megvoltak a történelmi korokban is a vadászavatás szokásai, szertartásai. Intézményes és ünnepélyes rangra azonban a vadászati kultúra elmúlt évtizedekben tapasztalt fejlődése emelte. Kiemelkedő esemény ez az új vadászok életében és életre szóló élményt ad.

Az új vadászok felavatását Dr Nédics Istvánt a Hajdú-Bihar megyei Vadászkamara etikai bizottságának elnöke végezte.

A rendezvény különleges és felemelő része volt a hortobágyi madárkórházban meggyógyított ragadozó madarak szabadon engedése. A három gyógyult és már a természetbe visszaengedhető egerészölyvet Dr. Parragh László, a Magyar Kereskedelmi és Iparkamara elnöke, dr. Gyurosovics József dandártábornok, megyei rendőrfőkapitány és Debreczeni Attila, a budapesti finn nagykövetség munkatársa engedték szabadon.

A rendezvény után kerestük fel Török Istvánt, a HBM KIK Hajdúnánási Területi Szervezetének elnökét, főszervezőt, a Hajdúnánási Természetbarát Vadásztársaság elnökét, mondja el néhány szóban, hogyan is jött létre ez az egész napos, sok közreműködéssel megszervezett nagy rendezvény.

– A rendezvény a XXIII. Hajdú-Bihar Megyei Vadásznapi megszervezéséből indult el, amely eddig minden alkalommal a Hortobágyon került megrendezésre. Kezdetben óriási sikerrel, de ahogy teltek az évek, egyre kevesebb résztvevővel. Ez év elején amikor terítékre került a Megyei Vadásznapi megszervezése, a megyei vezetők gondolkodóba estek, mit kellene tenni, hogy ez a nap visszanyerje régi fényét. A Vadászkamara főszervezőként engem bízott meg teljes felelősséggel, szabadkezet biztosítva az általuk meghatározott költség kereten belül. Amikor eldől, hogy a rendezvény Hajdúnánáson kerül megrendezésre elsőként beszéltem meg a polgármester úrral, hogy mutassuk be a várost, a Bocskai Koronát, a „Nánási Portékát”, a Nánáson előállított termékeket, valamint a város büszkeségét a „Gyógyfürdőt”. A programok sikeres megszervezéséhez nélkülözhetetlen volt, a HBM Kereskedelmi és Iparkamara támogatása. 77 résztvevő társaságot, és 115 főző helyet kellett úgy elhelyezni, hogy mindenki meg legyen elégedve, a programot úgy összeállítani, hogy minden korosztály megtalálja a neki megfelelő szórakozást.

Ez a rendezvény nem is jött volna létre, ha nem kapok segítséget a társszervezetek vezetőitől, munkatársaiktól, az Önkormányzattól, a Holding vezérigazgatójától, a Gyógyfürdő vezetőjétől, a HÉPSZOLG Kft. a Nánási Pro Cultura Nonprofit Kft. vezetőitől, munkatársaiktól, a HBKIK. területi munkatársaiktól, a Vadásztársaság tagjaitól, családomtól, kollegáimtól, barátaimtól, a programban résztvevőktől, amit ezúton is MINDENKINEK KÖSZÖNÖK!

A visszajelzések után már én is nyugodtabb lettem, hisz rengeteg gratuláció, elismerés érkezett a társszervezőktől, a vendégektől, és nem utolsósorban Hajdúnánási lakosságától. Mindenki arra buzdított, hogy ilyen, és hasonló rendezvényekkel kell összefogni a vadászokat, a vállalkozókat, a horgászokat, a gazdálkodókat, és bevonni Hajdúnánási lakosságát.

Vadászkürtösök nyitották a napot

Lobog a hagyományos máglya a vadteríték körül

A Termékkiállítás I. helyezettje Kissné Palágyi Andrea, Hajdú-Bihar Megyei Minőségi Termékdíjas alkotóművész

A II. helyezett a Napkelet Ajándéküzlet

Az IPOSZ Különdíját a Martinek Kft. kapta

Nánási Portékás termékek

A tedeji portál

A Martinek Farm BT standja

Parragh László, a Magyar Kereskedelmi és Iparkamara elnöke elengedi a gyógyult egerészölyvet

Színpadon a díszvendégek és a szervezők

Gut István

Ünnepélyesen átadták a Városi Rendőrkapitányság új épületét

Sok évtized után 2013. november 13-án került sor a Hajdúnánási Rendőrkapitányság új objektumának ünnepélyes alapkövetételére. Még egy év sem telt el, és 2014 nyár elején már be is költözhetek a kapitányság munkatársai az impozáns, szép, új épületbe. Az ünnepélyes avatásra szeptember 2-án a déli órákban került sor.

A rangos vendégek között üdvözölhettük Dr. Kontrát Károlyt, a Belügyminisztérium parlamenti államtitkárát, Dr. Papp Károly rendőr altábornagyot, Országos Rendőrfőkapitányt, Dr. Gyurosovics József rendőr dandártábornokot, megyei rendőrfőkapitányt, Dr. Tiba István országgyűlési képviselőt. A vendégek és résztvevők köszöntése után rövid kultúrműsor következett, majd városunk polgármestere, Szólláth Tibor kapott szót. Emlékeztette a résztvevőket arra, hogy a helyi Önkormányzat által felajánlott 2000 négyzetméteres Dorogi utcai saroktelken, a kormány által biztosított 670 millió forintból épült meg a város korszerű, városképbe illő, a kornak megfelelő felszereltségű új objektum.

Újdonság, hogy a színes, barátságos épületben egy, a 14 éven aluli gyermekek számára meghallgató szoba is kialakításra került. Szintén a hatékony szakmai munkát segíti a korszerű, a filmekből is jól ismert kihallgató szoba is. Mint Papp Károly országos rendőrfőkapitány elmondta, tervezéskor elsődlegesen a rendőrség elhelyezési szabályzata volt a legfőbb szempont, emellett a városkép, az állomány létszáma voltak a további meghatározó elemek. Az épületben jelenleg hatvanan dolgoznak.

Polgármester úrhoz hasonlóan, Dr. Vincze István rendőr alezredes, a Hajdúnánási Rendőrkapitányság megbízott vezetője, köszönetet mondott a létesítményért. Azt hangsúlyozta, hogy "az új helyen is szükséges határozottsággal, törvényesen lépünk fel a bűnelkövetőkkel szemben, hiszen az állományunk alkalmas és képes arra.....Kapitányságunkhoz a Hajdúnánási Járás 7 települése -Hajdúnánás, Polgár, Görbeháza, Tiszagyulaháza, Újtikos és Folyás- 650 négyzetkilométernyi területe és mintegy 40 ezer lakosa tartozik." Hajdúnánás városának gyakorlatilag ez az első olyan rendőrségi épülete, amely célirányosan ennek épült. A Bocskai utcán, a Varga-doktor féle ház fölött bizony már meglehetősen eljárt az idő, úgy belül, mint kívül. Dr. Kontrát Károly ünnepi beszédében utalt arra, hogy "Hajdúnánás régi vágya teljesült az új épület megvalósulásával. A kormány részéről a támogatás pedig nem csak ígéret, szép szó maradt." Beszédének további

részében üdvözlendőnek mondta és példaértékűnek említette a Hajdúnánási Önkormányzat együttműködését. Mint mondta: *"Szorgalmazzuk a rendőrség, az önkormányzatok, a polgárőrségek, az egyházak, a civil szervezetek összefogását annak érdekében, hogy még nagyobb biztonságban éljenek az emberek a térségben...Az elmúlt évek intézkedései nyomán Magyarországon helyreállt a közbiztonság"*

Az ünnepség további részében a kapitányságvezetőnk a résztvevők tapsa közepette vehette át az intézmény díszkulcsát, az Önkormányzat által adományozott városzászlót, valamint az ORFK által adományozott két gépkocsi kulcsait. Ezt követően előléptetésekre, kitüntetésekre és ajándéktárgyak átadására került sor. Az épület bejáratánál lévő nemzetiszínű szalagot polgármester úr és a díszvendégek vágta át. Az ünnepi percek után a vendégek belülről is megtekinthették az épületet. Befejezőként álljanak itt Papp Károly altábornagy úr szavai: *"Az impozáns épület jó fekvésű, könnyen megközelíthető, tükrözi az alapvetésemet: az országnak van rendőrsége, nem a területnek országa. És mi, a rendőrök a polgárokért vagyunk, nem pedig a polgárok vannak értünk."* (Fotók: Füüz László)

*Szólláth Tibor polgármester úrátadja a város zászlót
Dr. Vincze István városi rendőrkapitánynak*

Az avatószalag átvágása: Szólláth Tibor polgármester, Kontrát Károly, a BM parlamenti államtitkára, Papp Károly országos rendőrfőkapitány és Gyurosovics József, a Hajdú-Bihar Megyei Rendőr-főkapitányság vezetője.

Új óvodával gazdagodott városunk

Szeptember 26-án új oktatási intézményegység avató ünnepségére került sor a Magyar utca 104. szám alatt. A hajdani 6.sz. általános iskola épületének egyik szárnyában alakították ki a Hajdúnánási Óvoda legújabb intézményegységét, a Gesztenyevirág Óvodát.

Néhány éve még sokan kétségbe vonták azt is, hogy egyáltalán a közösség szolgálatában marad a Magyar utca 104. alatti egykori 6.sz. iskola épülete. Aztán 2014 kora tavaszán elindultak a munkálatok, és részben pályázati, részben saját források bevonásával augusztus végére beköltözhetővé vált Hajdúnánás legújabb óvodája, amely a Gesztenyevirág nevet kapta. A kor követelményeinek megfelelően kialakított intézményben újdonság, hogy kétszintes; a földszinten alakították ki pl. a tornaszobát, a logopédiai foglalkoztatót, a szülői fogadót, az orvosi szobát, pihenőt, és egy nagyméretű óvodai foglalkoztatót. Az emeleti részen három csoportszoba, és egy egyéni foglalkoztató került kialakításra, továbbá itt található még az óvodavezetői iroda, a pihenő, valamint a dolgozók részére öltöző-zuhanyzó és teakonyha. De ugyanebben a részben kapott helyet az az ebédlő, amelyet majd az általános iskola használ, ha elkészül.

Az új óvoda ünnepélyes avatására szeptember 26-án délelőtt került sor, ahol elsőként Szólláth Tibor polgármester úr köszöntötte a vendéget. Emlékeztetett arra, hogy a néhány éve még a megmaradásért küzdő HÉPSZOLG Kft. ebben a beruházásban már generál kivitelező volt. Mint mondta, az ősz a betakarítás, a szüret időszaka, és a város is most kezdi szüretelni azokat az eredményeket, amelyek az elmúlt évek vetésének gyümölcsei, amelyek az itt élők javát szolgálja.

Ünnepi avató beszédet ezúttal Rácz Róbert, a Hajdú-Bihar Megyei Kormányhivatal kormánybiztosa mondott, aki kiemelte, hogy Hajdúnánás milyen jól sáfárkodott anyagi-szellemi erőivel az elmúlt években. Mint mondotta, segíteni is csak annak lehet, aki saját erejével is jól tud gazdálkodni. Fontosnak tartotta megemlíteni, hogy városunk lakói hisznek a fejlődésben, hisznek gyermekeik jövőjében, amit ez az új óvoda is bizonyít. A köszöntő szavak után városunk történelmi egyházainak lelkészei áldották, szentelték meg az új létesítményt.

Az új intézmény avatószalagját Rácz Róbert kormánybiztos úr, Szólláth Tibor polgármester úr és dr. Horváth Tibor a Hajdúnánási Holding Zrt. vezérigazgatója vágta át. Ezt követően Rozgonyi Attila, a generálkivitelező Hépszolg Kft. ügyvezető igazgatója adta át az intézmény kulcsait Kovácsné Bata Éva intézményvezető asszonynak és az óvodások két aprócska képviselőjének. (Fotók: Füz László és Harsányi Zsolt)

Szólláth Tibor , Rácz Róbert, Dr.Horváth Tibor, Rozgonyi Attila, Kovácsné Bata Éva intézményvezető és két óvadás

Az átadó ünnepség résztvevői

Kedves Olvasó!

Idén volt éppen 15 éve annak, hogy a millenium kapcsán megszületett egy elképzelés a Szellemi Műhely és a városi könyvtár együttgondolkodásából: kell egy olyan kiadvány az ezredforulón, amelybe lehetőség szerint minden fontos adat, esemény, személy bekerülne, amely és akik egykor és napjainkban szerepet játszottak városunk életében, történetének, mindennapjainak alakításában. Így született akkor meg a Hajdúnánási Almanach, amely végül is 2001. decemberében látott napvilágot. A kötet egy folyamatot indított el, amely azóta is megtermi év immáron Nánási kalendáriumra keresztelt évkönyvét. Idén is összeállt egy szerény kötetre való közlemény, részben a múlt emlékeit idézve, részben pedig *Napjaink* fejezetben, amely a Hajdúnánási Úság ez évi (2014) megjelent jelentősebb eseményekről megjelent tudósításokból válogat.

2015-ben van 410 éve, hogy Bocskai István e vidékre telepítette hűséges hajdú katonáit. Az évforulóra emlékezve közöljük Buczkó József írását, a Bocskai korona hasonmásának elkészítéséről, illetve terjedelmesebb dolgozatban szól Nyakas Miklós ny. múzeumigazgató a Hajdúkerület kialakulásáról és korzsakairól. Péteri Lajosné érdekes adalékokat közöl a 18-19.századi nánási közigazgatás és igazságszolgáltatásról.

Ebben az évben és sajnos még az ezután következőkben mindig aktualitása van és lesz az első nagy világégésnek, az I., majd a II. világháborúnak. A témában olvashatnak komoly tanulmányt pl. Csiszár Imre tollából a hajdúnánási áldozatokról, a háború vidékre, a hátszakra gyakorolt hatásáról. Az „*Uram, háborúból jövök én*” c. fejezetben kapott helyet Magi Erzsébet pályamunkája, aki az ismert fodrász, Dombrádi László II. világháborús és az orosz hadifogságban töltött éveinek emlékeit rögzítette még 2011-ben. Szólláth Zoltán Hajdúnánás érdekes, főként levéltári és sajtó anyagok alapján a nagy háború utáni közvetlen időszakáról írt.

Érdekes adalékokat tudhatunk meg a pásztoréletről szóló fejezetben a *Hortobágy mellyéki* pásztorok mindennapjairól. Máró Gábor a hajdúnánási határban még fellelehtë egykori kutakról írt, kiegészítve Lakatos Attila fotóival. Újabb adatközlővel ismerkedhetünk meg Literáti Nagy Ferencné Vass Éva személyében, aki a városban jól ismert, nagy tiszteletnek örvendő Gedeon-családról írta meg saját és testvérei emlékeit.

A kötet megjelenésének legfőbb támogatója ezúttal is Hajdúnánás Város Önkormányzata volt, amelyet ezúttal is tisztelettel köszönünk. Köszönjük továbbá minden alkotó munkáját, akik részt vállaltak az idei évkönyv összeállításában.

Hajdúnánás, 2014. november 15.

Rigó Tamásné
szerkesztő

